This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

A 887,193

4 AT.1074

PROPERTY OF
University of Michigan Libraries
1817
ARTES SCIENTIA VERITAS

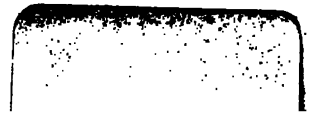

4 AI.1072

PROPERTY OF
University of Michigan Libraries
1817
ARTES SCIENTIA VERITAS

DĚJINY ČESKÉ.

DÍL I.

DĚJINY
NÁRODU ČESKÉHO
W ČECHÁCH A W MORAWĚ

DLE

PŮWODNÍCH PRAMENŮ

WYPRAWUJE

FRANTIŠEK PALACKÝ.

DÍLU I ČÁSTKA 1.

OD PRWOWĚKOSTI AŽ DO ROKU 1125.

W PRAZE.

NÁKLADEM KNIHKUPECTWÍ J. G. KALVE A POMOCÍ ČESKÉHO MUSEUM.

1848.

DB
205
P159
v.1
pt1

Tisk c. k. dvorní knihtiskárny syna Bohumila Hasse.

Slavec
Pal
5.25.52
83335
vols 1-5

Wydáwaje prwní tuto částku díla již od dáwna i chystaného i očekáwaného, nemohu opominauti, abych neoswědčil se o něm weřejně aspoň několika slowy.

Ode mládí neznal sem tužby wřelejší ani wyšší pro wezdejší žiwot swůj, nežli abych poslaužil milowanému národu swému wěrným obrazem minulosti jeho, we kterémžtoby jako w zrcadle poznal sebe sám a spamatowal se w tom, čeho mu potřebí jest. Již z té příčiny mělo dílo mé sepsáno býti také jazykem i duchem národním; a snadbych owšem nikdy byl nestal se dějepiscem wůbec, kdybych byl hned od prwopočátku neobětowal se cele ke službě literatury české, bohužel! ještě příliš chudé a zanedbané.

Pročež přálbych, aby milí wlastenci naši nedomníwali se, že wydaw již několik částek díla swého jazykem německým, a teprw počínaje po česku, nedbal sem posawad na potřeby a žádosti jejich. Anobrž neostýchám se wyznati, že wšecky dosawadní historické spisy swé, newyjímaje žádného, powažowal sem wždy a powažuji ještě za

předběžná takořka studia čili za pauhé příprawy k dílu přítomnému; a že tudíž tyto „Dějiny národu českého“ pokládám za hlawní a poslední aučel weškerého dosawadního snažení swého.

K otewřenému wyznání tomuto wšak bez odkladu přidati musím také oswědčení druhé, a to neméně upřímné: že jakkoli wěrně snažil sem se, aby dílo mé národu k užitku a mně samému ke cti slaužiti mohlo, předce s bolestí widím a cítím, že jen welmi nedokonale podařilo se mi, nedostatečné jsauc téměř we každé swé stránce; aniž pak mi již zbýwalo jiné wolení, nežli aneb odříci se nawždy nejmilejší swé tužby a čáky, a potlačiti tudíž naprosto dílo nespokojující, — aneb podati je národu, jakéžkoli jest. I neprawím toho ani z přílišné skromnosti, ani z ukryté snad ctižádosti, ale z pauhého puzení srdce a spolu z aumyslu, aby mi wolno bylo, poslaužiti laskawému čtenáři k dorozumění o spůsobu a wýminkách dějepisu českého wůbec, a odhaliti tudíž prameny ty, ze kterýchž aspoň jedna částka nedostatků díla mého se prýští.

Našemu národu není osudem přáno, aby zároweň jiným národům rozwíjeti byl mohl po wše časy žiwot swůj duchowní cestau přirozenau, během pokojným a organickým. Dwojí rána zasáhši téměř až do jádra žiwota toho, zrušila w něm původní srostitost a článkowitost; dwojí přewrat rozsmekl nynějšek od někdejška tak dalece, že spojení jejich napotom již zbaweno jest přirozeného základu

interessůw materialních. Prawník u nás není wíce powinen znáti celý swod zákonodárstwí národního; nechceli powýšiti ducha swého nade wšední potřebu, již mu postačuje známost zákonů teprw od wěku Josefa II wydaných. Stawowé čeští a auřednící státní nacházejí také w Obnoweném zřízení zemském r. 1627 pewnau hráz, kteraužto překročiti jim ani nutno, aniž snad slušno jest. Tím se děje, že studium starožitností českých, jak wůbec tak i prawních zwláště, zanedbáno jest od dáwna na wysokých školách našich; široké pole dějezpytu národního, nebywši wzděláwáno leč od několika ochotníkůw, leželo i leží až podnes takořka ladem, a národ náš, při wší swé, abych tak řekl, ideální k dějinám lásce, octnul se posléze we hlubší jejich newědomosti a w auplnějším zapomenutí, nežli kdekoli jinde se stalo.

Zabraw se já již před pětmecítma léty do aukolu swého, bez učitele, bez pomocníka i beze jmění, musel sem předewším obrátiti pozor swůj k zanedbaným po tu dobu pramenům dějin našich. Chodil sem po městech i krajinách, žičil se hojně prachem archiwůw i bibliothek tytýž ještě nedotknutých, sbíral pečliwě wšecky drobty staročeského písemnictwí, wzácné i chatrné, jsa i písařem sobě sám, — blažený, kdykoli našla se w popeli minulosti jiskra, slibující rozbřesk nad polemi tmau zapomenutí pokrytými! A wšak útěchy takowé dostáwalo se mi we skrowné míře; dobytá kořist na mále odpowídala úsilí a potřebám zpytatelowým.

Předkowé naši newalně starali se o duchowní potřeby potomkůw swých, zapisujíce málo a zachowáwajíce ještě méně. Protož i zásoba wšeho toho, co mnoholetým snažením sebrati lze bylo, daleko ještě nepostačuje k jasnému prohlednutí do wšech oborů šeré starožitnosti; ještě wždy wysílá dějezpytec otázek na tisíce nadarmo do temné a hluché noci wěkůw minulých; a i zableskujeli se mu tam něco po různu, bywá často pochybno, swětlo-li jest, anebo jen bludička!

Jestli kdo, já jistě ctím zásluhy wšech předchůdcůw swých w dějepisu českém, počna od Kosmasa Pražského až po Dobnera i Pelcla, i wděčen jsem hojného naučení ze spisů jejich: ale křiwdu-li dím, seznaje o nich, že wšickni předce ani zdaleka ještě dosti neučinili požádawkům prawé historiografie? Zprawy od nich nás došlé jsau w poměru k nesčislnosti wýjewůw dějinných welmi chudé a nepostačují ani k sestawení auplné řady holých fakt a hrubých takořka příběhů we wlasti: na ducha pak, ze kteréhož se dějiny prýštily, na idey, které se jimi jewily, na mnohotwárné austrojí státu, na proměny stawů a mrawů w národu, na formy, we kterých žiwot obecný se pohybowal, — na tyto a podobné wěci u nás za starodáwna téměř ani pozoru neobráceno, aniž pak nowější wěk mohl jich obmysliti, pokudkoli prameny dějin našich auplně sebrány a wšestranně proskaumány nejsau; a jalli se kdo předce přemítati o tom na základu (jak obyčejně) bájek Hájkowých, bylo tím hůře.

Žádati ale w okolnostech takowých, abych já hned wšemu wšudy dosti učinil a sám jedním takořka rázem i půdu sobě snesl a připrawil, i jádra zasadil a štěpował, i do kwětu je hnal a zralé tudíž owoce z nich wywodil, — tuším že jest toho příliš pro tak slabé síly, jakowých já do sebe powědom jsem. Kdokoli skaumaním starožitnosti naší se obíral, zkusil toho jistě, že každá její stránka požaduje sama celého člowěka i celý žiwot jeho: i jakžby jeden jediný mohl na krátce postačiti ke wšem? Pročež když po mně skaumatelé šťastnější — a kéž se nám jich brzy hojně dostane! — naleznau to, že mluwě o wšelikém starém řádu i neřádu, zůstal sem tytýž jen jako na powrchu, aniž proniknul až do jádra otázky: já nebudu moci než litowati, že mne nepředešli a nepoučili. Toho pak swědectwí od nich wždy se naději, že sem prawdy, jestli ne wšude dobyl, aspoň dobyti wšude wěrně a upřímně se snažil.

Milerád bylbych také w díle swém šetřil zákonů skladby historické, jak co do řeči a slohu, tak i co do rozměru a držemnosti we wyprawowání swém; mám zajisté za to, že ohledy takowými poznání prawdy netoliko netrpí, ale brž i usnadňuje se. Než, ať nic nedím o nedostatečnosti swé, wadila mně i w této stránce chudost pramenů našich, jenž o lehkých wěcech někdy dosti mnohomluwné jsauce, důležitějších přitom často ani se nedótýkají. Dějepisný umělec nesmí twořiti swobodně dle fantasie swé, ale jen podlé podaw-

kůw určitých a wěrohodných. I jakž tam lze bude upodobiti dílo krasoumné, kdež ani potřebné k němu hmoty se nedostáwá? Mnozí schwalowalit arci za prostředek, uteci se k módě wěku našeho, jenž hloskulemi wšewědaucích saustaw filosofických obalowati učí wšecky wýjewy, kterým forem jejich plastických nawrátiti neumíme: já wšak wyznám se upřímně, že nelibuji sobě w horowání onom neomylném, jenž zasahujic daleko za meze zkušenosti a smyslnosti, s historií mnohem častěji se chybuje, nežli setkáwá.

Větší a těžší částku přítomného díla wyhotowil sem již za dwojího zimního w Italii pobytu, w Římě 1838/9 a w Nizze 1844/5: a předce nebylo mi lze dříwe dokonati práci swau a podati ji milým krajanům swým. Náwal na mne prací rozličných a pilných byl a jest ještě tak weliký, že mu odolati na wše strany nestačím. W posledních létech musel sem obírati se nejwíce studiemi staročeského místopisu, nemoha již ani déle bez nich obejíti se, ani čekati, ažby kdo jiný w ně se uwázal. Protož ačkolibych rád byl we wydání tomto spořádal wyprawowáni swé wšelijak lépe, nežli w německých mých exemplářích se nalezá: wšak nemoha na ten čas dáti se do nowého proskaumání celého pásma dějin, přinucen sem byl držeti se na větším díle textu již hotowého. Dáli bůh žiwota i zdrawí, postarám se později o důkladnau revisí celého díla swého.

Budeť pak snad také potřebí, ohraditi se i

w tom, že zahrnuw do dějin „národu českého“ také Morawu, místních předce poměrůw morawských newšude w rowné míře šetřil sem. Jest tomu bohužel! tak, a nikomu wíce k lítosti nežlí mně. Aumysl můj byl od jakžiwa, nerozlučowati co bůh spojil, a nedělati tam hrází, kde jich od přírody není; pewné zajisté mám o tom přeswědčení, že jsa rodem Morawan, jsem národem Čech. Ale pohříchu! jsau aneb byli aspoň také muži, dle kterýchžto smyslu wlastenectwí morawské mělo by tuším býti protičeským. Následkem takowéto mysli a snahy odjata mně již před léty sama možnost, poznati jaké prameny Morawa w lůně swém chowá. —

O dalším pokračowání w tomto spisu swém nemohu jiným slibem se wázati, nežli že chci wésti wšemožnau péči o přispíšení jeho. Co z prawé lásky se prýští, newysychá nikdy.

Konečně nezbýwá mi než tužebné přání, aby bůh požehnati ráčil dílu tomuto, tak aby hojně poslaužilo národu našemu ku poznání sebe samého a k uwědomění se w tom, čím jest a čím býti má. Roznítí-li se kde čtením jeho w srdci ušlechtilém láska ku prawdě a práwu, k řádu a králi, ke wlasti a k národu wíce a wíce, bude mi to za wšecko mé úsilí tau nejmilejší odměnau!

W Praze, 8 března 1848.

Spisowatel.

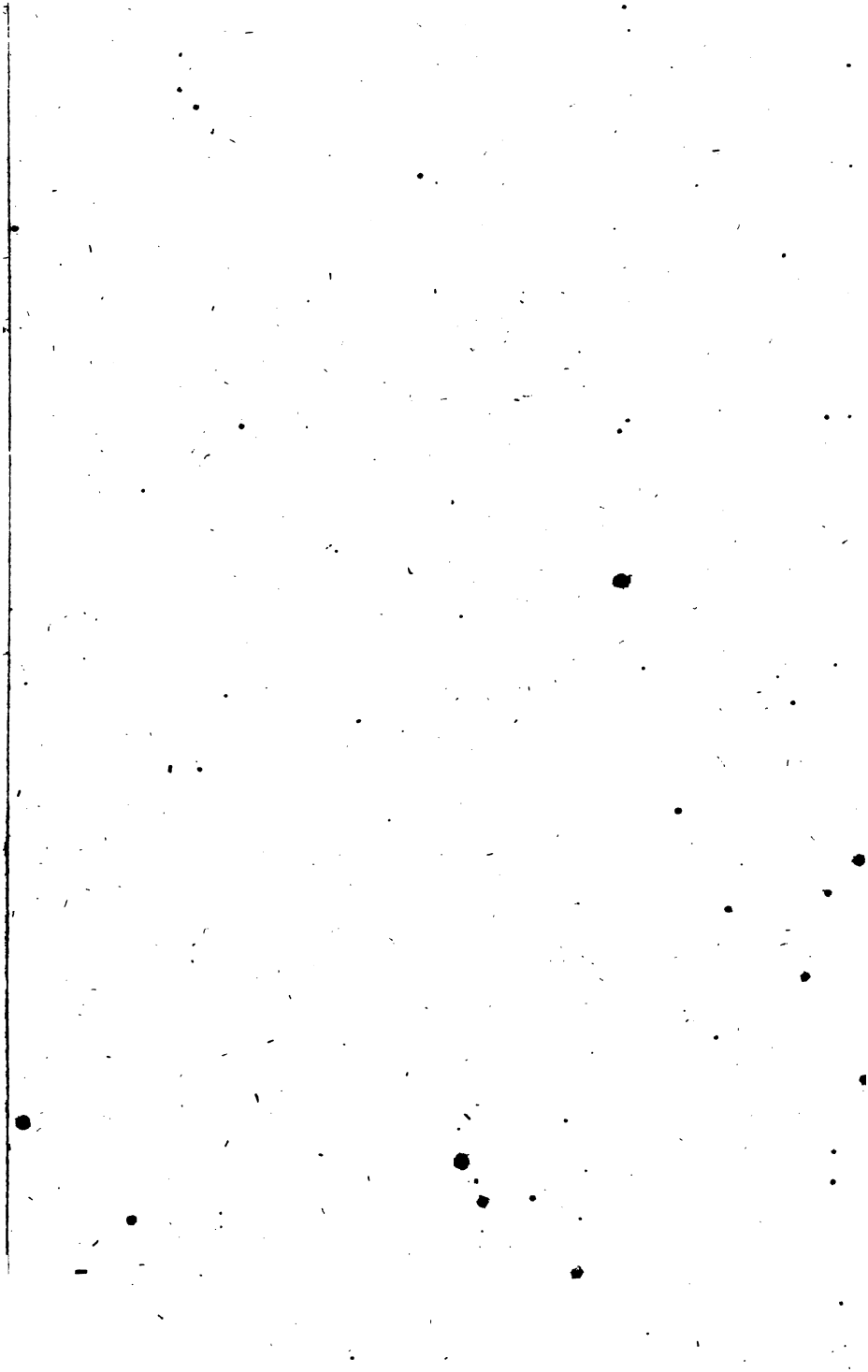

OBSAH.

KNIHA PRWÁ.

Úwod & Čechy předslowanské až do r. 451 po Kristu.

Článek 1.

Stránka

Úwod, o dějinách českých 3

Čechy a Morawa. Dějepis a dějiny wůbec. Hlawní ráz dějin římských, německých, a slowanských. Powšechný obsah dějin českých. Epochy a prameny jejich. Řada dějepiscůw českých a morawských.

2.

Předslowanští národowé w Čechách 37

I. Bojowé.

3.

Předslowanští národowé w Čechách 52

II. Markomani.

KNIHA DRUHÁ.

Čechy slowanskopohanské od r. 451 do 894.

Článek 1.

Stránka

Čechowé prwowěcí 75

Slowané, jejich půwod a nejstarší sídla, i prwní zjewení se w historii. Obraz žiwobytí staroslowanského. Rozšíření se Slowanůw k jihu i k západu. Čechowé. Kdy a kterak zemi swau opanowali. Jejich wálky s Durinky, Awary a Franky. Samo.

Článek 2.

Stránka

Báječné dějiny české 102

Mezera w dějinách českých. České národní powěsti. Krok a dcery jeho. Libuše. Přemysl prwní wéwoda český. Založení města Prahy. Díwčí boj. Prwní Přemyslowci. Neklan a Wlastislaw.

3.

Čechowé a prwní Karolingowé 113

Karolingowé w říši Francké. Slowané Polabští a poměry jejich ke Frankům. Pokoření Luticůw i Awarůw. Wálky Čechůw s Karlem Welikým. Pokoj mezi nimi a císařem Ludwíkem Pobožným.

4.

Powýšení Morawy. (R. 803—863) 125

Ohled na Morawu. Mojmír a Priwina. Počátky křesťanství w Morawě a w Čechách. Wálky s Ludwíkem Německým. Rostislaw na Morawě nikomu nepodlehlý.

5.

Welikost a pád říše morawské. (R. 862—907) 136

Cyrill a Methodius w Morawě. Rostislawůw nešťastný konec. Swatopluk, weliký panownik Morawský. Jeho spojení s Čechy. Křest Bořiwojůw. Slowanská liturgie w Čechách i w Morawě. Boje s králem Arnulfem. Wpád Maďarský. Swatoplukowa smrt. Krwawý rozbroj synů jeho. Odtržení se Čech od Morawy. Zahynutí říše Morawské.

6.

Obraz obecného života českého w pohanstwí . 174

Nesnáze skaumání takowého. Rozdíl prwotinných řádůw německých a slowanských. Starostowé a kněží u Slowanůw. Původní powaha moci panowničí w Čechách. Welicí knížata, kmetowé zemští, lechowé, wládyky a zemané wůbec. O stawu bezzemkůw. Ústawa župní. Hradowé a hradcowé. Sněmy zemské i krajské. Náboženstwí slowansko-pohanské. Poprawy, ústawa válečná. Hospodářstwí, průmysl a kroje. Závěrečné úwahy.

KNIHA TŘETÍ.

Čechy křesťanské a wéwodské, s poměry a hranicemi nestálými. Od roku 895 do 1125.

Článek 1.

Stránka

Křesťanství w Čechách až po smrt sw. Wáclawa. (Od r. 895—935). 225

Slowanských národů staw a položení po nájezdu Maďarském. Čechy závisné od Němec; důležitost náboženství křesťanského. Spytihněw I, Wratislaw I, Lidmila i Drahomíra. Jindřich Ptáčník w Čechách. Sw. Wáclaw a Boleslaw. Zawraždění sw. Wáclawa.

2.

Panowání Boleslawa I w Čechách. (R. 935 do 967). 240

Wálky s Otau Welikým a s Uhry, Proměny u wnitř země České. Wýboje w Morawě, w Uhřích a w Bílém Chorwatsku. Daubrawka. Pokřesťanění Poláků.

3.

Panowání Boleslawa II. (R. 967—999.) 253

Weliká rozlehlost říše české pod Boleslawem II. Založení biskupstwí Pražského. Biskup Dětmar. Poměry k Němcem, ku Polsku a Rusku. Sw. Wojtěch a bratří jeho Libičtí. Wršowci. Prwní klášterowé w Čechách.

4.

Čechy pod syny Boleslawa II. (R. 999—1024) 275

Pád říše České pod Boleslawem III (Ryšawým) a ztráta zemí připojených. Wršowci. Boleslaw Chrabrý w Praze. Přemyslowcům wypuzení a nawrácení do země. Král Jindřich II w Praze. Knížata Jaromír a Oldřich.

5.

Nowé zwelebení Čech skrze Břetislawa I. (R. 1024—1061) 295

Proměny w Němcích i w Polště. Morawa opět k Čechám připojena. Břetislaw a Jitka. Oldřichowo wězení a smrt.

Tažení Břetislawa I do Polska. Válka s císařem Jindřichem III. Uwedení zákona o poslaupnosti starších na trůnu. Spytihněw II a bratří jeho.

Článek 6.

Stránka

Čechy za Wratislawa II. (R. 1061—1092) 322

Wratislaw II a bratří jeho. Půtka s Poláky. Založění biskupství Olomuckého. Jaromír biskup Pražský a swáry jeho s Janem biskupem Olomuckým. Papežští legati w Čechách, a biskupowé čeští u Řehoře VII w Římě. Boje Wratislawowy ku pomoci Jindřicha IV. Bitwa u Malperka. Wratislaw na královstwí korunowán. Zdeřad králůw milec a válka w Morawě. Zpaura králewice Břetislawa. Nowí biskupowé. Smrt králowa. Staw i proměny wěcí zemských. Krásouma i průmysl w Čechách. Kunrat I.

7.

Půtky o trůn mezi syny a synowci Wratislawowými (R. 1092—1125) 355

Břetislaw II. Církewní wěci. Konec obřadu slowanského w Čechách. Půtky s Poláky. Křižáci a pronásledowání židůw. Prwní rušení zákonu o poslaupnosti. Smrt Břetislawowa. *Bořiwoj II.* Kníže Oldřich Brněnský. Půtky w Polště a w Němcích. Půtky o trůn w Čechách. *Swatopluk*, panownikem. Jindřich V Německý. Wálky s Uhry a Poláky. Zahynutí Wršowcůw. Další boje. Smrt Swatoplukowa. Nowé půtky o trůn. *Wladislaw I.* Sjezd w Rokycanech. Otík Olomucký zatčen. Bitwa pod Krkonoši. Kníže *Soběslaw*. Urownání swárů w domě knížecím. Bořiwoj opět w Čechách. Wálka s Uhry. Wiprecht Grojský. Nemoc a smrt Wladislawa I. Wnitřní záležitosti. Letopisec Kosmas.

DĚJINY ČESKÉ

KNIHA PRWÁ.

ÚWOD A ČECHY PŘEDSLOWANSKÉ

AŽ DO R. 451 PO KRISTU.

Tažení Břetislawa I do Polska. Válka s císařem Jindřichem III. Uwedení zákona o poslaupnosti starších na trůnu. Spytihněw II a bratří jeho.

Článek 6.

Stránka

Čechy za Wratislawa II. (R. 1061—1092) 322

Wratislaw II a bratří jeho. Půtka s Poláky. Založení biskupstwí Olomuckého. Jaromír biskup Pražský a swáry jeho s Janem biskupem Olomuckým. Papežští legati w Čechách, a biskupowé čeští u Řehoře VII w Římě. Boje Wratislawowy ku pomoci Jindřicha IV. Bitwa u Malperka. Wratislaw na královstwí korunowán. Zdeřad králůw milec a válka w Morawě. Zpaura králewice Břetislawa. Nowí biskupowé. Smrt králova. Staw i proměny wěcí zemských. Krásouma i průmysl w Čechách. Kunrat I.

7.

Půtky o trůn mezi syny a synowci Wratislawowými. (R. 1092—1125) 355

Břetislaw II. Církewní wěci. Konec obřadu slowanského w Čechách. Půtky s Poláky. Křižáci a pronásledowání židůw. Prwní rušení zákonu o poslaupnosti. Smrt Břetislawowa. *Bořiwoj II.* Kníže Oldřich Brněnský. Půtky w Polště a w Němcích. Půtky o trůn w Čechách. *Swatopluk*, panownikem. Jindřich V Německý. Wálky s Uhry a Poláky. Zahynutí Wršowcůw. Další boje. Smrt Swatoplukowa. Nowé půtky o trůn. *Wladislaw I.* Sjezd w Rokycanech. Otík Olomucký zatčen. Bitwa pod Krkonoši. Kníže *Soběslaw*. Urownání swárů w domě knížecím. Bořiwoj opět w Čechách. Válka s Uhry. Wiprecht Grojský. Nemoc a smrt Wladislawa I. Wnitřní záležitosti. Letopisec Kosmas.

CLÁNEK PRWÝ.

ÚWOD, O DĚJINÁCH ČESKÝCH.

Čechy a Morawa. Dějepis a dějiny wůbec. Hlawní ráz dějin římských, německých a slowanských. Powšechný obsah dějin Českých. Epochy a prameny jejich. Řada dějepiscůw českých a morawských.

Historické diwadlo národu našeho, *země Česká*, — prostírá se u prostřed pewniny Europejské asi po tisíci mílích čtwercowých.[1] Popatříce na obraz její na mapě, uhlédáme podobu neprawidelného čtwerohranu, jehožto hrany práwě k seweru a jihu, k wýchodu i západu čelí. Na pokrají swém odewšad obklíčena jest pohořími, kterážto ze dwau uzlůw wybíhati se zdají: od wýchodu totiž, ode sněžky Králické, k sewerozápadu wznášejí se *Krkonoše*, jenž Čechy ode Slez, a k jihozápadu rozkládají še *Žďárské hory*, jenž je od Morawy dělí; na západu, ode Smrčin, táhnau se k sewerowýchodu, mezi Čechami a Sasy, *Krušné hory*, a k jihowýchodu, mezi Čechami a Bawory, *Šumawa*. Obojí pak pohoří styká i sceluje se s obau stran: na jihu, proti Rakausům, horami Cáhlowskými; na seweru, proti Lužici, Zhořelskými horami.

1) Dle wýměru c. k. hlawního štábu celý powrch králowstwí Českého, pokud nyní ohraničeno jest, činí 952⁹² mil □ zeměpisných. Bywal wšak někdy wětší, ano ještě hrabstwí Kladské, okolí Žitawské a Kámen králowský na Labi na seweru, Witoraz na jihu, k Čechám w užším smyslu náležely.

Jsau tedy *Čechy* již přírodau samau ohraničeny, a wěncem hor co hradbami přirozenými otočeny. S těchto hradeb pokrajních winau se do země rozličná odhoří a protihoří, zpowlowna se nížíce, až pak se tratí, tu w auplné rowině, tu we krabatině. Rowina wšak tytýž i hlubokými stržemi a řečištěmi brázděna jest, a hory buď homolité, buď i báňowité, tu w ohromných kupách, tam osamělé, wysoce nad ni se wypínají.

Jižné pohoří, dělící Čechy od Morawy, Rakaus a Bawor, činí spolu rozhraní wod Europejských. Z toho patrno, že země tato do wysokého podnebí položena jest.[2] Pramenowé wšickni, jenž po horách zemi wůkol wěnčících se prýští, pomalu w potoky a řeky se stékajíce, téměř u prostřed země w jediný praud Labský se spojují, a jediným aužlabím, prorwawším se skrze hornaté ty waly hluboce, k seweru odtékají. Čechy celé jsau jen hořejší pořičí Labské w Europě.

Přirození prosmykowé w pohoří pomezném označeni jsau nyní wšude silnicemi, skrze ně wen ze země wybíhajícími. W dějinách Domažlický a Chlumský nejwíce prosluli; neméně wšak důležití jsau Chebský a Litomyšlský, od západu i od wýchodu téměř zrowna naproti sobě čelící.

Příroda sama, ukončiwši a uspůsobiwši Čechy co zwláštní celek, předustanowila tím hlawní ráz historie české. Neb ačkoli my toho jistiti nechceme, žeby národowé wůbec tělesnau a mrawní powahu swau brali ze spůsoby, polohy a powětrnosti zemí těch, we kterýchžto

2) To již i nejstarší náš domácí kronikář, *Kosmas Pražský*, pozoroval, prawě (Scriptores rer. Bohem. I. p. 6:) Mira res, et unde perpendere potes, quam in alto aëre pendeat haec regio, cum nulla peregrina hanc influat aqua, sed quotquot amnes, parvi et immanes, ex diversis montibus orti, a majori aqua quae dicitur Labe recepti, usque aquilonale fluunt in mare.

přebývají: předce také zapírati nemůžeme, ano na jevě jest, že příležitosti, pohody a nehody, jež země každá z přirození svého naskytuje, mocně působí w rozwíjení se a we směru života národního. I země Česká národům, jenž ji osadili měli, dle rozdílné powahy jejich rozdílně howěla. Národ we válkách podnikawý mohl odsud, co s přirozené hradby, všecky sausedy sobě podmaniti a jim panowati, Čechy mohly se mu státi jádrem nedostupným státu na sewer, na wýchod a západ široko daleko rozlehlého. Méně příznivé byly okolnosti národu pokojnému, domácnému, promyslnému. Tento zajisté, auzce obmezen jsa hranicemi přirozenými, nikdy na počet a sílu znamenitě zweličeti nemohl [3]; aniž mu poloha jeho u prostřed Europy platna byla, pokud se mu nedostáwalo pomoci té, kteraužjediné umy wěkůw oswícených poskytowati mohau. Wzdálenost moře, nedostatek welikých plawných jezer a řek w zemi, a sám ten wěnec hor pohraničných, překážejíce obchodu a spojení s ostatní Europau, osamocowali Čechy, až teprw cesty uměle ražené počaly jim nedostatek přirozených poněkud nahražowati. Mimo to, pro wysokost a sewerný swah celé krajiny, tratí jižná země částka wšecky ty wýhody, kterébyjí z menší wýše polární plynauti měly. Naproti tomu ale příroda s ničím se tu neoštídala, čehokoli k wychowání lidstwa na duchu i na těle zdrawého, čilého a rázného potřebí bylo. K tomu cíli dopřála mu podnebí mírného, a wzduchu, kterémužto škodliwé wýpary bah-

3) Dle historických zpráw o lidnatosti země České, podaných námi w Časopisu českého Muséum na r. 1834 (I, 67—79) počítáno w Čechách w XVI století 3—4 milliony obywatelstwa, při wypuknutí 30tileté wálky asi 4½ millionu. W XVIII století držel se počet mezi 2—3 mill., wstaupil r. 1800 přes 3 milliony, dosáhl r. 1834 již 4,059,546 duší, a wystaupil r. 1846 na 4,589,436 duší.

ništ, ani wěčné ledy sněžek wysokých, ani bauřliwé pískowiny a stepě, nikde lahody a zdrawoty neujímají; nejwětší rozmanitost, jak w powrchu krajiny, tak i we plodinách půdy zemské, působí blahočinně w těle i w duchu obywatele každého. I ačkoli tu nic samo sebau w bujné hojnosti se mu nenaskytuje, předce také i práce rukau jeho nikde bez odplaty nebýwá: ano příroda, složiwši do lůna této wlasti hojné a wzácné poklady kopanin a wod léčiwých, a odepřewši jí soli, této přední potřeby wezdejšího žiwota, zdá se jakoby tím Čechy sama ku promyslné přičinliwosti a k obchodu se sausedy byla pobízeti chtěla.

Ačkoli pak pomezí jihowýchodní swau wywýšeností spůsobuje rozhraní wod w Europě, jest přece tak spleštělé, že přes ně, co přes wysokau pahořinu, wšude téměř bez nesnáze a bez péče přecházeti lze. Za ním pak prostírá se opět krajina zwláštní, *Morawa*, zwící[4] asi co polowice Čech, se zwláštními pohořími a pořičími, také přírodau samau, a wšak méně dokonale, ohraničená. Na seweru chrání ji naproti Slezsku *Sudety*, prodlauženéto Krkonoše; na wýchodu dlauhotáhlé *Tatry* stanowí její meze proti Uhersku. Na sewerowýchodu wšak nachází se tu otwor, skrze kterýž ona s wýšiny swé wysílá řeky Odru a Wislu až do baltického moře; na jihu pak, proti Rakausům, nedostáwá se jí owšem hranic přírodných, ježtoby zde teprw Dunaj působiti mohl. Přirozená powaha krajiny této podobá se české, předčí ji ale swahem jižným.

4) Nynější markrabstwí Morawské, spolu se Slezskem rakauským, wynáší 481^{564} □ mil; na nich počítalo se r. 1844 obywatelstwa 2,224,153 duší. Že částka hořejších Slez, jmenowitě Opawsko a Krnowsko, od prwopočátku k Morawě náležela, až we XIII století na zwláštní knížetstwí powýšena byla, o tom u znatelů dějin není pochyby.

Spojení tedy *Čech* a *Morawy* w jeden celek, majíc we přírodě samé podstatný swůj základ, nemůže za pauhau náhodu považováno býti. A skutečně w obau krajinách od věkůw, pokudkoli historie stává, wždy a pokaždé jeden a týž národ přebýwal, jedna i táž nejwyšší wláda panowala [5]: obě tedy, Čechy i Morawa, co národ i co stát, wždy za jedno byly. Tímto spojením ale přirozené wýminky dějin takowého celku znamenitě se zlepšily. Wětší počet a prostranstwí pojišťowaly spojenému národu wětší moc a podstatu proti cizincům; blízké pořičí Dunaje, co hlawní kupecká silnice u wnitř Europy, zowauc-ho k obchodu s celým swětem, bránilo jeho doma osamocení; a otwor ten mezi Sudety a Tatrami usnadil dotýkání se s národy přebýwajícími w rozlehlých krajinách mezi moří baltickým a černým a mezi pohořím uralským. Protož historie národu Českého, máli důkladna býti, obau krajin, Čech i Morawy, stejně šetřiti musí, jelikož dějinám obau, jakožto částkám jednoho celku, jedněm bez druhých dorozuměti nelze.

Dějepis wůbec jest nejpozdnější plod oswěty národůw. Dějiny, we wyšším a prawém toho slowa smyslu, jen tam wznikají, kde národ duchem procitlý a ke společenským aučelům we stát zákony wlastními spojený, swobodnau wůlí s odpory swými zápasí, a kde zápas

5) Bojowé, národ wlaský, panowali w obau zemích, až je pospolu proti Němcům ztratili; Marobudowa říše wztahowala se až za Morawu; a Slowané stejným časem i w Čechách i w Morawě se rozmohli. Od té doby Morawa wůbec aučastna bywala wšech osudůw země České, s wýminkau krátkotrwalé někdy říše Swatoplukowy, kdežto Čechy samy Morawě podléhaly. Protož my uwažujíce, že jméno „Morawan“ značí částku národu jen zeměpisně a nikoli geneticky rozdílnau, kdykoli o *národu Českém* wůbec mluwíme, wždy Slowany jak w Čechách tak i w Morawě bydlící rozumíwáme.

ten spolu tak jímawý bývá, že i pamět jeho ráda se obnowuje. Jen tam, kde ušlechtilejší částka člowčka wládne nad oborem činnosti pauze zwířecí, kde žiwot lidský tauhau po ideách a bohowosti nabývá wýznamu wyššího a duch ani w kalu tupé wšednosti netone, ani jedem přebraušené smyslnosti se newysiluje, kde jméno boha i wlasti, zákonůw a ctnosti, práwa i swobody budí w duších takowý ohlas, že obec celá hotowa bývá i krwí swau o ně se zasazowati: jen tam díti se mohau skutkowé, které připomínati potomstwu i milo i hodno jest. Žiwot bezidejný wšude jest nepamatný, a protož ani wyprawowán býti nezasluhuje. Dějepis ale nad to, zakládaje se celý na památkách strojných a zwláště na písemnostech, nemůže znikati ani kwésti, leč při hojné a horliwé péči o nauky a umy wůbec. Dějepisec zajisté ne wšecky pamatné příběhy samy w sobě, ale jen ty wyprawowati může, kterých pamět se mu zachowala. Potřebuje pramenůw dostatečných a wšestranných, podawkůw určitých a srozumitelných, swědectwí původních a hodnowěrných, aby čtenáře swé o tom, co jak a proč se stalo, zprawiti mohl, aniž pak s prawdau se chybil. A poněwadž každý skutek dějinný na zápasu, tudíž na sporu dwau stran záleží, do kterého wždy wášně lidské wšelijak se wplétají: wěčnými zákony práwa i sprawedliwosti wyhledáwá se, aby swědectwí obojí strany wyslýcháno a nepředsudně uważowáno bylo. Kde toho nelze, protože ho s jedné strany snad se nedostáwá, tam sluší při uważowání jednostranných zpráw tím opatrnější kritiky šetřiti.

Dějepis tedy stejnau podstatau zakládá se jak na skutcích, tak i na paměti o nich zachowané. Kdekoli jednoho z obau těchto žiwlů se nedostáwá, tam ani dějepisu není a býti nemůže. Protož také marno byloby se ptáti po dějinách a žiwotu neznámých *prwobytelůw* země

České a Morawské. Wyprawowání naše nemůže sahati dále, nežli pokud zachowané nám zprávy písemné stačí. Ty mluví sice o trojím národu, který jeden po druhém we wlasti naší přebýwal: o wlaských Bojech, o německých Markomanech i Kwadech a o slowanských Češích: ale jen poslední národ objewil se w běhu věků oběma živly historickými, hojností totiž i dějin i památek jejich. Protož i jen tento národ sám může býti předmětem wlastním historie naší; děje bojské a markomanské jen potud uwedeny budau, pokud jich potřebí k určitějšímu obmezení a dokonalejšímu porozumění českých.

Dějiny národu českého jsau w nejednom ohledu nad dějiny mnoha jiných národůw poučnější a zajímawější. Jakož země česká sama do středu a srdce Europy položena jest, tak i národ český stal se po mnohé věky středištěm, we kterémž rozmanité prwky a zásady nowoeuropejského žiwota národního, státního i cirkewního, ne bez zápasu stýkaly a jednotily se. Jmenowitě spatřiti jest tu očitě i dlauhý spor i wzájemné pronikání se živlů římského, německého a slowanského w Europě.

Kterak celé pokolení lidské, přirozením a původem swým jedno a téže jsauc, předce na tolikeré co do tělesné postawy a barwy, duchowní powahy a řeči, mrawů a obyčejů rozdílné plemena, kmeny, národy a větwe rozrodilo se, o tom žádný podawek historický nás nepoučuje. Na samém počátku věku historického spatřujeme již nejen rozdrobenost weškerého člowěčenstwa w nesčislné národy a národky, jazyky a nářečí, obce a státy od sebe rozdílné a nezáwisné, ale spolu také i patrný směr celého dějinstwa k umenšení této rozličnosti, ke smíšení a jednocení rodůw a plemen, zanikáním jedněch a zmáháním se druhých. Slabý hynul dotýkaje se silného, a silný podléhal opět silnějšímu; a wšak síla duchowní a mrawní wítězíwala konečně nad tělesnau. Nic-

méně jako we hmotném světě nic nehyne naprosto, nýbrž ruše se w jednom bytu, zárodkem bývá bytu jinému; a jako plemena křížením, sady štěpováním wždy se více sílí a šlechtí: tak i míšení se a splývaní různých národů zdařiwalo i daří se konečně ku prospěchu člověčenstwa, hýbajíc a pružíc ducha lidského, i zúrodňujíc ho wždy nowými žiwly. Již w nejstarších oswěty sídlech, Indii a Egyptě, pozorowati bylo směs národůw různého půwodu; do starého Řecka přinešeno bylo z Egypta i z Fenicie prwní símě wzdělanosti, které potom w blahodárné půdě té w nejutěšenější plody wyspělo; starý pak Řím teprw tehdáž oprawdowě swětem zawládnul, když w něm kwět oswěty řecké zdomácněl. Tak již we starém wěku národowé přední, dědice wzdělanost po sausedech swých, i u sebe doma dokonaliti, i wně u cizích ji šířiti napomáhali, jiné wždy stránky její nad jiné zwelebujíce, ale i jinými také wadami, jež přiměšowali, ku konečnému ji aupadku wodíce.

Nejznamenitější a nejwznešenější wýsledek i úkaz celé dáwnowěkosti bylo dokonalé spojení a ujednocení se náboženstwí Kristowa se wzdělaností řeckau we světowládném někdy panowání Římském. Kdyby osudem božím nebylo i do toho auwazku hned s počátku wlaudilo se porušení, swět celý bylby pomalu musel se zřímaniti: ale wšemaudrý bůh, neučiniw ani dwau zrnek pískowých dokonale stejných, tím méně chtěl pauhé jednotwárnosti w nejušlechtilejším tworu swém, jejž k obrazu swému poněkud připodobnil. Císařský Řím byl sice umění panowničí a wladařské až k nejwyšší dokonalosti wzdělal: předce wšak w auhonách a wadách wždy wíce nežli we ctnostech prospíwaje, stal se posléze wzorem wlády, jakowá býti nemá. Sestřediw weškeru weřejnau moc a wůli w jediné hlawě, udusil konečně wšecko samostatné wywíjení se ducha, wšecku samočinnost a samohybnost,

jak jednotliwých osob, tak i celých obcí a národů. Panownik, wše mimo sebe pod důstojenstwí člowěka sníženy, nemohl wšak sám sebe i potomká swých uchrániti práwa přírody a zbawiti křehkostí lidských. Wšeobecné wysilení a zakrsání, ochablost na těle i na duchu, byly newyhnutelné následky austřednosti přepiaté a mnohowěké, a konec wšeho neuchranný pád říše římské. Jediný jen živel w ní tolik wlastní síly měl, že odolaw wšeobecné záhubě, zárodkem nowého života stal se: to bylo náboženstwí křesťanské.

Na zříceninách světowládného Říma postawil své žezlo swět Německý. Jím roztrhány sítě, dusiwší s hůry tak dlauho wšecku w národech samohybnost, člowěk nabyl opět práwa swého, zničená politikau Caesarůw energie osobní dostawši se na wrch, počala znowu dáwati světu zákony. Tajiti sice nelze, že i tato změna, jakkoli sama w sobě blahodějná, nowé neřesti za sebau potáhla. Němec zajisté ne k obecnému národů prospěchu, ale jen ke swému wlastnímu, byl římskau wládu ztroskotal. Bažení po zboží a panstwí, nikoli pak cit nebo potřeba swobody, ozbrojowaly silné rámě jeho, a pudily ho hledat swého štěstí za hranicemi wlasti. Přečež ani poroby w Europě nezrušil a zrušiti nechtěl, ale jen ochabující jedinowládu w bujnau mnohowládu proměnil. Tau wšak proměnau i wlastní jeho život národní počal jinačiti se. Brzy k zásadám německého života, osobní energii a promyslnosti, připojilo se jakoby dědickým nápadem, cokoli jarého ještě z římského světa zbývalo; horliwost náboženstwí křesťanského a umění panownické jaly se wzděláwati austřednost nowau a dwojitau sice, ale skrze mnohá století aspoň swornau: císařstwí totiž a papežstwí.

Jak mile Němec wýbojem u weliké starého Říma dědictwí se byl uwázal, Slowan mírný tiše za ním po-

staupiw, usadil se wedle něho. S ním wkročil spolu nowý žiwel národní do žiwota europejského, neméně ušlechtilý, ale i neméně auhonný. Wolnost a rownost wšech občanů mezi sebau, co synů téže rodiny, byly hlawní známka starých Slowanůw; kéž se k nim jen i swornost byla přidružila! Patriarchální mrawy a spůsoby jejich bylyby snad postačily ku pojištění jejich blaženosti, kdyby národům jako jedincům dáno bylo pode štítem moci wyšší uchrániti se wšech bauří a pohrom mimořádných. Slowanowa nábožnost, prostoduchost a jemnost nezbawila ho wší swéhlawosti a urputnosti. Nechtěje panstwí ani státu, ale jen obci, zamítal s jednotau národní také silné auwazky řádu a wlády; stejných práw a stejné wšem domácím swobody přeje, žádal spolu, aby wšickni také stejné koleje starých zwyků se drželi; nedáwaje u sebe místa ni rozdílům stawům ni wýsadám, nehoměl předce ani wplywu wýtečných osob, ani rychlému rozmáhaní se wyšší oswěty; nebažiw po wýboji, sotwa sám bráníti se uměl; žádaje w pokoji požíwati surod pole swého, tím častěji podléhal rozkazům cizinců. Nemělli konečně zahynauti, muselť i Slowan postupem wěků zjinačiti spůsoby swé a přimísiti žiwlůw římanských i německých do národního žiwota swého.

Hlawní tedy obsah a základní tah celého dějinstwa českomorawského jest, jakož sme již podotkli, ustawičné stýkání a potýkání se Slowanstwí s Římanstwím a Němectwím, we smyslu nyní wyloženém; a jelikož Římanstwí ne samo sebau, ale téměř weskrze jen prostředkem Němectwa se Čechůw dotýkalo, může se také říci, že dějiny české wůbec hlawně na sporu s Němectwem se zakládají, čili na pojímaní a zamítaní spůsobůw a řádůw německých od Čechůw. Jest sice prawda, že i u jiných kmenůw slowanských takowéto stýkaní obojích žiwlůw se dálo: ale buď nebylo tak wšestranné, žiwé a proni-

kawé, na příklad u Polanůw a Rusůw, buďto skončilo se již dáwno záhubau národnosti slowanské, jako u někdejších Luticůw, Bodrcůw a jiných Polabanůw. Český národ sám jediný, k německému co roweň k rowni se přibočiw a od wíce nežli tisíciletí do swazkůw nejužších s ním wstaupiw, uhájil až podnes národnosti swé, a jakkoli mnoho německého do žiwota swého pojal i duchowně zažil, nepřestal proto býti slowanským národem. I dnes ještě tatáž z dějin, jako z powahy zeměpisné, úloha jemu se klade: slaužiti za most mezi Němectwem a Slowanstwem, mezi wýchodem a západem w Europě wůbec.

Wykládajíce tedy dějiny národu Českého, budeme wyprawowati, jaké úkazy spor a zápas ten od wěkůw we wlasti naší na jewo wywodil; zápas, wedený netoliko na hranicích, ale i u wnitř země České, netoliko proti cizincům, ale i proti domácím, nejen mečem a štítem, ale i duchem a slowem, ústawami a obyčeji, zřejmě i ukrytě, wěhlasným horlením i slepau wášní, netoliko k wítězstwí aneb porobě, ale i ke smíření. Ukážeme, kterak národ počtem neweliký weliké předce někdy uměl získati sobě jméno, a kterak pak opět tak hluboce klesnauti mohl, že až i sám to jméno zapíral. Uhlédáme jej, an zmítán jsa wichřicemi od wýchodu i od západu, wně i doma powstalými, nejednau naději o zachowání bytu swého pauštěl, a předce i podnes ještě we budaucnost daufati nepřestáwá. Spatříme panowníky wznešené, prawé otce wlasti, jichžto důrazné snahy cíl jediný bylo blaho národu; hrdinné wojewody, jenž ku praporcům českým wítězstwí pautati, jimi strach a hrůzu do řad nepřátelských wůkol sypati uměli; myslitele wýtečné, jichžto ducha plápol oswěcowal temnoty wěku swého a křísil jiskry wědomí a wíry u domácích i cizích; wlastence ušlechtilé, jimžto milo bylo zapírati sebe k dobré-

mu národu swého, a obětowati jemu čas i žiwot, wšecko jmění, wšecky síly swé; konečně i lid bystrý a jemný, poslušný hlasu swých panowníkůw a wůdcůw, a hotowý nasaditi sebe i s celau podstatau swau, jak mile wlasti a krále, náboženstwí a wíry, práwa i zákonůw hájiti bylo. Ale nebudeme se také tajiti překážkami rozmanitými, které wyššímu prospěchu wlasti a národu na odpor se stawěti nepřestáwaly: nejen od cizozemcůw a nepřátel, ale i od domácích odrodilcůw, nejen zjewným násilím, ale i newěrau a zradau; wyjewíme, kterak často tu nízké sobectwí neb přewrácená mysl jedinců, tam zaslepení aneb zpozdilá netečnost welikého haufu obec do neštěstí zawodily, kterak tytýž nejapností zmařeno, čeho chytrostí zkaziti lze nebylo. Utěšno bude díwati se na raný ale autlý kwět zdělanosti slowanské, na praweké hrady a města, sídla swatých popraw a bohoslužeb, ochranná autočiště w čas bauří wálečných a střediště národního průmyslu i obchodu; ne bez hrdého počitu porozumí potomek, že po čem i nejwětší a nejwzdělanější národowé našeho wěku newždy zdárně se snaží a baží, předkowé jeho slowanští od jakžiwa mezi sebau chowali a hájili: obecnau wšech zemcůw swobodu, rowenstwí před zákonem a práwem, wrchní wládu i dědičnau i swolenau spolu a na sněmích odpowědnau, swobodné wolení auřadůw místních i zástupnictwa národního, a jiné podobné řády, až i chwálenau wšech swobod obecných záštitu, saudy porotcůw. Poznáme wšak také, kterak proměny a oprawy, ku prospěchu státnímu newyhnutelně potřebné, nemohly wykonány býti, aby za působením ducha středowěkosti newlaudily se s nimi do země i řády feudalní, jichžto síla, we bažení panském wždy hotowau nacházejíc podporu, wšecky jim newhodné stránky starých ústaw slowanských pomalu wywrátila i w nepamět uwedla. Žiwot duchownĕ čilý,

kterým národ náš i w těchto změnách, jak z přirozené powahy své, tak i z přičiněnì oswícených náčelníků skwíti se nepřestal, wywede nám na jewiště nowé spory a zápasy, podiwnější a wznešenější, ale bohužel i krutější a zhaubnější, nežli které dotud Europa byla wídala. Že tří wálek o záležitosti duchowní, kterými w posledním půltisíciletí wšickni národowé křesťanští až do dna zbauřeni byli, dwě prwní, měwše za příčinu náboženské potřeby, w Čechách i powstaly i skonaly, a byly wlastně wálky české. W jedné národ náš, zachowawší až potud neporušené jádro bytu swého, skutky zázračnými celý přemohl takořka swět; we druhé, zpronewěřiw se sám sobě, nejen nic slawného nedowedl, ale i bez mála na mizinu přišel. Wyložíme, kterak i w těch i w jiných wíce pohromách zračila se ruka Páně, jenž dawši člowěku rozum i wolení mezi dobrým a zlým, owocem obého učiti a wystříhati ho chtěla.

Popatříce na hlawní rozdíly dějin českých, trojí wěk w nich snadně a na prwní pohled rozeznáme: *starý* totiž, *střední* a *nowý*. Wěk střední značí se wýtečně půtkami o náboženstwí, jenž počátkem husitstwí r. 1403 wstaupily do weřejného žiwota českého, a ukončeny r. 1627 wystěhowáním se wšech podobojích ze wlasti. W tom wěku národ náš dostaupil wrchu historické znamenitosti své. Co jej předešlo, ke staré, co následowalo, k nowé historii počítati se musí.

Starý wěk dějin českých, obsahující téměř celé tisíciletí od prwního usazení se národu we wlasti, nemá jiné patrnější známky jednotné, nežli jest ta, že w něm ještě nepředčily potřeby a půtky zbuzené obnowau církewní, alebrž jen důležitosti světské čili státní, zwláště pak snažení panowníků, moc swau i doma upewniti i wně rozšířiti. Jest w něm rozeznáwati trojí hlawní dobu: nejprwé Čechy pohanské a nezáwisné, od prwopočátku

až do r. 895; potom Čechy křesťanské a od říše Německé záwisné, s přewahau wšak ještě wniterných řádůw slowanských, od r. 895 do 1253; posléze Čechy králowské, s říší německau swazkem rownym spojené, ale we wládě zemské živlu německému nakládající, od r. 1253 do 1403. W *první době*, ještě temné, báječné a často nejisté, spatřuje se národ we své původní slowanské neważanosti; mezi hlawami jeho, na počet hojnými, rod Přemyslůw panstwí sobě osobowati počal; pokusy wšak Sámowy w Čechách a Mojmírowců na Morawě, o založení mohutného státu slowanského, zmařeny jsau. W *době druhé* křesťanstwí přispělo sice k utwrzení moci panownič w zemi, ale učinilo ji spolu záwisnau od říše římské, čili wlastně německé. Potlačení někdejších lechůw a kněží napomohlo k sestředění sil národních: ale rozmnožení se Přemyslowcůw, jejich časté potržky o zmocnění se wrchního žezla, i potřeba zwláštních audělůw knížecích, překážely prospěchu obecnému. Objem a hranice státu tak často se měnily, jako poměry právní panowníků českých naproti císařům: a wšak samostatná wrchní wláda i swézákonnost zemi wždy zachowána. Staroslowanská župní ústawa udržela se we své činnosti; stawůw zwláštních s rozdílnými práwy občanskými ještě nebylo, tudíž ani wýsad, ani feudalnosti, ani tělesné poroby, jakkoli často za příkladem německým do Čech je uwesti usilowáno. Wéwodský titul panownikůw, po upewnění mocnářstwí skrze Přemysla Otakara I, w dědičné králowstwí proměněn. *Třetí doba* wěku tohoto počala kralowáním Přemysla Otakara II. Jemu zdařilo se proměniti hlawní auwazky státní, zwláště založením stawu městského skrze německé osadníky, a udělením jemu wýsad i práw politických. Tím stará župní ústawa konečně ku pádu přiwedena, i dán počátek nejen ku práwnímu stawům rozdílu wůbec, ale i k řádům feudalním zwláště.

Po wymření Přemyslowcůw a powolání domu Lucemburského na trůn upewnil se objem státu čili koruny[6] připojením Slezska i obojí Lužice k Čechám a k Morawě na mnohá století. Wýtečné kralowání Karla IV pamatné jest nejen padesátiletým spojením koruny české s německau a auplným na ten čas obau národů i zemí smíšením, ale i zwelebením snaženstwí a kwětu duchowního we wlasti naší zwláště.

Hlawní obsah a ráz *wěku středního* historie české jsau, jakož sme již napowěděli, různice a půtky církewní a náboženské, jenž dwakráte k wálkám krwawým a dlauhotrwalým wedly: prwní husitské, kterauž Čechowé a Morawané až do konce wítězně prowedli; druhé třidcetileté, kterau nešťastně počawše, brzy až na smrt wysilení s dějiště ustaupili. Strana husitská čili podobojí za tohoto wěku we wlasti počtem i silau předčila. Swazek koruny české s říší německau nejprw ssazením krále Wáclawa, potom wálkau husitskau tak uwolněn, že napotom skutečně již jen na prawu králůw našich se stanowil, wkládati se hlasem swým do wolení císařůw. W zemi wšak wlastní moc králowská byla slaba, národ sám zákony sobě ukládal, jazyk český we weřejné zprawě zemské byl panujícím, Němectwo Husitstwu odporowawší kromě Slez a Lužic hluboce kleslo a téměř wyhynulo. Naproti tomu ale feudalní německé řády w zemi pomalu samy tím wětší mocí se rozwíjely; rozdíly stawůw nejen utuženy a zostřeny, ale o wýsady a práwa mezi wyšší

6) Předkowé naši rozeznáwali od sebe „králowstwí České“ a „korunu Českau“: „koruna Česká“ znamenala jim wšecky země, králům Českým někdy poddané, t. Čechy, Morawu, Slezko, Lužice, Hořejší Falc i Lucembursko; „králowstwí České“ byly jen Čechy samy, w užším smyslu wzaté. „Koruna“ tedy slula jim též, co nám nyní „stát“ neb „monarchie“ sluje.

— i nižší šlechtau a mezi městami dlauhé spory, až i krwawé wálky wedeny; staw duchowní w Čechách utlačen; lid selský a prostý, požíwawší dotud osobné swobody, tělesnau porobau sklíčen. Ráznější doby a články wěku tohoto byly: wypuknutí wálky husitské r. 1419 a smíření podobojích skrze zbor Basilejský; aupadek moci králowské we dlauhém bezkráloví, a nezdařilé snažení krále Jiřího, powztýčiti ji zase; rozmíšky stawowské a porobení lidu prostého pod králem Wladislawem; spojení s domem Rakauským r. 1526 a utužení moci králowské na sněmu krwawém r. 1547; počátky nowých půtek o náboženstwí r. 1602 a wypuknutí r. 1618 wálky třidcetileté, we kteréžto Čechy do nowé swé historické doby wstaupily.

Základní auwazek weškerého žiwota společenského i státního we *wěku nowém* byli a jsau řádowé i zákonowé, jež Ferdinand II z plné moci swé r. 1627 obnoweným zřízením zemským předepsal, a stawowé čeští na sněmu téhož léta poslušně a wděčně přijali. Od té doby země Česká a Morawská staly se nepochybným dědictwím slawného domu Rakauského, a spolu podstatnau částkau státu welikého, jenž mezi čelními w Europě mocnostmi wyniká. Lužice wšak i wětší částka Slez od koruny odtrženy. Církew Římskokatolická stala se wýhradně panující. Moc zákonodárná, wykonáwací a saudní spojena w rukau mocnářowých, a rozhodnutí na nejwyšším místě děje se we Wídni. Politické jewení národu obmezeno a určeno jest wýsadami stawůw prelátského, panského, rytířského i městského. Jazyku českému i německému we weřejných potřebách zemských přisauzeno sice práwo stejné: poslední wšak čím dále tím širší místo si osobil. Tentotě powšechný ráz wěku celého. W podrobném pak rozjímaní zwláště panowání Marie Theresie i Josefa II, co střední článek, blahodějným swérazem, a předně wy-

maněním obecného i selského lidu, se wyznamenáwají; čehož další dolíčení ale k času swému odkládáme.

Prameny, ze kterých wšecka dějin českých známost čerpati se musí, podlé rozličnosti wěkůw jsau rozličné. Pro *wěk předslowanský* se nám jich-owšem nedostáwá; wše co tu wíme, musí nuzně wybíráno a skládáno býti ze zpráw, které někdy staří spisowatelé řečtí a římští jen jakoby mimochodem a náhodau, a protož ani hojně, ani dosti určitě, o wlasti naší prohodili.

Nemnohem šťastnější jest w ohledu tomto i wěk *pohanskočeský* (451—895). Z domácích jeho památek nezůstaly nám než jediné tři dějeprawné básně, milowníkům národní naší literatury pod názwy „Saud Libušin", „Čestmír a Wlaslaw" i „Záboj a Slawoj" chwalně známé a tiskem již často wydané [7]; jenž jakkoli nesmírně drahocenné jsau samy w sobě, co přesný a světlý wýjew jarého ducha předkůw našich, předce wšem žádostem dějezpytcowým wyhowěti nemohau, poskytujíce světlo nejen na příliš skrowný obor obmezené, ale i poněkud nejisté, jelikož oprawdowě básnické. Stařiny, jenž w lůně wlasti tytýž se wykopáwají, umějí sice ke znateli mluwiti, ale wěk a půwod swůj zřídka kdy udati mohau. Ani w cizině té doby nikdo si na tom záležeti nedal, aby o wěcech u nás zběhlých nám písemnau pamět zwláštní a auplnau pozůstawil. Jen chudá záře tehdejších dějin sausedních

7) O „Libušině saudu" wiz především obšírné pojednání: Die ältesten Denkmäler der böhmischen Sprache, kritisch beleuchtet von P. J. Šafařik u. F. Palacký, Prag, 1840 in 4° (w aktách král. české společnosti nauk); druhé dwě básně z rukopisu Kralodworského, W. Hankau nalezeného, často již wydány jsau, posléze a nejzpráwněji we Wýboru z literatury České, dílu I, w Praze 1845, a s překladem německým od W. A. Swobody několikrát, pak od J. M. hrab. Thuna: Gedichte aus Böhmens Vorzeit. Prag, 1845. 8.

odráží tu i tam náhodau některé slabé a wšelijak zprolamowané paprsky na sauwěké příběhy w Čechách a w Morawě. Dějezpytec musí tyto paprsky, u starých Byzantincůw, Wlachůw i Němcůw pracně shledáwané,[8] w jeden světla pramen spojowati: jakýž tu diw, jestliže potom odlesku takowému nedostáwá se žiwoplodného

8) Důležitější, pro dějiny naše spisowatelé *Byzantinští* wěku tohoto jsau: *Zosimus*, jenž kwetl r. 460 po Kr., *Priskos Paniates* r. 471, *Prokop Cesarienský* r. 552, císař *Mauricius* r. 582—602, císař *Lew VI* příjmím Maudrý r. 886—911, císař *Konstantin Porphyrogennetes* r. 945—959 a j. w., jenž we zbírkách pode jménem Historiae Byzantinae scriptores, nejprw w Paříži 1645—1711, potom w Benátkách 1729 sl. we 27 dílech fol. wydáni jsau, a nejnowěji i nejauplněji w Bonně od r. 1829 sl. in 8° ještě se wydáwají. Dobrý z nich pro nás wýtah podal J. G. *Stritter* pod titulem: Memoriae populorum olim ad Danubium, Pontum Euxinum etc. incolentium, e scriptoribus Byzantinis erutae et digestae, Petropoli 1771—1779, IV voll. in 4, kdežto zwláště díl II wěcí Slowanských se dotýká.

Kronikáři Wlaští, Franští a Němečtí wěku toho pro nás pamatní jsau: *Eugippius* opat kláštera sw. Severina kw. r. 511; *Jornandes* čili *Jordanis* r. 552; *Řehoř* biskup Turonský we Francii (Gregorius Turonensis) † 595; *Fredegarius Scholasticus* kw. r. 641—660; *Paulus* Warnefridi, též Paulus Diakonus zwaný, † ok. 799; *Eginhard*, Karla Welikého písař a tajemník, † 839; *Hinkmar Remešský* arcibiskup † 882; *Rhegino* opat Prumský † 915; *Liudprand* biskup Kremonský † 972; *Widukind* mnich Korvejský kw. 946—968; *Thietmar* biskup Meziborský † 1018; *Adam* kanownik Bremský kw. 1067—1076; *Sigebert Gemblacký* † 1112 a j. w. Dále připomínati sluší letopisy (annales) mnohých klášterůw franských i německých, mezi nimiž (mimo *Annales Mettenses*, *Alamannici*, *Sangallenses*, *Laurissenses* a *Chronicon Moissiacense*) pro nás nejdůležitější jsau *Annales Fuldenses* od r. 680 do 901. Wšecky tyto zde jmenowané kroniky a letopisy nejlépe wydány jsau, aneb ještě budau, we znamenité zbírce pod titulem: *J. H. Pertz* Monumenta Germaniae historica, Hannoverae 1826 sl. posawad VIII dílů we fol.

tepla slunečného, a jestliže světlo tak pochybné čirau tmu okolo sebe nezapuzuje, ale jen takořka makawější činí!

Dějiny *doby druhé* od r. 895 do 1253 sahající zakládají se již na domácích pramenech, ačkoli ještě ne wšude dostatečných. Světlo historie zawítalo k národu našemu zároweň se světlem křesťanstwí, pročež sahá také, zwláště pro Morawu, o několik let wýše, do času apoštolowání bratří Cyrilla i Methodia mezi Slowany (r. 855—885). Legendy o bratřích těchto, jichžto wšak nejstarší a nejdůležitější dwě staropannonské [9] ještě pohříchu ani řádně wydány nejsau, otwírají bránu slowanského dějepisectwí wůbec. K nim pojí se potom legendy a prology rozličné o S. Wáclawu, S. Wojtěchu a j. w. [10] Řada dějepiscůw Českých w užším smyslu [11] počíná mužem wýtečným a i pro nejdalší potomstwo pamatným: jest to *Kosmas*, jenž co děkan kapituly Pražské umřel, stařec osmdesátiletý, dne 21 Oct. 1125. Jeho wlastenecký duch kormautil se myšlenkau, žeby národ jeho měl wždy opět zapomínati na minulý žiwot swůj, a žeby osudy a děje, slasti a strasti dědůw potomkům wěčnau zůstaly pohádkau: protož nenašed nižádného písemného podání, sám již u wysokém stáří jal se zapisowati, čeho byl

9) Wiz o nich Moskwiťanína na rok 1843, n. 6. str. 405—434, a Časopis česk. Museum 1846, I, 5—33, a srown. o tom wůbec Šafaříkowy Starožitnosti str. 809 sl.

10) Staroslowanská legenda o S. Wáclawu w Časopisu česk. Museum 1830, str. 453 sl. 1837 str. 406. Gumpoldi vita Wenceslai ducis Bohemiae, in Pertz Monum. VI. 211 sq. Vita S. Adalberti episcopi auctore Johanne Canaparío, ap. Pertz ibid. p. 581 sq. auctore Brunone archiepiscopo ibid. p. 596. sq. Srown. Jos. Dobrowský kritische Versuche, Prag, 1803, 1807, 1819 etc.

11) Wiz o nich spis náš zwláštní: Würdigung der alten böhmischen Geschichtschreiber. Eine gekrönte Preisschrift. Prag, 1830. 8.

z báječného wyprawowání starců se dowčděl, o původu a nejstarších dějinách národu Českého, počna od arciotců Čecha, Kroka i Přemysla, nejprw po Bořiwoje, prwního křesťanského knížete w Čechách, potom zase do Břetislawa I, pod kterýmž sám se byl narodil, a s kterýmž teprw počíná jeho wlastní prawě historické podání. Nebof i to swědčí o bystrém a zdrawém rozumu tohoto praotce dějepisůw českých, že nejen sám nemátl starých báječných powídek s pódawky historickými, ale také chtěl, aby i čtenářowé jeho je rozeznáwali. [12] Protož není mu k necti, že kritika, kteréžto potřebu sám on cítil, w nejstarším jeho podání wšelicos naprawowati musí. A wšak i w dalších částkách díla jeho, kdežto již oprawdowě historickým wyprawowáním dějin za synů a wnuků Břetislawowých nás zajímá, kritika auřadu swého zanedbáwati nesmí, an živý ten cit, kterým celé dílo weskrze prodšeno jest, neuchránil spisowatele od patrné nechuti a strannosti proti jistým rodům a osobám. [13] Na dráze jím proražené pokračowali potom jiní kronikáři, s menšími

12) Prawil Kosmas sám: Hujus narrationis sumpsi exordium a primis incolis terrae Bohemorum, et perpauca, quae didici senum fabulosa relatione, non humanae laudis ambitione, sed ne omnino tradantur relata oblivioni, pro posse et nosse pando omnium bonorum dilectioni (3.) — Annos autem idcirco a temporibus Boriuoi primi ducis catholici ordinare coepi, quia in initio hujus libri nec fingere volui, nec cronicam reperire potui, ut quando vel quibus gesta sint temporibus scirem (4). — Quoniam haec antiquis referuntur evenisse temporibus, utrum sint facta, an ficta, lectoris judicio relinquimus (34). — Sed quia — aliter visa, aliter audita, aliter narrantur ficta, quae melius scimus, melius et proferimus. Nunc — ea fert animus dicere, quae ipsimet vidimus, vel quae ab his referentibus, qui viderunt, veraciter audivimus (102).

13) Jmenowitě proti staroslawnému rodu Wršowcům a proti králi Wratislawowi, jakož to pozdějí na místě swém se wyjewí.

wšak i zásluhami i wadami: nejmenowaný *kanownik Wyšehradský*, známý pode jménem prwního prodlaužitele Kosmasowa r. 1126—1142; *mnich Sázawský*, spisowatel dosti rozumný k r. 1126—1162, jenž také starší wyprawowání Kosmasowo wkládaním zpráw ze kláštera swého poddělával; *mnich Opatowský*, jenž nowěji, newíme s jakým důwodem, sluje *Hildegardem Hradištským*[14] r. 1143—1163; *Vincencius* kanownik Pražský r. 1140—1167 i *Gerlak* neboli *Jarloch* opat Milewský r. 1167—1198, oba pohříchu neauplně zachowaní; a konečně neznámý skladatel chudých *letopisůw Pražských* (Annales Pragenses) až do r. 1220, nedáwno teprw wydaných.[15] Wšickni tito kronikáři, newynikajíce nikde nade prostřední míru středowěkých letopisců, nemohau žádostem našim dosti učiniti. Zprawy od nich podané musejí tu kronikami německými, (mezi kterýmiž po Thietmarowi zwláště Lambert Ašaffenburský, Hermannus Contractus a Otto biskup Frisinský wynikají,) tu polským Martinem Gallem,[16] tu konečně listinami sauwěkými, jak domácími tak i cizími, doplňowány, wyjasňowány a oprawowány býti.

14) Wiz Ant. Boczek Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae, tom. I, Olomucii, 1836 in 4° na mnohých místech.

15) Nejlepší wydání Kosmasa i prodlaužitele jeho kanownika Wyšehradského a poddělawatele mnicha Sázawského jest we sbírce „Scriptores rerum Bohemicarum e bibliotheca ecclesiae metropolis Pragensis“ (ed. Franc. Mart. Pelzel et Jos. Dobrowský) tom. I, Pragae 1783 w 8. Mnich Opatowský neboli Hildegard Hradištský ještě není řádně wydán. Vincenc Pražský a Gerlak Milewský tištěni w Dobnerowě sbírce Monumenta historica Boemiae, tom. I, Pragae, 1764 in 4°. Annales Pragenses wyšly w Pertzowých Monumenta hist. Germ. V, 119—121.

16) Martinus Gallus, nejstarší kronikář polský, psal swé dílo r. 1110—1135, jehožto nejlepší wydání jest od J. V. Bandtkie we Waršawě, 1824, w 8.

Zásoba *listin* z nejstarší této doby nás došlých také welmi nedostatečna jest. Celé Čechy spolu s Morawau již ani jediným prawým originalem z X neb XI století wykázati se nemohau,[17] ačkoli se jim, jmenowitě Morawanům, w pozdějších přepisích prawé listiny až do IX století sahající zachowaly.[18] Prawé originaly u nás teprw we druhé polowici XII století množiti se počínají, a wztahují se, jako písemnosti wěku toho wůbec, wýhradně jen ke stawu církewnímu. Protož užíwání listin w historii wěků těchto požaduje weliké opatrnosti. Nejen zajisté mnohé písemnosti, které z X, XI neb XII století pocházeti se prawí, podwrženy a teprw we XIII neb XIV století, a to sice již dle smyslu a stawu pozdějších wěkůw, sepsány jsau, ale většina jejich také skládána byla od klášterníkůw, rodem nazwíce Němcůw, nedorozumčwších někdy poměrům prawním we wlasti naší, a protož tytýž na cízí spůsob je wykládawších. Dějepisec, kterýby w nich kritiky nešetřil, zapletlby se do tolikerých odporůw a omylůw, žeby nikdy k swětlu a ku prawdě probrati se nemohl.[19] Listin swětských, čili na stawy swětské, šlechtice a města, se wztahujících, již proto před

17) Srown. naše pojednání: „Kritická úwaha i wýklad základných listin kollegiatního chrámu Litoměřického“ w Časopisu česk. Museum na r. 1836, str. 323—346.

18) To platí zwláště o tak řečených zlomcích Monseowých, wydaných we jmenowaném již Codex dipl. et epist. Moraviae od Ant. Bočka (dílu I); jsau to wlastně zlomky z nejstarších knih nadacích biskupstwí Olomuckého, někdy od prof. Monse nalezené a zachowané.

19) Tak ku př. rozepře a půtky mezi Přemyslem Otakarem I a biskupem Ondřejem r. 1216—1222 o privilegie stawu církewního w Čechách bylyby nepochopitelné a owšem nesmyslné, kdyby staw ten byl již tehdáž měl ty privilegie, které nám tolikeré jeho listiny líčí, jenž na licho prawí se pocházeti z X—XII století.

XIII století u nás nebylo a býti nemohlo, že stawowé — tito teprw po uwedení osad německých do země (we XIII století) politicky od sebe různiti se počali. Teprw s Němci, jichžto wšecky swobody byly samé wýsady, dostal se do Slowanských zemí obyčej wýsad čili privilegií a listin politických wůbec.

We *třetí době* starého wěku (r. 1253—1403) wlast naše prameny historickými wšelikého druhu již dosti hojnými honositi se může. Kronikářůw sice sauwěkých a důkladných newždy se nám dostáwalo, a nedostatek jejich zwláště za Přemysla Otakara II i za Wáclawa IV nemálo wadí, ale nahrazuje se poněkud wětším bohatstwím i listin, i tak řečených *formulí* historických, anobrž i jinými plody literatury a krásoumy národní wůbec. Co pode jménem *druhého prodlaužitele Kosmasowa* se nám podáwá, jest neladná směsice zlomkowitých zápisek rozličných k r. 1240—1283, sestawená od neznámého spisowatele teprw we XIV[tém] století;[20] cena jeho tedy nestejná i tytýž welmi lehká jest. Prwní kronikář český stawu swětského byl rytíř neznámý, jejž potomstwo *Dalemilem* zwáti nawyklo; sepsal dílo swé jazykem českým, a to w rýmech, mezi r. 1280 a 1314, počínaje sobě w něm zwláště proti Němcům horliwěji, nežli sprawedliwé bylo. Mnoho má báječného a smyšleného, aniž na slowa jeho wšude dbáti sluší, leč teprw asi od polowice XIII století, kdežto co sauwěký swědek tytýž pozornosti za-

20) Poważímeli, že kde druhý Continuator Cosmae přestáwá (r. 1283), tam Beneš Krabice z Weitmile beze wšeho úwodu dílo swé počíná, i že obě dwě díla, dle náplsu swého, jsau částky tak řečené „Chronica ecclesiae Pragensis“: můžeme se domýšleti, že Continuator onen teprw nedlauho před Benešem (mezi 1329—1342) a jistě ne před nawrácením se z Avinionu biskupa Jana Dražického r. 1329 spis swůj sestawil.

slubuje.[21] Spis jeho, co do formy, stal se wzorem, kterého potom w Čechách častěji následowáno. Nejznamenitější ale po Kosmasowi wůbec kronikář český byl *Petr opat Zbraslawský*, rodem z Žitawy, jenž brzy po založení kláštera Zbraslawského tam se dostaw, a r. 1316 na důstojenstwí opata powýšen byw, na dwoře královském w Čechách mnohé lásky a důwěry požíwal; i znaje wýborně, co se tehdáž wůbec dálo, jal se pokračowati w díle kroniky Zbraslawské (Chronicon Aulae regiae), kteréž jeho předchůdce opat Otto rokem 1253 počaw, jen k r. 1294 byl dowedl. Wyprawowání Petrowo dosti hojné, wěrné a živé, zwláště o časích krále Wáclawa II, zakladatele Zbraslawského, a krále Jana z domu Lucemburského, saha až do r. 1338, we kterémž jeho skladatel umřel.[22] Ačkoli upřímý prawdy milownik, předce láskau, kterau zwláště králi Wáclawowi a královně Elišce nakloněn byl, dal se několikrát zawesti ke strannosti proti odporníkům jejich; chybu wšak takowau kritika snadno i odpustiti i naprawiti může. Dílo Petrowo potom na mnoze wypsal, poddělal a prodlaužil až k r. 1353 kanownik Pražský *Františ*ek, r. 1362 zemřelý. Menší cenu do sebe mají pokusy, wyložiti celý přehled dějin českých, jakowéž nám podali *Jan Marignola*, biskup Bisignanský w Italii (1353), *Beneš* minorita (r. 1361) a *Neplach* opat Opatowský († 1371); důležitější jest we způsobu tom práce *Přibíka Pulkawy ze Hradenína*, zemřelého r. 1380,

21) Wydán tiskem nejprw od Pawla Ješina w Praze 1620, we 4, potom od F. F. Procházky, w Pr. 1786, w 8. Třetí wydání p. Hankau do tisku přichystáno.

22) Wydáno celé dílo skrze *Gel. Dobnera* w pátém dílu jeho Monumenta histor. Boemiae, w Pr. 1784, in 4. Částku její wydál byl již r. 1602 Freher w Rerum Bohemicarum antiqui scriptores, Hanoviae, in fol. dle rukopisu původního někdy Heidelberského, nyní Vatikanského.

podaná jazykem latinským i českým, na žádost a s pomocí otce vlasti *Karla IV*, ačkoli také ona mnohé wady a nedostatky do sebe má. Nejlepší plod historický věku Karlowa wůbec jest *život* císaře tohoto, z jeho vlastního péra pošlý; škoda jen, že nám líčí Karlowo mládí toliko (do r. 1346), pro léta potomního panowničtwí jeho nižádného světla neposkytujíc. Témuž císaři k libosti sepsal i *Beneš Krabice z Weitmile*, kanownik Pražský († 1375) kroniku věku swého, wetkaw do ní také životopis Karla IV zkrácený: ale wšickni tito Karlem powzbuzení spisowatelé [23] stawí nám jasný důkaz před oči, že kde s hůry není genia dáno, tam i ta nejusilnější péče lidská wywinauti ho nemůže; ano po smrti Karlowě za celý věk lidský Čechy ani jednoho paměti hodného kronikáře na jewo newywedly, kdežto předce jiné obory literatury naší již měly swé tytýž i dosti znamenité wzdělawatele.

Bohatství naše na listiny z věku tohoto, psané nazwíce jazykem latinským, později také německým a če-

23) Chronicon Francisci canonici Prag. wydáno nejlépe skrze Pelcla i Dobrowského we druhém dílu Scriptores rer. Bohem., kdežto i nejlepší wydání kroniky Beneše z Weitmile se nachází, w Pr. 1784, w 8. Poslední knihu Františkowu wydal Dobner w VIém dílu swých Monumenta w Pr. 1785. W téže Dobnerowě zbírce hledati jest také Chronicon Joannis Marignolae (we II) a Chron. Pulkawae (we III dílu). Českým jazykem Pulkawu wydal F. F. Procházka w Pr. 1786, w 8. Neplachowu chudau kroniku wydal nejprw Hieron. Pez we druhém dílu swých Scriptores rer. Austriac. 1725, in fol., potom Dobner we IV dílu swých Monumenta (1779). Beneš minorita, teprw nowě nalezený (1846), newydán ještě we swé formě původní. Nejlepší wydání životopisu Karla IV w latině nachází se w Böhmerowých Fontes rer. Germanic. dílu I, w Stuttgartě, 1843, w 8; česky zprávně wydán we Výboru z literatury české, dílu I, w Pr. 1845, w 8.

— ským, jest tak weliké, že ho dosawad nelze bylo ani přehlednauti, ať nedím sebrati a wůbec oznámiti. Kromě církewních a klášterských, (zwláště pak zawedených pod arcibiskupem Arnoštem tak řečených Libri Erectionum a Confirmationum,[24]) zachowaly se již i archivy stawůw politických: nejprw *archiv koruny české*, chowaný posawad dílem we Widni, dílem w Praze; potom hojné zbytky *desk zemských*, jenž ušly záhuby ohněm r. 1541 na ně uwalené; dále *desky dworské* čili manské celého králowstwí, jenž aspoň od r. 1380 posawad auplné w Praze se nacházejí; dáwné *desky auřadůw krajských*, až po Husitskau wálku wedené, zahynuly sice wšecky, jakoby jich nikdy nebylo: ale *města králowská* téměř wšecka podržela některé aspoň zápisy z wěku tohoto; i *saukromé archivy* rodůw panských počátky swé, ač ještě nehojné, z též doby powodí. Mimo to zachował se počet nemalý tak řečených *formulí*,[25] w historickém ohledu tytýž welice důležitých, jenž u nás mnohem hojněji nežli w okolních zemích w obyčeji byly, aniž ještě dosti oznámeny jsau; ať nemluwíme o jiných plodech literních, dějepisci užitečných, které nám bibliotheky na staré rukopisy nejhojnější, (jakowé jsau zwláště universitní, kapitulní a musejní w Praze, c. kr. dworká we Widni, též

24) *Libri Erectionum* jsau zápisy sauwěké wšech nadání církewních, která w celé arcidioecesi Pražské kterémukoli chrámu neb kapli se stala, též smluw mezi auřady církewními a swětskými učiněných a w konsistoři Pražské potwrzených; počínají r. 1358 za arcibiskupa Arnošta, i jdau až do druhé polowice XV století, a jest jich XIII dílů we fol. Wýtahy z nich podal Boh. Balbin we swých Miscellanea, dílu V, r. 1683, na str. 43—308. — *Libri Confirmationum* jsau protokoly auřední o usazowání kněží na fary w celém arcibiskupstwí Pražském od r. 1356 do 1436; tiskem ještě newyšly.

25) Über Formelbücher, zunächst in Bezug auf böhmische Geschichte, nebst Beilagen. Von Fr. Palacký. Prag, 1842 sq. in 4.

některé saukromé w Praze, Třeboni, Budišíně a j. w.) — naskytují. Saudné užíwání wšech pospolu pramenů těchto uwolňuje již dějepis český ode wplywu cizozemského, dopauštějíc jej zakládati weskrze na samostatných základech, co do wěrohodnosti bezauhonných.

Střední wěk dějin českých, sahající od r. 1403 do 1627, objewuje se bedliwému skaumateli již w dokonalém swětle historickém, ačkoli arci newždy stejně jasném; neboť naskytujíc nám nemalau hojnost podawkůw rozmanitých ode wšech stran, které za toho wěku mezi sebau we sporu byly, k nestrannému a prawému o nich saudu nabízí a zmocňuje. Kroniky sice wěku tohoto jsau opět welmi chudé, zůstáwajíce předaleko za nekonečnau rozmanitostí, a pohybliwostí tehdejších zjewůw dějinných: ale nedostatek ten zakrýwá se nesčíslností jiných zápisůw a pramenů wšestranných. Musímeť pak tu již dwojí řadu kronikářůw rozeznáwati: prwní těch, kteří jen jednoho a to nejwíce swého wěku příběhy zapisowali, a druhau těch, kteří celé pásmo dějin českých od počátku známostí historických až do wěku swého skládali; onino většim dílem byli platnější a užitečnější nežli tito. K oněm počítáme předewším osmero nejmenowaných skladatelů *Starých letopisů* českých od r. 1378 do 1527 sahajících a nedáwno teprw námi w jazyku českém wydaných; podáwají nám zásobu ač neskladnau, wšak dosti hojnau zpráw wěrohodných. *Wawřinec z Březowé*, mistr učení Pražského, počal latinským jazykem obšírně wyprawowati, co w Čechách od r. 1414 do 1437 se zběhlo: ale dílo jeho důležité došlo nás pohříchu jen kusé, jelikož jen do počátku r. 1422 sahající, a posawad ještě tiskem newydané. Také *Bartošek z Drahonic*, chudý panoše český, zůstawil swau památku spisem neumělým sice a nechutným, ale we wyprawowání dosti wěrným, k r. 1419 — 1443. Neméně upřímnosti,

— ale mnohem více umělosti a ducha zjewil po něm *Bartoš Pražský* písař, we spisu swém o hauřech r. 1520 — 1531 uwedením učení Lutherowa do země české zplozených; spis ten dosti obšírný a živý dosawad jen w rukopisech se chowá. Též obšírně popsal kancléř starého města Pražského, *Sixt z Ottersdorfu*, bauře ony, které k tak řečenému krwawému sněmu r. 1547 příčinu daly; ani jeho spis ještě tiskem na světlo wyjíti nemohl. S ohledem zwláštním na poměry církewní, předčiwší za wěku tohoto, psali díla swá *Bohuslaw Bílejowský* r. 1537, se strany kališnické; *Jan Blahoslaw* († 1571) se strany Jednoty bratří českých; *Jan Cochlaeus* r. 1546 a *Jiří Bartoloměj Pontan* r. 1608 se strany římskokatolické; *Zacharias Theobald* r. 1609, a nad jiné důkladněji *Paweł Skála ze Zhoře* (až do r. 1624) se strany následowníkůw Lutherowých. Důkladným a nestranným ukázal se býti přední onoho wěku rodopisec *Wáclaw Březan* (r. 1609 — 1619), jen že spisůw jeho již pohříchu na mále stáwá. Záwěrku pak spisowatelů řady této činí známý hrabě *Wilém Slawata* ze Chlumu a Košmberka, nejw. kancléř český († 1652), jenž s pomocí několika učených Jesuitůw napsal a pozůstawil we 15ti dílech in folio spis přeobšírný o wšech příhodách politických i církewních wěku onoho, a sice na odpor spisu podobnému hraběte *Jindřicha Matěje Thurna*, který we wyhnanství složen byw, tam se i ztratil.[26]

26) Staří letopisowé čeští wyšli také pod titulem Scriptorum rer. Bohem. tom. III, w Praze 1829 w 8. — Z kroniky Wawřince z Březowé tištěny jen dwa kausky pod titulem „Laurentii Byzynii origo et diarium belli Hussitici“ w šestém dílu Ludewigowých Reliquiae Manuscriptorum r. 1724 w 8. — Kroniku Bartoška z Drahonic wydal Dobner w prwním dílu Monumenta histor. Boem. r. 1764 w 4. — Bartoš Pražský ještě nikde tiskem newyšel; jen chudý wýtah z něho w latinském jazyku

W řadě spisowatelůw, wěku tohoto, kteří celé pásmo dějin českých za předmět sobě obrali, jewí se nám přede wšemi jinými muž i duchem a uměním, i powýšeností stawu swého wýtečný: *Aeneas Sylvius Piccolomini*, jenž r. 1458 co kardinál církwe římské sepsaw swau „Historia Bohemica", brzy potom co *Pius II* na stolici papežskau wystaupil a r. 1464 umřel. Spis jeho wíce příjemným slohem nežli důkladnau známostí wyniká, aniž pak nestrannosti šetřiti chce: a wšak jemu za tu pozornost, kterau na dějiny české wůbec obrátil, wždy děkowati máme. *Martin Kulhen* († 1564) swau chudau „Kronikau o založení země české" oc. r. 1539 tiskem na světlo wydanau, welmi skrownau zásluhu sobě získal. A kéžbychom to samé i o jeho známém odpůrci a následníkowi, *Wáclawu Hájku z Libočan* († 1558) říci mohli! Ale celý dějezpyt a dějepis český nezná většího škůdce nad muže tohoto, který daw se do spisowání obšírné kroniky české, neslýchanau nestaudností jal se nejen wymýšleti a na drobno líčiti dle zdání swého příběhy nebýwalé, ale i podkládati jim za prameny spisy rowněž smyšlené a od nikoho, ani od spisowatele samého newídané. A toto weliké pásmo lží a klamů chytře ukrytých, za kteréžto my na místě spisowatelowě styděti se musíme, podáno jest národu našemu za prawau kroniku

(an originál česky psán) podal Georg. Barthol. Pontanus we své Bohemia pia, Francofurti 1608 we fol. — Bohuslawa Bílejowského kronika česká (církewní) tiš. nejprw w Normberku 1537, pak w Praze 1816, w 8. — Spis Jana Blahoslawa o historii Jednoty bratří českých ještě netištěn. — Joh. Cochlaei historiae Hussitarum libri XII, ap. S. Victorem prope Mogunt. 1546 fol. — Zach. Theobald's Hussitenkrieg, Wittenberg 1609 in 4 oc. — Welicí spisowé Pawla Skály ze Zhoře a hrab. Wiléma Slawaty posawad jen w rukopisech se chowají. — Wáci. Březana žiwot pana Wiléma z Rosenberka († 1592) teprw nyní (r. 1847) tiskem na světlo wyšel.

r. 1541, a za takowau přijato i přijímá se bohužel ode mnohých až podnes! Kalem Hájkowým naprzněny zůstaly potom wíce méně pohříchu wšecky kroniky české, až teprw Dobner obšírným swým kommentarem (r. 1761 — 1782) wšecku nečistotu pramene toho učenému světu odkryl. Již prwní po Hájkowi nástupce, *Jan Daubrawský* (Dubravius) biskup Olomucký († 1553) dal se jím zawesti, a uskrownil tím ceny spisu swého. Nejmenowaný také spisowatel obšírné kroniky české, která we Švédech w rukopisu se chowá, postawiw se Hájkowi co „pletichári“ ještě za jeho žiwobytí w odpor, předce „pletichy“ jeho za pramen užíwati a jí následowati se neostýchal. Totéž činili na mnoze i *Prokop Lupač* († 1587) a *Daniel Adam z Weleslawína* († 1599) we swých dosti pilných historických kalendářích, a *Bartoloměj Paprocký* z Glogol, Polský šlechtic († 1617), jenž zwláště w rodopisu Českém, Morawském i Slezském dobyl sobě jména i zásluh trwalých. Konečně připomenauti sluší *Pawla Stránského* († 1657), který we wyhnanstwí pokusil se prwní o líčení netoliko dějin, ale i politického stawu, řádůw a obyčejůw země České. [27]

27) Aeneae Sylvii Historia Bohemica tištěna ponejprw w Římě, r. 1475 in fol., pak asi w Normberku 1486 we 4, a potom až podnes mnohokrát, i přeložena do wšelikých jazykůw; česky wyšla nejprw od Konáče r. 1510 w Praze in 4, potom od Weleslawíny r. 1585 spolu s Kuthenowau kronikau. — Mart. Kuthen wydal swůj spis pod titulem „Kronika o založení země české“ oc., w Praze 1539, w 4. — Hájkowa kronika česká wyšla r. 1541, a potom r. 1819 w Praze, in fol. — J. Dubravii historia bohemica, Prostannae 1552, fol. a potom častěji. — M. Procopii Lupacii, Hlavaczovaei, Rerum bohemicarum ephemeris s. kalendarium historicum, Pr. (1578) 1584, 4. — M. Daniele Adama z Weleslawína kalendář historický, w Pr. (1577) 1590, fol. — Barthol. Paprockého z Glogol Diadochos, jinak poslaupnost knížat a králůw Českých oc. w Praze 1602,

O pomoci, které dějezpyt z archivůw českých doby této nabývá, řeči šířiti nepotřebí ani nelze; anoť samo sebau se rozumí, že čím blíže wěku našeho, tím wíce písemností u wšech auřadůw wlasti naší se zachowalo; aniž pak wěk a síla jednoho smrtelníka stačí ku přehlednutí a auplnému poznání wšeho toho. Pole skaumaní zde, po lidsku mluwě, nekonečné jest a wždy zůstane. Za slušné ale pokládáme netajiti zwláště wýtečnosti *archivu Třebonského*, jehožto bohatstwí na důležité písemnosti wšelikého druhu za kwětu a přewahy domu Rosenberského w Čechách (1393—1611) wyniká nade wšecko, cokoli odjinad wůbec známo jest; za ním, co do rozmanitosti a auplnosti zpráw, i sami archivowé zemští pozadu zůstáwají, a národ náš celý za pečliwé chowání pokladu tohoto jasnému domu knížat Šwarcenberských ke wděčnosti zawázán jest. Wedle něho, ač již we mnohem menší míře, zwláště archiv Hradecký někdy pánů ze Hradce, nyní hrabat Černínůw, pak Raudnický pánůw z Pernšteina i knížat z Lobkowic nad jiné wynikají. Konečně při Českém Museum zakládá se nyní archiv pro celau zemi důležitý, w němž mimo hojné originaly skládají se přepisy wšech listin pro dějiny české potřebných a kdekoli buďto we wlasti nebo w cizině chowaných.

Dějepisci *nowého wěku*, od r. 1627 až podnes běžícího, wšickni obírali se zpytowáním a wyprawowáním o starších dobách dějin českých; na swůj wlastní wěk málo kdo, a to wždy jen jako mimochodem se ohlédal. Protož wěk tento ještě posawad historika swého wlastně nemá. Pro starší doby nejpilnější skaumatelé a spiso-

fol. — It. Zrcadlo slawného markrabstwí Morawského, w Holomauci 1593, fol. — M. Pauli Stransky Respublica Bojema, Lugd. Batav. ex offic. Elzevir 1634, 16, *it.* recognita et aucta 1643, 8. —

—— watelé byli: přede wšemi *Bohuslaw Balbin*,[28] jesuita wlastenský smýšlejíci, r. 1688 zemřelý, jenž podiwu hodnau láskau, pilností, setrwalostí a wšestranností po celý wěk žiwota swého dějinné památky wlasti naší shledáwal, pořádal a na světlo wůbec wydáwal; zásluhy jeho byłyby wěčné, kdyby spolu kritický smysl jim był wládnul, aneb kdyby aspoň z Hájkowých pletich był uměl wyplesti se. Wedle něho Pražský suffragan *Tomáš Jan Pešina z Čechorodu* († 1680) a jesuita *Jiří Kruger* († 1671) o dějiny národu swého dbajíce, Balbinowi wrownali se wíce wadami, nežli zásluhami. *Jana Beckowského*, křižowníka w Praze († 1725), Poselkyně starých příběhůw Českých (w Praze, 1700 fol.) jest jen na mále poopraweny a doplněny Hájek; lepší jest toho spisu druhý díl, který wšak posawad jen w rukopisu se chowá. O jiných kronikářích ceny téměř weskrze chatrné, jakowí byli ku př. *Bolelucký, Červenka, Tanner, Kořínek, Schleinic, Hammerschmidt, Frank, Středowský, Berghauer, Ziegelbauer, Piter* a j. w. nebudeme zde slow šířiti, ani také o cizincích, jako *Goldast, Glafey, Köler, Lenfant, Schwarz*[29]

28) Bohuslai Alois. Balbini Vita venerabilis Arnesti 1664 in 4. *It.* Epitome historica rerum Bohemicarum, Pr. 1677 fol. *It.* Miscellanea historica regni Bohemiae, Pr. 1679—1688, 10 voll. in fol. *It.* Bohemia docta (opus posthumum) edid. Raph. Ungar, 3 voll. Pr. 1776—80 in 8. oc. oc. — T. J. Pessina de Czechorod Prodromus Moravographiae, t. j. předchůdce Morawopisu, w Litomyšli 1663, 8. *It.* Phosphorus septicornis oc. Pragae 1673, 4. *It.* Mars Moravicus. Pr. 1677, fol. — Georg. Crugerii Sacri pulveres regni Bohemiae, menses Januar. — October. Litomysslii 1668 sq. 4. — J. Beckowského Poselkyně starých příběhůw českých, w Pr. 1700 fol.

29) M. Ben. *Bolelucký* de Hradišt, Rosa Bohemica oc. Pr. 1668, 8. — Spisy *Červenkowy* a *Schleinicowy* lepší jsau ještě w rkp. — *Tanner* rodopisec r. 1661. — *Jan Kořínek*, Staré paměti Kutnohorské, w Pr. 1675, 8. — *J. T. Hammerschmidt*, Gloria Wisschrad. eccl.

a j. kteří nazwíce pro stranné záměry obírali se dějinami našimi. Tím wíce pozornosti a uctu obrátiti sluší k zásluhám učeného piaristy *Gelasia Dobnera* († 1790), kteréhož práwě otcem kritiky české nazýwati můžeme. Rokem 1762 wydáwati počal latinský překlad Hájkowy kroniky s kritickými poznamenáními, we kterýchž učenosti a důmyslnosti neobyčejnau, prameny prawé s lichými porownáwaje, Hájkowání w dějinách našich konec učinił.[30] Škoda jen, že nesmrtelné dílo jeho w šesti kwartantech není dowedeno dále nežli do r. 1198, an díl sedmý w rukopisu zůstaw, téměř již se ztratił. Nemalé zásluhy získal sobě Dobner také počatým r. 1764 wydáwaním na světlo neznámých potud pramenů dějin českých, ačkoli bohužel wyznati se musí, že potřebné w tom zprawnosti šetřiti neuměl. Byltě zajisté mistr we kritice wyšší, která w rûznoslowí swědků pomocí zkušenosti o běhu lidských wěcí wůbec prawdy se dobírá: w tak řečené kritice nižší ale, která jen ke zprawnému

Pr. 1700, 4. — *It.* Prodromus gloriae Pragenae, Pr. 1723, fol. — *Frank*, rodopisec r. 1708. — *J. G. Středowský*, Sacra Moraviae historia, 1710, 4. — *J. T. A. Berghauer*, Protomartyr Poenitentiae oc. Aug. Vindel. 1736, 2 voll. fol. — *Magn. Ziegelbauer*, Epitome histor. Monast. Břewnoviensis, Col. 1740, fol. — *Bonav. Piter*, Thesaurus absconditus.. S. Guntherus, Brunae 1762, 4. — *Melch. Goldasti*, commentarii de regni Boh. juribus ac privilegiis. Francof. 1627, 4, et 1719 fol. — *Ad. Friedr. Glafey* Pragmatische Gesch. der Krone Böhmen, Leipz. 1729, 4. — *Jacques Lenfant*, Histoire de la guerre des Hussites. Amsterd. 1731, 4. oc. oc.

30) Mentiendi finem fecit — dí o něm trefně F. F. Procházka. Tituly hlawních jeho spisůw jsau: 1) Wenceslai Hayek a Liboczan annales Bohemorum etc. nunc plurimis animadversionibus histor. chronol. criticis etc. aucti a P. Gelasio Dobner a S. Catharina. Pragae 1762—1782, 6 voll. in 4. — 2) Monumenta historica Boemiae nusquam antehac edita. Pr. 1764—1785, 6 voll. in 4°.

čtení starých pramenů hledí, pro swau nezběhlost we paleografii téměř ani za učně se nehodil. W ohledu posledním wynikal po něm slawně známý otec filologie slowanské *Josef Dobrowský* († 1829), a wedle něho *Frant. Mart. Pelzel* († 1801), oba co wydawatelé zbírky „Scriptores rerum Bohemicarum“;[31] oba wšak, co do wyšší kritiky, za Dobnerem pozadu zůstali, zwláště Pelzel we swých jináče welezaslaužilých žiwotopisech Karla IV i krále Wáclawa syna jeho. Dobrowského též wzácné kritické okusy předce tu hlawní wadu do sebe mají, že obmezujíce se téměř weskrze w oboru legend latinských, a na staroslowanské i řecké se neohlédajíce, k auplnému poznání prawdy nepostačují. Dobner, Pelzel a Dobrowský byli a jsau posawad přední dějezpytci čeští nowého wěku; jména wšech ostatních spisowatelů, kteří wedle nich pole dějin českých wzděláwali, mají menší wáhu do sebe: zde buďte jmenowáni *Adauct Voigt* († 1787), *Karel Josef z Bienenberka* († 1798), *František Pubička* († 1807), *Frant. Faust. Procházka* († 1809), *Josef Mader* († 1814), *Bohumír Jan Dlabač* († 1820), *Ignac Cornova* († 1822) a j.[32] Bywalý jesuita *Pubička* jal se byl wy-

31) Přední jejich spisowé jsau: Scriptores rerum Bohemicarum e bibliotheca ecclesiae metropolit. Pragensis. Pragae, 1783 — 1784, 2 voll. 8. — *F. M. Pelzel* Kaiser Karl IV, König in Böhmen, Pr. 1780—1781, 2 Bde., 8. — *It.* Lebensgesch. des röm. u. böhm. Königs Wenceslaus, Pr. 1788—1790, 2 Bde. 8. — *It.* Kurzgefasste Gesch. der Böhmen, Pr. 1774, 1779, 1782, 1817 oc. — *It.* Nowá Kronika Česká, w Pr. 1791—1796, 3 díly w 8. — *Jos. Dobrowský* Kritische Versuche, die ältere böhm. Gesch. von späteren Erdichtungen zu reinigen. Pr. 1803, 1817, 1819, 3 Hefte in 8. — *It.* Gesch. der böhm. Sprache u. älteren Literatur. Pr. 1818, 8. oc. oc.

32) *Adauct Voigt* Beschreibung der bisher bekannten böhmischen Münzen. Pr. 1771—1787, 4 Bde. in 4. — *K. J. von Bienenberg*

prawowati dějiny české auplně a obšírně: ale wážiw celý obsah swůj ze knih toliko tištěných a to ne beze strannosti, aniž uměje duchem nahrazowati, co mu w rozsahu zpytowání jeho scházelo, pozůstawil po sobě dílo sice mnohomluwné, ale jalowé a nezáživné. Mlčeti také můžeme o pauhých přehledech neboli kompendiích historie české, jakowých w našem století hojný dosti počet wyšel; mezi nimi práce *Woltmannowa* i *Schnellerowa* duchem nad jiné sice wynikají, ale nejsauce z původních pramenů čerpány, malý dějinám našim prospěch spůsobily.

O dnešním stawu dějezpytu a dějepisectwí w Čechách wůbec nebudeme se zde šířiti. Wěk náš dělí se od předešlých zwláště wšeobecným živým přeswědčením, že potřebí předewším obírati se shledáwaním a zbíraním historických prámenůw, co jich koli ještě ze staré doby se zachowalo; ano to, co w té wěci od předkůw až po F. M. Pelcla učiněno, welmi nedostatečné jest, a i to po smrti Pelclowě owšem bylo zanedbáno. Dwě okolnosti nowému zrození dějezpytu w Čechách ukázaly se býti příznimy: založení českého národního Museum r. 1818 co středistě wšech úsilí dějezpytných, a pozor k dějinám wlasti od pp. Stawůw králowstwí Českého r. 1829 a

Versuch über einige merkwürdige Alterthümer im K. Böhmen. Königgrätz 1778—1785, 3 Bde., 8. — *Franz Pubitschka,* chronolog. Gesch. Böhmens, Pr. 1770—1807, 11 Bde. in 4. — *F. F. Procházka,* de secularibus liberalium artium in Boh. et Mor. fatis commentarius. Pr. 1782, 8. — *Jos. von Mader* Versuche über die Bracteaten, insbes. über die böhmischen. Pr., 1 Thl. in 4. 2 Thl. in 8. *It.* Kritische Beiträge zur Münzkunde des Mittelalters. Pr. 1803—1813, 6 Hefte in 8. — *J. G. Dlabač,* allgem. histor. Künstlerlexicon für Böhmen, Pr. 1815, 3 Bde. in 4. — *Ign. Cornova,* Paul Stransky's Staat von Böhmen. Pr. 1792 — 1803 7 Bde. in 8 oc. oc.

sld. obrácený. Jest naděje, že dobré to símě nezajde již ani w Čechách, ani w družné Morawě, kdežto také pp. Stawowé o pilnější wzděláwaní wlastenské historie starati se počali, a že, jestli ne my, aspoň nedalecí potomkowé naši we wšestranné známosti dějin předků swých kochati se moci budau.

ČLÁNEK DRUHÝ.

PŘEDSLOWANŠTÍ NÁRODOWÉ W ČECHÁCH.

I. B o j o w é.

Kteří a jakowí národowé w Čechách od počátku wěkůw bydlili, jest wěc určiti netoliko těžká, alebrž nemožná. Pozdě zajisté obrátila teprw historie wšeobecná zřetel swůj na kraje tyto, nepřístupné nejstarším pěstaunům jejím, Řekům a Římanům. Slawný Herodot, prwní dějepisec, jenž okolo r. 456 před Kristem obraz krajin a národůw wěku swého dosti hojný a wěrný napsal, ještě o wlasti naší žádné známosti neměl.[33] Tím méně umějí nám o ní powídati jiní po něm spisowatelé, jenž nejwíce jen pomoří popisowali.[34] Nejstarší zprávy o Čechách a Morawě, ukryté w názwu *lesůw Hercynských*, jsau wždy welmi nejisté: lesowé zajisté tito, málo bywše známi, w každém wěku a u každého téměř spisowatele jiné a jiné pohoří na seweru Dunaje znamenali.[35]

33) Řeka jeho Alpis (lib. IV, 49) neznamená naše Labe, ale některý z přítokůw Dunaje s hor tyrolských nebo štyrských.

34) Ku př. Skylax (r. 358 před Kr.) a Pytheas (r. 336 pr. Kř.), z nichžto prwý krajiny na moři středozemním, adriatském a černém, druhý na sewerním a baltickém objewowali.

35) Lesowé *hercynští*, tak jako *řipské* hory (montes Riphaei), u starých Řekůw a Římanůw wždy dále nazpět cauwati museli, čím dále známosti jejich zeměpisné na seweru se rozšiřowaly.

Nejdáwnější náš letopisec domácí, Kosmas, newěděl ani netušil, žeby we wlasti naší před národem Českým kdy jaký jiný národ přebýwati měl. Podlé zpráw jeho, arciotec Čech byl prwý člowěk, jenž se swau družinau nedlauho po wšeobecné potopě, do země této přes hory ji odewšad ohrazující wstaupiw, pod Řípem, mezi Labem, Wltawau a Ohří, ponejprw prý se usadil. [36]

Ale bedliwého a znalého skaumatele dějin i jazyků již i sama tato jména w pochybu o powěsti takowé uwedau. Jména zajisté *Říp*, *Wltawa*, *Labe* a jiná, jsauce nejstarší památky dějinné we wlasti naší, ukazují zwukem swým zjewně na jazyky a národy cizí, neslowanské, [37] jenž dáwno před Čechem zemi tuto drželi. Nenepodobně domýšleli se někteří zpytatelé nowější, [38] že někdy w šeré starožitnosti wěkůw, o kteréž již památek světlých nezbývá, *národowé welikého plemene sewerského*, příbuzní dáwných Skythůw a Hunnůw, i podnešních Baskůw a Finnůw, zalidnili celau aspoň střední a sewerní částku Europy; národowé snad nebojowní, neznawší ještě zbraní kowowých, ale užíwawší nástrojůw kamenných, jakowéž tytýž w Čechách wykopáwány bý-

36) *Cosmae*, Prag. eccl. decani, chronicon in Scriptor. rer. Bohem. tom. I, pag. 7. — Po Kosmasowi také jiní kronikáři čeští až do konce XV století tak smýšleli.

37) Jména *Říp*, *Labe*, *Wltawa*, *Jizera* a j. w. nejsau původu slowanského. *Říp* (Ripaei montes) zdá se býti sewerské *rip* aneb *rif* (t. j. hora, srw. Klaproth Asia polyglotta p. 346, Atlas p. XII). *Labe*, či raději Albe, Elbe, Elf, také u starých Etruskůw častěji se wyskytuje, jimžto i řeka Tiberis u Říma někdy *Albula* slula. *Elf* znamená sice u Skandinawcůw podnes *řeku*, a wšak nezdá se býti původu germanského. *Wltawa*, wlastně *fuld-aha*, a *Jizera*, u starých Isarus, Isera, pocházejí z jazyků gallických.

38) Zwláště Schlözer a Rask; *srw.* P. J. Šafařika Starožitnosti slowanské, I, 241—244.

wají. Tito wšak národowé již za nepamětných časůw — wpádem *národůw indoeuropských* buď podmaněni, anebo ze sídel swých dále k seweru wytlačeni jsau.

Neméně prawdě podobné jest, že i nejeden národ půwodu indoeuropského, do Čech a Morawy se dostaw, časem swým jinému místa swého postaupiti přinucen byl. Nelzeť zajisté pochybowati, že aspoň celá střední Ewropa wíce nežli tisíc let před narozením Páně již od národu tohoto půwodu osazena byla, a že jako později, tak i dříwe mnozí národowé wolně i newolně z krajin do krajin se stěhujíce, sausedy swé potiskowali, je ze sídel jejich wyháněli, a i sami zase od jiných wypuzowáni byli. Ale kteří a jakowí národowé tímto spůsobem autočiště w Čechách i w Morawě kdy hledali a nacházeli, — Thrakowéli či Etruskowé, Illyrowé, Celtowé, Germani, Kymrowé nebo Slowané, — kdo již nyní, w nedostatku wšech o tom památek a zpráw, odwážilby se té pohádky? [39]

Prwní jistý paprsek swětla historického we starožitnosti, padající na zemi Českau, sahá jen až do počátku *čtwrtého století* před narozením Krista pána. Prawí se, že tehdáž Bojowé, národ gallický, celtický neboli wlaský, [40] z nynější Francie přes Reyn a přes lesy hercynské mocí zbrojnau až do wlastí těchto pronikše, tu se

39) Či snad *Korkonti*, národ neznámý, jenž ale podle Ptolomea ještě po Kristowě narození pod *Krkonoši* bydlili, a těmto horám bezpochyby jméno swé zůstawili, byli zůstatkem národů w Čechách již před Boji osedlých?

40) Staroslowanské jméno *Wlach*, tak jako staroněmecké *Walh*, znamená lidi národu *galského*, *gallického* čili *celtického* wůbec. Panowání *Gallůw* čili *Wlachůw* w hořejší *Italii* za starodáwna, (kdežto i dnešní Lombardie Římanům „Gallia cisalpina“ slula), způsobilo to, že Čechowé i podnes ještě Italii zemí *wlaskau* t. j. *gallickau* nazýwají. *Srw.* Šafařikowy Starožitn. slow. I, 197—199, 307, 308.

usadili; ponichž potom i země tato *Bojůw zemí* (*Boiohemum*, *Böheim*, *Bohemia*) názwána jest, a u západních Europanůw i podnes tak sluje.[41]

O příčině i spůsobu tohoto Bojůw do nynějších Čech se stěhowání zachowal nám slawný dějepisec římský, Titus Livius, powěst starožitnau. Za časůw, prý, římského krále Tarquinia Priska, tedy asi 600 let před narozením Kristowým, panowal král Ambigat mocně nade wšemi národy gallickými w nynější Francii. I wěda, jak welice národowé tito za jeho kralowání zlidnatěli, a boje se z toho rûznic i rozbrojů w zemi swé, umínil wyslati jich částku do ciziny; a zawolaw synowce swé, Bellovesa i Sigovesa, jinochy srdnaté, kázal jim každému
388 př. Kr. k wýpraw swé sebrati tolik lidu, kolikby mohli a chtěli, aby od cizincůw přemoženi nebyli. Když pak byli pohromadě, wyskaumána jest wůle bohů, podlé obyčeje národního, letem ptákůw poswátných: Sigovesowi ukázána cesta k wýchodu slunce, přes Reyn do lesůw hercynských, Bellovesowi k jihu, přes Alpy do Italie. Oba tedy welicí zástupowé, w nichž se do třikrát stotisíc lidu počítalo, nastaupiwše pauť tu osudnau, zbrojnau rukau sobě dráhu do wlastí nowých proklestili.[42]

Powěst tato, pošlá ode starých druidůw gallických, jistě weliké wážnosti zasluhuje: a wšak, co do času, kterýž udáwá, omylná jest.[43] Nejen zajisté světlá i

41) *Cornel. Tacitus in Germania cap.* 28. Olim inter Hercyniam sylvam Rhenumque et Moenum amnes Helvetii, ulteriora Boji, Gallica utraque gens, tenuere. Manet adhuc *Boihemi* nomen, significatque loci veterem memoriam, quamvis mutatis cultoribus.

42) Titus Livius, V, 34. Justinus XX, 5, XXIV, 4.

43) Obšírně a důkladně to dokazuje předewšim Niebuhr we swé římské historii, Römische Geschichte, 2 Band, Berlin 1830, str. 574—583.

sworná swědectwí starých spisowatelůw, ale i přirozená spojitost a zaplétání se wšech tehdejších dějin, nedají o tom pochybowati, že Wlachowé čili Gallowé teprw asi léta 388 př. Kr. Alpy mocí válečnau překročiwše,[44] hořejší sobě Italii podrobili, kdežto bydlící tehdáž Etrusky, Ombry a Venety buď podmanili, buď ze sídel jejich wyhnali. S jinými Wlachy také *Bojowé* aučastni byli nejen podniknutí tohoto, ale i welikého wítězstwí nad Římany u Řeky Alie, a dobytí samého Říma (r. 382 př. Kr.); jedna zajisté Bojůw část do Italie, druhá ke Dunaji a do Čech se byla wyprawila. Onino, Bojowé italští, osadiwše se mezi řekau Padem a horami apenninskými, kdež až podnes město Bojonie (Bononie, Bologna) jméno jejich připomíná, potom spolu s jinými národy wlaskými, příbuznými a sausedy swými, po celá dwě století krwawé proti Římanům wálky wedli, až posléze, po pádu jejich nejmocnějšího spojence Hannibala, i oni pod mocí a uměním válečných Římanůw za P. Kornelia Scipiona (r. 191 př. Kr.) dokonce klesli. Hlawní jejich města postaupena jsau nowým osadníkům římským; a wětší částka národu, nechtějíce podniknauti jha římského, wystěhowali se odtud ku příbuzným Wlachům na Dunaji.[45] 388 př. Kr.

44) Appian (in Celticis 2) pokládá wpád Gallůw do Italie do 97 olympiady; Diodor Sicilský (XIV, 113) w čas obležení města Rhegium skrze Dionysia Syrakuského, t. nedlauho před r. 387, kdežto se Rhegium poddalo; Polybius (II, 17. 18) stawí onen wpád do Italie a wzetí Říma (r. 382) jakožto děje nedlauho po sobě zběhlé; sám Livius jmenuje (V, 17, 35, 37) Gally onoho času (r. 382) gens inusitata, novi accolae, gens nova, inusitatus atque inauditus hostis a t. d. Také to památné jest, že Herodot nic ještě o Celtech w Norikum neweděl, ačkoli mu ty končiny nebyly docela neznámy. (II, 33. IV, 49.)

45) Titus Livius XXXVI, 25. 26. XXXVII, 31, 40. Strabo V, p. 212, 213.

388 př. Kr. Nezapírajíce tedy, že Bojowé, podlé oné powěsti, Sigovesem do Čech přiwedeni byli: wšak za jisté pokládáme, že to tentýž čas se stalo, když i Belloves do Italie wpadl, t. j. asi léta 388 před Kristem. A jest i to podobné, že po těchto dwau zástupích, z Gallie ponejprw se wyrojiwších, následowali brzy ještě jiní, jenž jak po sewerní, tak i po jižní straně Alp k wýchodu Europy se hrnuli. Neboť nedlauho potom i krajiny mezi Dunajem, Sáwau a Jinem rozlehlé opanowali titíž Wlachowé či Gallowé, na usedlé tam národy, Etrusky, Ombry, Pannony a Tribally wraziwše, a je po dlauhých wálkách buď sobě podrobiwše, buď dále wyhnawše. Protož Etruskowé náwodem krále swého Rhéta (po němž potom i Rhétowé se nazýwali), před nimi do hor ustaupili, a Pannonowé i Triballowé dále, onino k wýchodu, tito k jihu pošinuti jsau.[46]

We třetím století před Kristem mocnost národůw wlaských w Europě byla we swrchowaném kwětu. Nalezámeť je tu, pod rozličnými jmény (Helvetůw, Bojůw, Ambronůw, Kotinůw, Bastarnůw, Skordiskůw, Tauriskůw a j.) wně Gallie panující od Reynu přes střední Labe a Odru až k hořejší Wisle, ku pramenům Dněstru, a jižně přes Dunaj a Sáwu až k horám Šarským.[47] Někteří
279 př. Kr. kmenowé wytáhše u weliké síle k jihu, r. 279 před Kr. Macedonie dobyli, a wraziwše i do Řecka laupežně a zhaubně až po Delfi, tu teprw, wíce nehodau powětrnosti, nežli mocí a mečem, téměř zahlazeni byli. Jiní zástupowé wojsk wlaských, mezi nimiž i drahně bylo Bojůw,

46) Appian (in Illyricis 3); Justin XXIV, 4. XX, 5. Skylax p. 6 (od r. 358. př. Kr.) Že i slowanští kmenowé někteří tehdáž od moře adriatského a od Dunaje odtištěni jsau, zdá se býti nepochybné. *Srw.* Šafaříkowy Starožitnosti slow. I, 201 sl. 310 sl.

47) Šafaříkowy starožitnosti slow. I, 305—324.

zabrali se téhož času skrze Thracii a Hellespont až do malé Asie, kdežto pak říši Galatskau založili, jenž teprw po stu letech římské wládě se pokořila. 279 př. Kr.

Národowé wlaští, celtičtí čili galští wůbec, ačkoli mnohé ukrutné obyčeje, náboženstwím swým zaswěcené, mezi sebau zachowáwali, wšak již záhy jemnau spůsobilost ke wzdělanosti a k oswětě jewili. Stálá sídla majíce, obírali se rolnictwím, pastwau, řemesly a kupectwím; umění literní, užíwajíce písma řeckého, též i wšelijaké nauky, znali již aspoň za časůw Julia Caesara; obce jejich zákonně a určitě zřízeny byly. Ale neswornost, rozbroje a swády mezi nimi od wěkůw hojně se plodily; čímž národní síla jejich brzy zemdlena, konečně pak záhuba i auplné wyhlazení wšech kmenůw na europejské pewnině na ně uwaleno jest.[48] Celý národ rozdělen byl na množstwí krajůw neboli žup od sebe wespolek nezáwisných; lid pak dělil se na stawy wšeliké s nestejnými práwy občanskými. Staw knězský t. j. druidé, jsauce chowatelé wšech nauk a známostí w národu, prowozowali w něm moc welikau, jakožto saudcowé, jenž neposlušné wylaučením ode slawností nábožných (trestem u nich nejohawnějším) trestali; předce ale ani sám nejwyšší druid nebyl s to, aby kraje ty a rody různé w jednotě a we swornosti udržel. Šlechticowé čili zemané, majitelé statkůw pozemských, tím nabýwali wětší moci, že za oprawce lidu obecného jmíni byli, a sami toliko se služebníky swými, nazwanými soldury, skutky válečné prowozowali. Pročež i brzy wrch moci w národu jedinému stawu tomuto připadl. Obecný lid byl sice swobodným, ale práw občanských aučastným se státi nemohl, leč podniknutím oprawy mocných šlechticůw, jimž

48) Jedini podnes zůstalí potomci tohoto welikého někdy národu jsau Irowé čili Ersowé w Irlandu, a Galowé we Šotsku hořejším.

279 př. Kr. i daně platili i služby konali. Otrokům tuším na mále se počítalo. Takž již každá obec u těchto národům rozdělena byla na tolik stran a spolkům (fakcí), kolik oprawcům se w ní počítalo. Nejmocnější oprawcowé w každé župě stáwali se obyčejně mocnáři těchto republik oligarchických; původně, wolením, pokaždé na jeden rok; potom, nadužitím, na delší časy, až i dědičně.

Takowýtě byl powšechný obraz žiwota wšech národům wlaských; i nelze pochybowati, že i žiwot našich Bojům jemu se podobal. Tito wšak na slowo wzati byli jakožto nejudatnější, nejsurowější a nejnepokaženější mezi Wlachy národ. Wzdálenější jsauce Řekům a Římanům nežli jiní Wlachowé, a otočeni národy neméně surowými, oznámili se teprw později s lahodami a potřebami wzdělanosti, bydlili w různých chalupách i wesnicech, později ale již i we hrazených městách, wedauce co bojowníci, lowci, pastýři a rolníci žiwot tuhý, polauodění w kůžích, střídmí w jídle a pití, a šetrní starowlaské cti a wíry co nejdéle mezi pokrewníky swými.[49]

Které wálky Bojowé naši za nejstarších časům podnikati museli, není wědomo; že ale mnoho a wítězně bojowáwali, o tom již i někdejší dalece rozlehlá wojenská sláwa jejich nás přeswědčuje. A w skutku oni u prostřed Europy za několik wěkům co pewná hráze bránili autokům národům diwokých, od seweru i wýchodu nabíhajících, jmenowitě, nemýlímli se, Kymrům a Němcům.[50]

49) Polybius histor. lib. II, c. 17. — Julius Caesar de bello Gallico VI, 11—20, a VI, 24 (kdežto co řečeno jest o Volcae Tectosages, jistě také o Bojech se míní). — Appianus in Celticis I prawí: *Βοιοι κελτικον ἐθνος θηριωδέστατον.*

50) Julius Caesar l. c. VI, 24. Diodorus Siculus V, 32. Strabo I pag. 33 (edit. Casaubon.) Niebuhrs kleine Schriften I, 384 sl. Téhož römische Geschichte 1830. II, 586.

Prwní jisté zprávy o válečném skutku našich Bojůw pocházejí teprw od r. 115 před Kristem. Tehdáž zajisté Cimbrowé (Kymrowé),[51] bezpochyby na wýchodu od Sarmatůw tištění, opustiwše sídla swá w jižných Rusích, skrze Halič na západ Europy se brali. Toto weliké tažení, kteréž nezadlauho potom i samým Římanům záhubau hrozilo, nejprwé od Bojůw podstaupeno, zdrženo a jinam obráceno jest. Nebot Cimbrowé poraženi jsauce od nich snad we sewerowýchodní Morawě, změnili směr swůj, a podadauce se do Uher, tam přes Dunaj se přeprawili; tudíž na Taurisky a Skordisky, národy wlaské w Zadunají a w Illyrsku osedlé se obořiwše, a tak říši bojskau obšedše, skrze zemi helwetskau (ku kteréž tehdáž kromě Šwejcar i Šwábsko a částka Bawor náležely) do Gallie a Italie wpadli, kdežto čtwery wojska římská potřeli, až konečně welikému wůdci K. Mariowi podařilo se (r. 102 a 101 př. Kr.), wyhladiti je i nowé spojence jejich, Teutony a Umbry. Toto wítězstwí Bojůw nad wojskem tak strašným swědčí wysoce o jejich tehdejší síle a zprawě válečné. 115 př. Kr.

W toku prwního století před Kristem nabývá historie těchto končin Europy čím dále tím více světla i

51) Tušim že o žádném předmětu starožitné historie tak rozličné a sobě odporné zprávy nás nedošly, jako u původu a wlasti těchto Cimbrůw. Slawný Johannes Müller, sebraw někdy wšecky ty zprávy (we swém pojednání „Bellum Cimbricum" Turici 1772), a po něm i Niebuhr (l. c.) přisaudili wíru slowům Posidoniowým u Strabona (VII, p. 293), kterýchžto i zde následowáno. Posidonius ten byl rodilý z Olbiopole, kolonie někdy řecké na Dněpru, a protož nad jiné Řeky a Římany lepší o tamějších národech známost míti mohl. Aniž pak důwodowé Müllerowi a Niebuhrowi, kterýchžto zde opětowati nechceme, posawad wywráceni jsau. Wšak i to podobno, že Cimbrowé ti w jižných Rusích jen pohostinu byli, od severozápadu (s polauostrowu Cimbrického) tam na čas zaplašeni, odtud pak opět k jihozápadu wypuzeni jsauce.

115 př. Kr. jistoty; tehdejší položení a vzájemné dotýkání se národů dá se již, jak ze swědectwí starých spisowatelůw, tak i z důwodůw, jež sama spojitost udalostí poskytuje, snáze určiti. Sausedili tehdáž s Boji na seweru většim dílem národowé němečtí, Hermunduři, Lygiowé a Markomani; na wýchodu národowé thračtí, jmenowitě Dakowé a Pannonci we dnešních Uhřích; na západu od Dunaje až k Mohanu, Helvetowé, národ wlaský; na jihu a jihozápadu, w uherském Zadunají, we Štyrsku a Tyrolsku, národowé kmenůw rozličných, Pannonci, Tauriskowé, Rhetowé, Vindelikowé a jiní. A wšak již tehdáž oba ti národowé, kteří posléze wšecky Wlachy w Europě podrobili, wždy blíže k nim dotírali: Římané od jihu a Němci od seweru.

58 př. Kr. K weliké a nešťastné válce Helvetůw proti Juliowi Caesarowi (r. 58 př. Kr.), kterážto byla počátkem podmanění Římanům celé Gallie, posláno jest i od našich Bojůw 32,000 lidu Helvetům ku pomoci. Užíwáno jich, jakožto bojowníkůw srdnatých, spolu s Tulingy, k ochraně zadních šikůw: ale když wojsko helvetské několikráte poraženo bylo, i oni posléze Římanům se wzdáti musili. Spojenci Caesarowi w této válce, Aeduowé, národ gallický, uprosili wítěze, aby tyto zajaté Boje, jichžto udatnost na slowo wzata byla, we krajině swé osaditi mohli. Takž dána jim sídla opět we starodáwné wlasti jejich. [52]

S tauto nehodau potkala se jen částka národu bojského a sice w zemi cizí; domácí a hlawní podstata jejich tím neutrpěla. Než nedlauho potom mnohem větší pohroma uwalila se na ně a na wlast jejich od wýchodu.

52) *Julius Caesar de bello Gallico I, 28. VII, 9.* Caesar Boios, petentibus Aeduis, quod egregia virtute erant cogniti, ut in finibus suis collocarent, concessit.

Boerebista, král Dacký neboli Getský, jehožto duchu pod- 48
nikawému zdařilo se bylo podmaniti sobě téměř wšecky př. Kr.
krajiny mezi Tatrami a Haemem rozlehlé, a jenž dwakrátstotisíc mužůw do boje postawiti mocen byl, zdwihl posléze, asi r. 48 př. Kr. i proti Bojům válku. Panowaltě tehdáž u nich Kritasir, jehožto wláda wztahowala se i k národům wlaským za Dunajem až po horní Dráwu a po jezero Blatenské osedlým. Strhla se bitwa ukrutná, tuším u řeky Raby w nynějších Uhřích, we kterézto Bojowé náramně poraženi, a země jejich podunajská, nynější Rakausy, tak hrozně popleněna jest, že od té doby téměř za sto let nejináče než „pauští bojskau“ (deserta Boiorum) nazýwána byla.[53] Boerebista tuším proto tak ukrutně wítězstwí swého užil, aby nowě založenau říši swau před sausedy tak mocnými, jakowí tehdáž Bojowé byli, bezpečnau učinil. Ale úmyslowé tito brzy zmařeni 45
jsau, když asi r. 45 př. Kr. Boerebista sám ode swých př. Kr.
poddaných zawražděn, říše pak jeho se rozpadla.

Ostatkowé Bojůw poražených ustaupili do Čech, kamž nezdá se žeby Boerebista je byl stíhal; ale síla jejich národní zemdlená klesla, aniž potom wíce zotawiti se mohla. Od té doby Bojowé již ne skutky válečnými, ale jen uměním pokojným, šetříce domácnosti, památku swau zachowali. Mnohá města w Čechách i w Morawě od nich založená, ačkoli baurem a wichrům pozdějších století neodolala,[54] swědčí chwalně o žiwobytí jejich

53) Strabo V, p. 213. VII p. 292, 304, 313. Plinius histor. natural. III, 24.

54) W historiích zwláště připomíná se *Bujaemum*, dle rozličných rukopisůw také *Buiasmum*, *Buiaebium*, *Bubienum* nazwané; později, když Marobud se tam osadil, slulo to město nazwíce *Marobudum* (Strabo VII, p. 290. Tacitus annal. II, 62. Ptolemaeus geogr. II, 11). Místo w Čechách, kde někdy to město

občanském a obíraní se pracemi řemeslnými. Konečně pak, podmaněni bywše od národůw cizích, podnikli pomalu tentýž osud, který wšechny sausedy a kmenowce jejich zachwátil. Potomkowé jejich tam pořímaněni, tu poněmčeni anebo poslowaněni jsau; wyhynutí jazyka potáhlo za sebau i konečnau záhubu národnosti; a jen jména některých řek, jakožto Jizery, Wltawy, Morawy, Litawy, a snad i měst, Brna, Berauna, Bzence oc. při-

45 př. Kr.

stálo, určiti se wíce nedá; ano možná, že tu jméno města i země, *Buiaemum* a *Boihemum*, zmateno, a obé totéž jest. Tím méně říci lze, kde as ostatní města hledati se mají, kteráž Ptolemaeus, zeměpisec we druhém století po Kristu, do krajin těchto postawil. Čeští zpytatelé wěku XVI wykládali jména jejich skrze nynější zwukem podobná: Bubienum byly jim Bubny u Prahy, Kasurgis Košíře a t. d. I za našeho wěku ještě Dr. Friedr. Kruse nejináče sobě počínal, klada Nomisterium za Mimoni (Nimes), Strevinta za Zacleř, Meliodunum za Miletín, Felicia za Poličku, Rhedintovinum za Hořice, Koridorgis za Kauřím, Phurgisatis za Počátky, Abilunum za horní Bor, Setuakatum za Sušici, Brodentia za Klatowy, Marobodui regia za Kynžberk, Marobodui castellum za Kynžwart. Naproti tomu Reichard pokládal Marobudum za Budeč, Phurgisatis za Křiwoklát (Bürglitz), Rhedintovinum za Prahu, Koridorgis za Chrudím, Brodentia za Něm. Brod, Setuakatum za Sušici; ostatní jmenowaná wně Čech postawil. Mannert kromě Marobudum, jež za dnešní Budějowice měl, jen ještě Lupphurdum a Rhedintovinum Čechám přisaudil. Wše to důkazem jest, že Ptolemaeowo udáwání polohy těch měst dle gradůw zeměpisných i těm nejlepším znalcům nic platno není, ježto tu jen maní jako we tmách tápají. Že pak onano města byla původu bojského, tedy gallického, nikoli pak markomanského čili německého, dokazují netoliko jejich jména, nic německého do sebe nemající, ale i swědectwí Tacitowo, de Germania cap. 16: Nullas Germanorum populis urbes habitari, satis notum est; ne pati quidem inter se junctas sedes. Colunt discreti ac diversi, ut fons, ut campus, ut nemus placuit oc.

pomínají saudným zpytatelům až posawad někdejší přebývání národu tohoto we wlasti naší.[55] 45 pr. Kr.

55) *Srvn.* Časopis česk. Mus. um 1833, IV, 425. Možné a i prawdě podobné jest, že tak řečení *Walachowé*, w horách sewerowýchodní Morawy podnes žijící, jsau poslowanění potomkowé starých Bojůw, jelikož i jméno jejich (Walach, t. j. Wlach, Walh, Gallus) tomu naswědčuje, i zwláštnosti wšeliké, kterýmiž od ostatních Morawanůw se dělí. Domnění ale, za našeho wěku tu i tam se ozywající, žeby Bojowé sami někdy slowanského rodu byli, my za neprůwodné uznáwáme; odporujíc zajisté zřetelným a nepochybným udawkům historickým, anobrž i etymologii kritické, nespoléhá než na samowolném a stranném wýkladu několika nahodilých assonancí, a ku pomoci béře sobě neméně samowolné nakrucowání slow domněle gallickoslowanských; kterýžto spůsob, poněwadž k líčení i největších nesmyslů historických postačiti může, k důkazu prawdy nikde se nehodí. Obšírnější o této wěci hádka, sem nenáležejíc, na jiné místo odložiti se musí. Jiné pak opět domnění, žeby již před Boji národowé slowanští w Čechách byli přebywali, ač samo w sobě nemožné není, a od p. Šafaříka i za prawdě podobné se uznáwá (Slow. starožitn. str. 427, 763), předce nespoléhajíc na historickém základu a podání, aspoň za *skutek* powažowati a *historicky* jistiti se nedá.

ČLÁNEK TŘETÍ.

PŘEDSLOWANŠTÍ NÁRODOWÉ W ČECHÁCH.

II. Markomani.

Weliký kmen *národůw německých*, plemene indoeuropského, prostíral se w nejstarší historické době po rozlehlých krajinách od Rému až po Odru, a od Mohanu k severu přes moře až do Skandinavie. Hojné ratolesti starých *Suevůw*, mezi nimiž Gothowé, Wandalowé, Longobardi, Markomani, Kwadowé, Hermunduři a Burgundowé w dějinách střední Europy nejwíce prosluli, tiskli se od nejdáwnější doby wždy dále na jih a na wýchod a západ, sausedy swé tu podrobujíce, tu wyhánějíce. Sausedili pak jim od wěkůw nepamětných, jako až posawad, s jedné strany Wlachowé a Kymrowé, s druhé národowé slowanští a litewští. I zdařilo se Němcům w toku předposledního tisíciletí rozšířiti sídla swá i wládu swau po střední Europě dále a mocněji, nežli jiným kmenům indoeuropským. Potiskowáním jejich k jihu Wlachowé větším dílem utlačeni, Slowané pak na čas dále k wýchodu pošinuti jsau.

Markomani a Kwadowé w prwním století před Kristem bydlili na střední Odře, odkudž někdy Ariowistowi, wůdci německému, proti Juliowi Caesarowi bojownau

pomoc poslali.[56] Odtud později pronikli jižně přes Morawu k Dunaji až do prostřed dnešních Uher, kdežto je již za prwních let panowání císaře Augusta nalezáme. Wýprawa ta usnadněna jim byla seslabnutím Bojůw po nešťastné válce s Boerebistau, a rozpadením se krátkotrwalé říše Dacké. W Uhřích sausedili s Pannonci, se Skordisky a s Daky, a přiblížili se až ku pomezí říše Augustowy. Možná že i Římané sami jim w těch sídlech howěli proto, aby skrze ně nepokojní Dakowé tím lépe na uzdě držáni býti mohli. Že zajisté knížata markomanští u císaře Augusta přízeň měli, o tom swědčí sama ta láska i čest, se kterauž markomanský kněžic *Marobud* na dwoře císařowě přijat a chowán byl. asi 42 př. Kr.

Marobud ztrávil mládí své w Římě. Oplýwaje dary ducha i těla, puzen jsa ctižádostí a užíwaje příležitostí opatrně, oznámil se tam i s uměními, i s wýhodami wyšší wzdělanosti; po římsku wyspěl i w polního wůdce i w panownika. Wrátiw pak se ke swým, zmocnil se brzy wrchu wlády, zřídil sobě dwůr královský, otočil se tělesnau stráží a wedl panowání své dle zwyků a zásad římských. Nezadlauho ale počalo mu těsno býti w tehdejší wlasti jeho; tauha wydobyti sobě moc a říši weli-

56) Jul. Caesar de bello Gallico I, 51. Bezdůwodně smyslíwáno posawad, že Markomani půwodně bydlili na prawém pobřeží hořejšího Reyna, kdežto wšak až do wěku Caesarowa, jakož wůbec na jihu lesůw hercynských, byla sídla národůw gallických. Protož přistupujeme k úsudku jiných zpytatelůw, zwláště L. Kufahla (Gesch. der Deutschen, 1. Bd. 1831, str. 80 a 253), kladaucího Markomany půwodně u Odry. Že pak potom w Uhřích až pod Budín (w později tak řečené provincia Valeria) se rozšířili, to w Sexti Rufi breviarium cap. 8 wýslowně se čte: Marcomanni et Quadi de locis Valeriae, quae sunt inter Danubium et Dravum, pulsi sunt; et limes inter Romanos ac barbaros ab Augusto per Vindeliciam, per Noricum, Pannoniam ac Moesiam est constitutus.

asi 42 pr. Kr. kau, nedala mu stání. Toho wšak w uherském Podunají zjednati sobě nemohl tak, aby o mocnost římskau, až k těm krajinám dosahující, nezawadil; a předce cítil, žeby mu nebezpečno bylo, popauzeti swětowládné Římany na sebe. Pročež umínil opustiti kraje ty, a usaditi se podál Říman na seweru. Znaltě i silné hradby hor, jenž zemi českau ochraňují wůkol, i zemdlené předešlými porážkami obywatele její. Obořiw se tedy na Boje, wlast jejich poně bez weliké nesnáze opanowal; a ubytowaw se we hlawním městě, dal jemu napotom swé wlastní jméno, Marobudum.[57] Stala se tato proměna w Čechách okolo roku 12 před narozením Krista pána.

12 př. Kr.

Až potud *Markomani*, a spojení s nimi od dáwna *Kwadowé*, jenž také té doby we wýchodní Morawě a w sewerozápadních Uhřích se osadili, co do mrawůw a obyčejůw, nápodobně wšem kmenům německým na wýchodu, byli surowí, bojowní kočewníci. U nich, jako u wšech wýbojných národůw, rozdílu stawůw od jakžiwa přísně se šetřilo; národ dělil se wůbec na swobody a chlapy, čili na pány a parobky. Jen prwní užíwali národního neboli obecného práwa; druzí, z podmaněných cizinců pocházejíce, naprosto služební, práw osobních neměli. Pánům jediná píle byla wálka i low; jiné práce wšecky zůstawowány parobkům pod zpráwau starcůw, žen a dětí. Wálky konány od panůw, pomocí družin, složených ze swobod chudších a ze chlapůw oswobozených. Síla tedy, zmužilost a otrlost nad jiné ctnosti wáženy; a k nabytí takowéto přednosti směřowal celý spůsob žiwota jejich. W obyčeji majíce měniwati coročně sídla swá, wystawowali sobě chatrče porůznu a maní, u pramenůw a potokůw, pro potřebu jen okamžitau; mnozí

57) Strabo VII, pag. 290. Vellejus Paterculus II, 108. 109. Tacitus annal. II, 62.

w zimě také w jamách a jeskyních bydlíwali. Dospělí, 12 př. Kr.
i w zimě, jen částku těla swého koží neb lýčím šatíwali; mládež zůstáwala neoděná. Swobodowé nejudatnější a nejzkušenější, bywše za wojewody we válkách woleni, powyšowali se na důstojenstwí knížat; ti pro uważowání a konání obecného dobrého ukládali národu sněmy, kromě nichžto ani co uzawíráno, ani we skutek uwozowáno býti nemělo. Protož knížecí moc dědičná welice byla obmezena. Kněží čili popů bylo málo; hlawní péče jejich obětowati bohům, nawazowati a wěštiti a na sněmích o pořádek bdíti. Nezřídka i lidi přinášeno w žertwu bohům. Čisté mrawy, cud a wěrnost manželská u weliké cti byly; hostinnosti swatě šetřeno, a wšak laupež u cizých a nepřátel spáchaná za chwalnau pokládána. S počátku ani peněz neznali, ani většího jmění sobě newážili; brzy ale skrze Římany obému nawykli. Živili se masem, mlékem, sýrem; jídáwali také diwočinu buď surowau, buď zakřehlau mnutím rukama nebo nohama. Obilí za příčinau častého stěhowání jen málo zasíwáno, a z něho jakýs druh piwa wywařowán. [58]

Takowí byli Markomani, když Marobud je do Čech uwedl. Oswíceného rozumu jeho nezůstala tajna i důležitost i potřeba wyššího wzdělání jak pro obecné dobré lidu, tak i pro osobní záměry jeho. Protož i ušetřil Bojůw podmaněných a již poněkud wzdělanějších, ano hleděl slíti je w jeden s Markomany národ; proto také Římany poběhlé, jakož i kupce a řemeslníky římské do

58) Jul. Caesar de bello Gall. VI, 21—24. Pomponius Mela de situ orbis III, 3. Strabo VII, p. 291. Tacitowa Germania — ana Němce o století později líčí, zde jen na mále užita. O prwowěkém rozdílu stawůw u Němců nejlépe jedná J. G. A. Wirth, Geschichte der Deutschen in der Urzeit, Emmishofen, 1842.

12 př. Kr. země swé, ke dworu swému wábil.[59] A wšak jemu, podmaniteli, o nic wýše nešlo, než o válku; na spůsob Římanů cwičíwalť i šikowáwal wojsko swé, pomalu až na 70,000 pěchoty, 4000 jezdců rozmnožené. Takž mu lze bylo, způsobem u německých národůw potud neslýchaným, panowání swé i doma upewniti, i wně rozšířiti.

Národowé okolo Markomanůw bydliwší, Lygiowé w hořejších Slezích, Silingowé (wětew wandalská) za Krkonošemi, Burgundowé na Odře a Wartě, Gothowé na dolejší Wisle, Semnoni w Lužicích a Branibořích, Hermunduři w Sasích, a za nimi Longobardowé, pak Nariskowé za Šumawau,[60] — tyto hojné ratolesti kmene Německého, brzy Marobuda za pána swého uznati musili.

59) Vellejus Paterculus II, 108. Tacitus annal. II, 62. Tacitowých slow o wyhnání Bojůw (pulsis olim Boiis, German. 42), podobně jako Vellejowých (refugiens II, 108) a Sexta Rufa (pulsi sunt, c. 8) o autěku Marobudowě a Markomanůw, přísně wykládati nelze a nesluší. Ještě i Ptolemaeus mluwí o welikém národu Baemi a Boiohaemae w Čechách, i když Markomanůw moc již klesala, což zjewně na Boje naráží; a Zosimus gallické národy w Předdunají a Předrýní ještě w 5tém století připomíná. (Wiz dole.)

60) Hlawní o tom swědek jest Strabo (VII, p. 299), jehožto wšak jména (Coldui, Luii, Zumi, Butones, Mugilones, Sibini, Semnones) jsau zde na větším díle porauchaná i nesrozumitelná. My tedy jména i položení národůw (s ohledem wšak na dosawadní wýklady těchto slow) tak sme udali, jak je Mannert a jiní ze starých podání pro wěky a wlasti tyto wůbec wysledili. Hermundurůw a Longobardůw sice Strabo za Marobudowy poddané neklade, ačkoli jich wedle něho připomíná: ale Tacitus Longobardy poddanými jeho nazýwá (annal. II, 45), ježto bydliwše za Hermundury, teprw po těchto podrobeni býti mohli. Že Marobud i nad Narisky panowal, wyswitá poně ze zlomkůw Diona Cassia u Morelliho (p. 32): Že konečně Drusus (dle Flora IV, 12 i Orosia VI, 20) r. 9 před Kristem skrze Durinky k Labi táhna, na Markomany wrazil, to ještě wýše o rozlehlosti říše jejich swědčí.

Kterakým spůsobem, pod jakými záwazky a wýminkami se to stalo, nedá se již nyní určiti: o tom ale není pochyby, že jim oprawdowým pánem byl, nikoli pak poně hlawau spolku jejich.[61] Tak welikau říší wládnuw, i wšem sausedům strašný byw, směl i k císaři Augustowi w Římě hrdých slow užíwati, i w jednání swém k němu co roweň k rowni se stawiti. Nepopaúzel sice Římanům, ale ukazowal to zjewně, že se jich také nebojí. 12 př. Kr.

A wšak císaři Augustowi takowýto saused, — ana jen Bojská paušť jeho říši od římské dělila, — jakkoli přátelsky se oswědčowal, wždy nebezpečnějším se býti zdál, než aby dlauho moci jeho showíwati se mělo. Poslal tedy, roku 6 po narození Kristowě, dwě wojska, pokořit jeho; jedno z nich, pod zkušeným wůdcem Sentiem Saturninem, wladařem w podmaněné již hořejší Germanii, mělo od Rýna skrze Chatty a lesy hercynské táhnauc, Markomanům w bok dotírati, anby zatím císařův pastorek a nástupce, Tiberius, s druhým hlawním wojskem od Dunaje zrowna do Čech pronikal; tam teprw oba w jedno spojiti se mělí. A w skutku již byl Tiberius se swými legiemi dorazil Karnuntu, hlawního města na Dunaji (mezi Widní a Heimburkem), odkudž dále proti wojsku markomanskému, jen s pět dní cesty wzdálenému, se chystal; také Sentius Saturninus se swau mocí wálečnau nápodobně se byl přiblížil: ana tu náhle rozhlásila se powěst hrozná, že národowé pannonští a dalmatští, ode dáwna k odboji spiklí, welikau mocí proti wládě 6 po Kr.

61) Že tu wůbec ne o dobrowolném spolku národůw, ale jen o říši mečem sehlaučené řeč býti může a musí, wyswitá ze wšech starých swědectwí, zwláště ale ze slow Velleja Patercula, spisowatele sauwěkého a dobře zpraweného, jenž dí (II, 109): finitimos omnes aut bello domuit, aut conditionibus juris sui fecit. Také Tacitus (annal. II, 44) mluwí o „regis nomen, invisum apud populares.“

6 po Kr. římské powstawše, wšecky Římany w zemích swých powraždili a wšech tam posádek se zmocnili. Toto tak nenadálé a ohromné nebezpečí poděsilo a zbaurilo i Augustowu otrlau a neoblomnau duši; nic zajisté nebránilo těmto zuřiwým a již po římsku wycwičeným nepřátelům, přikwačiti na Italii, jakož se k tomu i měli, a naložiti s ní prawě tak, jako s druhé strany na Macedonii přikwačiwše, ji ukrutně byli rozsápali. To najednau proměnilo weškeren wěcí staw: w radě římské již, jakož očitý o tom dí swědek, [62] „potřebnému nad slawné přednost dána“; Tiberius Marobudowi, na místě wálky, pokoje podaw, a s ním ku přátelstwí se smluwiw, [63] zbraň swau proti odbojcům obrátil. Takto znikla mladá říše Markomanská prwního a největšího nebezpečí, které jí hrozilo; i zdálo se, že tím wíce pewnosti nabyla.

Poważímeli, že té doby Římané a Němci, podmaniwše sobě s obau stran národy gallické, etruské a jiné, jenž je před tím byli dělili, již po celém pomezí swém na Reynu i na Dunaji bezpostředně se dotýkali; nadto že i weliká částka Němec od legií římských již přemožena, několikkráte zbrannau rukau proskočena, anobrž i pewnost římská Aliso we Předreyní, we wlasti německé, postawena byla; že konečně w Němcích, dle smyslu Římanůw, nic wíce jim podrobiti nezbýwalo, než prawě Marobuda i Markomany jeho: [64] snadno uznáme, jak welice takowýto konec podniku, který již ostatku swobody německé záhubau byl hrozil, musel swobodomyslného ducha německého zotawiti, k nowým nadějem jej pobuzowati, a Marobudu nepřemoženému nowé u něho wážnosti dobýwati.

62) Vellejus Paterculus II, 109. 110.

63) Tacitus annal. II, 45. 46.

64) Nihil erat jam in Germania, quod vinci posset, praeter gentem Marcomannorum — dí Vellejus Paterculus II, 108.

Ale auplné spokojenosti s Marobudem Němci owšem je- 6
witi nemohli. Oprawdu, nač byla ta umluwa protipří- po Kr.
rodná?. Žeby Říman, žeby Tiberius byl upřímně k ní se nesl, kdo tomu měl wěřiti? Nebylať než poklid do příhodnější chwíle. I neměli Marobud raději užiti nesnáze nepřítelowy, a we spojení s Pannonci i s Dalmaty naň dorazíc, jej zničiti, a utištěným národům nawrátiti swobodu jejich?

Co tak Marobud zmeškal, splnil poněkud o tři léta 9
později mladý Armin, kníže Cheruské. Přiwábiw úklad- po Kr.
nau přítulností swau nowého wladaře w Germanii, Quinctilia Vara, hluboko do země, podskočil ho w lesích Teutoburských, a potřew tu tři nejkrásnější římské legie, stal se mstitelem i oswoboditelem wlasti swé. Nejděsnější kořist bitwy této, hlawu nešťastného Vara, jenžto w zaufání sám se byl usmrtil, poslal Armin Marobudowi, na upomenutí, že s nepřátely těmito ne mír, ale wálku míti a je porážeti lze i sluší. Marobud ale nedal sebau hnauti; anobrž pohaniw newěru a auskočnost Arminowu, kterau dobromyslného Vara, k wěčné prý hanbě swé, potlačil,[65] odeslal hlawu tu do Říma ku pohřbu čestnému.

Skutkem tím šlo wíce a wíce na jewo, že Marobud ne tak o swobodu a nepodlehlost Němeć, jako raději o upewnění swé wlastní moci a wlády se staral; wlády tím těžší a nesnesitelnější, čím newídanější byla Němcům od Němcůw. I co platno bylo, brániti cizotě na pomezí, ana zatím rodila i plodila se doma? Protož naděje a tužby jak osob, tak i rodůw celých, odwracowaly se od Marobuda; i brzy počato nenáwideti, koho ne již milowati, ale jen báti se náleželo. Naproti tomu

65) *Tacitus annal. II, 46:* — quoniam tres vacuas legiones et ducem fraudis ignarum, perfidia deceperit, magna cum clade Germaniae et ignominia sua. *Srw.* Vellej. Patercul. H. 119. L. Ann. Flori epit. lib. IV cap. 12.

9 po Kr. oswoboditel Armin tím výše wznesl se we přízni a lásce národu. Řewnění obau německých wojewodůw podněcováno jejich okoly a potahy osobními. Marobud zajisté měl k ruce swé wojsko od dáwna wycwičené, weliteli swému cele oddané a jím se honosící: naproti tomu Armin swým wítězstwím nad Římany byl síly národní tak zjařil a znítil, že kmenowé jím oswobození ochotně a hrdě zprávu jeho podnikali. Semnoni a Longobardi, Cheruskůw sausedowé, odpowěděwše Marobudowi, spojili se s Arminem proti němu. I jiných příčin ke sporu
17 po Kr. a půtce nenedostáwalo se. Pročež konečně, léta 17 po narození Kristowě, wypukla mezi oběma wálka, ta největší a nejpamátnější, kterau kmenowé němečtí potud mezi sebau wedli. Oba wůdcowé, we škole římské cwičení, co do ducha, srdnatosti a zkušenosti, rownali se sobě; neméně rownaly se i wálečné síly, i bojowné odwahy wojsk jejich. Ztráta newěrau Semnonůw a Longobardůw powstalá nahražena statným Ingviomerem, knížetem cheruským a ujcem Arminowým, přešedším s družinau swau k Marobudowi, an za potupné a sebe nehodné pokládal, postawiti se pod nejwyšší welení mladého synowce swého. W nynějších Sasích obě wojska potkala se; strhla se bitwa weliká, řádně šikowaná, a wšak nerozhodná, jelikož na obojí straně křídlo prawé poraženo bylo. Marobud, nowau zase bitwu předwídaje, kázal plukům swým ustaupiti na blízká náwrší, na zištnější místa. Tu ale začato pobíhati šikůw jeho; zástupowé po zástupích přecházeli k Arminu. Takto zemdlený, pole proti nepříteli, čím dále tím silnějšímu, zdržeti déle nemohl. Ustaupiw do Čech, požádal na nowém císaři Tiberiowi pomoci, dle onehdejší přátelské smlauwy jemu powinné. Ale Tiberius radost maje, že Němci domácími wálkami slabli, ničeho se wíce newzdalowal, nežli platné pomoci; odpowěděl, že Marobud, nepřispěw dříwe Ří-

manům proti Cheruskům, právo své ku podobné od nich pomoci propadl. A však z pauhé opatrnosti, aby konečný Marobudův pád, Arminowi již nebezpečnému nowé síly nedodal, wyprawil syna swého Drusa k Dunaji, pro zjednání pokoje mezi knížaty německými. Zrádná pomoc tato Marobudowu zkázu jen odročiti, nikoli odwrátiti měla. Záwazek poslušenství, který národy wně Čech bydliwší až potud k Marobudowi byl pautal, rozwázán jest; moc žezla jeho zlomena i na samé toliko Markomany obmezena. A však i tu podwrácena jest na konec auklady římskými. Katwald, kníže Gothský, od Marobuda někdy wyhnaný, chopil se příležitosti ku pomstě. Tajnau pomocí Drusowau, sebraw silné wojsko, wpadl roku 19 po naroz. Kr. do Čech, a získaw sobě dary přední pány říše Markomanské, zmocnil se náhlým autokem i sídla Marobudowa i hradu přiležícího. Tam padli mu w kořist nejen pokladowé od Markomanův zdávna wybojowaní, ale i mnozí kupci a uskokowé římští. [66] 17 po Kr. 19 po Kr.

Marobudowi odewšad opuštěnému nezbývalo jiného autočiště, nežli welikomyslnost nejchytřejšího jeho nepřítele, císaře Tiberia. Přeplawiw se s swau družinau we dnešních Rakausích přes Dunaj do krajin římských, psal jemu, ne prosebně co wyhnanec, ale jako bywalý panownik: že, zwán byw ke wšelikým národům, wolil swěřiti se přátelstwí Římanův. Odpowěděl císař, že zůstaneli, najde w Italii úchranu bezpečnau i čestnau; nechceli tomu, že mu wolno wrátiti se pod tímže bezpečím, pod kterým přišel. Spolu wyprawowal Tiberius senátu římskému řečí obšírnau, jak welikým a mocným

66) *Tacitus annal.* II. 62. 63. Catualda valida manu fines Marcomannorum ingreditur, corruptisque primoribus ad societatem, inrumpit regiam castellumque juxta situm. Veteres illic Suevorum praedae, et nostris e provinciis lixae ac negotiatores reperti etc.

19 po Kr. byl Marobud, jak silní a bojovní byli národowé jemu poddaní, a jak blízcí Italie; ani Filippa prý Athenským, aniž Pyrrha neb Antiocha Římanům tolik báti se nebylo, jako Marobuda tohoto, jenžto nyní chytrými auklady císařowými přemožen a přinucen jest, Římanůw sám prositi o milost.[67] Wykázáno mu sídlo w Rawenně, kdež ještě osmnácte let chowán byl, na pohrůžku národům suevským, jestliżeby krajiny římské znowu nepokojiti chtěli.

Ostatně i nepřátelům Marobudowým, jenž nástrojem byli pádu jeho, o nic lépe nepowedlo se. Mnohoslawný Armin, an zaslepen byw štěstím, brzy raději pánem a králem, nežli swoboditelem Němcůw slauti chtěl, proto w témże létě, když i Marobud padl, ode příbuzných swých zawražděn jest; Drusus sešel, o čtyry léta později, jedem, ne bez příčiny swé hanebné ženy; Katwald pak, nowý kníže Markomanský, podobal se Marobudowi ne w moci a w sláwě, ale jen w neštěstí. Po krátkém za-
21 po Kr. jisté panowání (r. 21 po Kr.), přispěním hermundurského knížete Vibillia i přičiněním Římanůw, neméně náhle s trůnu swržen jest, nežli naň byl wstaupil; i ani on neznal lepšího autočiště nad milost císaře Tiberia, od něhož přijat a do kolonie Forum Julium w narbonenské Gallii poslán jest. Družinu jeho, spolu s Marobudowau, kázal císař osaditi wně říše Římské, mezi řekami Morawau a Wáhem, daw jim *Vannia* kwadského knížete z rodu Tudrowa za krále.[68]

Marobudem bylo jméno Markomanůw na čas k nejwětší sláwě a k wěčné w dějinách památce wzneslo se:

67) Řeč Tiberiowa o této wěci ještě za wěku Tacitowa známa byla (annal. II, 63). Že pak w takowémto líčení Tiberius nemálo nadsazowal, Tacitus ironie swé zwláštní užíwal, nesnadno kdo zapírati bude. Wždyť ještě Marobud ani wálky proti Římanům byl nezdwihl.

68) Tacitus annal. II, 44—46, 62, 63. Germania cap. 42.

s ním opět klesło do předešlé swé nepatrnosti. Zůstali sice Markomané se starými spojenci swými, s Kwady, také nyní we spolku: ale wrch wlády byl již nyní při těchto, ne při oněch. Nowý kwadský král *Vannius*, Římanům oddaný a od nich podporowaný, rozšířil hranice říše až přes Hron w Uhřích, kdežto nejprw Dakowé, potom Jazygowé ode Dněpru k Tise prosunulí, s ním sausedili. Panowal také bez pochyby nad Markomany na západu; zdali ale celými Čechami wládl, aneb zdali na seweru této země s jedné strany Hermundurowé, pod Vibillem zmohutnělí, s druhé wandalští Silingowé se rozhostili, to pro nedostatek širších o tom zpráw určiti se nedá.[69] Po třidcetiletém panowání r. 51 také Vannius wlády zbawen jest skrze starého Vibillia, pomocí Lygiůw a synůw sestry Vanniowy, *Vangia* i *Sida*; tito dwa rozdělili panstwí nad říší jeho mezi sebau. Sido panowal ještě roku 70, kdežto w domácích wálkách Římanůw straně Vespasianowě nakládal.[70] O národu markomanském wšak w těchto dějinách sotwa kdy wíce řeč jest; ba tento, jakož i příbuzní jeho Kwadowé, po Sidowě smrti, cizích knížat wládu podniknul;[71] zdali hermun-

21 po Kr.

51 po Kr.

70

69) Tacitus prawí (German. cap. 41): In Hermunduris Albis nascitur, flumen inclytum et notum olim; nunc tantum auditur. Zprávu tu, že Labe w zemi hermundurské se prýští, wzal Tacitus bezpochyby z popisů wálek Drusowých a Tiberiowých w Němcích, kdežto snadno bylo bližší Ohři za hořejší Labe wydáwati. Protož to ještě nenutí sídla Hermundurůw až do hor Krkonošských wyměřowati. Čili snad Tacitowi tak to řečeno bylo, poněwadž za wěku jeho Hermundurowé nad Markomany panowali? (externos patiuntur, wiz doleji). Teprw Dio Cassius prawdy se dowěděl, že Labe z wandalských (t. j. silingských čili slezských) hor teče. (LV. 1).

70) Tacitus annal. XII, 29. 30. Histor. III, 5. 21.

71) *Tacitus German. cap. 42:* Marcomannis Quadisque usque ad nostram memoriam reges manserunt ex gente ipsorum, nobile

durských jakož nejwíce se podobá, nebo jiných, s jistotau neví se. Kdokoli wšak jim panowal, podléhal císařům Římským, nemoha panstwí swého wésti bez pomoci jejich, neli válečné, aspoň peněžité. Z toho rozuměti jest, proč blázniwý římský tyran Domitian, w nešťastné válce své proti Dakům a Decebalowi, tak patrné práwo ku pomoci od Kwadůw i Markomanůw míti se prawil, že pro odepření jí, wyslance jejich zawražditi daw, i proti nim samým roku 90 po Kr. válku zdwihl. Poražen ale byw i zde, jako téměř wšude, kaupil konečně pokoj od Dakůw podwolením se k dani roční, — prwní to dani, kterau Římané národům barbarským platili.

96 sl. Od této doby historie skrze celých 75 let mlčí naskrze o národech za Dunajem na Morawě a Labi osedlých. Slaužíť i to ke sláwě čtyr císařůw, Nervy, Trajana, Hadriana i Antonina, kterýchžto wěk (od r. 96 do 161 po Kr.) mezi nejšťastnější doby římské říše počítán byl, že za jejich panowání barbarowé hranic této říše brannau rukau překročiti nesměli. Jsauť sice pramenowé dějepisní, kteří z této doby nás došli, jen chudí a kalní: a wšak i oni pochybowati nedáwají, že s této strany žádné nebezpečí Římanům nenastáwalo.

Ale podál říše římské, we hlaubi národůw sewerních, zdwihala se mezitím bauře nenadálá, jejížto konečné strhnutí se pod Markem Aureliem, císařem wíce učeným a ctnostným nežli srdnatým (r. 162—180), hrozilo říši záhubau. W polowici totiž druhého století národowé na Odře a Wisle bydliwší, (tudíž, jak se zdá, Slowané), počali se pohybowati a potiskowati sausedy swé na jihu a západu; kteřížto pak, nemohauce dílem

Marobodui et Tudri genus; jam et externos patiuntur. Mýlí se tedy spisowatelé ti, kteří wyprawují, žeby za těchto dob w republiku byli se proměnili.

odolati autokům takowým, dílem také kořistí žádostiwi 165
jsauce, obořili se celau silau swau na římskau říši.[72]
Již okolo r. 165 po Kristu na hranicích jejích, počna
od pramenůw Dunaje až přes Dacii, množstwí národůw,[73]
z částky posawad neznámých, ze jména Hermunduri,
Longobardi, Nariskowé, Markomani, Kwadi, Wandalowé,
Jatwězi, Buriowé, Jazygowé, Astingowé, Wiktofali, Ro-
xolani, Bastarni, Alani, Peukini a Kostuboci, wyrojiwše
se náhle, do říše nájezdy laupežné činili. Nejedni zbraní
w rukau žádali do říše přijati a w ní osazeni býti.[74]
Wálka dlauhá i krwawá, která z toho následowala, sluje
w dějepisích *válkau markomanskau;* ne proto, žeby
Markomané byli w ní hlawní moc prowozowali, ačkoli
opět swého wlastního krále Ballomara měli, ale že jméno
jejich na té straně Římanům nejznámější bylo, zwláště

72) *Jul. Capitolinus in Marco Aurelio cap. 14:* Victovalis et Marcomannis cuncta turbantibus; aliis etiam gentibus, quae pulsae a superioribus barbaris fugerant, nisi reciperentur, bellum inferentibus. Prawí se, že němečtí a sarmatští národowé tito wšichni we dwě jednoty se dělili, w západní totiž, kde Markomané, a we wýchodní, kdežto Wiktofali nad jiné předčili a wrchní správu wedli.

73) Jestliže slowa Petra Patricia (Excerpta de legationibus in Corp. Byzant. historiae ed. Labbe 1648, I. 24) o wpádu 6000 Longobardůw a Obiůw přes Dunaj do říše a o porážce jich, k této době náležejí, jakož owšem se zdá: tedy s Markomany tehdáž desatero národůw bylo w jednotě, ano králi Ballomarowi k jednání o pokoj s Římany deset wyslancůw přidáno „ex unaquaque gente uno electo."

74) Srwn. w poznam. 72 slowa: nisi reciperentur, bellum inferentibus. Že prwní půwod welikého toho národůw pohnutí pocházel ze zemí národu *slowanského*, na seweru Tater nejrozlehlejšího a nejsilnějšího, poznamenáno bude později (we knize druhé). Netoliko pro kořist, ale wíce jako wyhnanci, z připuzení a nauze, doráželi tehdáž národowé němečtí a sarmatští na říši Římskau.

165 an i Markus Aurelius nyní, jako někdy Tiberius, válečné
výprawy své o město Karnuntum opíral.

Když válka Markomanská wypukla, hlawní moc řím-
ská prawě w Asii bojowáním proti Parthům zabawena
byla; pročež rozkázáno wojewodům římským w Norikum
a w Pannonii wládnaucím, aby nabíhající nepřátely wše-
možnými spůsoby zdržowali, ažby císařůw zeť a spolu-
panownik Lucius Verus s wítěznými pluky swými z Asie
167 se wrátil. Jak mile se to stalo, hned oba císařowé do
pole se wyprawili. Zatím wšak barbarowé již byli Pan-
nonii opanowali, Illyrikum probíhali, město Opitergium
wyhubili, Aquileji oblehli, a mnohé ohawnosti spáchali;
Italii pak, kromě auzkosti od blížících se nepřátel, swí-
ral tehdáž také hlad i mor. Na štěstí podařilo se císa-
řům, wypuditi cizince z říše a přinutiti je k žádání o
169 pokoj, ačkoli wojewoda Furius Viktorinus od nich pora-
žen byl; ba Kwadowé, jejichžto král byl w boji zahynul,
i za nástupce slíbili newoliti nikoho, jenžby Římanům se
nelíbil.

Ale pokoj ten netrwal dlauho, ano hned po odtažení
wojsk římských wálka opět na témže pomezí, a ještě
s větší prudkostí strhla se. Markus Aurelius, samo-
wládce po smrti L. Vera, nehned nowému ještě většímu
nebezpečí opříti se mohl; pokladnice státní byla wy-
prázdněna, wojsko morem hrozným bylo zředlo a ze-
171 slablo. Protož barbarowé opět hluboko do říše, až pod
Aquileji proraziwše, nesčislný počet obywatelůw do za-
jetí odwedli; ano hluk jejich jeden od Reyna až do Ita-
lie proniknuw, tu teprw od Pompejana i Pertinaxa, wůd-
172 cůw římských, potřen jest. Když ale konečně Markus
Aurelius sám opět do pole wytáhl, zporážel zase ne-
přátely mnohými bitwami, zahnal je za Dunaj, pak i sám
hluboce do zemí jejich wtrhl, a tu několiko twrzí wy-

stawiw, římským wójskem je osadil. Jednau při tako- 174
wémto wpádu do země kwadské, mezi řekami Morawau a Hronem, wojsko římské w letním paſnu r. 174 octlo se w dolině bezwodé, a tu od nepřátel mnohem silnějších obstaupeno; wojstwo i koňstwo již horkem a žížní zalykali se: ale w auzkosti nejwětší strhla se rychle bauře náramná, s blýskáním, hromobitím a příwalem takowým, že se zdálo, ana nebesa nejednau wšecky plameny a wšecky wody swé na zem wychrlila; plamenné blesky na barbary po stráních a náwrších rozestawené, žiwné deště na zástupy římské, jenžto do přilbic a štítů je schytawše a jimi okřišeni jsauce, nepřátely konečně pobili a wyhladili. Uprošení s nebes pomoci této podiwné přičítali sice pohané za zásluhu kauzedlníku egyptskému, jménem Arnuphis, we wojště přítomnému, někteří pak také samému Markowi Aureliowi pobožnému: křesťané ale dáwali o něm swědectwí křesťanskému pluku Melitenskému, jenž později „legio fulminatrix“ nazýwán byl.

Císař Markus Aurelius nyní na tom se ustanowil, že země Markomanůw, Kwadůw a Sarmatůw, (dnešní Čechy, Morawu a hořejší Uhry,) dokonale podrobí, a z nich nowau provincii římskau učiní; i bylby to snad dowedl, by odbojné počínání Avidia Kassia na wýchodu bylo jeho spěšně do Syrie a Egypta neodwolalo. Protož aumysl swůj změniw, pokoj zawřel s národy podunajskými. Hojné zástupy jich, a jmenowitě také Markomanůw, do říše přijaw, w rozdílných je krajinách zosadil. Wýminky pokoje uloženy rozličným národům rozličné; Markomanům, jak se zdá, nejtěžší. Bylo jim wydati wšecky římské zajaté a uskoky; naproti tomu postaweno do římských posádek w zemi jejich a kwadské 20,000 mužůw, jenž od nich žiweni býti měli. K obchodu s poddanými římskými w Norikum a Pannonii wyznačeny jim

174 i místa i roky; aniž jim powoleno bylo, zblížiti sídla swá pod míli k řece Dunaji. [75]

Takowéhoto swízele Markomani a Kwadi dlauho snésti nemohli. Stěžowali sobě nejprw na činěné jim zádawy od oněch posádek římských, jenž jim ani dobytku w pokoji pásti, ani rolí orati nedáwajíce, mnohé z nich bezprávně zajímali. Když pak stížnosti jejich konce nedocházely, chopili se opět zbraně, takže Markus Aurelius, nedáwno teprw nad nimi w Římě triumfowaw, hned zase přinucen byl pospíšiti do Karnuntum, a počnauti již třetí s nimi wálku. I porazilť je arci opět několikráte, a zhubil zemi jejich: ale konečné jich pod-
180 robení nepodařilo se mu. W čas wálky té umřel Markus Aurelius we Widni, dnešním císařském sídle, dne 17 Mart. 180. Nerowný jemu nástupce Kommodus, rozmrzew se nad wálkau tak dlauhau i obtížnau, swolil konečně opět ku pokoji pod wýminkami, aby Markománi a Kwadi wšecky zajaté w poslední válce, též uskoky římské, wrátili, a určitau roční daň w obilí, zbrani a žoldnéřích Římanům platíwali; aby napotom jen w jednom místě, měsíčně jen jednau, a wždy w přítomnosti římského centuriona mezi sebau sněmowali; konečně aby ani proti Jazygům neb Burům, ani proti Wandalům wálky nezdwihali. Za to wšecky posádky římské w zemi jejich opuštěny, a posléze i cokoli we smlauwě té nejobtížnějšího bylo, Markomanům od císaře prominuto jest. [76]

Takto skončila se patnáctiletá weliká wálka, we kterézto jméno Markomanůw, téměř jen náhodau, posledníkráte ještě proslulo. Obnowowaliť sice oni, jako i jiní něměčtí a sarmatští sausedé jejich, také w pozdějších dwau stoletích swé wpády do krajin římských dosti často:

75) Dio Cassius l. XXI, c. 15. 19. 20.

76) Dio Cassius lib. XXII, cap. 2.

tak ku př. roku 213 za císaře Karakally, r. 233 za 213 sl.
Alexandra Severa, 236 za Maximina, 254 za Valeriana, 260 za Galliena, kdež až pod Ravennu se probili, 270 za Aureliana, kdežto vítězstwí jejich u Placencie Římany strachem omráčilo, 281 za Proba, 283 za Kara, 288, 299 a 302 za Diokletiana, i konečně ještě r. 358 za Konstantia II i Juliana; aniž pokaždé zbraní odehnáni, alebrž nejednau jen zlatem zase wybyti jsau: a wšak laupežné tyto wpády, stejného wždy aučele i aučinku, neměly ani welikosti a sláwy, ani pamatnosti dějinné do sebe. Nicméně i z nich poznati jest, kterak nepřírodný koloss moci a wlády Římské wěk po wěku wíce slabnul, až konečně, jen lehce dotčen jsa, w rozwaliny ssul se. Obecný Říman, odlaučen byw od aučastenstwí we zprawě a obraně státu, ztratil za tím nejen wlasteneckého ducha, ale i dáwní bojownau powahu a srdnatost swau; plukowé wojenští, nazwíce cizí žoldnéři, potáhli k sobě wrch moci a wlády, a po buřicku císaře tu prohlašujíce, tu opět ssazujíce, uwozowali den co den na říši bezwládu doma, z wenku pak náběhy národůw barbarských. Mocné panowníky a wůdce, jakowý byl Aurelian, zřídka widati bylo na římském trůnu, jenžto nezakládaje se wíce w žiwotu národním, ale jen w nekázaném wojště nájemném wrtkau hledaje podporu, pádu swého konečně zniknauti nemohl.

Poznamenati sluší, že když okolo r. 261 císař Gal- 261
lienus s Attalem králem Markomanským ku pokoji se smluwil, postaupil jemu částky Pannonie, a dceru jeho Piparu k manželstwí pojaw, náružiwau k ní láskau zahořel.[77] Připomínání toto králůw markomanských, před tím Ballomara a nyní Attala, slauží za důkaz, že Marko-

77) Sextus Aurelius Victor de Caesaribus cap. 33 et epit. c. 33. Trebellius Pollio, de Salonino Gallieno.

261 mani doby této nepodlehlost swau mezi národy německými zachowali, ačkoli zdá se, že císařowé římští tytýž, dle příhody, wrchní sobě nad nimi a nade Kwady wládu osobowati nepřestáwali.

W toku čtwrtého století po Kristu tratí se w historii jméno Markomanůw wíce a wíce; zřídka jen a jako náhodau národ ten ještě se připomíná. Pochází to wšak bezpochyby jen z nedostatečnosti zpráw nám z wěku toho dochowaných; aniž domníwati se sluší, žeby té doby z wlasti swé již wypuzeni, aneb k Alemannům počteni byli. Že zajisté ještě r. 396 we starých sídlech swých a w nepřízni s Římany trwali, dokazuje žiwotopisec sw. Ambrože téměř sauwěký. Fritigil, králowna Markomanská, uslyšewši o welikém biskupu tomto, uwěřila w Krista, i wyprawila do Milána k Ambroži posly s dary a s žádostí, aby ji poučil, kterak wěřiti má. Sw. Ambrož poslal jí katechismus pro ni zwláště sepsaný, prose ji přitom, by namluwila krále manžela swého, aby s Římany pokoj zachowáwal. Fritigil zjednawši smlauwu mezi manželem a Římany, sama wydala se na cestu do Milána: ale když tam přišla, biskup Ambrož w těch dnech (4 Apr. 397) již umřel byl. Zdali ale křesťanstwí již tehdáž w zemi české poněkud se wkořenilo, pro welikě bauře, které brzy potom zemi tu přikwačily, jistiti se nedá.

375 Wpád Hunnůw do Europy r. 375 byl příčinau welikého pohybowání u wšech národů mezi Reynem, Dunajem a Černomořím bydlících. Říše ostrogothská, králem Ermanarichem na Dněpru nedáwno před tím založená, zbořena jimi rychle; Wisigothowé pak, mezi Dněstrem a Tisau osedlí, poraženi bywše w několika bitwách, přes Dunaj do byzantské říše se utekli. Co potom dále w krajinách na seweru Tater rozlehlých dálo se, o tom již ne z historických památek toho wěku přewelice chudých, ale jen z následků, které se nám zjewují, poučujeme se.

Dříwe než půl století minulo, spatřujeme wšecky mezi 375
Černomořím a Reynem, mezi Dunajem a baltickým mořem bydlící národy německé, sarmatské i slowanské we jho podrobéné, ba i císaře byzantské a římské ku poplatku barbarům těmto donucené. Panowání takowé nad národy tak bojownými a swobody milownými nemohlo jináče nežli hrozným násilím a krweproléwáním bez konce wydobyto býti. Že i Markomani síle hunské podlehli, jisté jest; ale nikde nezáznamenáno, kdy a kterak se to stalo.

Wandalowé a zwláště wětew jejich silinská (Silingi, Silezi), sausedili Markomanům od několika století na wýchodu we dnešním Slezsku. Jednotliwí plukowé jejich již za wálky markomanské k Dunaji blíže se tiskli, a o sto let pozdčji opět jiní do Pannonie přijati jsau; bezpochyby tištěni bywše od Slowanůw na wýchodu a seweru, hleděli rozšířiti se na jih a západ. Na počátku wšak pátého století wšickni ustupujíce před Huny, dosawadní sídla swá opustili a k Reynu walně se prodírali. Již roku 405 německý kníže Radagais w čele několika sto tisíců Gallů a Němců we Předdunají a Předreyní bydliwších, tedy bezpochybně i Markomanůw, do Italie wrazil, kdežto wšak brzy potom zahynul. Jiní welicí zástupowé wandalští a německí wůbec r. 406 přes Reyn do Gallie wpadli, potom r. 409 Hispanii dobyli, a ji mezi sebau rozděliwše, po dwadcet let drželi, až r. 429 skrze Gothy odtamtud opět wyhnaní, do Afriky se přestěhowali a tam říši wandalskau založili.

Wědauce, že Huni již okolo r. 430 s Burgundy na 430
Reynu se potýkali, pochybowati nemůžeme, že bližší sídel jejich Markomani již před r. 430 od nich podmaněni byli. Mohutný král hunský Ruj obořil se válečně na ně a na sausedy jejich, protože Římanům byli pomáhali. Protož mezi národy hroznému *Attilowi* biči božímu (r. 444 — 53) poslušnými, také Markomani a Kwadowé, a

to posledníkráte w historii se připomínají. Po Attilowi wšecka jejich památka najednau mizí, aniž ukázati lze, kam se poděli.

Takto wládli někdy wlastí naší dwě slawné wětwe dwau hlawních národůw europských po sobě, galličtí totiž čili wlaští Bojowé, a němečtí Markomani, každý z nich asi po čtweru století. Nebylit oni ani prwní, ani poslední panowníci a obywatelé w Čechách. Meč jim byl wládu zjednal, meč jim wzal ji zase. Na místo jejich nastaupila wětew třetího hlawního národu w Europě, *slowanští Čechowé*, jenž sice také s mečem zacházeti uměli, ale od jakžiwa wždy ještě wíce ku pluhu a k srpu lnuli, a protož i déle, ano až podnes, w požehnané wlasti té se udrželi.

KNIHA DRUHÁ.

ČECHY SLOWANSKOPOHANSKÉ

OD R. 451 DO 894.

ČLÁNEK PRWÝ.

ČECHOWÉ PRWOWĚCÍ.

Slowané, jejich původ a nejstarší sídla, i první zjevení se w historii. Obraz živobytí staroslowanského. Rozšíření se Slowanůw k jihu i k západu. Čechowé. Kdy a kterak zemi swau opanowali. Jejich války s Durinky, Awary a Franky. Samo.

Na východu Europy, we krajinách od adriatického a baltického moře po nesmírném prostranství až ku pomezí Asie rozlehlých, přebývají sice od několikera tisíciletí národowé co do původu a postawy, jazyka i obyčejůw, welice rozdílní: Slowané wšak mezi nimi jak počtem, tak i jemností a silau, od nepaměti tak wysoce wždy wynikali, že ačkoli nejedna wětew jejich w toku wěkůw již utonula, oni předce posawad sami wždy ještě sausedy swé pospolu wzaté přewyšují.

Dělíť pak se za našeho wěku, co do mluwy, we tři hlawní kmeny: wýchodní čili ruský, k němuž Rusowé a Bulhaři, — jihozápadní aneb ilirský, kamž Srbowé, Chorwati a Slowenci, — a sewerozápadní čili leský, k němuž Poláci, Čechowé s Morawany a Slowáky, pak Lužičané a někdejší již poněmčilí Slowané, se počítají. Podstatní znakowé, kterýmiž mluwy kmenůw těch mezi sebau se dělí, jsauce hlubocе w austrojí jazyka wkořeněni, zasa-

hují až do nejdalší a předhistorické starobylosti: a wšak rozdílowé, kteréž na jewo wywodí, nikde předce tak důležití nejsau, aby původní jednotu a stejnost národu zakrýwati mohli.

Weliký tento národ, náležeje ku plemenu indoeuropskému, a tudíž Thrakům, Řekům, Latiníkům, Wlachům (Gallům), Němcům a Litwanům w Europě, w Asii pak Indům, Peršanům a Medům příbuzen jsa, již za nejstarší doby, do které žádná historická památka nesahá, w Europě široko daleko se byl rozhostil: a předce na dějišti swětowém, co národ swého druhu, *národ Slowanský*, ne dříwe nežli w pátém století po Kristu nám se zjewuje. Tak nedokonalé, neauplné a náhodné jsau dějinné památky naše!

Stáří europští národowé obyčejně teprw tehdáž w historii se ocitowali, když počínali dotýkati se bezpostředně nejstarších pěstaunůw dějepisu, Řekůw i Římanůw; zwláště jestliže zbraní w rukau, pro wálku a kořist, přeskakowali hranice swěta tehdáž oswíceného; aneb jestliže na nich pořádek byl, podmaněnu býti ode wládochtiwých Římanůw. Meč pokaždé musel teprw historii oči otwírati, a nowé národy do knih jejích krwí zapisowati. Neboť mužůw, jenžby žiwot a obyčeje dalekých národůw z pauhé lásky k naukám byli skaumali, nedostáwalo se starožitnosti, neznawší ještě smyslůw kosmopolitických, ale howiwší jen citům pauhé národnosti.

I jest na snadě, proč Slowané, bywše mezi prwobyteli w Europě nad jiné četnější, předce teprw pozdě w dějepisu prosluli. Původní zajisté sídla jejich, rozlehlá we dnešním Rusku, Rakausku a Prusku, na seweru Tater od Odry a Wisly až k Donu, a na jihu od Tater až k adriatickému moři, byla starým Řekům i Římanům příliš daleká i nepřístupná, aniž poskytowala, coby zwědawost jejich mocněji bylo lákati mohlo. Takéť Slo-

wané, newedše žiwot zároweň Němcům a Sarmatům — wýbojný a kočewný, alebrž od wěkůw ku pokoji lnuwše, nepůsobili nižádného tehdáž we světě hluku. Aniž pak celý národ, buďto společným panownikem, ańebo jakým koli politickým swazkem, w jednotu spojen byl. Ohledem na stejnost rodu swého, jmenowali se sice mezi sebau wůbec *Srbi* t. j. příbuzenci, a západním sausedům swým také auhrnkem *Windowé* sluli: ostatně ale celek národu, nepoznaný, mizel we množstwí jmen místních.

Nejstarší w dějinách připomínané wětwe kmene slowanského byli *Budini* a *Nurowé*; [1] pak *Skythowé oráči* a rolníci, podrobení, dle udání Herodotowa, w poplatek a službu Skythům kočewným a králowským, jenž čudského byli kmene. O nich již při wpádu perského krále Daria do dnešních jižných Rus, r. 513 před Kristem, zmínka se činí; a nemnoho později řeč jest i o *Venetech* na moři adriatickém, i o bytu Slowanstwa podunajského, wpádem Gallůw buďto wypuzeného, buď podrobeného. [2] Potom *Wendowé* čili *Windowé*, i země jejich na seweru Tater ležící, před narozením Kristowým několikrát, ač jen wždy náhodau a mani, u tehdejších spisowatelůw se wyskytují; až konečně skrze wýtečného zeměpisce Ptolemea, w polowici II století po Kristu, již také o domácích národu našeho jménách, „*Srbowé*, *Slowané*, *Polané*, *Weleti*, *Chorwati*“, a jiných více, se dowídáme. A wšak i tu ještě nic než pauhý toliko byt wětwí těchto w Powislí a Podněpří se nám oznamuje; o dějinách i žiwotu jejich wůbec po ta wšecka století owšem a naprosto se mlčí.

1) Důkazy Slowanskosti Budinůw i Nurůw (Neurůw) čísti jest we Starožitnostech Slowanských I, 156 sl. O Skythech rolnických wiz tamže str. 226 sl.

2) Srownej nahoře str. 44 pozn. 46 a Šafařikowy Starožitnosti Slow. I, 187—223.

Ne tak jest ale o jiných národech, kteří tehdáž buďto se Slowany sausedili, buďto i we wlasti Slowanské se potlaukali; jmenowitě o národech válečných, výbojných a surowých, jakowí byli, po utišení bauře Skythické a Wlaské, zwláště Sarmati a Němci. Není pochyby, že po aupadku Wlachůw, Slowané skrze mnohá století swíráni jsau w sídlech swých, tu od německých Gothůw, Wandalůw a jiných Svevůw, tam od sarmatských Alanůw, Roxolanůw, Jazygůw, Jutungůw a t. d., kterýmžto světoborcům newždy odolati uměwše, museli buďto ustaupati a šířiti se proti Čudům, buďto i podnikati na čas wládu cizí; čímž se stalo, že Římané staří někdy wlasti Slowanské tu Němcům, tam Sarmatům připisowali.

Slowané byli, dle starých zpráw a swědectwí dějin pozdějších, co do tělesné postawy, střídmě wysocí ale obratní, audůw zawalitých, twáří kulatých, očí temnomodrých, wlasůw náhnědých; wšelikě nehody, zimu i horko, hlad i žížeň, uměli prý lépe snášeti nežli sausedé jejich, pročež i utužilejší a setrwalejší bywali we swízelích a bídách. We wodě zwláště, co plowači a potápěči, dobře se znali. Čím a kterak původně se šatili, není nám známo.

Již za nejstarších wěkůw nacházíme je we stálých sídlech osedlé, a tiché domácnosti, hospodářství, řemesel i obchodu pilné. Stawíwali sobě chalupy z tesaného dřewí, tu porůznu, tam hromadně, nejraději w lesích, na nepřístupných místech, u řek, jezer a bažin, kde autoku nepřátelského méně hroziti a snáze ubrániti se bylo. U Budinůw ale již w 5tém století před Kristem Herodot i weliké město znal, z dřewí stawené, s dřewěnými chrámy a hradbami wysokými. Zdali prwowěká tato wzdělanost slowanská, jenž i později ještě we wěku Karolingickém nás překwapuje, sama sebau se wywinula, neboli blahodějným wplywem starých osad řeckých na Dněpru

wznikla, může na sporu zůstaweno býti: aspoň se prawí, že stawby ony budinské skutečně osadníky řeckými wykonány byly.

O powaze, obyčejích a spůsobu života starých Slowanůw chwalně mluwí wšickni sauwěcí spisowatelé, jak Řekowé, tak i Němci.[3] Byliť národ pokojný, pilný, dobrosrdečný a neošemetný; hostinnosti šetříwali až přes míru; k zajatým a cizincům wlídněji se míwali, než za wěků oněch jinde wídáno; a wšak i swéhlawí, a proto wždy nesworní jsauce, wášní swých na uzdě držeti neuměli. Cudnosti a wěrnosti žen slowanských Řekowé, co wěci nadobyčejné, obdiwowali se. W největším zalíbení u nich byl zpěw, hudba i tanec. Žiwili se nejwíce aurodami polními; jídla maučná zwláště byla oblíbena; rádi píwali medowinu a nad to piwo, jehožto wšednost i samým jménem jeho se oswědčuje. *Pluh* od Slowanůw i skutkem i slowem k Němcům zanešen; nápodobně i *chléb* od nich někdy ku Gothům (hlaib) přešel.

Náboženstwí staroslowanské, stejného bywši původu se staroindickým, zakládalo se na zaswěcení sil přírodních zosobněných. Wěřeno w jednoho nejwyššího boha, stwořitele swěta, působce swětla i blesku;[4] mezi jmény, kterými, jak se zdá, rozličtí kmenowé rozličně ho wzýwali, *Peraun* bylo nejslawnější. Kromě něho wzýwáni wšak také rozličtí duchowé čili *diásowé*, mužští i ženští,

3) Procopius de bello Gothico l. c. — Mauricii strategicon lib. XI, cap. 5. — Adami Bremensis histor. eccles. lib. II, cap. 12. — Helmoldi hist. Slavorum oc. — Srown. Přílohy k Šafaříkowým Starožitnostem Slowanským na str. 951—997.

4) *Procopius de b. G. III. c. 14:* Slavi - unum deum, fulguris effectorem, dominum hujus universitatis solum agnoscunt. *Helmoldus l. I, cap. 84.* Inter multiformia deorum numina, quibus arva, silvas, tristitias atque voluptates attribuunt, non diffitentur unum deum in coelis, ceteris imperitantem.

dobří i zlí; poslední sluli jménem zwláštním *běsi*. Působení těchto ďasůw zračilo se starým Slowanům nejen we wšech úkazech přírody, ale i w lidských wášněch a náružiwostech. Oběti čili třeby, žrtwy a modlitby wykonáwány zwláštními obřady, a wěřeno nejen w nesmrtelnost duše, ale i w sprawedliwau odplatu po smrti.[5] Původní tato spůsoba slowanského náboženstwí postupem wěkůw wšelijak se měnila, když Slowané i cizím smyslům náboženským u sebe místa dopřáli. Aspoň zdá se, že Prija neboli Lada (Venus) a Živa (Ceres) dle řeckého, Tur neb Swatowit (bůh wálky) dle germanského neboli gothického smyslu představowáni a wzýwáni byli. Bohům těm staweny, aspoň w pozdějším wěku, chrámy s modlami; kněží opatrowali je, konali oběti a skaumali wůli božskau prostředky wšelikými, nejwíce ale wržením *hřebí* čili losůw.

Nejstarší u Slowanůw spůsob *austawy státní* hodil se jen pro národ pokojný, bezelstný a w politickém ohledu ještě nedospělý. Hlawní její známka wyskytowala se nedostatkem wyšší moci austředné i nedostatkem rázné článkowitosti w národu. Neměwše jednoho nad sebau panownika, neznali ani swazků těch, kteří stát w jednotu a celek spojují, síly weškerého národa saustředují a tudíž i pohybnějšími i důraznějšími činí. Wšecky kmeny Slowanské rozdrobeny byly we množstwí *obcí*, tu wětších, tu menších, jenž neodwisné jsauce wespolek, požíwaly u sebe doma wšech práw wrchnosti; jen w čas potřeby spojowáwaly se w jednoty, tam širší, tu užší, swazky wšak wždy nepewnými a míjeliwými. K welikým podnikům a wýprawám zahraničným ani chuti ani schop-

5) Cosmas chron. Boh. III, 197. Odpor proti tomu biskupa Mezi-borského Thietmara, sám w sobě neurčitý a nejistý, neostojí proti důkazům, které, kromě swědectwí Kosmasowa, duch a sklad celé slowanské mythologie naskytuje.

nosti se nedostáwalo; ale nebažíce po panowání nad jinými, nehledajíce podmaniti sobě nikoho, také sami panowníků míti a služebni býti nechtěli; u nich stejné swobody, stejných práw a powinností každý občan aučasten býti měl. Wláda jejich byla weskrze *demokratická*. Pročež neznali s počátku ani knížat dědičných, ani rozdílu stawůw. Wšecka weřejná moc u nich původ a znik swůj brala z náboženstwí a z otcowstwí; její tedy přirození prwní držitelé a konatelé byli *kněží* a *starosty*. Kněží předčili w národu známostí wůle božské; starostowé wynikali zkušeností a známostí wěcí obecných; u obau jednotila se přirozeně přewaha obau těch zásad, kterými duch lidský w aučinnosti swé wůbec se řídíwá, rozumu totiž a wzácnosti (auctoritas.) Starostám poraučena péče o dobro obecné a o wedení práwa i sprawedlnosti. Starostowé na *wících* čili *sněmích* obecných nařizowali hlasem společným o důležitostech národu neboli kmene celého, a wšak při tom pokaždé na wýroky *kněží* čili *žrecůw*, co skaumatelůw wůle božské, snažný ohled berauce; protož nejstarší *zákony*, jakožto od bohůw dané, náboženského byly původu. Země, co majetnost národní, dělila se wůbec w *občiny* a *dědiny*; onyno, jmenowitě hory, lesy, pastwiny, jezera i řeky, slaužily k obecnému požíwání; tyto, zwláště role a zahrady, byly dle swědectwí samého jména swého dědičné, a protož také mezi dědici dílné. Práwo dědické ke wšem dědicům, kteréhokoli pohlawí a stáří, stejnau měrau wztahowalo se. Přewaha jmění a umění stanowila přirozeným wěcí během také přewahu osobního wplywu we společnosti, nikoli wšak přewahu práw občanských, aniž pak jaký staw zwláštní a wýsadný, kterýž jen u národu wýbojného a podmaniwého znik míti může. Ti, kteří větším nad jiné počtem dědin wládli, sluli *lechowé* čili *šlechtici*. Rodiny, požíwající dědičného nejen šlechtictwí,

ale i tajemství nauk bohoslowných, stáwaly se rodinami *knězskými*, z nichž některé postupem wěkůw až na důstojenství knížecí, w nowějším slowa toho smyslu, pozdwihly se. Pročež není se diwiti ani welikému počtu, ani obmezené moci knížat Slowanských w té době, když ponejprw na dějišti swětowém se zjewili.

Ústawy a řády ty postačiti mohly ku pojištění obecného blaha, kdekoli a pokudkoli přirozeně klidný tok žiwota národního ani wnitř diwočejším wášní prauděním, ani zewnitř náwaly nepřátelskými zbaurem a zmítán nebyl. Wětším ale takowýmto pohromám tím méně odoláwati pomáhaly, čím nedokonalejší byly sauwisící s nimi *ústawy válečné*. Nemůžeme sice u starých Slowanů než chwáliti, že zbraně nikdy k autoku a k wýboji, ale wždy jen k obhájce užíwali; aniž pak co tupiti jest, že nebojowáwali jezdecky ale pěšky, za štítem. Poważnější byla wada, že u wětšiny kmenůw Slowanských válečného umění a cwiku nedostáwalo a nešetřilo se, an i wojewoda pokaždé we válce teprw wolen bywal a za pokoje mizel auřad jeho; největší ale neřest wyskytowala se z dotčeného nahoře nedostatku austřednosti a článkowitosti w národu, jelikož jím hlawní potřeba k wítězstwí, rychlost totiž postawení a hýbaní wšech sil zbrojných národu, téměř nemožnau se stáwala. I ačkoli puzením okolností nazwíce nešťastných w tom na čas wšeliké tu i tam proměny se stáwaly: wšak národ, z trpké zkušenosti nebera sobě stálé wýstrahy, po chwíli wždy zase do koleje starých zwyků se nawracowal. Jen dwa kmenowé slowanští, Antowé a Weleti, zdá se že dokonalejší, ač již neznámau, kázeň wojenskau mezi sebau zachowáwali.

Tyto jsau základní tahy k obrazu žiwota i mrawů starých Slowanůw, pokud jsme je buďto z wyšetřowání celého mnohowěkého pásma dějin slowanských, buďto

ze pramenůw sauwěkých, pohříchu tuze chudých i často kalných, pojmauti mohli; neboť u cizincůw, ba u nepřátel bylo nám je hledati. Co w obrazu tom blesku a sláwy se nedostáwá, nahražuje se bohdá dosti hojně ušlechtilými barwami jemné lidskosti.[6]

Nelzeť owšem zapírati, že národowé Slowanští mezi wálečnými a laupežnými sausedy, Němci a Wlachy na seweru a západu, Scythy a Sarmaty na wýchodu, po celá století mnohé nátisky snášeti museli. Nejeden kmen jejich podmaněn byw, zwláště od německých Gothůw a sarmatských Alanůw i Jazygůw, často jho služebné swrhnauti a násilníky ze wlasti swé wyhnati, tu šťastně, tu nešťastně, se pokaušel. Památka takowýchto bojůw rozléhá se w nejstarších powěstech ještě jako opodál; ačkoli určitého nic o tom na jewě není. Wšak o barbarském pychu, kterak někdejší Němci se Slowany we wálce zajatými nakládali, dosawadní u nich jméno otrokůw, „*Sklaven*“, swědčiti nepřestáwá; naproti tomu zapomenuto již dáwno na wýtečnau udatnost slowanského kmene *Antůw*, jichžto samo jméno Gothům někdy rekowného hrdinu neboli obra znamenalo.

Weliké ono pohnutí národůw zatatranských, jenž 160
k wálce markomanské příčinu dalo, nemohlo nedotýkati se také národu Slowanského, z jehožto wlastí pocházelo; ano zdá se, že Slowané sami byli jakoby prwní a hlawní páka pozdwižení tohoto; že oni, požiwajíce okamžité přewahy zbraní swých nad sausedními Němci a Sarmaty, počali je tisknauti k západu a k jihu, a šířiti se mezi nimi. Neboť od té doby krajiny na seweru Europy nabýwají jiné twárnosti; nowí národowé, jako Frankowé a Sasici, zjewiwše se w nich, dotírají wždy

6) Obšírnější těchto wěcí wýklad a dolíčení následowati bude w posledním článku knihy této.

prudčeji na říši Římskau, ano za nimi slowanští Weleti brannau rukau až do Nízozemska, ba i do Anglie sobě cestu klestí. [7]

Po dlauhém potýkáni se s Gothy w původní wlasti swé, někteří kmenowé Slowanští konečně okolo r. 350 podmaněni byli od wálečného Ermanaricha, krále Gothského. Přewaha wšak tato nedlauho trwala. Neboť již r. 375, jakož nahoře dotčeno, wpadli Huni do Europy: jimi moc a wláda Gothská ztroskotána; Ermanarich poražen byw, mečem swým sám se protknul, a lid jeho dal se na autěk do krajin jihozápadních. Nelze téměř pochybowati, že Huni, jež nám sauwěcí spisowatelé neméně chytré nežli diwoké líčí, [8] znajíce záští již tehdáž mezi Němci a Slowany wzešlé, použili jeho ku prospěchu swému tak, že spojiwše se s těmito, jakožto slabšími, Němce přemohli, a pak oběma národům panowali pospolu. Neb ačkoli písemné památky tohoto wěku, příliš chudé jsauce, nikde zřetelně o tom nemluwí, wšak doswědčuje toho jak obyčejný lidských wěcí běh wůbec, tak i celá spojitost dějin tehdejších zwláště. Již r. 376 wšecky krajiny zatatranské, od Černomoří až ku Krkonošům, nowau a potud neslýchanau bauří kolotaly se. [9] Bylyť to práwě ty wlasti, we kterých Slowané, Němci a Sarmaté od wěkůw se spolu potýkali; a nelze zapírati,

7) *Julius Capitolinus* in Marco Aurelio cap. 14: „aliis etiam gentibus, quae *pulsae a superioribus barbaris fugerant*, nisi reciperentur, bellum inferentibus. Srown. Slowanské Starožitnosti str. 105 sl. 887. sl. a nahoře str. 65.

8) Hunni in conjectura sagaces. *Ammian. Marcellin. XXXI, 3.*

9) *Ammian. Marcellin. XXXI, 4*: Duni aguntur haec in externis, novos majoresque solitis casus versare gentes Arctoas, rumores terribiles diffuderunt: per omne quidquid ad Pontum a Marcomannis praetenditur et Quadis, multitudinem barbaram abditarum nationum vi subita sedibus pulsam, circa flumen Istrum vagari cum caritatibus suis disseminantes.

že právě té doby nastal w nich rozhodný wšech wěcí 376
obrat. Národowé Němečtí, opustiwše ty země již we IV století dokonce, tiskli se k západu a k jihu; ze Sarmatůw táhli jen Alani za nimi, ostatní wětwe tohoto národu podlehše. pod moc Slowanskau, pomalu wšickni buďto wyhynuli, buďto se poslowanili; Slowané pak sami stali se w době Hunské téměř samojediní obywatelé a páni wlastí oněch široko daleko rozlehlých. Krátké panowání Hunůw nad Slowany a Němci kterak zawedeno a konáno, kterými také poměry a wýminkami ohraničeno bylo, to již nyní arci určiti se nedá: ale zdá se, že Huni u Slowanůw wíce důwěry a náchylnosti požíwali, nežli u Němcůw. Nebo již za wěku Attilowa widěti je bylo, ani se chápali mrawůw a obyčejůw Slowanských a libowali si w jejich přípraw ách; [10] největšího wšak poważení zasluhuje skutek ten, že w době Hunské wšickni Slowané bojownějšími a u wedení zbraně i válek spůsobilejšími se stali. Neměwše dosti hájiti se, jako posawad, počali již i sami na jiné národy dorážeti, a země cizí sobě podrobowati. Co podmanitelé nowí, nemohli déle tajiti se w památkách, jakkoli chudých, dějepisu tehdejšího.

A wšak jen o jejich šíření se k jihu zachowány nám určité zprawy historické. Jen w té straně dá se swětle značiti, kterak w ustawičném potýkání se s Byzantinci, Bulhary, Awary a jinými národy pomalu nejen Dunaj a hory Balkanské překročili, ale konečně až do nejzazších krajů Peloponneských pronikli. Tažení toto Slowanské, nebyloli tak rychlé a bauřliwé, jako u jiných národůw, wšak mělo proti tomu následky větší a pro

10) Připomínáme jen Slowanský *med* a Slowanskau *strawu* mezi Huny, jakž nám je Priskus we swém poselstwí k Attilowi popsal.

376 země, kam přišli, prospěšnější. Hejna kočewných Scythůw, Sarmatůw, Hunůw i Awarůw neznala obyčejně ani jiného domowa, kromě kar těch, na kterých ženy a děti jejich se wozily, ani jiného jmění kromě stád swých; pročež zabíhajíce ze země do země, z místa na místo, nenecháwali po sobě památek jiných, nežli zbořeniny a pustotu, až posléze buďto přilnuwše ke wzdělanosti nowé Europy, w ní zdomácněli, aneb z ní konečně wypleněni byli. Slowané naproti tomu, pilní rolníci, každau zemi, kam přišli, hned osazujíce, a w ní dědiny mezi sebau rozdělujíce, wšude stálá sídla i trwalé wlasti sobě osobowali; pročež také wšude po mnohé wěky, a we wětším dílu krajin osazených až i podnes udrželi se.

Naproti tomu prwní šíření se kmenůw Slowanských k západu, pro nedostatek wšech o tom historických zpráw, zůstáwá tmau wěčnau zakryto; pročež také množstwí učených domyslůw o něm i již wynešeno bylo, i ještě wynáší se. Bylť sice i takowí spisowatelé, kteří jistili, že wýchodní částka Němec, od ústí Labského až po moře Adriatské, od jakžiwa Slowany za obywatele měla; pročež že o přistěhowání se jejich do těchto krajin ani řeči býti nemůže. I musíť se owšem za prawdu dáti, že, jakož sme nahoře toho podotkli, některé wětwe národu Slowanského již w nejstarší historické době na Podunají, w nynější říši Rakauské, a na pomoří Adriatském přebýwawše, odtud teprw we IV století před Kristem, a sice wpádem národů Wlaských, wytištěni a za Tatry nazpět zahnáni byli. Ale domnění to, žeby Slowané, poně pod wládau Wlachůw a potom Němcůw, we wýchodním Polabí skrze wšecka století se byli udrželi, žádným dějepisným swědectwím odůwodniti se nedá. Jistější zdá se býti to, co nahoře o jejich šíření se k západu za času weliké Markomanské wálky a wpádu Hunského řečeno bylo.

Protož také doba prwního *přistěhowání se Čechůw* 376
do země České nižádným starým podawkem není naznačena. W ustech národu žádná o tom paměť se nezachowala; neb ačkoli w písních národních IX století ještě příchod „plukůw Čechowých do těchto žirných wlastí přes tři řeky“ slawen bywal, wšak již o dwě století později nejstarší letopisec náš Kosmas († 1125,) líčiw žiwot a mrawy prwowěkých předkůw našich, na jewo dal, že Čechowé za jeho wěku sami již se za prwobytele w Čechách powažowali, jenž prý nedlauho po wšeobecné potopě a po zmatení jazykůw u wěže Babel, co čeled arciotce Čecha, do krajiny této, ještě tehdáž nohau lidskau nedotčené, se dostali; a domnění toto udrželo se w národu, až we XVI století pilnějším zpytowáním staroklassických spisůw wywráceno bylo; neb tu teprw poznali Čechowé někdejší byt Bojůw a Markomanůw we wlasti swé. Od té doby ale rozličtí spisowatelé rozličná léta (od r. 278 do 644 po Kristu) za dobu prwního příchodu Čechůw do země České udáwali. [11]

11) Některé udawky, jenž ne na zdařbůh, ale duchem poněkud wědeckým na důwodech zdánliwých staweni byli, musíme dříwe skaumati, nežli swůj wlastní smysl o tom proneseme. *Thunmann* (Untersuchungen über die alte Geschichte einiger nordischen Völker, Berlin 1772, na str. 123, 125) za to měl, že uwázání se národu Slowanského w Čechy a w Morawu s největší podobností na r. 534 klásti se může. Zakládal se w tom na slowích domnělého Einharda u Adama Bremského (histor. eccles. I, 4,) kdežto se wyprawuje, že po pádu staré říše Durinské, Sasici postaupili wýchodní částky země od Durinkůw dobyté nowým osadníkům poplatným. Ale i dajíce tomu, že tak se stalo, a že osadníci ti byli Slowané, nemůžeme předce skutek na malau krajinku obmezený wykládati na wšeobecné osazení se Slowanůw w sewerných Němcích, a to tím méně, že podlé swědectwí téhož pramene slowanští Bodrci již té doby Sasikům sausediwše, we dnešním Meklenbursku sídla swá měli. Rudolf mnich Fuldský r. 865 ze-

376 W aupiném tom nedostatku zpráw určitých, nabývají až i sama jména několika zemí a národůw, která

mřelý, jenž nám onu zprávu podal, (nikoli Einhard, w. Pertz monum. German. histor. I, 338, 339. II, 674, 675) měl patrně jen krajinu mezi Unstrutau, Zálau a Labem ležící na mysli; slowa jeho nedotýkají se dále osad Slowanských na Polabí, leda že přebývání tam Bodrcůw r. 534 již předpokládají. — Pohříchu již r. 1782 welezaslaužilý náš wlastenský dějepisec *Pelzel* dal se byl Thunmannem nawesti, že osazení země České od Čechůw teprw na r. 534 pokládal. Později, r. 1791, we swé Nowé kronice České, odstaupil sice od domnění toho: ale opět zaweden byw omylem Dobnerowým, připisowal panowání w Čechách nejen gothickému Theodorichowi, ale i Longobardům a Vandalům po něm, a pak předce jistil, že Čechowé tam již okolo r. 500 se osadili. — Jiní dwa pilní dějezpytci Čeští, *Dobner* a *Pubička*, stanowili tak, že Čechowé prý w zemi Českau již před koncem V století se uwázali. Ale podiwné Dobnerowo nedopatření zawedlo je oba ke zwláštním omylům. Dobner spojowal totiž omylem dwě místa různá hlawního spisowatele toho wěku, Jornandesa, w jeden celek, we swém Prodromus annal. Hayec. pag. 137: *(A)* „Non fuit in parte occidua gens, quae Theodorico aut amicitia, aut subjectione non deservierit", *(B)* „sub cujus dextra saepe Vandalus jacuit, stetit sub pretio Marcommanus, Quadorum principes in servitutem redacti sunt" — a z toho domýšleli se i on, i Pubička, i Pelzel, že slawný Theodorich král Gothský (tedy ještě okolo r. 493) Markomanům w Čechách panowal. První wšak polowice oné sady *(A)* čte se u Jornandesa w 58 kapitole, druhá *(B)* w 16^{16}, a tato newztahuje se tam k Theodorichowi, ale k národu Gothskému we III století wůbec. Čeští Markomani od časů Attilowých, w jehožto poslušenství s jinými uwedeni byli, nikde wíce se nepřipomínají, (— neboť co Hrabanus Maurus w IX století a později ještě i Helmold o Markomanech psali, jinam náleží,) a Theodorichowa wláda bezpochyby nikdy až do Čech nedosahowala. Wůbec we wšech pramenech onoho wěku nižádná zpráwa se nenalezá, jenžby s dobrým důwodem na Čechy w r. 451 — 494 wykládána býti mohla: ani w Eugippiowě žiwotopisu sw. Sewerina, ani u Jornandesa neb Pawla Diakona,

w domácí mluwě České se udržela, důležitosti historické. 376
Hlubšímu znateli austrojí Slowanského jazyka ozywají se posawad we hlaholích *Krkonoše*, *Slezy*, *Rakausy*, jména Korkontiůw, Sílezůw čili Silingůw, [12] a Rakatůw, — národůw bydliwších někdy, (dle swědectwí nejlepšího zeměpisce starořeckého, Klaudia Ptolemea we druhém století po Kristu) we krajinách těch, které jmény jejich značíme. Kterak tato jména dostala se do ust národu Českého? Jistě ne půjčkau od sausedůw, kteří jich sami neznají a neužiwají; aniž pozdějším Čechůw fintěním se z učené pokladnice: alebrž čerpáním z původní přirozené skutečnosti. Následownĕ Čechowé již krajin těchto blízci byli, když ještě skutečnost ona trwala, když Korkonti, Silezi a Rakati we swých těch zemích ještě bydlili. Silingowé čili Silezi, wětew rodu Wandalského, zemi Slezskau, jakož wůbec wědomo, již we IV století opustili; o Korkontech a Rakatech, počna od II století po Kristu, nikde wíce řeč není.

Že tedy Slowanští kmenowé od wýchodu již we IV století, neli dříwe, w hořejším Poodří se rozhostili, o tom s nižádným důwodem pochybowati nelze. A protož tím podobněji jest se domýšleti, že udatní popředníci jejich, *Čechowé*, již tehdáž o uwázaní se w nynější wlast swau se pokaušeli; což i w době Hunské, jmenowitě po přewratech léta 450 a 451 zběhlých, konečně jim zdařiti se musilo.

aniž u jiných méně důležitých spisowatelůw. Jakkoli wážné bylo, co se w Čechách tehdáž dálo, wždy známost toho pro nás na wěky ztracena jest.

12) *Silingi* po staroslowansku právě tak na *Silezi* se wyslowowali, jako *peningi* na penězi, *kuningi* na kněži, *Waringi* na *Warasi* a dosawadní slowo *Messing* na *mosaz* (mosez) se proměnili. Silingowé s Wandaly již r. 411 we dnešních Španielích panowali.

450 Weliký panownik Hunský, *Attila*, příjmím bič boží, chtěje zrušiti nebezpečné spojení národůw západních pod Aëtiem, wůdcem Římským, táhl r. 450 s wojskem swým, jehož počet od některých na 500,000, od jiných na 700,000 mužůw udáwán byl, do nynějších Francauz. We wojště tom nalezali se, kromě Hunůw, také wšickni Attilowi podrobení němečtí a sarmatští národowé, ačkoli zejména připomínají se jen Ostrogoti, Gepidowé, Heruli, Turcilingowé, Rugowé, Scirowé, Kwadi, Markomani, Suevi, Durinci, Burgundi, Brukteři a částka Frankůw. Že tak náramné spausty wojenské mnohými širokými praudy k západu se pohybowaly, o tom pochybowati nelze; hlawní wšak praud, Attilau samým wedený, táhl tam skrze Čechy,[13] a také potom r. 451 wrátil se skrze Čechy do Uher, Attilowa hlawního sídla, ztratiw na polích Katalaunských (u Chalons sur Marne) tu nejwětší a nejhroznější bitwu, o které w celé starožitnosti slýcháno bylo.

Nelze jináče mysliti, než že opětné tažení tak ohromného a záhubiwého wojska skrze Čechy, weliké pro tuto zemi mělo následky. Města od Bojůw někdy wystawená, jestli ne dříwe, jistě w této bohopustě národůw powodni konečně zahynula; ostatek pak Markomanůw, odebrawše se s Attilau k západu, sotwa opět domůw se wrátili. Wšak buď tomu jak buď: nowý spůsob wšech wěcí we wlasti naší od té doby sám se pozorowateli naskytuje, aniž zapírán býti může. Rok 451 značí tedy weliký obrat a důležitau epochu w dějinách našich: s ním na-

13) Dobner in Prodromo annal. Hayec. pag. 130, 131, 151. Luden Gesch. des teutschen Volkes, Bd. II, S. 413. — Hlawní důwod nalezá se w Eugippiowě Vita S. Severini, z níž patrně wyswitá, že římské osady a města we dnešních Rakausích za wěku Severinowa ještě neporušené zůstáwaly. Srown. Georgii Szklenár Vetustissimus magnae Moraviae situs oc. Posonii 1788, p. 129, 130.

stala doba, we které Čechowé w dosawadní zemi Bojské 451
a Markomanské konečné přewahy nabyli, a pak brzy také jedinými pány a obywateli jejími se stali.

Slowanský tedy wojewoda *Čech*, jenž brannau rukau země této dobyl, žiw byl we druhé polowici V^ho^ století. Dle staré národní powěsti přišel-tě z krajiny Charwatské, částky to zemí Srbských, na seweru Tater široko daleko rozlehlých;[14] plukowé jeho táhli prý přes tři řeky, t. j. skrze dwě krajiny, do požehnaných těchto wlastí.[15] Slabí ostatkowé Bojůw a Markomanůw, kteří po Attilowi ještě w zemi zbyli, podrobili se wládě jeho;[16]

14) *Dalemilowa kronika Česká*, *kap.* 2: W Srbském jazyku jest země, jiežto Chrwaty jest jmě; w tej zemi bieše lech, jemuž jmě bieše Čech oc. — „Descriptio civitatum et regionum ad septemtrionalem plagam Danubii“ z IX století, we Mnichowském rkp. XI století, prawí: Zeruiani tantum est regnum, ut ex eo cunctae gentes Sclavorum exortae sint, et originem, sicut affirmant, ducant. Jazyk (národ) *Srbský*, země Srbská znamená zde národ a zemi *Slowanskau* wůbec; *Chrwaty* pak ony, též Charwaty neb Chrowaty zwané, odkudž Čechowé pocházeli, a jenž u Konstantina Porfyrogenety (de administr. imper. cap. 30, 31 oc.) Belochrowatia sluly, ležely na seweru Tater a ztratily swau nepodlehlost i jméno swé teprw w X století. Pozdější kronikáři, neznawše starého wěcí těch stawu, powodili Čechy z dnešního Chorwatska.

15) W Saudu Libušině, staré básni České z IX století, opětují se dwakrát slowa tato: „bratry Klenowica, roda stara Tetwy Popelowa, jenže príde s plky s Čechowými w sieže žirné wlasti přes tři řeky.“ Poněwadž „dwě řeky“, co hranice, we starých písních obyčejně tolik co „jednu krajinu“ znamenáwají, tedy „tři řeky“ zde na „dwě krajiny“ rozuměti se musejí; následowně plukowé Čechowi, z půwodního sídla swého wyšedše, skrze dwě cizí krajiny projíti museli, nežli sem do Čech se dostali. Ale kterak ty krajiny se jmenowaly, toho již určiti nelze.

16) Skutek tento welice důležitý, w nedostatku wšech o něm historických zpráw, wyswitá dosti patrně z dědičného podání

451 totéž učinili bezpochyby také ti Slowané, kteří již před ním byli do země wnikli. Není nepodobno, že jméno *Čechůw*, původně jen Čechowě čeledi náležité, teprw tehdáž na celý národ i celau zemi přewedeno bylo,[17] když za spojením jejich w jeden stát, také národní jednota u nich se ustanowila.

Světowládná moc Hunská po smrti Attilowě r. 453 neswornosti synů jeho náhle klesši, brzy dokonce za-

starowlaských jmen několika hor i řek Českých, Řípu, Labe, Jizery, Wltawy ac. jakož sme o nich již nahoře na str. 40 w poznam. 37 podotkli; ba zdá se, že i nejedno město Bojské po Attilowě powodni opět se wzneslo, srownámeli naše Brno a Beraun se starowlaskými Bern, Verona, Virunum, Bzenec s Byzantium a Vesontio, a naše Týny nebo Týnce se starými městy na Dunum, angl. Town. I poněwadž žádný národ sám sebe i wlast swau cizincům jinak než bezděky nepoddáwá, není pochyby, že i wláda Čechůw nad ostatky wlaského i německého lidu w Čechách nejinak než brannau rukau nabyta byla.

17) *Kosmas Pražský* dí lib. I. pag. 7: „Quia tu, o pater, diceris *Bohemus*, dicatur et terra *Bohemia*“. Že tento „*pater Bohemus*“ nikdo jiný býti nemůže, nežli náš onen *Čech*, potřebí-li toho dokazowati čtenáři, kterého mysl předsudkem zkalena není? Někdy wšak hyperkritika i na tom se zawazowala, že báji o Čechu teprw Dalemil prý sobě wymyslil. A poněwadž powěst národní později, k wyswětlení příbuznosti mezi Čechy, Poláky a Rusy, tři bratří, *Čecha*, *Lecha* i *Rusa*, za arciotce kmenů těchto stanowila, dějezpytci pro takowéto její nehistorické sobě počínaní konečně wšecku wíru jí odepřeli. Dobner, muž jináče w saudu swém welice opatrný, proto Čechy, za příčinau podobnosti jména, raději od někdejších Zichůw čili Zechůw na Kaukasu powodil, za příbuzence Čerkesůw je klada; Dobrowský, maje jméno *Čech* za slowo obecné, wykládal smysl jeho etymologicky jakoby *čející*, počínající neb w *čele* jsaucí, princeps, ἀρχων, a stawil mu *Slezy*, jakoby *sledující* nebo posléze jsaucí, naproti, — pokus to domyslný, který ale ani w etymologické, ani w historické přísnější zkaušce neostojí. Srownej Starožitnosti Slowanské str. 759, 787.

hynula; národowé němečtí i slowanští oswobodiwše se, 453
Huny samy podrobili, po čemž brzy i jméno Hunůw
w dějinách dokonce se ztratilo. W sewerném Podunají,
zároweň s Čechami, powstaly nowé říše, a wšak jen
krátkotrwalé, jakowé byly wlády Gepidůw a Longobar-
důw w hořejších Uhřích, Herulůw na řece Morawě a
Wáhu, Rugůw we sewerních Rakausích, takže Rugowé
stali se na čas sausedé Čechůw; ale již r. 487 Odoakrem
poraženi bywše, sídla swá Longobardům i Herulům po-
zůstawiti musili. I Herulowé sami r. 495 od Longobar-
důw utrpěli takowau porážku, že umyslili přestěhowati
se až do dalekého Dánska. Národowé slowanští, tehdáž 495
na Labi osedlí, stěhowání tomu, dle swědectwí starého
spisowatele,[18] nijakž nepřekáželi; i poněwadž cesta je-
jich skrze Čechy je wedla, patrno, že owšem již tehdáž
Čechy w moci téhož slowanského národu se nacházely,
kterému až posawad náležejí.

Wětší stálostí wyznamenáwala se na západu krajin Českých říše Durinská, jenž tehdáž od dolejšího Labe přes Harzowé pohoří na jih až k Dunaji se prostírala. Jakkoli temné a zmatečné jsau zprawy o ní nás došlé, ukazují nám wždy předce mocnářství znamenité a nešpatně zřízené. Zdá se pak, že sausedstwí toto mladému státu Českému, jestli ne owšem nebezpečným, aspoň častěji obtížným se stáwalo. Neb ačkoli nic určitého již newíme o někdejších bojech mezi Čechy a Durinky: wšak poważímeli nejstarší národní powěsti České, jenž ke jménu Durinka tak rády přiwěšují zradu, záští a

18) *Prokopa Caesarienského de bello Gothico lib. III cap. 15:* Eruli - in extremis orbis partibus fixere sedes. Hos ducentibus multis, qui regio sanguine orti erant, cuncti Sclavanorum populi per fines suos transmisere. Jestiť to ta nejstarší dějepisná zpráwa, jenž o přebýwání národůw Slowanských na Polabí (tudíž i w Čechách) určitě a wýslowně mluwí.

495 wraždu, nemůžeme w nich nepoznati ohlas dáwních půtek, jejichžto pamět arci dáwno zahynula. Zatím i Durinská říše již r. 531 konec swůj wzala, když poslední její král Hermenefrid od Frankůw nejprw r. 530 u weliké bitwě na řece Unstrutě poražen, potom pak i zabit byl. Takž Čechowé již téhož r. 531 stali se bezpostředními sausedy weliké říše Francké, jejížto panowníci ale, na západu tuze zaměstnáni bywše, [19] tehdáž ještě meze panowání swého na wýchod rozšiřowati nebažili.

Požíwajíce tímto spůsobem na západu pokoje od Frankůw, Čechowé naproti tomu brzy od wýchodu tím
558 krutěji sužowáni byli. Z Asie zajisté r. 558 nowý do Europy wpadl národ, *Awarowé*, od Turkůw z dosawadních sídel swých wyhnaní. Tito bojownosti a ukrutnosti zároweň wynikající diwochowé obořili se nejprwé na Slowany na Černomoří osedlé, a přewálčiwše je, prodrali se až k dolejšímu Dunaji; potom ale obrátili se, newědomo kterau cestau, k západu, a rozhostili se, mimo jiné země, také w Čechách. Wše to zběhlo se bezpo-
563 chyby před rokem 563, protože toho léta titíž Awarowé skrze Čechy již i až do říše Francké wpád učinili. Zdá se, že zawoláni byli od nespokojených Durinkůw, aby jim pomohli zbýti nenáwistného jha Franckého. Král wšak Sigibert, kterémuž po smrti Chlotharowě Austrasie, wýchodní částka říše Francké, za dědičný podíl se byla dostala, přispěw s welikým wojskem do Durink, wytisknul odtud nepřátely, porazil je kdesi na Polabí, snad w Čechách, na hlawu, a přinutil tím k zawření pokoje, [20] kterýž ale nedlauho trwal; neboť již r. 567 Awaři opět

19) Sami Šwábowé a Bawoři teprw we polowici VI století Frankům se podrobili.

20) Gregorii Turonens. historia Francorum lib. IV, pag. 23, 29. — Paulus Diaconus de gestis Longobard. l. II, c. 10. — Menander in Hist. Byzant. I, ed. Paris. pag. 103, 110.

nowé wpády do zemí Franckých činili. Sigibert posta- 567
wiw se proti nim zase w týchže končinách, tenkráte nejen poražen, ale i zajat byl. Předce ale podařilo se mu nejen na swobodu wykaupiti se u Bajana, chagana Awarského, ale i utwrditi se s ním we smlauwě přátelské; tak že hrozný tento chagan, nowý-to Attila, pustiw od dalších bojůw proti Frankům, napotom celau swau sílu válečnau jen k jihu obracel.

We dnešních Uhřích byli do té doby Longobardi a Gepidowé, oba národowé Němečtí, bez konce rozhodného spolu zápasili. Nyní ale, r. 567, Longobardi přiwolawše sobě Awary ku pomoci, s nimi spolu říši Gepidské konec učinili. A wšak i oni již následujícího r. 568 s králem swým Alboinem Pannonii opustili, a wraziwše do hořejší Italie, tam nowau sobě říši založili, po nich až podnes Lombardii zwanau. Tak celé Uhry dostaly se Awarům w moc; tito pak od té doby zwláště proti byzantské říši zbraní swých pozdwihowali.

Není pochyby, že jako jiní mnozí kmenowé Slowanští, tak owšem i Čechowé wládě Awarské podlehli. Jak daleko ale panowání Awarů w Čechách sahalo, i jakým spůsobem wedeno bylo, toho nám nižádná hodnowěrná zpráwa nedoličuje.[21] Buď jak buď, to aspoň jisté jest, že Čechowé od lidu toho weliké nátisky trpěli. Jestliže ohromné ty waly na panstwí Kopidlanském w Bydžowsku zachowané, jichžto wýši a rozlehlosti podnes se obdiwujeme, za pozůstatky Awarského hringu míti sluší, — a ten se nám zdá býti nejpodobnější wýklad

21) Co Fredegarius Scholasticus, starý kronikář, rodem z Burgundie, o tom líčí, to, poněwadž i historii, i přírodě, i samo sobě odporuje, aspoň doslowně rozumíno a za prawdu bráno býti nemůže. Srownati o tom pojednání naše „Uiber den Chronisten Fredegar“ oc. w časopisu Jahrbücher des böhmischen Museums, 1830, str. 387 a sl.

567 veliké té pohádky, — tedy naskytují nám důkaz, že četné tlupy zbojných surowců těchto w Čechách sice usadily se, ale proto za cizince a za nepřátely w nich powažowati se nepřestáwaly. Dnešní Uhry byly wždy hlawním jejich sídlem. Odtámtud opětowawše ještě na konci VI století wpády swé do Durinska, (t. j. do hořejších Falec, tudíž skrze Čechy,) s Franky mnohé těžké wálky wedli.[22]

Že Čechowé, nemohauce déle snášeti jha tak ukrutného, nejednau nadarmo se pokaušeli wypuditi Awary ze wlasti swé, o tom pochybowati nelze; newždy zajisté wětší počet, ani hrdinnost, ani wlastenecká mysl proti wětší zkušenosti wálečné odoláwají. Konečně ale podařil
622 se skutek ten, když *Samo*, jeden z newětších wůdcůw a bojowníkůw onoho wěku, Čechům wojenskau zběhlostí swau ku pomoci přispěl. Byl to muž owšem wýtečného ducha i jaré síly; ale newí se s jistotau ani odkud přišel, ani jaký posléze konec wzal. Jeden starý spisowatel prawí, že ze země Francké ke Slowanům se přibral; druhý naproti tomu twrdí, že byl rodilý Slowan.[23] Z jeho jména, owšem slowanského, byloby se domýšleti, že pocházel ze země slowanských Weletůw w Nízozemsku, kteřížto i od Frisonůw, i od Frankůw dlauho sužowáni,

22) Paulus Diaconus de gestis Longobard. l. IV. cap. 12. Neprawě potahowal Pelcel we swé Nowé kronice České k Čechům mnohá místa, we kterých Paulus Diaconus patrně o jižných Slowanech mluwí.

23) Prwní jest Fredegar, již jmenowaný; druhý baworský Anonymus de conversione Carantanorum od r. 873. Pelcel za to měl, že obě zprawy w sauhlasnost uwesti se dají. Srwn. naše pojednání nahoře dotčené. Hlawní pramen historický o Samowi, kronika Fredegarowa, jest bohužel jedna z nejméně zprawných w celé středowěkosti, a nelze nikdež na ni bezpečně spoléhati. Slowo jeho „negotians“ jest aspoň neurčité a dwausmyslné; krajinky „pagus Senonagus“, kterau za Samowu otčinu pokládá, nikdo nikdež nalezti neumí.

bywše, r. 622 konečně králům Franckým, Chlotharowi a 622
Dagobertowi, podrobiti še museli. Prawdě podobno se
činí, že Samo, chtěje zniknauti poroby této, s čeledí
swau ku příbuzným kmenům na Polabí bydlícím se wy-
stěhowal; kdyby zajisté tomu tak nebylo, sotwa bylby
mohl tak brzy snárodniti se s Čechy, získati jejich dů-
věru a lásku a saučastniti se nenáwisti jejich proti
Frankům.

Již roku 623 počal Samo bojowati proti Awarům. 623
Jeho radau a wedením wítězství přidružilo se ke zbrani
České; Awaři, jakkoli bojowní byli, potřeni jsau we
mnohých bitwách krwawých, a moc jejich, až potud
w Europě weliká, ponejprw a na wždy ochromena.
Čechy pak i Morawa od té doby wrahům Awarům pro-
sty byly.

Asi léta 627 wolili Slowané oswoboditele Sama sobě 627
za krále. Dle swědectwí Fredegarowa[24] panowal 35 let,
tedy asi do r. 662, šťastně nad nimi, s dwanácti ženami
22 synům a 15 dcer zplodiw; i stal se zakladatelem
prwního welikého státu slowanského, o kterém w dějin-
stwu zmínka jest. Jádro toho státu byla země Česká:[25]
hlawní jeho sídlo bezpochyby Wyšehrad; ale moc jeho
wztahowala se na jih až k alpám štyrským, na wýchod až
k Tatrám, na sewer snad asi ke Sprewě a Habole.. Také
na západ zdá se že panstwí swé až za hranice dnešních

24) Winidi cernentes utilitatem Samonis, eum super se eligunt regem, ubi triginta quinque annos regnavit feliciter. Plura proelia contra Chunos suo regimine Winidi gesserunt; suo consilio et utilitate Winidi semper superarunt. *Fredegar. cap. 48.*

25) Znaje důkazy od Thunmanna, Pelcla, Karamzina, Mannerta, Ludena, Muchara i od jiných na to wedené, že Sámo hlawní swé sídlo měl w Čechách, ne w Korutanech, žádný bohdá dějezpytec o tom wíce pochybowati nebude. Srwn. pojednání dotčené na str. 406 a sl.

627 Čech rozšířil, a že Slowané za Chebskem we Smrčinách, na Mohanu a Radnici bydliwší, jeho také poslauchali. S dokonalau jistotau o tom arci mluwiti nelze, protože se zpráw určitých owšem nedostáwá.

630 Panownikem jsa tak rozlehlé, Frankům sausedující říše, nemohl uwarowati se konečných i s těmito hádek a půtek. Násilí we Slowanských zemích Frankům prý činěná, dala příčinu Dagobertowi, králi Franckému, že po Sicharu wyslanci swém na Samowi náhrady a odčinění žádal. Samo nechtěl před sebe wyslance pustiti; když ale Sicharowi, za Slowana přistrojenému, nenadále předeň předstaupiti a poselstwí swé zditi se zdařilo, uwolował se král Slowanský k jednání o stížnostech i Slowanůw proti Frankům, i Frankůw proti Slowanům pospolu, aby bezprawí, s obau stran mnohonásobně spáchaná, najednau také s obau stran odčiněna byla. Načež když Sichar utrhati a hroziti se jal, poslušenstwí žádaje,[26] Samo, jakkoli těžce uražen, spokojil se wyhnáním bláznowého posla z říše swé. Stalo se to roku 630.

Hrdý Dagobert, poslední mocný panownik domu Merowinského, za to měl, že potupa wyslanci jeho jak-

26) *Fredegarius l. c.* prawí: „Sicharius, sicut stultus legatus, verba improperii, quae injuncta non habuerat, et minas adversus Samonem loquitur, eo quod Samo et populus regni sui Dagoberto deberent servitium.“ .. Nepochopno, kterak mnozí i jináče rozumní dějepisci, ze slow těchto a z jich dalšího u Fredegaria šíření, zawírati mohli, že Čechowé i Samo tehdáž wrchní wládě Francké podléhali. Wždyť toho ani Fredegar sám říci nechtěl, bláznowého wyslance za příčinau podobné řeči haniw; a, by byl i řekl, nezasluhowalby w tom wíry. Kdy pak byliby Frankowé sobě podrobili Čechy? Přede wpádem Awarským bezpochyby nikoli, poněwadž tehdáž sotwa ještě byli bližší sebe Šwáby a Bawory pod swau moc přiwedli. A po wpádu Awarském, — zdaliž Frankowé to byli, kteří Čechy Awarského jha zprostili?

koli nemaudrému činěná, žádala od něho pomsty. I ká- 630
zalť sebrati wojsko weliké proti Samowi; celá Austrasie do boje wyprawena, i Longobardi ku pomoci přiwolání. A wšak i Samo a Slowané jeho neopominuli činiti přípravy přiměřené welikosti nebezpečí, které jim hrozilo; od Krušných hor až po Alpy Karnické, kdokoli zbraň nositi mohl, chopil se jí. W Korutansku panował tehdáž wéwoda Waluch; i ten brannému lidu swému se sausedy a kmenowci spojiti se kázal. Šťastnau náhodau Awaři, dáwní odpowědníci Sámowi, r. 630 právě bezkrálowím a těžkau s Bulhary válkau zadržowáni bywše, Slowanům w té straně takowé bezpečnosti propůjčili, že tito celau mocí swau proti Frankům postawiti se mohli.

Wojsko Francké wrazilo do zemí Slowanských třemi welikými proudy. Longobardi, bezpochyby do blízkých Korutan wpadší, a Alemanni, jenž pod wéwodau swým Chrodobertem poně Podunajím přes Pasow do dnešních Rakaus táhli, byli prý w předsewzetí swém šťastni; wítězstwí wšak jejich nebylo důležité, protože dosti měwše na kořisti a zajatých, wrátili se zase; snad že také wýprawa jejich jiného aučelu neměla, nežli w roztržitost uwesti síly Slowanské. Hlawní wšak wojsko Austraské táhlo cestau od Rýnu k Šumawě proti Samowi. U Wogastisburku [27] setkala se obě wojska nepřátelská. Tři

27) *Fredegarius l. c.* Austrasii cum ad castrum *Wogastisburc*, ubi plurima manus fortium Winidorum immoraverant, circumdantes, triduo proeliantes, plures ibidem de exercitu Dagoberti trucidantur, et exinde fugaciter omnes tentoria et res quas habuerunt relinquentes, ad propias sedes revertuntur. Dáwné již mezi učenými jsau spory, kde, w které zemi neb krajině hrad ten *Wogastisburc* hledati se má. Slowo „immoraverant“ ukazuje, že hrad ten byl wlastně w moci Slowanůw, ne Frankůw; a protož ačkoli již w nejstaršich a téměř sauwěkých rukopisech kroniky Fredegariowy jméno *Wogastisburk* se čte, předce možná jest, že původně *Togastisburk* psáno bylo, a

630 dni trwala krwawá rozhodná bitwa: Frankowé auplně poraženi bywše, konečně w autěku bezuzdném spásy hledali. Stanowé jejich wšickni Čechům za kořist připadli.

Následkem welikého wítězstwí toho stalo se, že Derwan, kníže panující nad Slowany mezi Labem a Zálau bydlícími, byw potud Frankům poplatný, od nich se odtrhl a s lidem swým Samowi w ochranu se poddal. Skrze to nowý stát Slowanský, jejž Sámowa opatrnost a statnost neméně nežli společné od Awarů a Franků hrozící nebezpečí byly sestawiti pomáhaly, nabyl tím větší jádrnosti a stálosti. Od té doby Slowané počali sami na Franky autoky činiti a do zemí jejich zhaubně zabíhati.

631 Následujícího léta Dagobert ze wšech krajin weliké říše swé, až i z daleké Francie, ještě větší wojsko než před tím sebraw, u Mohuče přes Rýn se s ním přeprawil, aby šel dále pokořit Sama. Wrátil wšak se zase, nepořídiw ničeho; kronika neprawí, byloli opět válčeno.

632 Když ale potom wpádowé Slowanští počtem i sjlau se množili, Dagobert na sněmu říšském w Metách držaném, ustanowiw Austraským Němcům syna swého Sigiberta za krále, Durinkům pak Radulfa za wéwodu zwláštního, uwalil na ně další péči o hájení sebe proti Slowanům. Radulf ohájil sice země Durinské: ale brzy na to, spřáteliw se s Samem a s Čechy, hledal pomoci jejich, aby i sám také od Franků nezáwisným sebe učinil.

Později Samo zbraň swau obrátil také k wýchodu, chtěje i Slowany na Odře a Wisle bydlící pod moc swau připrawiti. O aučinku tom ale nic wíce se newí, než že několik srbských a chorwatských kmenůw, nechtíce bezpochyby Samowi podrobiti se, dosawadní sídla swá

na *Tuhošťůw hrad* čili *Tuhošť* t. j. dnešní Domažlice se wztahowalo. Cestau zajisté k Domažlicím téměř wšecka weliká wojska někdy z Němec do Čech táhnaucí wedena bywala.

na hořejší Odře a Wisle opustili, a skrze Pannonii do 632
byzantské říše se přestěhowali, kdežto císař Heraklius
jim nowá sídla wykázati dal.[28]

Rokem 641, kterýmžto w historii celé střední Europy tma více než stoletá nastáwá, mizí také každá další o Samowi zpráwa, ačkoli ještě až do r. 662 kralowal. Pročež newí se, jakowý konec žiwot jeho wzal, a co s rodem jeho dále stalo se. Říše wšak jím založená po jeho smrti rozpadla se opět; jen jádro její, dnešní Čechy, zůstaly poně w moci bezpostředních jeho nástupcůw. Tato říše náleží wůbec k oněm zjewům w historii, kteří na spůsob blyskawých úkazůw na obloze nebeské nenadále wzniknuwše, co newiděti zase zacházejí. Mohutný wšak zakladatel její zasluhowal větší a stálejší památky u potomstwa, nežli se mu dostala. Již za wěku Kosmasowa ztratilo se bylo jméno jeho w powěstech národu našeho; historie pak Česká teprw od r. 1775 jemu w zápiskách swých, a to ne bez odporu, místa popřála. Na dějišti skutkůw swých jewí se nám jen sám jediný, a tmau zewšad obklíčen; blesk welikého ducha i síly jeho zrcadlí se k nám jen od nepřátel, nikoli také od přátel a poddaných jeho. Pročež ani nelze wykresliti jakýkoli obraz osoby jeho, jenžby tahy určité a jemu přirozené poskytowal.

28) Constantin. Porphyrogen. de administr. Imper. cap. 30—32.

ČLÁNEK DRUHÝ.

BÁJEČNÉ DĚJINY ČESKÉ.

Mezera w dějinách českých. České národní powěsti. Krok a dcery jeho. Libuše. Přemysl první wéwoda český. Založení města Prahy. Dívčí boj. První Přemyslowci. Neklan a Wlastislaw.

Skrze celý ten wěk, který od smrti krále Dagoberta Franckého (r. 638) až do korunování Karla Welikého na císařství Římské (r. 800) uplynul, — wěk předůležitý, ba rozhodný pro mnohé potomní wěky, — když w západní Europě okrwawělý rod králůw Merowinských, na těle i na duši wždy wíce zakrsáwaw, konečně trůnu swého, na hrobě starořímské světowlády a wzdělanosti wystaweného, postaupiti musel mohutným a chytrým, aniž wšak také kteréhokoli hříchu hrozícím se majordomům swým; a když titíž majordomowé, potomkowé Pipina Heristalského, spojiwše se s dworem nowořímským k obapolnému sebe podporowání, položili prwní základ celé potomní politické saustawy w Europě, — saustawy, zakládající se na zwláštním i spojení i rozdílu nejwyšší duchowní a světské moci na světě, jenžto w papežích a císařích a jejich obapolných poměrech se jewila: — skrze celé toto půldruhé století, prawím, nepadá ani jeden paprsek světla historického na wlast naši.

Otázka tedy ta, zdali aneb dlauholi říše Samowa w moci hojných jeho potomkůw se udržela, a čím se stalo, že napotom na pauhé toliko Čechy obmezena zůstala, bude nawždy s odpowědí se chybowati. Aspoň zdá se, že rozpadnutí její nestalo se za autokem nepřátel zahraničných. Kdyby zajisté w onom wěku větší jakákoli bauře od západu byla na Čechy se swalila, aneb i kdyby Čechowé sami něco většího kromě wlasti swé byli podnikali, jistě bylby zachowal se nám nějaký o tom ohlas, jestli ne w letopisech franckých neb byzantských, aspoň w bohatých pamětných deskách a zápisech nejstarších biskupstwí baworských. Zdá se, že s jedné strany wážnost, které zbraň Samowa nabyla, s druhé strany nejistý staw wéwod baworských a durinských, zároweň to spůsobili, že Čechy tehdáž od sausedůw w pokoji necháno; wéwodowé zajisté oni, co manowé říše Francké, bažením po nepodlehlosti dosti zaměstnáni jsauce, tu wíce tu méně šťastně ji sobě osobowali, jakož ruka tu slabší tu silnější žezlem královským wládla. Takéť Awarowé po wítězstwích Samowých sotwa které wpády wíce až do Čech předsebráti mohli. Ačkoli Čechům ještě drahně času bylo s nimi se potýkati, wšak wždy zdá se, že štěstí válečné jim napotom přízniwější bylo, nežli Awarům, kteří již ani Morawy wíce sobě podrobiti nedowedli.

Weliká mezera, pocházející z auplného nedostatku historických zpráw pro dobu tuto, nahražuje se poněkud zwláštním oborem národních powěstí, kteréžto, ačkoli času nikde neudáwají, předce po mnohá století w čelo dějin českých staweny bywały. Jsau to chudá rozpomínaní národu našeho z prwního jeho mládí, obwinutá o několik osobních jmen, jichžto původní dějinná osnowa nepochybna sice jest, ale w dějeprawném rozwinutí a upotřebení tím přísnějšího dozoru a wýboru požaduje,

čím častěji autek swůj postupem wěků měnila; národ zajisté náš, na chudých zpráwách, kteréž mu z nejstarší doby podány, dosti nemaje, wěk po wěku snažil se plodnau obrazností swau obohacowati a obžiwowati je, nowé wždy osoby a skutky, dle prawdě podobného zdání swého, do nich wplétaje. Básniwé podání toto šlo během opačným proti dějinnému: praděd, wěkem skutku bližší, méně pamatowal a wěděl, nežli daleký potomek po něm wyprawowati uměl. Pročež my, pozdějších rozpráwek nedbajíce, powěsti ty tak wykládati budeme, jak nám z nejstarší doby podány jsau.[29]

29) Poważíce celý obor národních powěstí těchto, kterak čas po času wzděláwán a zaznamenán byl, můžeme rozeznati w něm dobu pateru: 1) Wěk „Libušina saudu", zlomku staré básně, nejdáwnější-to památky řeči a literatury české, pocházející asi z druhé polowice IX století, ale teprw od r. 1818 opět známé. — 2) Wěk Kosmasa, nejstaršího kronikáře českého († 1125). U něho již mnohé powěsti z pauhého wýkladu několika jmen místních čerpány, aneb aspoň s ním spojeny býti se widí; wyprawuje wšak je dosti střízliwě a staudně, nejedné powídky jen jakoby opodál se dotýkaje, a dějinná podání od báječných wýslowně i určitě rozeznáwaje. — 3) Wěk Dalemilůw (r. 1314). Tu již plodná fantasie, hrau wolnau sobě howějíc, na základu Kosmasowa podání prostrannější chrám si wystawila, jejž nowými obrazy a postawami lidskými, z též dílny, jako u Kosmasa, z etymologického totiž rozboru jmen místních, obohatila. — 4) Wěk Hájkůw (r. 1541), kdežto powěsti, w nejwyšší kwět swůj rozbujnělé, nám dějiny nahraditi a na místo jejich se postawiti usilují. Hájek Dalemilowy powídky nowými wýklady jmen a erbů rodinných rozmnožil, wšecky takowé spausty báječné w umělý pořádek a we spojení uwedl, mezery mezi nimi jako s pátra naplnil, a tomu wšemu za základ nejen jistý pořádek let, ale i jména starých kronikářůw, kteří prý za pramen mu slaužili, nestaudnau drzostí podstrčil. Smělé wýmysly a pilná líčení jeho zaslepily bohužel! nejednoho i z lepších dějepiscůw; lid obecný jeho rozpráwkám až podnes téměř wšude wíru dáwá; básníci

Po arciotci Čechu, který s čeledí swau w neurčité dáwnowěkosti „do těchto požehnaných wlastí přes tři řeky“ přišel, jest *Krok* ten nejdáwnější smrtelník, kterého památka w národních powěstech našich se zachowala.[30] Dle nejstaršího podání mělť „zlaté sídlo“ swé na „swatém Wyšehradě“ nad Wltawau, kdežto mocí welikau, wšak nikoli neobmezenau, wětší částce země České panowal; pozdější ale wěk nepowažowal ho jináče, než co bohatého lecha, jenž pro ctnost, maudrost a sprawedliwost swau celému prý národu saudcem býti powolán byl. Jeho jménem nazýwal se w Čechách stárý hrad Krakow, nedaleko Stebna, jehožto ale rozwaliny již za wěku Kosmasowa lesem porostlé byly.[31] Prawdě welmi se podobá, že Krok byl jeden z potomkůw Samowých, snad wlastní jeho syn nebo wnuk, a tudíž i nástupce, jelikož žiwot jeho do druhé polowice VII století padá.[32]

pak w romantickém skladu tomto zdáwna si libujíce, hojně z něho čerpáwají. — 5) Poslední wěk. Za příkladem Hájkowým již w XVI století počali někteří wymýšleti a skládati diwné kroniky místní, jako Klatowskau, Trutnowskau a j. w. Ti wšak již w národu málo wíry nalezali, — protože powěsti jejich od Hájkowých tuze se wzdalowaly! — W našem wěku konečně opět fantasie nedoukůw wlast naši zřícenými hradůw prý markomanských (!) obohacowati počala. Daufejme, že toho, co dosawad w tom předsewzato, již dosti bude.

30) „Longo, sed proximus, intervallo.“ Kosmas prawí o něm: Vir fuit hic in suis generationibus ad unguem perfectus, rerum secularium opulentia praeditus, judiciorum in deliberatione discretus, ad quem tam de propriis tribubus, quam ex totius provinciae plebibus, velut alpes ad alvearia, ita omnes ad dirimenda convolabant judicia.

31) *Cosmas, I. pag. 9:* Crocco, ex cujus vocabulo castrum, jam arboribus obsitum in sylva, quae adjacet page Ztibene, situm esse dinoscitur.

32) Krokem počíná řada jistá i nepřetržitá wšech knížat Českých až po Bořiwoje I, jehožto pokřestěním nastáwá doba také po-

Moudrý Krok nepozůstawil po sobě syna, ale tři dcery ducha wýtečného, *Kasi*, *Tetu* a *Libuši*, o jejichžto wyšší wzdělání snažnau sám péči wedl. [33] *Kasi* předčila známostí přírody a sil jejích léčiwých, i wynikala uměním řemeslným a průmyslem; lid měw ji za kauzelnici, i mohyla její na řece Mži wysoce nasypanáu dlauhá léta w paměti a we cti zachowáwal. *Teta* obírala se wíce s naukami a obřady náboženými, wyučujíc národ, jakowé powahy byli bohowé jeho, i kterak ctěni býti měli. Tetín, hrad nade Mží nedaleko Berauna wystawený, podnes jméno její w paměť přiwodí.

Nejmladší wšak *Libuše* wynikala nad obě sestry i welikostí ducha, i spanilostí srdce swého; ji, co dědičku wšech předností a ctností otcowých, národ powolal na místo jeho k nejwyšší wládě a zprawě zemské. Bystrým a znalým okem prohlédajíc k wěcem přítomným i budaucím, řídila rozumně weřejné záležitosti národu swého, wynášela saudy maudré a sprawedliwé, a stálá jsauc w aumyslech, staudna i skromna we mrawech swých, ke wšem wůbec přiwětiwě i laskawě se míwala. [34] Kní-

čtem let pojištěná. Kdyby každý následující wéwoda Český byl synem předcházejícího, byliby Krok, jakožto dewátý předek Bořiwojůw, musel již asi w polowici VI století narozen býti. Ale Kosmas, swědomitě si počínaje, až po Hostiwíta, otce Bořiwojowa, nižádného rodopisného spojení neudáwá, nýbrž jen o poslaupnosti mluwí, která i mezi bratřími a stýci, a tudíž we kratších dobách, se přiházíwá.

33) Neobyčejná wzdělanost a rozmanité známosti dcer Krokowých, jichžto zjewení se w Čechách tak hluboce w paměť národu našeho se wtiskło, — odkud se jim dostały? Bezpochyby že z ciziny, a sice dosti daleké; totiž ne z Němec, kdež jich tehdáž ještě nebylo, ale či snad z Nízozemska, od tamějších Welctůw, krajanůw asi někdy Sámowých? aneb powolalli Krok někoho z wlaských zemí k wyučowání jich?

34) Kosmas ji takto líčí: Haec fuit inter feminas una prorsus femina in consilio provida, in sermone strenua, corpore casta

žecí dwůr její skwěl se w otcowském jejím zlatém sídle, — na Wyšehradě swatém; tam konala poprawy a wydáwala nálezy lidu swému. W důležitějších potřebách wšecky tři sestry scházejíce se we hromadu, sobě nápomocny bywaly.

Když ale Libuše swádu dwau zámožných bratří, synůw Klenowých, o rozdíl dědictwí rozsaudila, ten, kterému za křiwdu dáno, jal se pohlawí její hanit a neposlušným se činiti. Tím uražena, odřekla se wlády, a nabídnula národ, aby muže sobě za kníže a za pána zwolil; tento wšak prosil jí samé wywoliti sobě choť, slibujíc manželu jejímu tudíž co knížeti a pánu swému podrobiti se. Wyprawila tedy slawné poselstwí ku *Přemyslowi*, zemanu Stadickému, podáwajíc mu i ruky swé, i panowání nad Čechami. Poslowé nalezli ho, an oral na roli, kteráž až podnes rolí královskau sluje. Radostně přijaw i powolání, i oděw a berlu knížecí, wsedl hned na koně, jenž w ušlechtilém komonstwu zanesl ho na Wyšehrad, ke milostné paní jeho.[35]

Přemysl slawí se w dějinách českých netoliko co praotec jasného rodu, kterého potomstwo w mužském řádu skrze šestero století (až do r. 1306) Čechami wládlo, w ženském pak poslaupenstwí až posawad wládne,

moribus proba, ad dirimenda populi judicia nulli secunda, omnibus affabilis, sed plus amabilis, feminei sexus decus et gloria, dictans negotia providenter virilia. Sed quia nemo ex omni parte beatus, talis ac tantae laudis femina, heu dira conditio humana! fuit Pythonissa.

35) Střewíce, které oraje, když mu powýšení jeho oznámeno bylo, nosil, we knížecí komoře na Wyšehradě ještě we XII století na památku chowány byly: „Cothurni ex omni parte subere consuti, quos fecit servari in posterum, et servantur Wissegrad in camera ducis usque hodie“, — „ut nostri posteri sciant, unde sint orti.“ — Cosmas p. 18.

— ale také co zákonodárce a prwní ustanowitel těch práw a zřízení zemských, kterými země tato až do XIII století se řídila, a kterýchž větší částka i w pozdějších ještě časích tu zachowáwána. Nejstarší aspoň písemná swědectwí naše [36] jmenují nám jeho co původce té celé austawy právní, která w nejstarší známé době w Čechách panowala, ačkoli pochybowati nelze, že on zákonůw a práw, od starodáwna u Slowanůw w obyčej wešlých nezměnil, ale jen snad přimnožil a přitužil.

Také založení hlawního města Českého w powěstech národních do panowání Přemyslowa klade se, ačkoli ne jemu, ale manželce jeho Libuši připisowáno bývá. Ta prý na wýsadku, který s Bílé hory podlé potůčka Brusnice k řece Wltawě wystřeluje, hrad postawiti, a jej jménem, které od dělníka na prwní otázku swau za odpověd dostala, *„že prah dělá“*, *Prahau* nazwati kázala; [37] potom

36) *Cosmas p. 19:* „Hic vir, qui vere ex virtutis merito dicendus est vir, hanc efferam gentem legibus frenavit et indomitum populum imperio domuit, et servituti, qua nunc premitur, subjugavit, atque omnia jura, quibus haec terra utitur et regitur, solus cum sola Lubussa dictavit.“ — Také pan Ondřej z Dubé we Wýkladu swém prawí: „Práwo zemské české jest dáwno nalezeno, ještě od pohanstwa, a najwiece od Přemysla oráče a od těch pánów, kteříž sú té chwíle byli.“ Snad ale jen proto Přemysl jmenowán, že o starším panownику w Čechách již nebylo wíce památky.

37) Lid český jména měst a wesnic swých od dáwna rád na skutky a příběhy wykládá, které že při založení jejich se zběhly, se domýšlí, ačkoli wětšina jmen místních w Čechách zřejmě jen od osobních jmen prwních zakladatelů neb držitelů pochází. Že i hořejší wýklad, ač již od Kosmasa podaný, předce nepřirozený a chybný jest, dokazowati netřeba: ale wyznati se musí, že jakkoli znamenité jsau pokroky nauky etymologické w ohledu tomto za našeho wěku, wýklad jména „Praha“ wždy ještě nemalé nesnáze naskytuje.

pak we přítomnosti manžela i starších národu svého jala prý se věštkyně tato hlasem prorockým předpowídati wšecku budaucí welikost a sláwu hradu i města wznikajícího. Někteří kronikáři čeští sčítali skutek ten na rok 723 po Kr. nenewhodně, ačkoli kladného důwodu na to se nedostáwá. I nelzeť arci pochybowati, že w jediné té dolině, která podlé hlawní řeky Wltawy téměř u prostřed země šíře se prostírá, záhy osada powstala, zwláště poněwadž dolina ta byla na obau koncích pewnými hrady chráněna i pro náhlý spád wody zhaubným powodněm méně podrobena. Wšak i právě proto možné jest, že pohodlné toto městiště bylo již i od nejdáwnějších obywatelůw země naší, dáwno před Libuší, poznáno a k založení na něm osady stále použito.

Nejdiwnější staročeská powěst jedná o tak řečeném *boji dívčím*, čili o spiknutí a spauře pohlawí ženského proti mužskému w Čechách. Powídá se totiž, že po Libušině smrti dívky české, nechtějíce mužům poddány býti, mocí brannau proti nim se pozdwihly, a pod zprámau srdnaté i wysokomyslné Wlasty, někdy Libušiny přítelkyně, že wrchní moc a wládu skutečně skrze několik let, tu lstí, tam násilím sobě osobowaly, až prý konečně muži zmužiwše se, wysoký a wěžnatý hrad jejich Děwín, naproti Wyšehradu postawený, autokem zlezli a zbořili, a ženské té spauře krwawý w něm konec učinili. Těžko jest rozhodnauti, zdali powěst tato který, a jaký dějinný základ má; i wždybychom jej raději w jednotliwém nějakém odboji Wlasty a přátel jejích proti Přemyslowi, nežli w nepřírodném zbauření se jednoho pohlawí proti druhému wyhledáwali. Prawdě wšak wíce se podobá, že již i samé pauhé jméno „zbořeného Děwína“ (t. j. dívčího hradu) podalo plodné fantasii národu našeho prwní látku k powěsti, které nejstarší náš

— kronikář jen několika neurčitými slowy lehce dotknul,[38] pozdější pak, na spůsob románopiscůw, teprw množstwím nowých podrobností wyličiti se snažili.

Přemyslowo panowání w Čechách od dějezpytcůw se wší prawdě podobností klade se do prwní čtwrti VIII století, čili do wěku Pipina Heristalského i syna jeho Karla Martella; kdy ale panowati počal, dlauholi žiw byl, i kdy a kterak žiwot swůj skonal, udati nelze. A ještě méně wí se o žiwotu a skutcích potomkůw a nástupcůw jeho na trůnu českém. O nich s důkladem naprosto nic wyprawowati se nedá, než pauhá toliko řada jejich, w suchém popisu jmen panowníkůw, kteří po Přemyslowi až do polowice IX století Čechami wládli.[39] Prwní za-

38) Kosmas arci prawí, že Wyšehrad naproti Děwínu za příčinau wálky s dřwkami wystawen byl; což, kdyby prawdau bylo, dějinnau skutečnost té wálky by doswědčowalo. Ale to wywracuje se starší básní o saudu Libušině, kdežto Wyšehrad častěji sídlem již i otce Libušina se nazýwá: „W. Wyšegradě, Lubušině otně zlatě siedlě."

39) Hájek a wěrní nášlapníci jeho umějí sice arci obšírnými žiwotopisy panowníkůw těchto bawiti čtenáře swé: udáwají určitě jejich rodiče i děti, léta i dni narození, zasnaubení a smrti; stawí na jewo wšecky příběhy panowání jejich, sněmowní nálezy, mýtění lesů a rozoráni země, zakládaní měst, hradů a wesnic, — slowem wšecko, až i každoroční spůsob powětrnosti, u kronikářů těchto se nám oznamuje, — takže wěru nemělibychom na prázdnost a suchotu pramenůw prwowěkých dějin našich naříkati, kdyby toto wšecko jen skrz weskrz wymyšleno nebylo. Hájek hájí se arci tím, že měl ku pomoci swé zwláštní prastaré prameny, kterých kromě něho nikdo newiděl a nepoznal: ale kdo za wěku našeho, jsa jen poněkud znalý w historické kritice, dalby se tím ještě zaslepiti? Poctiwý Kosmas, byw oněch časůw o čtwero století bližší, nežli Hájek, psal o prwních Přemyslowcích upřímně (p. 23): „Horum principum de vita aeque et morte siletur, — quia non erat illo in tempore, qui stylo acta eorum com-

jisté po něm panowal *Nezamysl*, potom *Mnáta*, *Wojen*, *Unislaw*, *Krzesomysl* a *Neklan*, konečně *Hostiwít*, otec *Bořiwoje*, prwního křesťanského knížete. W řadě této jen jediné Neklanowo jméno do paměti lidu našeho hlauběji se wrylo, a to ne tak wlastní jeho zásluhau, jako raději příčinau chrabrosti *Čestmíra* wojewody, wítězitele nad nepřítelem jeho Wlastislawem knížetem Luckým.

Kde někdejší knížetstwí Lucké w Čechách leželo, jak daleko sahaly končiny jeho, kdy počalo a dlauholi trwalo, jsau otázky, na které odpowědíti téměř nelze. Zdá se, že obsahowalo dnešní Žatecko a přiležící částky Rako[illegible]cka i Litoměřicka.[40] Wlastislaw, hrad někdy na pomezí žup Bílinské a Litoměřické postawený, jmenowán byl po zakladateli swém. Že kníže ten také z Přemyslowa rodu pocházel, jest i prawdě podobno, i od starých letopiscůw již seznáno. Hrdý a hoje milowný duch jeho činíwal ho často sausedstwu obtížným, zwláště pak Neklanowi dobrotiwému. Když posléze opět do Pražska

mendaret memoriae"; a w předmluwě swé wyznáwá nápodobně (p. 4): „Annos — idcirco a temporibus Boriuoi primi ducis catholici ordinare coepi, quia in initio hujus libri nec fingere volui, nec cronicam reperire potui, ut quando vel quibus gesta sint temporibus scirem". Sám Dalemil netraufal si ještě o tomto wěku wíce wykládati, nežli čeho za srownáwaním a spojowáním zpráw Kosmasowých domysliti se mohl. Wědomo jest, kterak lehkowážně a neswědomitě Hájek w pozdějších dobách historie naší s prameny jejími už posawad známými nakládal; celé jeho drzé sobě počínaní přenáramně uškodilo dějepisu českému, — již i proto, že Čechowé, na něm dosti majíce, skrze celá století ani se po jiných pramenech téměř neohlédali.

40) Kosmas udáwá sice (p. 23—24) dosti říček a potoků krajiny té: ale nelze jménám jeho wíce porozuměti, protože po zněmčení kraje Žateckého, staročeská jména ona w auplné zapomenutí přišla, nowoněmeckým místa swého postaupiwše.

válečně wpadl, poslal Neklan proti němu svého hrdinného vůdce Čestmíra. Tu w krwawé bitwě Wlastislaw poražen a zabit; a wšak i Čestmír hrdina umřel na rány, které toho dne podnikl. Knížetstwí Lucké dobyto a ku Pražskému opět připojeno. Syna Wlastislawowa, pacholíka krásného, pozůstawil Neklan péči posawadního pěstauna jeho, Durinka rodem, a k obydlí wykázal mu hrad jeden na Ohře ležící. Hanebný ale pěstaun aukladně zawraždiw schowance svého, hlawu jeho Neklanowi w té naději přinesl, že hojné odměny za to nabude, an příčinu budaucích prý swárů a válek odstranil. Zhroziw se tak ohawného daru, kníže jen té odměny jemu popřál, že spůsob smrtelného trestu sám sobě woliti mohl; načež nešlechetník na blízké olši sám se oběsil.

Až potud sahá, podlé nejstaršího podání, obor prwowěkých powěstí českých;[41] na konci jeho počíná teprw tratiti se šero, které počátky dějin českých rauškau věčně neproniknutelnau zastírá. Nyní již nám wstaupiti jest na pewninu světlem prawdiwé historie oswícenau. Pochodně wšak její za dlauhý čas jen z daleka swítíc, metá na příběhy we wlasti naší světlo ještě pohříchu jen chudé, ba často pochybné.

41) Quoniam haec antiquis referuntur evenisse temporibus, utrum sint facta, an ficta, lectoris judicio relinquimus. *Cosmas p. 34.*

ČLÁNEK TŘETÍ.

ČECHOWÉ A PRWNÍ KAROLINGOWÉ.

Karolingowé w říši Francké. Slowané Polabští a poměry jejich ke Frankům. Pokoření Luticůw i Awarůw. Wálky Čechůw s Karlem Welikým. Pokoj mezi nimi a císařem Ludwikem Pobožným.

W historii střední Europy, po Dagobertowě a Samowě smrti, jakož sme již řekli, temnem více než stoletým pokryté, počíná od té doby opět jasněji switati, co Pipin Krátký, poslední majordom králů Merowinských we Francii, swéwolnau hru předků swých s nimi tím skončil, že r. 752 sám koruny se zmocniw, a sebe za dědičného krále Franckého prohlásiw, slawnau dynastii Karolingickau na západu Europy založil. Nowý ten panowničí dům, wynikaje jarotau mysli neobyčejnau, stal se spolu buditelem nowého ducha w žiwotě národůw. Řada tak wýtečných mužůw, jakowí byli Pipin Heristalský, Karel Martell, Pipin Krátký a Karel Weliký, u nichžto skrze celé století nejwyšší ducha dary, pronikawý rozum i síla charakteru, wítězná bojownost i státní maudrost, pospolu w té míře dědičnými se jewily, že w každém dědici se takořka zdwojnásobowaly, — jest wěru sama o sobě úkaz newídaný w celém dějinstwu, kterýž za okolnostmi přízniwými nejináče než weliké následky po sobě potahowati musel. Karolingowé pak nad to zakládali

moc a wládu swau na idei wznešené a blahočinné, totiž na rozšíření křesťanství, a na stanowení jednoty jeho církewní pode zpráwau papežůw Římských. Tím nabywše ku pomoci swé odewšad množství horliwých bojowníkůw mečem netoliko tělesným, ale i duchownim, stali se nepřemožitelnými, a ujistili spolu trwání říší od nich založených i tehdáž, když duch zakladatelůw již dáwno byl od potomkůw se uchýlil.

Weliké moci té, kteréžto i ti nejbojownější národowé onoho wěku, Arabowé w jižné Gallii, Aquitani a Bretoni na pomoří Atlanském, Longobardi we Wlaších, Šwábowé, Durinkowé a Bawoři w Němcích, Awarowé w Uhřích, Frisoni a Sasici na Německém pomoří, jedni po druhých pokořiti se byli museli, také *Slowané Polabští*, nesjednoceni a nesworni jsauce, odolati nadlauho nemohli. Čára, která w VIII století Slowanstwo od národůw Německých, a tudíž i od říše Karolingické dělila, počawši na sewerozápadu austím řeky Tráwy (pod Lubekem) do moře baltického, táhla se odtud přímo k Labi nad Hamburkem asi řekau Steknicí,[42] pak Labem samým nahoru až po wtok Zály, odtud Zálau až ku pramenům jejím we Smrčinách, odkudž přeskočiwši na Šumawu, asi w témže směru, jako i dnes, Čechy od Bawor a Rakaus dělila. Přebýwalit sice Slowané i na západu čáry této, buďto walně po krajinách celých, jakožto w Lunebursku, na řekách Mohanu a Radnici, na hořejší Nábě, Kaubě a Řeznu, buď i různo po jednotliwých osadách až pod Rýn na mnohých místech: ale že ti wšickni pod Německau wrchní wládau žiwi byli, země jejich nepowažowány tehdáž za Slowanské.

42) R. 804, po ukončení 32leté wálky Sasické, Karel Weliký také zpustlau Wagrii slowanským Obodritům darowal, takže od té doby sídla jejich až pod města Kiel a Hamburk se wztahowala.

Hlawní národowé Slowanští s říší Karolinskau mezující byli: na seweru *Bodrci* čili *Obodrité*, we dnešním Meklenburku; nad nimi k jihowýchodu, mezi Labem, Odrau a mořem, hojní kmenowé bojownych *Lutičůw* čili *Weletůw*, jichžto pokrají Labské končilo se na seweru wtokem Lady (Eldy), na jihu wtokem Nuty do Labe. Mezi Lutici a Čechy u prostřed sídla swá měli *Srbowé* we dnešních Sasích a Lužících, na západu Zálau ohraničená. *Čechowé* wládli celými Čechami w mezech jejich přirozených, jakož i podnes jich stáwá.[43] Po wywrácení říše Awarské také *Morawané* počali na řece Dyji dotýkati se říše Karolinské nepostředně. Dále, mezi Morawany a Bulhary, bydlili *Braničewci* (Praedeneceuti) a jiní národowé Slowanští, jichžto jména i sídla méně známa jsau.[44]

Nejednota i neswornost byly starodáwné wady národůw Slowanských. Nenáwist, za příčinau nepamětných udalostí mezi Bodrci a Lutici hluboce wkořeněná, pudíwala tyto kmeny obapolně ku krwawým půtkám. Tentýž zlý duch různil Srby jak od Luticů, tak i od Čechů, ačkoli Srbowé, od Durinků bywše utiskowáni, často u pokrewných sausedůw swých pomocí hledati přinuceni byli. A že nápodobně i mezi těmito Slowany a sausedy jejich na wýchodu, Chrowaty, Polany, Milčany, Pomořany, Rány a j. mnohonásobné swády a půtky se wyskytowaly, o tom pochybowati nelze, ačkoli w dějinách

43) A wšak tehdáž nejen okolí Chebské, ale i Wunsidly, Waldsasy, Tirschenreut a Bernow až do XI století k Čechám náležely. Na jihu Čech jen Witorazské okolí (Weitra) někdy české, ostatní pak Rakausy wždy od Čech odděleny byly, wyjmauce snad jen krátkau epochu Samowu.

44) Tato jména klade sám Eginhard k r. 822. Nesluší tedy Ratary (Redarii) již té doby za hlawní kmen Slowanský powažowati, ježto ještě od Luticů se byli neoddělili.

— již dáwno žádné o nich paměti nezbýwá. Politika těchto národů, nechodíc po směru jediného welikého aučelu, kolotala se maní sem i tam, dle potřeby neb rozmaru okamžitého; stálosti nenabýwala, leda z nechuti k sausedům. Tak i přátelský onen spolek mezi Lutici a Čechy, jenž od nepamětných časůw až do XI století trwal,[45] jen w potřebě wzájemné pomoci proti Srbům a Polanům půwod swůj měl; a z nápodobných příčin i Srbowé s Bodrci a Polany se spolčíwali. A wšak i w tom změny se dály, podlé míru neb nemíru, jehož kmenowé slowanští s Dany, se Sasiky a s Durinky požíwali; často také z jiných nahodilých příčin, jichžto pamět w letopisech již uhasla.

Bodrci, počtem slabí, po zemi s jedné strany od Luticůw, s druhé od Sasikůw, po moři pak od Danůw tištěni a swíráni bywali. Nejtíže bylo jim odoláwati Sasikům, osedlým w Ostfalích a Westfalích a we dnešním Holštejně. Když tedy Karel Weliký r. 772 welikau a dlauholetau wálku swau proti Sasikům počal, rádi s ním se spojili proti obapolnému jich nepříteli, a dobywše r. 798 nad nimi welikého i krwawého wítězstwí, ku konečnému jich podrobení Karlowi nemalau pomocí přispěli.

789 Karel odměnil jejich služby tím, že již r. 789 s welikau wojenskau wýprawau sám osobně proti *Luticům* wytáhnuw, tím počátek wálčení swého se Slowany učinil; za příčinu wálky předstíral příkoří od Luticů Bodrcům, jeho spojencům, činěná. Bodrci a Srbowé tudíž ochotně pomáhali jemu pokořiti sausedy a pokrewníky swé. Karel rozbiw a upewniw dwa mosty přes Labe, wtrhl do země Lutické hluboko, a poplénil ji, kamkoli zasáhl.

45) *Thietmar. Merseburg. chron. lib. III. (ad ann. 990):* Bolizlauus (Boemorum dux) Liuticios suis parentibus et sibi semper fideles in auxilium sui invitat.

Luticowé k odolání tak weliké moci nedostatečny se býti cítili. Starý král jejich Drahowít, wida že nepřátelé již ke hlawnímu jeho městu se blíží, wyšel konečně Karlowi w širém poli wstříc, a žádal pokoje. Uložena Luticům roční daň, a některé přední osoby jejich na rukojemstwí do zástawy wzaty.[46] Takž Karel válku, pro spojence předsewzatau, na swůj wlastní zisk wedl i wykonal. 789

Roku 791 počal týž Karel welikau válku swau k wywrácení říše *Awarské* w dolních Rakausích a w Uhřích. Dorazil na ně trojím wojskem: Longobardi pod správau syna jeho Pipina i wéwod Istrianského a Forojulského wpadli do jižné Pannonie; Franky, Šwáby a Bawory wedl Karel sám do Rakaus po jižném Dunaje břehu; se Sasiky a Frisony táhli hrabě Theodorich a komorník Meginfrid skrze Čechy[47] na sewerní pořičí Dunaje. Kterak se stalo, že skrze Čechy propuštěni jsau, kronikáři nám nezaznamenali. Prawdě ale podobno, že Karel, jenž tak 791

46) *Einhardi annales* p. 175: Carolus, ingressus Wiltzorum terram, cuncta ferro et igni vastari jussit. Sed gens illa, quamvis bellicosa et in sua numerositate confidens, impetum exercitus regii diu sustinere non valuit; ac proinde, cum primum civitatem Dragawiti ventum est, — nam is ceteris Wiltzorum regulis et nobilitate generis et auctoritate senectutis longe praeminebat, — extemplo cum omnibus suis ad regem de civitate processit etc. Quem ceteri Sclavorum primores ac reguli omnes secuti, se regis ditioni subdiderunt. *Annales Laurissenses* ap. Pertz I, 174: Fuerunt etiam Sclavi cum eo (s Karlem proti Luticům), quorum vocabula sunt Suurbi, nec non et Abotriti, quorum princeps fuit Witzan.

47) *Eginhardi annales* ap. Pertz I, 177: Alias copias — per Beehaimos, via qua venerant, reverti praecepit. Zde ponejprw Čechowé u franckých letopiscůw *Beehaimi* neb *Bohemi* slují; dosawad zajisté nedáwáno jim než obecné jméno *Wendy*. Chronicon Moissiacense nazýwá je r. 805: *Beu-Widines;* Annales Xantenses píší k r. 846: Boemmanos, quos nos *Beuwinitha* vocamus.

791 veliké příprawy k wálce této byl činil, také nejbližší Awarů sausedy, Čechy totiž a Morawany, sobě ku pomoci proti auhlawnímu jejich nepříteli získati neopominul,[48] a tudíž i lidu swému; s Čechy na ten čas spolčenému, průchod skrze krajiny jejich pokojný že zjednal. A wšak wálka toho léta s newelikým prospěchem wedena jest, ačkoli Karel s wojskem swým až ke wtoku Ráby do Dunaje byl pronikl. Po mnohých krwawých bitwách teprw r. 796 podařilo se wojsku Franckému i Slowanskému,[49] dobyti a zbořiti ohromné hrinky,[50] sídlo Awarského chána mezi Dunajem a Tisau. A i potom ještě několikráte pozdwihowali Awarowé čela swého, nadarmo usilujíce zkrušiti cizí nad sebau wládu.

Když již takto wšickni národowé, na západu, seweru a jihu České země bydlící, podrobeni byli, a weliký
800 jich podmanitel, 25 Dec. 800 w Římě na císařství Římské korunowaný, domnělé starochlaubného Říma právo ku panowání nade wšemi národy jakoby dědičně nastaupil, nemohlo dlauho trwati, aby i o *Čechy*, potud nepokořené, se pokusiti a wojska swá proti nim wyslati

48) *Annales Alamannici* ap. Pertz I, 47: Karolus rex, commoto exercitu magno Francorum et Saxonum atque *Sclavorum*, perrexit in regionem Wandalorum (i. e. Avarorum). Podle jménem Slowanů rozuměti zde sluší netoliko polední Windy, ale zwláště i Morawany a Čechy. Že Čechowé tehdáž Karlowi přáli, jewí se i tím, poněwadž Sasikowé pozdwihše se r. 792 opět proti Karlowi, ne s bližšími Čechy, ale s Awary spolčiti se hleděli. Srw. Chronic. Moissiac. ap. Pertz I, 299.

49) *Annales Laurissenses* ap. Pertz I, 182: Heirichus dux Forojulensis, missis hominibus suis cum Wonomiro Sclavo in Pannonias, hringum gentis Avarorum — spoliavit. I zde nepochybně také Morawané rozuměti býti mají. Srw. Dobnerowy Annales Hayec. II, 389.

50) Hrinky (rynky) neboli kruhy ty obšírně popsány jsau in Monachi Sangallensis Gesta Karoli lib. II, cap. 1, ap. Pertz II, 748.

neměl. Příčina k válce u starých kronikářův nikde se 800
neudává.[51] Ale neobyčejné příprawy,[52] kteréžto Karel
činil, patrně doswědčují, že válečnau moc Českau za
větší pokládal, nežli kteréhokoli národa Slowanského,
s kterýmž mu dotud bylo činiti, ačkoli již stár jsa, sám
osobně do pole wíce netáhl.

W létě roku 805 moc Frankův válečná třemi veli- 805
kými wojsky do Čech táhla. Jedno, w Bawořích a we
Švábích sebrané, podle zprávau hrabat Adolfa i Wernara[53]
wrazilo, jak se zdá, u Domažlic do wlasti naší; druhé a
nejsilnější, wedené samým císařewicem Karlem, od Rénu
Mohanem nahoru okolo Smrčin k Ohři se wysulo; třetí,
ze Franků, Sasiků a severních Slowanů záležející, ob-
šedši Harce, pustilo se přes Zálu i Labe, a skrze zemi

51) Einhard powídá sice (ap. Pertz I, 192), že chan Awarský Theodor, již pokřestěný, císaře o ochranu proti Slowanům, a o nowá sídla žádal, „quia propter infestationem Sclavorum in pristinis sedibus esse non poterat.“ To wšak na Morawany se wztahuje a nikoli na Čechy; také Einhard neprawí, žeby to bylo příčinau české wálky. Ca zde Dobner, Pubička i Pelzel po slowu „Sclavorum“ četli („qui Bohemanni vocantur“), jest pozdější nedůwodná interpolací. Sám Poeta Saxo, jenž Einhardowy letopisy již w IX století u werše uwedl, nic toho w Einhardowi nečetl, an píše:

Natio Sclavorum, studio satis aspera belli,
Quos Bohemos vocitant, in se levitate procaci
Irritans Francos, Caroli commoverat iram.

52) Wšecky sauwěké zprávy pokládají tažení do Čech za jedno z nejsilnějších onoho wěku. *Chron. Moissiacense* prawí: Karolus imp. misit filium suum Karolum regem cum exercitu magno ad Beu-wídinos etc. *Poeta Saxo:* multis cum millibus. *Annales Mettenses* mluwí o „innumerabiles exercitus.“

53) We druhém Capitulare r. 805, měs. Dec., kdežto zbroj a brně kupcům do Čech woziti se zapowídá, widěti, že Adolf byl missus regius we Forchheimu a w Řezně, Wernar w Lorchu (w Rakauských). U Baluze I, 425. 431; u Pertza III, 133.

805 Milčanůw,[54] jichžto kníže Semil se pokořiti musel, na seweru do Čech wpadlo. Ještě i čtwrté wojsko lodní bywši Labem nahoru až pod Magdeburk wypraweno, tuším že jen Lutice zaměstnáwati mělo, aby Čechům ku pomoci nepřispěli. Střední wojsko, císařowicem wedené, bawilo se dlauho neprospěšným dobýwaním Kadaně.[55] Mezitím když i ostatní dwa zástupowé od jihu i od seweru přitáhli, wšecka ta nesčislná wojska spojila se konečně w těch prostraninách, kdež nyní Žatecko, Litoměřicko i Rakownicko se stýkají.[56]

Čechowé zdá se že o pohromě na wlast jejich se walící pozdě teprw se dowěděli; bylit zajisté k odporu proti tak náramné síle nepřichystaní. Pročež nepauštěwše se do wálčení w širém poli, ale brž do lesů, hor a hradů sebe i swé wšecko ukrywše, drobnými toliko půtkami ze zásek swých nepřátelům nesnáze činili. W takowýchto

54) *Chron. Moissiac.* ap. Pertz I, 307 et II, 258: „Tertium exercitum transmisit cum Saxonibus super Werinofelda et Demelcion.“ Werinofeld klade se w okolí Desowské a Serbiťské (Zerbst); a protož Demelcion nejiné než Milčany w hořejších Lužicích znamenati může. Na Srby w Sasích dnešních se newztahuje, protože tito s knížetem swým Miliduchem létos Frankům ještě wěrni byli zůstali.

55) Jméno „Kanburg“ Dobner i Dobrowský nejpodobněji za Kadaň (=Kadanburg) wykládali. *W.* Annal. Hayec. II, 424. Monatschr. d. böhm. Museums, 1827, I, 57.

56) Venientes autem undique in planitiem Behemi, universi principes diversarum gentium in conspectu regis Karoli perveneruntCastrametati sunt autem haud procul a se illi innumerabiles exercitus distantes. *(Annales Mettenses).* — Et venerunt ad fluvium, qui vocatur Agara, illi tres hostes (wojska) insimul, et inde venerunt ad Canburg, qui et illum obsiderunt et vastaverunt regionem in circuitu, in ista parte Albiae et ultra Albiae *(Chron. Moissiac).* — Kronikářowo hysteron-proteron, že wojska spojiwše se teprw Kadaň daleko za nimi ležící oblehly, newadí přirozenému dějin pořádku.

půtkách zabit jest hrdinný Bech, wojewoda Český.[57] 805
Hlukowé wšak nepřátelští, pobywše čtyřidcet dní w Čechách, ničeho tu nedowedli, leda že zemi široko daleko mečem i ohněm poplenili. Posléze, buď že pro samý toliko nedostatek potraw a obroků w zemi déle obstáti nemohli, buď že i prudčejší Čechůw zewšad na ně dorážení nebezpečím hrozilo, bez wítězstwí wrátili se opět, národu Českého nepokořiwše. Neb jakkoli snažni byli tehdejší spisowatelé we zwelebowání činůw Karlowých, žádný předce z nich neoznámil, žeby knížata Čeští císaři byli se poddali aneb ku poplatnosti se zawázali.[58]

A co potom roku 806 se dálo, swědčí ještě patrněji 806
o neprospěchu Franků we válce předešlé. Srbowé totiž, sausedé Čechůw, pokusili se toho léta swrhnauti se sebe jarmo Francké; čehožby se jistě byli neodwážili, kdyby příklad Čechůw jim naděje k wítězstwí byl nepodáwal. Karel přinucen byl zbírati nowá wojska, jak proti Srbům, tak i opět proti Čechům. Nad Srby prý swítězeno, hrdý kníže jejich Miliduch poražen a zabit, a země jeho císaři opět prý podrobena jest. Wýprawa wšak proti Čechům ještě nezdařileji a neslawněji, nežli předešlého léta, se

57) Sed Sclavi invia et saltus penetrantes, se minime ad pugnam praeparaverant. Vastata autem et incensa per XL dies eadem regione, ducem eorum nomine Bechonem occidit. Et dum nec jam pabula equis, aut cibaria exercitui superessent, vastata et ad nihilum redacta jam dicta regione, ad propria reversus est *(Annales Mettenses, Einhardus)*. — Že tento Bech byl jeden z lechůw českých a wůdce w boji, nikoli pak wéwoda celé země, toho dokazowati netřeba. Starý hrad Bechyně w Táborsku připomíná posawad jméno Becha zakladatele swého; bylli wšak tentýž lech a wůdce, aneb někdo jiný, rozhodnauti nelze. Osobního jména Bechowa ještě we XIV století w rodinách českých se užíwáwalo.

58) *Srw.* Dobneri Annal. Hayec. II, 426, a Luden Gesch. d. teutschen Volkes, V, 77—78.

806 skončila: kronikáři tehdejší ničeho více o ní nehlásají, než že wojsko Francké, popléniwši kausek země, bez weliké škody zase domů se wrátilo.[59] Kterýby to wůdce a hrdina byl, jenž Čechy tak zdárně a mužně Frankům odoláwati učil, sám-li kníže Krésomysl, jenž asi té doby wéwodil, anebo snad Čestmír, aneb Wlastislaw, jenž brzy potom za Neklana hrdinstwím slynuli, již nyní roz-
807 hodnauti nelze. Císař Karel potom ještě r. 807 za potřebné uznal opatřiti wlastní říši swau zwláštními pořádky a prostředky proti wpádům jak Čechůw, tak i Srbůw;[60] což opět o neprospěchu válek jeho proti oběma národům zřejmé dáwá swědectwí.

W pozdějších létech, od 808 do 814, kdežto Karel Weliký dne 28 Jan. umřel, měl sice ještě mnoho činiti s Lutioi, a r. 811 také s Morawany; z nichž onino Bodrce, jeho spojence, tito Awary, jeho poddané, byli nepokojili: ale o válečném nějakém podniknutí proti Čechům žádné další zprávy nemáme. Jestliže tedy, jakož se prawí, Čechowé Karlowi císaři předce ku poplatkům se podwolili, nemohlo se to jináče státi, nežli smírliwými

59) *Annal. Einhardi ad ann. 806:* Missa est et manus de Baioaria et Alamannia atque Burgundia, sicut anno superiore, in terram Beeheim; vastataque terrae non minima portione, absque ullo gravi incommodo regressa. W těchto slowích leží prosté a upřímé wyznání, že wojsko Francké z Čech tohoto léta nejen bez wítězstwí, ale i s welikau swau škodau wrátilo se.

60) *Capitulare anni 807* ap. Baluz. I, 459, Pertz III, 149: — Si partibus Beheim fuerit necesse solatium ferre, duo tertium praeparent; si vero circa Surabis patria defendenda necessitas fuerit, tunc omnes generaliter veniant. Z toho se widí, že říše Francká ani r. 807 ještě před Srby bezpečna nebyla, následownĕ že ani zprawě o podrobení jejich r. 806 dosti wěřiti se nemůže; tím pak méně toho domýšleti se jest o Češích, nad nimiž ani sami Frankowé wítězstwí sobě tehdáž neosobowali.

námluwami w létech těchto. Zdá se, že práwě této doby 814
w Čechách nebojowný kníže Neklan wrchní wládu nastaupil. Snad že za lepší uznal zjednati zemi swé stálý pokoj za střídmý plat, nežli pustiti se do dlauhého, nejistého a wždy zhaubného wálčení s welikau mocí Franckau, jenž za prawidlo měla w každém boji, i s nasazením celé podstaty swé, tak dlauho setrwáwati, ažby auplného wítězstwí dosáhla; příklad krwawých wálek Sasických i Awarských mohl mu býti wýstrahau. A wšak powěst o poplatnosti Čechů této doby jak pro chudost, tak i pro neshodu pramenůw historických wůbec, welice nejistá i pochybná jest;[61] ano jistě po Neklanowě smrti žádných daní z Čech do Francie se nenosilo.

61) Mezi důwody pro tehdejší Čechů poplatnost uwozowanými nejstarší a nejdůležitější jest *Charta divisionis imperii* od r. 817 (u Baluze I, 574, u Pertza III, 198), kdežto we druhé kapitule se dí: „Item Hludowicus volumus ut habeat Baioariam et Carentanos et Beheimos et Avaros atque Sclavos, qui ab orientali parte Baioariae sunt.“ Ale slowa tato nejsau rozhodná, mohauce i w ten smysl wykládána býti, we který je Luden sám (V, 259) skutečně wykládal: „Ludwig erhielt Bayern als Königreich, und zugleich die benachbarten Länder, welche dem Reiche zinsbar waren, oder *zur Zinsbarkeit gebracht werden sollten*“ etc. — Druhý wěží we slowích Einhardowých in vita Karoli M. (Pertz II, 451): „Barbaras ac feras nationes — ita perdomuit, ut eas tributarias efficeret; inter quas fere praecipuae sunt Welatabi, Sorabi, Abodriti, Boemanni, cum his namque conflixit; ceteras, quarum multo major est numerus, in deditionem suscepit.“ Ale slowa tato weliké neshody w sobě jewí. Karel nikdy proti Abodritům, swým nejwěrnějším spojencům, wálky newedl, a protož jich také podmaniti aneb poplatku na nich wynutiti nemohl. O Češích pak sám Einhard w letopisech swých nikde udati neuměl, kdy a jak by skroceni a k dani přinuceni byli. Konečně pak, kteří to byli jiní národowé Slowanští, w poddanost uwedení, quorum multo major est numerus? Kromě Korutanůw my o žádných newíme; nebo ani Milčané, ani Morawané a j. nebyli

822 Za šestmecítmaletého panowání syna Karlowa, císaře Ludwíka Pobožného (r. 814—840 Slowané Polabští ode Frankůw pokoje požíwali. Weliká moc a wláda Karolingů w té době již klesati počínala. Císař Ludwík slabý, válek nemilowný, we wlastní říši zradami wšelikými pautaný, až i odbojnými syny stíhaný, ani doma mocně kralowati, ani wně co welikého před se bráti nemohl. Ohledem na Slowany nejewil se jinak, než co wolený rozsudí mezi nimi, wé půtkách jejich domácích. Roku 822 připomíná se i České i Morawské poselstwí k němu: ale o jednání poslů nic se neprawí, kromě že bez darůw k císaři nepřišli.

Karlowi poddaní. Panegyrický to tedy hluk, ne historie. — Třetí posléze důwod bráwá se ze slow, ježto náš Kosmas wéwodowi Břetislawowi k r. 1040 do ust položil: „Talem nobis legem instituit Pipinus, Magni Karoli regis filius, ut annuatim Imperatorum successoribus CXX boves electos et D marcas solvamus (Cosmas II, p. 119). Ale sauwěká historie nic o tom neví, žeby Pipin, Karlůw syn, kdy byl proti Čechům wálečně táhl; a od r. 807do 810, kdežto umřel, daloby se ještě dokázati, že wždy jinde a daleko Čech zaměstnán byl. Pozdější historicky stwrzená poplatnost Čechů počala se teprw r. 928, a netrwala déle, nežli do XI století. I jest podobné, že jí již před wékem Kosmasowým starší půwod (augusta principia) přikládán, aby trpkost wěci té pomyšlením na welikého půwodce jejího zmírněna, i spolu trwání její tím lépe pojištěno bylo.

Důwodowé, jenž proti připomínané poplatnosti swědčí, jsau tito: nejprwé, dokonalé o ní mlčení wšech sauwěkých letopiscůw Franckých, kteříž sice podobné skutky při kterémkoli jiném národu nerádi zamlčují; podruhé, zjewný a patrný neprospěch zbraně Francké we wálkách r. 805 a 806, jakož o něm nahoře dokázáno. Posléze i to, že we wšech pozdějších zpráwách dosti hojných o dotýkaní se obapolném Čechůw a říše Karolingické, nikdež o poplatnosti takowé zmínka sě neděje. (Srw. dole r. 849, 873 a j. w.).

ČLÁNEK ČTWRTÝ.

POWÝŠENÍ MORAWY.

Ohled na Morawu. Mojmír a Priwina. Počátky křesťanství w Morawě a w Čechách. Wálky s Ludwíkem Německým. Rostislaw na Morawě nikomu nepodlehlý. R. 803 — 863.

Nejstarší děje, které w Morawě od uwázaní se Slowanů w ni až do IX století se zběhly, ještě hustější tmau pokryty jsau, nežli děje České. A wšak jakož národ Morawský, co do půwodu, jazyka, obyčeje a powahy wždy byl s Českým stejný, tak i ohledem na větší proměny wždy stejného s ním zakaušel osudu: s ním spolu, w polowici V století, uwázal se w zemi swau, s ním spolu trpěl příkoří od Awarůw, s ním také pomocí Samowau w VII století oswobozen jest. I po Samowě smrti uhájili Morawané nepodlehlosti swé proti Chaganům. Tehdejší hranice Morawské byly na jihu již asi tytéž, jako podnes; na wýchod ale zdá se, že přes hořejší Poważí až k Tatrám se wztahowaly. Po pádu říše Awarské Morawané we zpuštěných krajinách[62] wždy

62) *Einhardi vita Karoli M. apud Pertz II, 449, 450:* Quot proelia in bello Avarico gesta, quantum sanguinis effusum sit, testatur vacua omni habitatore Pannonia, et locus in quo regia Kagani erat ita desertus, ut nec vestigium quidem in eo humanae habitationis appareat. Tota in hoc bello Hunorum nobilitas periit, tota gloria decidit.

803 dále a dále rozkládali sídla swá; brzy osadili také celé sewerní pořičí Dunaje, od hor Mannhardských až k ústí Hronu, wypudiwše odtud několik Awarských knížat, kteří panstwí swá od Karla Welikého w léno byli přijali. Aby od mohutného císaře proto válkau stíháni nebyli, pokořili se mu knížata Morawští sami na sněmu Řezenském roku 803,[63] a od té doby považowáni jsau co manowé říše Karlowy.

We druhé čtwrti IX století panowal kníže *Mojmír* w Morawě, muž ducha neobyčejného; neb jakkoli málo jest, co nám chudé dějepisy onoho wěku o něm poznamenaly, wšak i to wydáwá swědectwí dostatečné o jeho maudrém a důkladném sobě počínaní. Přiznaw se k wíře křesťanské, a zůstaw wěren císaři Ludwíkowi Pobožnému, pojistil tím zemi swé pokoje od Němcůw. Morawané nehnuli sebau, když r. 818—823 powstání smělého Ljudewíta w dolejší Pannonii říši Francké nebezpečím hrozilo; aniž nadužíwali nesnází těch, do kterých r. 827—829 wláda Francká skrze wálky Bulharské uwržena byla. Mojmír zdá se, že především w Morawě samé moc swau rozšířiti a upewniti se snažil; podrobujíc a w poslušenství swé uwožujíc menší její knížata, jal se prwní zakládati onu *říši Morawskau*, která we druhé polowici IX století tak zmohutněla, že i Čechy od ní
830 záwisné učinila. Zapudiw r. 830 zpurného a ještě nepokřestěného knížete Nitranského, jménem *Priwinu*, přes Dunaj, zmocnil se země jeho. Císař Ludwík ale wlídně

63) *Annales Mettenses ad ann. 803*, ap. Pertz I, 191: Zodan princeps Pannoniae veniens (ad Regenesburch), imperatori se tradidit. Multi quoque Sclavi et Huni in eodem conventu fuerunt, et se cum omnibus, quae possidebant, imperatoris dominio subdiderunt. Ze spojitosti jak textu, tak i událostí patrně se jewí, že pod jménem Sclavi zde Morawané se rozumějí.

přijaw wyhnance, dal ho pokřestiti a wykázal mu k dě- 830
dictwí welikau krajinu na Blatenském jezeru w dolejší Pannonii. [64]

Poważímeli, kterak za wplywem Franků korutanští i awarští knížata již před koncem VIII století ku křesťanstwí se obraceli, nemůžeme pochybowati, že blahozwěstí to i w Morawě, aspoň na počátku IX století, již nčkolik wyznawačůw nabylo. Francká zajisté wláda, kamkoli zasahowala, tam i hned také křesťanstwí wštěpowati za úlohu a za zisk měla. Wšak teprw za Mojmíra símě ewangelium mezi Morawany wlastně se ujalo. [65] Kostel

64) Srwn. Dobrowského spis: Cyrill und Method, 1823, str. 87.

65) Arci, kdyby bulla papeže Eugenia II r. 826 čtyrem biskupům Awarským a Morawským napsaná podwržena nebyla, totby Morawané již té doby aspoň dwoje biskupstwí, mezi nimi Nitranské jedno, w zemi swé byli počítali. Ale bulla tato (které odjinud neznáme, leda z jediného starého rukopisu kláštera Reichersberského, z něhož ponejprw od Gewolda r. 1611 na světlo wydána byla) dle wší podobnosti nedříwe nežli w X století, a snad i později teprw, složena jest, a to dosti newhodně, w odpor se stawíc nepochybným udawkům dějinným. Slušně ptáti se smíme, kterak možná bylo, aby skutek tak předůležitý, jakowýž bylo tehdáž obnowení staré metropole se čtwerým biskupstwím byl tak ukryt zůstati, a hned zase w nic se obrátiti mohl, že žádný z tehdejších hojných spisowatelů, ni Einhard, ni Thegan, ni Nithard, ni kterýkoli jiný letopisec, ba ani dobře znalý Anonymus de conversione Baioariorum et Karantanorum (873), k jehož aučelu by se tak dobře byl hodil, nic o něm newěděl a nepowěděl? Kterak mohlo se státi, že we wšech hojně nám zachowaných listinách Pasowských onoho wěku o welikém zakladateli toho díla, o arcibiskupu Urolfowi (kterýž nad to Pasowským arcibiskupem býti měl), nic se newí, že žádná legenda ho neslawí, a že při dělení diecesí Pasowské i Salchurské r. 829 o domnělém onom čtweru biskupstwí ani zmínka se neděje? Čím to jde, že o sídlech oněch biskupských, Speculi-Julium, Soriguturum a Vetvarium, w žádné starowěké písemnosti ani

836 Nitranský, od Salcburského arcibiskupa Adalrama r. 836 posvěcený,[66] byl ačkoli ne sám w sobě první, který mezi sewerozápadními Slowany wůbec wystawen, wšak aspoň ten nejstarší, o kterémž určitá zpráwa nás došla; a wšak i w Olomauci, i w Brně již také za Mojmírowa wěku kostely stály, jakož z listinných swědectwí zawírati jest;[67] a nápodobně pochybowati nelze, že i staroslawný Welehrad, jestli ne dříwe, aspoň téhož také času křesťanskými chrámy slynauti počal. Protož jistě již za wěku Mojmírowa nejeden lech a mnoho lidu w Morawě ku křesťanstwí se znali.

845 Ku konci léta 844 také čtrnáctero Českých lechůw na wíru křesťanskau se obrátiti uzawřelo. Zabrali se proto do Řezna ku králi Ludwíkowi Německému, jenž wlídně je přijaw, dne 1 Jan. 845 i s lidmi jejich pokřestiti dal.[68] Kdo ti lechowé neboli páni Čeští byli,

jen hlásku nalezti nelze? — ať o jiných nedowěcnostech a odporech mlčíme. Jakkoli mnozí spisowatelé pokaušeli se wyložiti a osprawedlniti bullu tu, wšak práce jejich zdařiti se jim nemohla. Wždyť wšecky ty listiny o počátku arcibiskupstwí Laureackého, k nimž i tato bulla náleží, jsau buďto patrně podwržené, buď aspoň podezřelé.

66) Anonymus de conversione Baioariorum et Carantanorum.

67) Jmenowitě ze zlomkůw Monseowých, t. j. z kausku nadací knihy kostela swatopetrského w Olomauci, we XII. století z listin původních spisowané; Monse důležité ty listiny nalezl, a za našeho wěku Ant. Boček we swém diplomatáři Morawském r. 1836 prwní na swětlo je wydal. Jméno kostelůw (ecclesia S. Petri, nikoli S. Clementis) samo dostatečným jest důkazem, že již před Cyrillem a Methodiem založeni byli.

68) *Rudolfi Fuldensis annales ap. Pertz I, 364:* „Hludowicus quatuordecim ex ducibus Boemanorum cum hominibus suis christianam religionem desiderantes suscepit, et in octavis theophaniae baptizari jussit.“ Že tito *duces* nic jiného nebyli, než staří lechowé, t. j. knížátka neb páni Čeští, dokazuje sám

jak se jmenowali, a co při tom křestu wíce se dálo, 845
nadarmo byloby se ptáti; nižádné zajisté další o tom zprávy nemáme. Ale pamatný skutek tento jest ten nejstarší, který ohledem na počátky křesťanství w Čechách historicky stwrzený máme, ačkoli téměř nelze pochybowati, že tam již i předtím wíra křesťanská některých wyznawačů byla nabyla. Mezi jinými následky i to z něho wyplynulo, že až do zaražení Pražského biskupstwí Čechy celé k Řezenské diecesi počítány byly. Nesluší také mlčením pominauti, že tento křest tolikera pánůw Českých z dobrowolného aumyslu pocházel a s wlastní jejich wůlí se stal, aniž pak brannau mocí Německau na nich, jako sice na dolejších Polabanech, wynucen byl. Protož božská nauka tato hned s počátku wlídněji do Čech zawítawši, aniž násilím sprowázena bywši, w jemném srdci národu našeho rychleji blahočiniti a hlauběji wkořeniti se mohla, nežli u Slowanůw sewerních. Poněwadž ale kníže *Hostiwít*, wéwoda zemský, s oněmi čtrnácti lechy spolu ku křesťanství nepřistaupil, tito pak skutkem tím samým králi Německému w ochranu se poddali: jest se domýšleti, že obrácení toto s domácími rozbroji sauwiselo, buďto co příčina, buď co následek jejich.

Swáry a půtky protipřírodní, kterými dům nešťastného císaře Ludwíka před jeho smrtí († 840) i po ní zmítán byl, dopřály Slowanům oddechu a chwíle, že tehdáž sami s sebau obírati se mohli. Jak mile ale wálky synů Ludwíkowých mezi sebau smluwau Verdunskau r. 843 na čas se ukončily, a weliká říše, přirozeným swým roztrojením we Francii, Italii a Německo, wíce poklidu a stálosti nabyla, starodáwné záští mezi

hojný počet jejich, jenž předce wždy ještě menší částku lechůw Českých wůbec obsahowal.

845 Němci a Slowany pomalu opět wyskytowati se počalo. Slowané wšak již napotom neměli wíce činiti s mohutnými panownícky celé říše Francké, ale jen s králi Německými.

Ludwík, po oné smlauwě první král Německý (843—876) snažil se postawiti se naproti Slowanům w tentýž poměr, který děd jeho Karel Weliký říši Francké byl osobil. Mojmírowa wzrůstající moc nepokojila ho;
846 pročež wtrhnul w měsíci srpnu r. 846 s welikým wojskem do Morawy, a ssadiw *Mojmíra* s trůnu, synowci jeho *Rostislawowi* čili *Rastiçowi* na jeho místo dopomohl. Zdali a jak Mojmír se bránil, a co dále s ním se stalo, newí se. Wraceje se odtud s wojskem swým Ludwík skrze Čechy se bral; snad spoléhal na wěrnau oddanost oněch čtrnácti pokřestěných lechůw, jichžto země hraničíce bezpochyby s jeho říší, jemu cestu poskytowaly. Ale wětší částka národu, ještě pohanská, w čele majíc wéwodu swého, powstali ku pomstě za toto cizozemců do země se wtíraní. Podstaupiwše bojem wojsko německé, porazili a rozptýlili je; král sám s tíží ušel zajetí. I bylať weliká kořist, kterau wítězowé odjali wítězům domů se wracujícím. [69]

Tak důtkliwé rány Ludwík pokojně snésti nemohl. Chtěje se wymstiti, pozdwihl nowau proti Čechům wálku, která po čtyrletém zuření ještě slawněji pro Čechy se skončila. Roku 847 a 848 bojowáno s obau stran bez prospěchu rozhodného: neb ačkoli kronikáři němečtí o wítězstwích mluwili, zwláště r. 848, kdežto králowic Ludwík sám wojsko byl wedl, nemohli předce tajiti se také o wpádech, které Čechowé do Bawor činili, dokazujíce tím, že wítězstwí ta nic jiného nebyla, než oby-

69) Ruodolfi Fuldensis annales ap. Pertz I, 364. — Prudentii Trecens. annal. ibid. I, 422. — Annales Xantenses, ibid. II, 228.

čejné střídaní se štěstí válečného. Ku konečnému roz- 849
hodnutí dlauhého boje wyprawil král r. 849 silnější wojsko, nežli kdy předtím; a sám nemocen jsa, na místě swém příteli a miláčkowi swému, wéwodě Ernstowi, muži přednímu w říši swé, proti Čechům wésti je kázal. I Thakulf, markrabě na hranicích Srbských, a mnozí hrabata i opatowé ze wšech zemí Německých, k wýprawě té s družinami swými se připojili. Wtrhše do Čech, když počali wztékati náspy a záseky, we kterých Čechowé se byli zawřeli, markrabě Thakulf těžce poraněn jest, a autok odražen sice, ale se ztrátau welikau. Protož Čechowé do ležení německého k jednání o pokoj několik mužůw wyslali; kteřížto když předewším po Thakulfowi, jakožto jazyka i obyčeje Slowanského nejwíce powědomém, se ptali, on jakkoli umdlena se cítil, na koně wsed, jezdecky s nimi se obíral, aby ran jeho nezpozorowali. A wšak když jednání ještě trwalo, někteří hrabata přikwačiwše na ležení české w pokoji si howějící, boj krwawý obnowili; za nimi celé wojsko německé k autoku se hrnulo. Tak nešlechetnau wěrolomností rozdráždění Čechowé wzchopili se wšickni ku pomstě strašliwé. Odraziwše autok, potlaukli náramně wšecky haufy nepřátelské, a stíhajíce je na autěku až do ležení jejich, tu je se wšech stran obklíčili. Nyní Němcům bylo prositi o pokoj a postawiti rukojmě, kterýmižby náwrat do wlasti sobě wykaupili. Cesta, kudy se wrátiti měli, jim předepsána; wšecka nářadí a zawazedla zůstala wítězům, i zbraně samy musely jim odewzdány býti. Pohanění takowéto bylo neslýchané w národu německém, a zmatek spůsobilo weliký i wšeobecný.[70]

70) Dle slow Ludenowých (Geschichte des teutsch. Volkes VI, 25. 26.) Srwn. Rudolfi Fuldens. annal. ap. Pertz I, 366. Prudentii Trecens. ann. ibid. I, 444. (exercitus turpiter profliga-

849 Wšak místa, kde boj ten se konal, ani hrdiny, který Čechy w něm wedl, historie pohříchu nám nezjewuje.[71]

Za nowau a wětší tuto ztrátu Čechům se odplatiti nezbýwalo Ludwíkowi naděje, když říše jeho stejnau dobau i na seweru od Normannůw weliké škody trpěla, potom pak i wšeobecný hlad a mor Němce hubiti se jal. Protož nelze bylo jemu jináče, než spokojiti se s mírem tím, který s Čechy uzawřen byl, jehožto wšak forma i další obsah u tehdejších letopisůw se tají.[72]

Válečné štěstí české dodalo smělosti a odwahy sausedům jejich Slowanským, kteří ještě králi Německému
851 podléhali. Roku 851 pozdwihli se nejprw Srbowé, a wšak podrobeni jsau opět, wíce strojným pleněním jejich země, polí a osení od wojska Ludwíkowa,[73] nežli brannau mocí. Mnohem ale důležitější bylo, co w Morawě se dálo. Jestliže Ludwík sám *Rostislawa* na trůn Morawský posadil, nebylo mu dlauho kochati se nadějí o wěrnější oddanosti jeho. Mojmír byl mu jen podezřelým: Rostislaw stal se i nebezpečným. Dáwní tohoto panownika žádost, dobyti Morawě nepodlehlosti, wyzrálwši brzy w pewný aumysl, stala se nejwyšší úlohau jeho žiwota, o kterauž wšemi spůsoby a prostředky, we štěstí

tus) a Annales Xantenses ibid. II, 229 (valde humiliati reversi sunt in patriam).

71) Kdyby Hájek skutečně byl měl swé zwláštní české kronikáře z tohoto wěku, (jakož nestydatě dosti jimi se wychlaubal), jakby to možná bylo, žeby o wšech těchto bojech Čechůw s Karlem Welikým a s Ludwíkem Německým, ba ani o křestu Řezenském ničeho se byl nedowěděl?

72) Ti dějepisci Němečtí, kteří domněnku o poplatnosti České naproti říši Karla Welikého zastáwají, nenesnadně bohdá se přeswědčí, že této doby aspoň poplatkůw z Čech do Němec se nenosilo.

73) *Ruodolfi Fuld. ann. l. c. p. 367:* Perditis frugibus et omni spe victus adempta, magis eos fame quam ferro perdomuit.

i w neštěstí neustále se snažil. K tomu cíli také w lepší 851
přízeň wešel s Bulhary, mocnými sausedy swými na
wýchodu,[74] hledal swazku přátelského s domem Byzant-
ským, a opatřil zemi swau několika pewnostmi na onen
čas nedobytnými. Král Ludwík wida, kam aumysly tyto
měří, nemeškal jim na odpor se stawiti. Roku 855 855
s welikým wojskem do Morawy šed, wrátil se wšak bez
wítězstwí a se škodau, nesměw autokem se hnáti na
pewné hradby protiwníka swého, a byl na autěku swém
důrazně od Morawanůw pronásledowán.[75] To prozatím
zjednalo Rostislawowi swobodu a nepodlehlost aspoň
skutkem, protože Ludwík skrze několik let ničeho dále
proti němu předsebráti nemohl. Od té doby moc jeho,
wždy wíce se zmáhajíc, stáwala se útočištěm wšech od
Ludwíka utiskowaných a pronásledowaných; k ní zření
swé brali a na ni spoléhali wšickni, kdo proti králi se
zpěčowali, až i královici sami. *Slawitah*, kníže Český,
baworským wojskem z Witoraze města swého wyhnaný,
utekl se k Rostislawowi, an zatím Ludwík bratra jeho,
k Čestiboru knížeti Srbskému wyhnaného, pod ochranu
swau přijaw, na Witorazi pánem učinil.[76] Nejwyšší

74) Prudentius Trecens. ap. Pertz I, 448.

75) *Ruodolfus Fuldens. l. c. p. 369:* Rex Hludovicus in Sclavos Marahenses contra Rastizen ducem eorum sibi rebellantem parum prospere ducto exercitu, sine victoria rediit; malens adversarium, firmissimo ut fertur vallo munitum, ad tempus dimittere, quam militum suorum periculose pugnando damna sustinere. — Rastiz cum suis insecutus, plurima trans Danuvium finitimorum loca praedando vastavit.

76) *Ruodolfus Fuld. l. c. p. 370:* Otgarius episcopus (Eichstadensis) et Hruodoltus comes palatii, et Ernustus filius Ernusti ducis, cum hominibus suis in Boemanos missi, civitatem Wiztrachi ducis ab annis multis rebellem occupaverunt, expulso ab eo Sclauitago, filio Wiztrachi, qui tyrannidem tunc in ea exercebat. Quo per fugam lapso et ad Rasticen se confe-

855 auředníci říše Ludwíkowy, jmenowitě hrabata Werinher i Gundaker, zbaweni bywše auřadů swých, k Rostislawowi se obrátili. Sám nejstarší králewic Karlmann, wéwoda Korutanský, hledaje ochrany a bezpečí před otcowým hněwem, roku 861—863 s Rostislawem se spolčil; a druhý syn, Ludwík mladší, následowal příkladu bratrowa, když i on r. 866 proti otci se pozdwihl.

Wšecky tyto zprávy, z pramenůw Německých wáženy jsauce, objewují nám jen poměry Rostislawowy k říši Německé, a i ty jen náhodně a jednostranně; letopisci zajisté Němečtí toho wěku, obírajíce se jen s událostmi we wlasti swé, nestarali se o sausedy swé dále, než pokud s nimi Němcům činiti bylo; Slowané pak swých tehdáž ještě letopiscůw neměli. Protož o tom, co w lůně národu samého w Čechách a w Morawě se dálo, žádné owšem zprávy se nám nedostalo. Toho tím wíce litowati jest, čím důležitější byly proměny, které právě tehdáž w celém duchu a smýšlení, obyčejích a právích, občanském zřízení a státních poměrech národu našeho se zběhly. Bylť to zajisté wěk wítězení křesťanstwa nad pohanstwem, kteréžto w národu tak srdečně nábožném, jakowý jest náš, bez welikého myslí rozjaření a kolotání předsejíti nemohlo; bylť i wěk zmáhající se

rente, frater ejus, qui ab eo patria pulsus apud Zistiborum Sorabum exulabat, ad regem fideliter veniens, loco fratris dux constituitur. Tuto „civitas Wiztrachi“ wšickni dějepisci čeští na Witoraz (něm. Weitrach, nyní Weitra w Rakausích) wykládají (srw. Dobnerowy annales Hayec. III, 26); a wýklad podobnější nad tento aspoň není na snadě. Že slowo „Wiztrach“ mezi ta jména Česká náleží, která Němci wyslowujíce zpotwořují, o tom žádný pochybowati nebude, kdokoli do čisté jadrnosti a kořenitosti jmen českých wůbec se zná. Witoraz neb Witraz jest hrad Witoradůw neb Witradůw (srwn. Časopis česk. Museum 1834, st. 408); z Witraze udělali Němci „Wiztrach.“

jedinowlády, a tudíž i přechodu s wetché slowanské 855
rozdrobenosti a nepodlehlosti k ústrojnému státnímu celku. Jakkoli prospěšné a blahočinné byly proměny tyto, není wšak pochyby, že nejednu půtku, nejednu bauři w národu za sebau potáhly; ale i cokoli toho se stalo, zůstalo a zůstane nawždy tmau nepaměti pokryto, an žádný hodnowěrný swědek nás o něm zprawowati se nejal.[77]

Jen jeden jediný, a wšak předůležitý skutek onoho wěku zachowal se w paměti potomstwa, jelikož símě jeho blahoplodné ujawši se pewně, odolalo baurem wšech potomních wěkůw, a i podnes ještě hojné a spasitelné owoce millionům lidstwa wydáwati nepřestáwá. Bylo to powolání obau filosofůw *Cyrilla i Methodia* do Morawy, a jejich apoštolowání mezi Slowany.

77) Jan Jiří Středowský, Hájek to Morawský, ač Českého sice o něco lepší, (umřelť co farář w Pawlowicích na Morawě r. 1713) — we swé „Sacra Moraviae historia seu Vita SS. Cyrylli et Methudii 1710“ s neobyčejnau i pilností i wýmyslností nahromadil weliké množstwí facta i ficta z onoho wěku: na štěstí wšak dílo jeho již nikomu na Morawě za pramen a za prawidlo wíce neslauží.

ČLÁNEK PÁTÝ.

WELIKOST A PÁD ŘÍŠE MORAWSKÉ.

Cyrill a Methodius w Morawě. Rostislawůw nešťastný konec. Swatopluk, veliký panownik Morawský. Jeho spojení s Čechy. Křest Bořiwojůw. Slowanská liturgie w Čechách i w Morawě. Boje s králem Arnulfem. Wpád Maďarský. Swatoplukowa smrt. Krwawý rozbroj synů jeho. Odtržení se Čech od Morawy. Zahynutí říše Morawské. R. 862 — 907.

862 K jižným Slowanům, kteří po Moesii, Thracii, Macedonii a po Řeckém polauostrowu se byli rozhostili, křesťanství proklestilo si dráhu již s počátku VII století.[78] Obrácení národů těchto dálo se křesťanskau horliwostí Byzantincůw, a to klidně i bez odporu, poněwadž tu náboženstwí samo pro sebe, a ne co prostředek ku panstwí a wládě, rozšiřowáno bywalo; pročež tito Slowané přilnuli tím stáleji hned ku křesťanstwí, čím wice ono na wlastním přeswědčení jejich zakládáno. Záhy bylo je wídati postawené i w nejwyšších auřadech a důstojenstwích, jak na dwoře císařském, tak i we wojště, ba

78) Za důkaz slauží zápowědi některých slowanskopohanských obyčejůw, na koncilium Trullanum čili Quinisextum r. 692 wynešené a u Mansiho tom. XI, 921 sl. tištěné. — Srwn. Constantini Porphyrogennetae de administr. imper. cap. 32. pag. 99. —

i w církwi. Za příklad slaužiž Nicetas, rodilý Slowan, 862
jenž powýšen byl r. 766 na důstojenstwí patriarchy Konstantinopolského; a o století později, r. 867 s welikým Basiliem Macedonským rodina Slowanská i na císařský trůn Byzantský se dostala, na kterémž i skrze sto let se udržela. Při takowém wěcí stawu snadno jest pochopiti, kterak se stalo, že w IX století dwa w Macedonském Soluně, městě tehdáž odpolu řeckém, odpolu slowanském, rodilí bratří, mohli literaturu Slowanskau založiti a řadu spisowatelůw slowanských co nejdůstojněji započíti.

Cyrill a *Methodius*, synowé Solunského patricia Lwa, wynikali za wěku swého mezi učenými Carihradskými jak známostmi, tak i pobožností žiwota. Zwláště pak Cyrill, (jehožto z mládi Konstantinem nazýwali,) uměl se zároweň we wěcech i božských i světských, a slynul neobyčejnau známostí jazykůw řeckého, latinského, slowanského, armenského i chazarského; jsa důwěrný přítel Konstantinopolského patriarchy Photia, známého z rozdwojení se církwe wýchodní a západní, newáhal předce postawiti se tytýž i w odpor smyslům jeho. Když Chazaři, na Černomoří we dnešních jižných Rusích panowawší, požádali sobě učitelů křesťanských z Konstantinopole, poslán jest Cyrill do země jejich, a blahočiniw skrze několik let w tomto již od židowských a mohamedanských wěroučitelůw wšelijak pokaušeném národě, oswobodil jaté u nich křesťany a wyzdwihl kosti sw. Klementa, někdy biskupa Římského, jenž podstaupil okolo r. 102 w taurickém Chersonesu smrt mučedlnickau. Starší jeho bratr Methodius, mnich na hoře Olympské a malíř spolu, dostaw se okolo r. 860 ke dworu bulharského krále Borisa, šťastně jej na křesťanskau wíru obrátil, nejprw wyobrazením posledního saudu, potom i wyučowáním. Boris uchýlil se s prosbau o kněží a učitele

862 nejprw do Konstantinopole, potom do Říma i k císařům Římským; a známo jest, že sporem o přiwlastnění sobě této nowé čeledi křesťanské nabylo schisma církwe wýchodní a západní, právě té doby se pučiwší, nemálo podnětu.

Zdárný účinek ten, že dwa národowé, křesťanstwa a europejské oswětě až potud nejnebezpečnější, konečně sami k nim přilnuli, roznesl powěst slawnau o působení obau bratří až do dalekých zemí. Pro Slowany ale ještě wážnější a zajímawější musela býti zásluha ta, že Cyrill, 855 wynalezew r. 855 zwláštní litery, — po něm *cyrillice* zwané — jenž wšecky rozmanité zwuky jazyka slowanského až do těch nejjemnějších rozdílů podiwnau určitostí, jasností a aupIností značily, písma swatá i knihy církewní do téhož jazyka, podlé nářečí tehdáž u macedonských Slowanůw užíwaného, překládati byl počal.[79] Písmo zajisté, otewřewší Slowanům bránu k oswětě nowoeuropejské, zdomácnilo i zaúrodnilo teprw křesťanství mezi nimi.

Také Rostislawa Morawského donesla se powěst o tom, co u jižných Slowanůw, u Bulharůw a Chazarůw se bylo stalo. I buď že sama toliko potřeba zdárnějšího a důkladnějšího naučení, buď že spolu i žádost ho pobádala, wstaupíc do trwalého a důwěrného s Byzantinci spolčení, wymaniti se i w této příčině od Němců: wždy jisté jest, že usilowal zjednati národu swému dobrodiní

79) Srwn. Dobrowského pojednání: 1) Cyrill und Method, der Slawen Apostel. Ein historisch-kritischer Versuch, Prag 1823; 2) Mährische Legende von Cyrill und Method, Prag, 1826, — w aktách král. České společnosti nauk. Oboje to pojednání dáwá mnoho swětla w temné wěci této. Předce ale také wyznati se musí, že Dobrowský, neznaw owšem dwau legend staropannonských, nedáwno teprw odkrytých, také řeckého žiwotopisu arcibiskupa bulharského Klementa (pramenu-to důležitého) méně sobě wážil a méně užíwal, nežli slušelo.

díla tak wýtečně apoštolského. Wyprawiw poselstwí do 862
Konstantinopole, požádal císaře Michala o slowanské
učitele; neb ačkoli národ jeho již byl přijal křest od
kněží německých, wšak pro nedostatek u wyučowání
ještě křesťanstwí bylo do myslí jeho se newštípilo. Císař
Michal radost maje z poselstwí toho, wyprawil k Mora-
wanům oba slawné bratří samy, potřebami na cestu hojně
je opatřiw.

Tímto spůsobem dostawše se Cyrill a Methodius
s učedlníky swými do Morawy, dowršili zde blahočinné
dílo své. Překlad slowanský písem swatých a potřeb-
ných knih církewních jimi tu dokonán,[80] a w častém
po wšech krajích říše Morawské cestowání hlásáno slowo
boží lidu w řeči jeho wlastní. Přičiněním jejich mnoho
kostelůw buďto znowu staweno, buďto, jako kostel S.
Petra w Olomauci, lépe nadáno.[81] Slowanský spůsob
služeb božích rozšířil se brzy netoliko w Rostislawowě
říši, ale i u pannonských Slowanů, nade kterýmiž, an
Priwina w boji proti Rostislawowi (okolo r. 861) byl
zahynul, Priwinůw syn Kocel panowal. Roku 865 Salc- 865
burský arcibiskup Adalwin posledníkráte slawil wánoční
swátky u Kocela na hradě jeho Mosburku nedaleko Bla-
tenského jezera;[82] nebo brzy potom i tento kníže, a
s ním Pannonie celá, uchýlili se ke Slowansým učitelům

80) Staropannonská legenda prawí, že Cyrill s Methodiem na počátku jen žaltář i ewangelia se skutky apoštolskými, i wybrané kusy pro služby církewní přeložili, a že teprw po bratrowě smrti Method sám celau owšem biblí, kromě knih Machabejských, slowansky přetlumočil.

81) *Ant. Boczek Codex diplomat. et epist. Moraviae, tom. I, p. 32:* Ratis dux tradidit in die consecrationis ecclesiae S. Petri in Olomutici per venerabilem fratrem Kyrillum omnes homines castelli et civitatis ad ripam usque Maravae fluvii.

82) Podrobné o místu tom zprávy nacházejí se w J. Kollára Cestopisu do horní Italie, w Pešti 1843, na str. 9 sl.

našim, kterýmžto němečtí diecesáni nadarmo bránili přístupu a místá w dosawadních diecesích swých.

Baworští biskupowé, jichžto biskupské okresy a práwa takowauto ujmu trpěly, nemohli proto utajiti stížností swých u papeže i u císaře; a ohled na počínawší práwě tehdáž různice mezi Římskau a Řeckau církwí naskytuje nám, že žaloby jejich wztahowaly se také na prawowěrnost obau bratří, w podezření a pochybu ji uwozujíce; jakož pak i samo požádaní jejich z Konstantinopole chtělo se počítati Rostislawowi za zpauru a odpadnutí od Říma. Naproti tomu pochybowati nelze, že papež Mikuláš duchem wytečný, slyše o blahoplodném počínaní apoštolů Slowanských, a jistě také od Rostislawa za ně přímluwu maje, nechtěl saudem swým se ukwapiti a působení jejich náhle zastawowati. Powolal jich tedy k sobě do Říma, aby dowěděti se mohl od nich samých, co a kterak učí. Oni pak sami tím ochotnější byli k cestě té, aby tam swěcení učedlníků swých na kněžstwí, kteréhož jim od německých biskupůw odpíráno, nabyti mohli. I nastaupili tu cestu, apoštolowawše w Morawě půl páta léta; Cyrill wzal i nalezené kosti sw. Klementa s sebau, aby papeži a Římanům w dar je přinesl. Cesta jejich wedla je skrze země Kocelowy a skrze Benátky, kdež jim již nemalé s latinskými kněžími hádky nasťaly. Dříwe pak nežli Říma dojeli, umřel Mikuláš (13 Nov. 867); nástupce jeho Adrian II wyšed, pro uctění swatých oněch reliquií, které přinášeli, jim wstříc we slawné processí až za brány městské, přiwítal je u sebe co nejlaskawěji.

W Římě zdrželi se oba bratří až do r. 869, mnohé jak s papežem Adrianem, tak i s učenými na jeho dwoře biskupy Formosem, Gauderikem, Arseniem i bibliothekářem Anastasiem pojednáwaní měwše. Adrian přeswědčil se o auplné prawowěrnosti jejich, a schwálil i slowan-

skau jejich liturgii, nabyw dříwe důkazůw dokonalého 869
jejich poslušenstwí. Zatím ale Cyrill ochurawěw, odřekl se další we Slowanstwu práce, a učiniw se mnichem,[83] umřel již den padesátý po wstaupení do kláštera, t. 14 Febr. 869, stáří let 42. Na smrtedlné posteli napomínal ještě bratra swého k setrwání w díle počatém: „Hle bratře, (dí), posawad sme dwa saupřeží byli, oba jednu brázdu táhnauce; nyní já na léše padaje, končím wěk swůj. Ty wšak setrwej w díle spasitelném, a nedej se láskau k domowu zawesti, abys je opustil.“ Method chtěw ostatky bratra swého, po wůli matčině, we klášteru swém Olympu dáti pohřebit, ku prosbě biskupůw Římských swolil k pochowání jejich w Římě we chrámě sw. Klementa. Mezitím, když Rostislawa Morawského jiné zaměstnáwaly péče osudné, přišli od Kocela knížete Pannonského poslowé do Říma, o propuštění Methodiowo do wlasti jejich žádajíce. Adrian wyprawil ho sice ke wšem třem knížatům Slowanským, Rostislawowi, Swatoplukowi a Kocelowi s bullau, we kteréž netoliko dílo apoštolů slowanských bylo chwáleno, ale také neukrytě wyřčeno, že krajiny knížat těch nepostředně pode zprawu Římské stolice náležejí:[84] než poněwadž ohromné zatím

83) Teprw při této příležitosti proměnil také dosawadní swé jméno Konstantin (Kostětín) na Cyrilla.

84) Důležita jsau we mnohém ohledu následující slowa w bulle Adrianowě, nám jen z překladu we Staropannonské legendě známé: „Ne tokmo-bo u sego swjatitelskago stola prosiste učitelja, no i u blagowěrnago carja Michaila, da posla wam blažennago filosofa Konstjantina i s bratom, dondeže my nedospěchom. Oni-že (t. j. Konstant. i Method) uwiděwše apostolskago stola dostojašča waša strany, kromě kanona ne s'tworistě ničeso-že, no k'nam priidostě, i swjatago Klimenta mošči nesušče.“ — Při schwálení slowanské liturgie dodána tu wýminka znamenitá: „Sej-že jedin chranite običaj, da na mši pr'woje čtut apostol i ewangelie rimski, tjače slowensky;

869 přewraty a bauře do Morawy jíti bránily, zůstal Methodius we wlasti Kocelowě. Tento pak užiw příležité chwíle, poslal jeho brzy nazpět do Říma s prosbau, aby Pannonské biskupstwí, k Římskému někdy patriarchátu počítané, obnoweno a Method prwní opět na stolici jeho powýšen byl; čehož i bez nesnáze dosáhl.

Padly tyto důležité církewní proměny do doby, we kteréž na Morawě a Dunaji weden byl nejtužší boj o nepodleblost a samostatnost národní; a jelikož Němci w zemích Slowanských byli zwykli prowozowati wždy pospolu a nerozdílně práwa panstwí duchowního i světského, není pochyby, že i ony napomáhaly k wětšímu zapletení a zjitření boje toho. Štěstí válečné w něm dlauho jakoby maní se kolotalo. Když w měsíci srpnu
864 864 král Ludwík proti Rostislawowi opět pole sebraw, jej na hradu jeho Děwíně, nad austím řeky Morawy do Dunaje, mocně oblehl, on slaba se cítiw, žádal o pokoj a slíbil i s lechy swými králi býti oddaným a wěrným.[85] Ale již o dwě léta později (866) králewic Ludwík sám i s několika předními pány říše Německé pobízeli ho, aby zpěčiw se, zdwihl proti starému králi nowau wálku. Konečně r. 868 wypukl poslední weliký boj mezi Rostislawem a Ludwíkem.[86] Wálčeno s obau stran dlauho bez prospěchu. Roku 869 rozšířilo se diwadlo wáléčné na ten spůsob, že i Čechowé a Srbowé, pobídnutím nepochybně Rostislawowým, zbraně se chopiwše, oni do Bawor, tito do Durinska záhubné wpády činili; také

da sja ispolnit slowo knižnoje, jako wschwaljat boga wsi jazyci" oc. oc. Již sama ta dwě místa ručí za prawdiwost a nepodwrženost bully té.

85) Annales Fuldens. ap. Pertz I, 378.

86) Že již i r. 868 wálčeno bylo, doswědčuje Hincmarus Remensis (ibid. 482) k r. 869 těmito slowy: cum quibus praesenti et praeterito anno saape cominus sui congredientes etc.

Rostiślawův synowec, *Swatopluk*, jenž pod strýcowým 869
právem, jakož se zdá, w Nitranské krajině panował, připomíná se toho léta co spolubojowawší. Král Ludwík wyprawil tehdáž tři veliká wojska: jedno z Durink a ze Sas wyslal se synem swým Ludwíkem proti Srbům; druhé z Bawor syn jeho Karlmann proti Swatoplukowi wésti měl; s třetím, we Francích a Švabech sebraným chtěl sám osobně proti Rostislawowi táhnauti, ale onemocněw, musel svěřiti wrchní nad ním správu nejmladšímu synu Karlowi. Oba králowici wnikli do Morawy hluboko, Karel, jak se zdá, z Rakaus, Karlmann z Pannonie; aniž jim bylo s velikým odporem zápasiti. Karel dostal se až k Welehradu, hlawnímu Rostislawowu sídlu, jehožto ohrady na onen věk byly nadobyčejné a bezpříkladné;[87] i poplenil a w popel obrátil celé okolí jeho. Také Karlmann se své strany tak se přiblížil, že obě wojska mohla w zemi nepřátelské, — asi w jižní částce dnešního kraje Hradištského w Morawě,[88] — spojiti se. Předce wšak nedosáhli aučele, pro který celá ta wý-

87) *Annal. Fuldens. ap. Pertz I, 381:* Karolus dum cum exercitu sibi commisso in illam ineffabilem Rastizi munitionem et omnibus antiquissimis dissimilem venisset etc. Že zde starý *Welehrad*, dnešní krajské město Hradiště w Morawě, se míní, zdá se nám téměř nepochybné býti; doswědčují toho přízniwá poloha na ostrowu řeky Morawy, jméno samo (Welehrad, magna munitio, Hradiště, munitus locus), a staré powěsti o někdejší sláwě Welehradu, o Methodiowě w něm bytu, konečně w listině Otakara I (27 Nov. 1228 dané) slowa: Welehrad civitas primo, modo burgus etc. Starý Welehrad wpádem Maďarským zahynul, a na zbořeništi jeho teprw r. 1258 dnešní Hradiště založeno.

88) Spojení obau wojsk jen za přechodem jednoho z nich přes hory Karpatské státi se mohlo; poněwadž ale hořejší prosmyky hor těchto pro weliká wojska onoho wěku neschodné byly, nedá se jináče mysliti, než že přechod ten ne wýše než pod 49° sew. šíře (asi u Wrbowce a Veliké) wywesti se dal.

869 prawa předsewzata byla, podrobení totiž Rostislawowa.[89] Obywatelé byli před nimi ustaupili; oni pak, popleniwše w zemi wšecko, museli pro nedostatek potraw bez pořízení nazpět wrátiti se. Rostislaw byl podrážděn a uražen, ale ne poražen; Welehrad zůstal nedobyt; ano Němci, wracujíce se, weliké utrpěli škody. Na to pokoj uzawřen pod wýminkami pro Ludwíka newelmi přízniwými.[90] Lépe zdařila se wýprawa proti Srbům a námezdným jejich pomocníkům českým,[91] kteříž od Ludwíka mladšího poraženi a podrobeni byli.

870 Tímto spůsobem s počátku léta 870 dokročiw wrchu moci a wlády swé, požíwal Rostislaw skutkem oné ne-

89) Fuldské letopisy, jen o wítězstwích mluwíce, celému pásmu dějin tohoto času w odpor se stawí, aniž jaké okolnosti neb následky wítězstwí těch udati umějí. A wšak ani w jejich slowích („omnia moenia *regionis* illius cremavit incendio“) smysl ten newězí, žeby Karel samé oné „ineffabilis munitio“ byl se zmocnil, (neb o tom bylby letopisec jistě určitěji a důkladněji se pronesl), ale jen že wšecky záseky a náspy okolí onoho spálil a zbořil. Naproti tomu Hinkmar Remešský, jenž také o tom, co se dálo, dobře zprawen byl, wýslownĕ dokládá, že králowici buď málo, buď owšem nic nepořídili a s welikau škodau se wrátili: aut nihil, aut parum utilitatis egerunt, sed damnum maximum retulerunt (Pertz I, 482). Konečně i sama okolnost ta, že Swatopluk 870 dobrowolně ku Karlmannowi přistaupil, dáwá důkaz neodolatelný, že rok předtím nikoli podroben nebyl.

90) *Hincmarus Remens. l. c.* Hludovicus pacem sub quadam conditione apud Winidos obtinere procuravit. Z toho wyswítá, že Ludwík a ne Rostislaw pokoje toho hledal.

91) *Annal. Fuld. l. c.* „Behemi, qui a Sorabis mercede conducti fuerant.“ Služby wálečné i kromě wlasti za mzdu konané značí wýznamně powahu starých Čechůw, jež i Poëta Saxo nazýwal „natio-studio satis aspera belli.“ Nowý to důkaz, kdyby ho ještě potřebí bylo, jak nedůwodné a neprawé byly snowé domysly Hájkowy o žiwobytí téměř idyllickém Čechůw prwowěkých.

podlehlosti a samostatnosti, o kterau skrze celý žiwot 870
swûj se byl snažil. Tím bolestněji ale muselo ho to dojmauti, když uzřel, kterak nejen krajané, ale i pokrewní a domácí jeho sami poklad ten tolikerau krwí dobytý zmařiti usilowali. Ctižádostiwý synowec jeho Swatopluk domýšlel se w tom většího prospěchu, kdyžby odřekna se poslušenstwí strýce snad obtížně panowitého a přísného, podnikl raději wrchní wládu Karlmannowu; kterými wnadami na to naweden jest, že dal se i s zemí swau w ochranu netoliko cizozemce, ale i dosawadního nepřítele swého, newí se.[92] Rozlítiw se nade zradau takowau, wyslal Rostislaw muže, kteří Swatopluka na hostině přepadnauti a zawražditi měli; ten ale, záhy o tom wystřežen, wyhnul se hodům, sokolčí low předstíraje. Na to jal se Rostislaw s ozbrojeným haufem osobně stíhati jeho, ale od synowce sám oblauzen i jat jest. I tak dalece zapomenul se Swatopluk sám nad sebau, že strýce a pána swého hanebně zrazeného, že hrdinu národu swého zbraně zbawiw do okowû wrhl a nejlitějšímu jeho nepříteli Karlmannowi wydal. Nešťastný panownik, řetězy sklíčen a přísně ostříhán, poslán Karlmannem do Řezna, aby tam po Ludwíkowě wrácení se z Poreyní sauzen byl.

Náramně zaplésáno na dwoře Německém nade zdařením tímto. Nejstálejší, nejnebezpečnější nepřítel Německé říše, podpûrce wždy ochotný wšech německých odbojníků, zakladatel mohutné říše Slowanské s dalekosáhlými záměry, — nyní wězel upautaný w cizině, od nepřátel očekáwaje osudu swého. Karlmann wrazil bez meškání do říše opuštěné, ana překwapena změnau tak

92) *Annal. Fuld. l. c. 382:* Zuentibald, nepos Rastizi, propriis utilitatibus consulens, se Carlmanno una cum regno, quod tenebat, tradidit. W čem ty propriae utilitates záležely, nedokládá kronikář skaupozwúký.

870 náhlau, nikterak neodporowala; osadiw města i hrady lidmi swými, ustanowil hrabata Engelšalka i Wiléma za zpráwce zemské w Morawě, a odnesl s sebau do Korutan králowské poklady Rostislawowy; i wše to podařilo se mu bez nesnáze, bez krwe prolití. Důklad rozhodných dějin těchto cítěn široko daleko; i jewil se také neprodleným powýšením hlasu poslůw Ludwíkowých naproti králi Karlowi Franskému, když po smrti Lothara II s ním o rozdělení Lotharingie činiti měli.[93]

Král Ludwík, wrátiw se do Řezna w listopadu 870, poručil přiwesti Rostislawa těžkými řetězy spautaného před sebe, i dal ho potom saudit Frankům, Švábům a náhodau přítomným několika Slowanům, jenž ho k smrti odsaudili. Král wšak kázal mu wylaupiti oči a strčil ho do kláštera Německého, — po čemž o něm we kronikách nikde wíce se nemluwí.[94]

W době této zrady a poroby Swatoplukowy počalo se zmíněné již nahoře Methodiowo biskupowání w Pannonii a Morawě; a i při něm nezachowal se nowý panownik tak, jak to čest jeho žádala. Když biskupowé němečtí, (mezi nimižto zwláště Salcburský arcibiskup Adalbert a podřízení jemu biskupowé Hermenerik Pasowský i Hanno Frisinský známi jsau,) proti němu se wzepřeli, jakoby částky diocesí jejich bezprawně k sobě potahowal, Swatopluk pro apoštola slowanského na wlastním jeho dwoře stíhaného neměl než jalowá slowa ku

93) Hinkmar Remešský (u Perce I, 487) o tom wýslowně swědčí.

94) Annal. Fuld. et Hincmar. Rem. l. c. — Regino (ap. Pertz I, 570) mluwí o tom k r. 860 (!), zmatečně, jakž obyčej u něho. — Annales Xantenses ibid. II, 234, k r. 871. — Znamenitý dějepisec německý, Jindřich Luden, we swé Geschichte des teutschen Volkes, VI, 116, 117, o celém příběhu tomto sprawedliwější a ušlechtilejši saud wynesl, nežli sme w nowějších časích od Němcůw slýchati zwykli.

politowání, aniž postawil se na odpor, když oni pohnawše 870
jej mocí k saudu swému do Němec, tam do půl třetího
léta jako u wězení ho chowali.[95] Nepropustili pak ho
dříwe, než až od papeže Jana VIII, Adrianowa nástupce,
klathau proto stíháni jsau (r. 873).

Wšak i Swatopluka stihla brzy pomsta za tak ne- 871
šlechetné se chowání. Wládaři zajisté Karlmannowi
w Morawě, nenalezawše jeho dosti powolna, aniž dosti
poslušna rozkazůw německých, obžalowali ho z newěry.
Powolán jsa ku Karlmannowi, když přišel, uwržen jest,
jako předtím strýc jeho, do žaláře, w němž i nápodobně
jemu očekáwal saudu swého.

95) Wyprawuje nám o tom obšírněji staropannonská legenda w tato slowa: když biskupowé stíhali Methodia, že prý „na našej ohlasti učíši: On-že Methodij otwěšča: I az aščebych wědal, jako waša jest, kroměbych chodil; no swjatago Petra jest. Da prawdoju, aščeli wy rwenija radi lakomstwa na staryja preděly nastupajete, črez kanony wzbranjajušče učenia božia, bljudětes', jeda kako chotjašče želěznu goru kostjanym temenem probiti, mozg waš izlějete.“ Něša-že jema: „Jaro glagolja, zla dobudeši.“ Otwěšča on: „Istinu glagolju pred cary, i ne styžu-sja. A wy tworite wolju wašu na mně; něsm bo lučše těch, iže sut prawdu glagoljušče, mnogymi mukami žitia sego izbylí.“ Mnogam-že rěčem progonenam, i ne moguščem protiwu jemu otwěščewati, reče korol (Swatopluk) iznica: „Ne tružajte mojego Methodija, užebo sja jako i pri pešči upotíl.“ Reče on: „Ej wladyko! filosofa potna inogda srětše ljudie, něša jemu, čto sja potiši? dějet on: s'gruboju sja čadiju prěch.“ O tomže slowesi s'prěwše-sja razidoša; a onogo zaslawše w'Swaby, držaaše poltretija léta, (dondeže) dojde k Apostoliku; i uwěděw, poslja kljatwu na nja, da ne pojut mša, rekše služby, wše korolewi episkopi, dondeže i deržat. I tako i pustiša, rekše Kocelju: ašče sego imaši u sebe, ne izbudeši nas dobrě. No oni ne izbyša swjatago Petrowa suda; četyri-bo ot nich episkopi umroša.“ (W. Moskwitjanina l. c. p. 428—29.)

871 Morawanům upřímým a bodrým takowéto s knížaty jejich nakládaní tím nesnesitelnějším státi se muselo, že za sebau potahowalo i auplnau porobu i nekonečné svízely zemské. Pročež pozdwihše se walně, počali válku záhladnau proti německým posádkám. Aby boji swému dodali větší spojitosti a mohutnosti, přinutili *Slawomíra*, příbuzného knížat Morawských, ačkoli knězem byl, postawiti se w čelo. Úsilí jejich odměněno nejedním zdarem wítězným, a Němci tím do těžkých nesnází uwedeni.

Zatím Swatoplukowi, s wýše trůnu sotwa nastaupeného swrženému, a tím potrestanému, čím se sám byl prowinil, dostalo se w žaláři času a příležitosti, sželeti a pokáti se ze hříchu proti Rostislawowi spáchaného, i spamatowati se w prawdiwém položení swém. Nemohše na Karlmannowě dwoře ničím dolíčiti newěry jeho, propustili ho, co newinného, na swobodu; a Karlmann, chtěje udobřiti uraženého, a odčiniti křiwdu jemu činěnau, neoštídal se k němu s uctami a s dary. Swatopluk ale nedal se tím mýliti wíce; trpkým zkušením poznaw cenu přízní takowýchto, nehleděl než pomsty, pro kterauž také dwojnásobné neprozřetelnosti protiwníka swého ku prospěchu swému potměšilau chytrostí užiti obmýšlel. Twářiw se co wěrně oddaný, nawedl Karlmanna k tomu, že wojsko weliké proti Slawomírowi nowě wyprawené jemu samému wésti poručil. I stalo se pak, že w čele swých wlastních nepřátel wkročil opět do wlasti krwí zbrocené a k boji na smrt přichystané.

Morawané ustaupali před ním. Bez překážky prosul se až pod Welehrad, kdežto wojsku stany rozbiti kázaw, sám do města wešel, jakoby tam k ruce Karlmannowě namlauwati chtěl. A wšak rychle srozuměw si s národem swým, chopil se jarau silau opět žezla wlády, a pomámiw Němce twárností zjednaného míru,

přepadl je nenadále s celau mocí swau. Tu wšeliký od- 871.
por byl nadarmo; weliké jejich wojsko zhlazeno, málo kdo živen, ještě méně kdo autěkem se zachowal. Ztráta Němcůw byla nesmírná i nenahraditelná; málo bylo rodin w Bawořích, Rakausích a Korutanech, jenžby někoho ze swých oplakáwati neměly; radost ze mnoholetých wítězstwí pohřbena tím w hoři a nářku.[96] Karlmann kázal na rychlost sebrati wšecky Morawské rukojmě, co jich w zemi své měl, aby jimi zajaté své u Swatopluka wykaupiti mohl: wšak neobdržel prý, než jediného muže nazpět, a to polaumrtwého, jménem Ratboda.

Znal to dobře Swatopluk, že prwní toto skwělé wítězstwí, kteréž ho s národem opět smířilo, nebylo než počátek dlauhého a krutého boje, w němžto wšecky síly říše Německé na odplatu za hořkau ztrátu a na opětné podmanění tak nebezpečně zmáhajícího se krále Slowanského nasazeny býti měly. Pročež neopominul chystati a zbrojiti se k němu se wší horliwostí a opatrností.

Předewším důležité bylo jemu k tomu cíli užší a přátelské spojení s bojownými a války milownými Čechy. Již na podzimku téhož léta 871 pojal sobě sám za manželku kněžnu Českau, bezpochyby sestru wéwody *Bořiwoje*. Když newěsta se wzácným průwodem do Morawy wezena, wojsko německé, wedením Arna biskupa Wircpurského a hraběte Rudolta, z Rakaus se wysuwší, jalo se stíhati swatební ten průwod, jenž u jakési silně

96) *Annal. Fuld. l. c. p. 384:* Omnis Noricorum laetitia de multis retro victoriis conversa est in luctum et lamentationem. Přirownáwáno bitwu tuto k bitwě Varowě w lesích Teutoburských, a Swatopluka k Arminowi; i jest oprawdu nemálo ráznéhо podobenstwí, jak co do prostředků a zdaření, tak i co do důležitosti a následků obau těchto dějůw. A wšak o onom zprawilo nás péro Tacitowo, o tomto kronika mnicha Fuldského, — toho rozdílu odstraniti nelze!

871 ohrazené klauzy, pro snadnější průchod, 644 osedlaných koní za sebau opustiw, stihatelům w kořist je dal.[97] Swatbau tauto počalo se bezpochyby onno spojení Bořiwojowo s dworem Morawským, kteréž pro celé Čechy tak důležité následky mělo; spojení zwláštní, jehožto právní poměry a wýminky nám neznámy jsau, ačkoli saudě po skutcích a zpráwách pozdějších, pochybowati nelze, že Bořiwoj Swatopluka mnohem mocnějšího uznáwal za ochránce swého, a tudíž i podléhal poněkud wrchní jeho wládě. Čechowé od té doby spojowali zbraně swé s Morawany proti společným nepřátelům.

872 Když tedy následujícího roku 872 král Ludwík ta největší wojska, která ze wšech krajin říše swé sebrati mohl, w několika odděleních několikrát po sobě proti Swatoplukowi wysílal, zapleteni jsau také Čechowé do krwawé wálky té. Jedno wojsko, wedené Liutbrechtem arcibiskupem Mohuckým, wpadlo do Čech, kdežto patero lechůw, Swatoslaw, Witislaw, Heriman, Spytimír a Mojslaw s lidmi swými, welením jak se zdá Bořiwojowým,[98] je utkawše, poraženi a až k řece Wltawě pronásledo-

97) Z bohatého průwodu toho, mimo jiné důwody, tím wíce zawírati se dá, že slowa neurčitá letopisce Fuldského (u Pertza p. 384) „Sclavi Marahenses nuptias faciunt, ducentes cujusdam ducis filiam de Behemis“ na rody panowničí w Morawě a w Čechách, nikoli pak na lechy nějaké rozuměti se mají, jelikožby kronikář sice sotwa byl opominul, před slowa „Sclavi Marahenses“ postawiti značné „quídam.“

98) Wšecky rukopisy letopisůw Fuldských jmenují wýslownĕ jen pět lechůw; nejstarší wšak, ačkoli také o „quinque duces“ mluwí, wšak šest jich zejména wyčítá, „Goriwei“ (Bořiwoje?) k ostatním přidáwaje. Odpor ten jen tím se wyswětliti dá, že spisowatel sám jméno panujícího knížete Bořiwoje sobě snad ad marginem byl zaznamenal, kteréž potom jediný toliko přepisowatel nejstaršího exempláře mimo wůli spisowatelowu do textu pojal.

wáni byli. Mnoho Čechůw zahynulo prý w řece; jiní 872
pak utekli se do hražených měst, jichžto Němci nedobývali, alebrž popleniwše kus země, sami nazpět pospíchali. Swatopluk zajisté byl mezitím w Morawě několikrát swítězil nad Karlmannem a nad přispělými jemu ku pomoci Durinky, Sasiky, Franky a Bawory, a způsobil zwláště Baworům škody welmi čitelné. A wšak o této pro Němce nešťastné válce pozůstawili nám kronikáři zprávy tak chudé a nedostatečné, že do podrobného wyprawowání zabírati se nelze. Roku 873 Swatopluk 873
na místě wítězného hájení sebe již sám jal se dotírati na nepřátely; přeplawiw se přes Dunaj, saužil Karlmanna we wlastní jeho zemi tak, že tento, neměllí konečně zahynauti, otce o rychlau pomoc prositi musel. Ludwík pospíšiw sobě z Met do Řezna, skrze posly své umluwil pokoj nejen se Swatoplukem ale i s ostatními knížaty Slowanskými pod wýminkami takowými, jakowých okolnosti tehdejší dopřály. [99]

Kdyby nám welikost historických osob jen dle toho měřiti bylo, čeho snažením swým dosáhli, toťbychom museli Swatopluka w dějinstwu mnohem wýše postawiti, nežli jeho předchůdce Rostislawa. Čeho Rostislaw we dlauhém boji jen nedokonale dowedl, to Swatoplukowi

99) *Hincmar. Remens. l. c. I, 496:* Hludovicus — apud Mettis — nuntium accepit, quod nisi citissime filio suo Carlomanno in marchia contra Winidos subveniret, illum ulterius non videret. Qui statim reversus — ad Reginisburg perveniens, per missos suos Winidos sub diversis principibus constitutos *modo quo potuit* sibi reconciliavit. Dle toho poprawiti jest, co mnich Fuldský (I, 388) k r. 874 bají, že wítězný Swatopluk o pokoj prosiw, k wěrnosti a ku poplatnosti prý se zawázal, aby jen pokoje od krále požiti mohl. Možná jest arci, že na dwoře Německém takowéto powěsti rozhlašowány, jichžto lživost již i w Dobnerowých Annales Hayec. (III, 187—188) náležitě dolíčena.

873. zdařilo se rychle a w plné míře; neb od té doby wrchní panství Německé nad Morawau nezáleželo wíce než we pauhém jménu toliko a w dobrowolenstwí panowníkůw Morawských. Ale Swatopluk newrownal se strýci swému ani spanilostí mysli, ani čistotau a stálostí wůle swé. Rostislaw zápasil byl wíce o ušlechtilau idei, o nepodlehlost země a národu, Swatopluk wíce o rozšíření osobní swé moci a wlády. A jakkoli aukladné jeho si počínání dá se auklady od nepřátel jemu také strojenými omlauwati, wšak to newywracuje prawdy té, že mysl ušlechtilá nikdy a nikde lichotau obírati se, aniž w mistrném zádrhů lécení kochati se může. Pročež zdařilo se mu arci, státi se panowníkem mohutným, an wládu swau nad sausedy široko daleko rozprostranil, nepřátely děsiti uměl, a říši swé základ, jakož se zdálo, dosti pewný byl dal: ale potwrdil spolu příkladem swým tu sadu, o které i dějinstwo celé swědčí, že nowé říše a dynastie berau sice pokaždé we znamenité duchowní síle wznik a základ swůj, ale málo kdy spolu we mrawní welikosti. A wšak i to uznati se musí, že konáním přísné spra-wedliwosti uměl získati a pojistiti sobě lásku národu swého. [100]

Potomstwu zatím to, co zdědil, učinilo Swatopluka důležitějším, nežli to, co wlastní snahau spůsobil. Dílo meče, mladý stát Morawský, zahynulo hned we pohromách wěku následujícího: dílo ducha, Methodowau apoštolskau horliwostí wykonané, odoláwá ještě i tisíciletím. Na wrchu štěstí swého zpomenuw sobě panowník konečně i na zásluhy učitelowy, požádal Jana VIII o powýšení jeho na důstojenstwí arcibiskupské, tak aby říše

100) Za důkaz slaužiž jedna z nejpodiwnějších historických památek wůbec, obyčej „Swatopluka hledati," w některých krajinách Morawských až posawad zachowaný, ačkoli obecný lid již wíce newí, co as báječné to jméno „Swatopluk" znamená.

Swatoplukowa i w ohledu církewním swau wlastní me- 873
tropoli a zřeť swé upřímo jen ke stolici Římské míti mohla. [101] Papež powoliw tomu (r. 874?) stal se napotom nejhorliwějším obráncem nowé předůležité metropole; která slibowala potáhnauti do lůna swého celý rozlehlý swět Slowanský. Ke jménu Swatoplukowu a Methodiowu pojí se tudíž i ten nejwážnější děj staročeské historie: *křest Bořiwojův a Ludmilin*, a w něm spolu konečné swítězení křesťanstwí nad pohanstwím w Čechách.

Ačkoli pak křest tento we wšech starých kronikách země naší takořka rozhraní působí mezi wěkem powídačným a dějinným: předce wšak w nejstarších písemných památkách o tom, kdy, kde, a jak se stal, tak chudé a z částky i zjewně mylné zprawy nám pozůstaweny, a potomstwo w báječném jejich šíření a líčení libowalo sobě tak mnohonásobně, že již nesnadno jest dobrati se w něm jádra prawdy. Poważímeli, že již roku 845 nemalý díl národu Českého, a s ním i několik nejwzácnějších rodin, ku křesťanstwí se přiznali, snadno se přeswědčíme, že náboženstwí toto knížeti Bořiwojowi již i we mládí jeho nezůstalo weskrz neznámým, a že také kněží Němečtí neopominuli jej ku přijetí křestu záhy namlauwati. To ale wždy nepochybné jest, že teprw arcibiskupu Methodiowi, ne bez pomoci Swatoplukowy, podařilo se, Bořiwoje ku křesťanstwí skutečně skloniti a pokřestiti, [102] po čemž i celý dům knížecí, i

101) Arcibiskup Adalwin dal proti tomu r. 873 sepsati zwláštní zprawu „De conversione Boioariorum et Carantanorum," co historický průwod práw jeho diocesanských w Pannonii. Spis ten důležitý teprw nedáwno Bart. Kopitarem w knize Glagolita Clozianus, Vindob. 1836, fol. zprawněji wydán jest.

102) Kdyby i wšecky pozdější legendy a kroniky o tom se nesnášely, wšak dosti byloby, k zapuzení wší pochybnosti, míti opětowaná swědectwí Kosmasowa (str. 4, 23, 35—37). Kos-

873 většina Českého národu na wíru křesťanskau se obrátila. Stalo se to, dle wší prawděpodobnosti, w Morawě na dwoře Swatoplukowě, a to brzy po Methodiowě z Němec wybawení, r. 873 neb 874. Bez důwodu a pozdě teprw powstala powídka, že prý ponížení, které potkalo Bořiwoje na dwoře Morawském, obrátilo jej ku křesťanství, an prý co nehodný s křesťany seděti za jedním stolem, usazen byl od Swatopluka k nízké stolici.[102] Aniž také wíce důwodu má rozprawka, žeby Čechowé pro jeho křesťanství proti němu se byli zbauřili, jej ze země wyhnali, a pak brzy opět na trůn powolali.[104]

Staré paměti w tom se srownáwají, že prwní od Bořiwoje w Čechách wystawený kostel byl chrám sw. Klementa na knížecím hradu Lewém Hradci, půl druhé míle pod Prahau nad Wltawau ležícím. Hrad tento staroslawný, oblíbené někdy sídlo knížat Českých, zašel již we XII století; chrám ale nalezal w pobožnosti našeho národu mnohowěkau ochranu, a i podnes ještě tam kostel sw. Klementa na starém místě, ač již w obnowené stawbě stojí. Druhý od téhož wéwody wystawený kostel, powídají kronikáři, že byla kaple sw. Klementa na Wyšehradě; a není příčiny pochybowati o tom. W nedostatku wšech dalších zpráw ale i sama tato jména koste-

mas měl před sebau starší písemné zprávy o té wěci, které pohříchu nám se nezachowaly, a protož nechtěl wíce psáti, nežli prostý skutek ten, že Bořiwoj od Methodia pokřestěn byl. Boriuoi primus dux baptisatus est a venerabili Methudio episcopo in Moravia. — Qualiter autem dux Boriuoi adeptus sit sacramentum baptismi, — maluimus praetermittere, quam fastidium legentibus ingerere, quia jam ab aliis scripta legimus. Rok jeho 894 nehodí se arci ku křestu, alebrž ke smrti Bořiwojowě.

103) *Srwn.* Dobrowský, kritische Versuche: I. Bořiwoj's Taufe. Prag 1803, p. 35, 89.

104) Dobrowský, tamtéž, str. 37, 98.

lůw, připomínajíce swatého mučedlníka, jehožto památka 874
tehdáž slowanskými apoštoly wnowě wzkříšena byla, nabywají nemalé důležitosti historické, ana patrně swědčí o Methodiowě a učedlníků jeho působení při rozšiřowání křesťanstwí mezi Čechy. O témže působení a wplywu swědčí také uwedené do Čech záhy slowanské písmo a slowanská liturgie,[105] jejichžto nejctihodnější památka, píseň „Gospodi pomiluj ny", w českých kostelích až podnes nábožně zpíwáwaná, zasahuje až do prwopočátku křesťanstwí w Čechách.[106] Pročež jakkoli o tom staré prameny mlčí,[107] předce nelze pochybowati, že i Method sám osobně přišel do Čech, neli pro křest swaté Lidmily, alespoň aby radau a pomocí přispěl při wštěpowání tak šťastně pučící se nowé wíry. Či slušíli snad myšliti, žeby muž ten ducha apoštolského, ztráwiwší tak říkaje celý žiwot swůj na cestách pro šíření křesťanstwí předse-

105) Podlé staroslowanské legendy o S. Wáclawu, Wostokowem w Petrohradu teprw 1830 oznámené a až do X století zasahující (wiz Časopis česk. Museum, 1830 str. 453—462, 1837 str. 406—417) sw. Ludmila wnuka swého Wáclawa od kněze nejprw písmu slowanskému (knigam slowenskym) učiti dala, počemž teprw na Budeč poslán, aby se tam latině učil. Následownì již i Bořiwojowa manželka s písmem cyrilským činiti měla.

106) Slowa „pomiluj ny" (na místě „smiluj se nad námi") jsau tak nečeská, tak zjewně cyrilská, že znateli jazyka o cyrilském jejich původu owšem pochybowati nelze. Že tedy písně „Gospodi pomiluj ny" sw. Wojtěch, cyrilské liturgii nepřízniwý, nesložil, a ona jemu od pozdějších spisowatelůw křiwě připisowána, wyswitá i ze swědectwí Kosmasowa, an praví, že již i před sw. Wojtěchem w Čechách zpíwáwána byla. Srwn. Dobrowský Gesch. der böhm. Sprache u. ält. Literatur, Prag, 1818, str. 76—79.

107) Jen jedno swědectwí o pobytí apoštolů slowanských aspoň w Litomyšli, kdežto také kapli sw. Klementa založili, podáwá nám Ant. Boczek Codex diplom. et epist. Moraviae I, 32.

874 wzatých, jen krátké a bezpečné jízdy z Morawy do Čech byl se ostýchal? aneb žeby mu na tom dosti nezáleželo, aby w národu na počet a sílu znamenitém ujistil prospěch semene spasitelného, jež sám rozsíwal?

Ostatně zdali Methodius nowě získanau zemi za přírostek swého wlastního arcibiskupstwí považowal, aneb zdali právo k ní paušťl biskupům Řezenským, kteří od pokřestění čtrnácti lechůw r. 845 Čechy za své pokládali, nedá se wíce rozsauditi. To wšak wždy jest nepochybné, že tu již i za Bořiwoje, wedle slowanské, užíwalo se také latinské liturgie, ježto brzy potom, a to ještě před pádem říše Morawské, stala se i panující. Aniž pak domníwati se sluší, žeby Methodius, požíwaje přízně a ochrany papežské, proti latinským spůsobům byl horlil, an jim i w diocesi své, ba na samém dwoře Morawském, místa dopřál, jakkoli mnohá příkoří snášeti musel od latiníkůw, u papeže i u Swatopluka wšelijak osočowán byw. Pro takowéto sočení powolán byl od
880 papeže Jana VIII opět do Říma. Přišed wšak tam r. 880, osprawedlnil se tak dokonale, že papež, potwrdiw jej w důstojenstwí arcibiskupském, podrobil wrchní jeho zprawě wšecko i slowanské i latinské duchowenstwo w říši Swatoplukowě, a i schwálil jemu opět užíwání slowanského jazyka při službách božích. [108] Předce wšak tím různice a půtky neukončeny, any po smrti swatého muže toho wzrostly až i we zjewné násilí proti přáte-

108) Psaní papeže Jana VIII k Methodiowi, Swatoplukowi a jiným, z regest jeho w archivu vatikanském chowaných již několikrát, a wšak nazwíce chybně, wytištěna jsau. Ohledem na chybná čtení, o kterých tolikeré hádky byly: Constantino *quodam* philosopho (čti *quondam*), *Tuventaro* de Moravna (čti Zuuentapu[lco] de Moraua) wiz snímek od nás podaný w Italien. Reise, 1838. Srwn. dále Dobrowského „Kritische Versuche“ o Cyrillu a Methodiowi.

lům a učedlníkům jeho. Methodius umřel dne 6 dubna 885
885, a pochowán, jak se zdá, we chrámě sw. Marie na Welehradě.[109] Po smrti jeho Wiching, Němec rodem a posawadní biskup Nitranský, získaw důwěry Swatoplukowy, nadužíwal moci sobě dané ku pronásledowání učitelůw slowanských, mezi nimiž se připomínají zwláště biskup Gorazd, rodilý Morawan, a Klemens, potomní arcibiskup bulharský. Ti a jiní mnozí, nemohauce konečně snésti protiwenstwí, která jim w Morawě, ač mimo wědomí Swatoplukowo, činěna, wystěhowali se k Bulharům.[110] Slowanské písmo wšak i liturgie zachowaly se swau i potřebau i oblibau w národu ještě skrze celá století, ačkoli od té doby ani w Čechách ani w Morawě panowati wíce nemohly.

Té doby, když Methodius umřel, Swatopluk již na wrch swé politické moci a sláwy byl se wypnul, jsa panownikem širokodalekosáhlé a samostatné říše. Těžko sice určiti jest, i hranice zemí pod osobní jeho wládu postawených, i jména slowanských krajin a národů, jenž jemu podléhali aneb s ním spojeni byli, protože co nám o tom ze starožitnosti podáno, jest chudé a zmatečné: a wšak skutek ten, že na jihu Bulhaři jemu bezprostředně sausedili, na seweru pak Polabané až pod německý Děwín čili Magdeburk jemu poplatní a jeho po-

109) Z jedné listiny w Bočkowě Morawském diplomatáři dowídáme se, že Method ještě dne 29 Čerwna 884 kostel sw. Petra w Brně swětil. Rok jeho smrti udáwá se dobře w opraweném čtení bulharské legendy (u Dobrowského). Že w Morawě pochowán byl, o tom sauhlasně swědčí legenda tato i řecký žiwotopis Klemensůw.

110) Wiz dotčený žiwotopis arcibiskupa Klemensa u Dobrowsk. str. 114—121. Že jméno Gorazd netoliko bulharské, ale i w Čechách známé bylo, dokazují sama jména Horaždiowic Českých i několikerých Horazdčic (později Hrazdčic, Chraštic).

885 slušni byli,[111] svědčí wysoce o velikém rozšíření moci a wplywu jeho. Jak daleko panowání jeho na wýchod, s obau stran Tater, se wztahowalo, a pokud staré čili bílé Charwaty, na seweru Tater rozlehlé, podeň slušely, uhodnauti naprosto nelze. Staroslawný Krakow, hlawní těchto Charwat sídlo, uznáwal jej bezpochyby za pána swého.[112] Od říše Karolingické dělil ho s počátku Dunaj, protože pannonská Morawa, na prawém břehu Dunaje ležící, jenž až do r. 880 Karlmannowi náležela, dostala se po jeho smrti Arnulfowi, synu jeho pobočnému. We dnešních Rakausích synowé Engelšalkowi a Wilímowi, osobujíce sobě právo dědičné k důstojenství hraběcímu, hleděli s pomocí Baworůw wypuditi odtud hraběte Ariba, jehož král Ludwík tam byl ustanowil, ale Karlmann a Ludwík po smrti otce swého bez podpory nechali. Aribo utekl se ke Swatoplukowi o pomoc, a dal tím příčinu ke mnoholeté válce, we kteréžto auhlawní oni Morawanůw nepřátelé poraženi a Rakausy samy popleněny. Wyhnaní hrabici podrobili se Arnulfowi, Korutanskému a Pannonskému wéwodě, od něho pomoci očekáwajíce. Áčkoli pak Arnulf do té doby se Swatoplukem w tak weliké přízni žiw byl, že i prworozeného syna swého po něm, jakožto kmotru swém, jménem

111) *Thietmarus Merseburg. ap. Pertz V, p. 835:* Boemii (*čti* Moravi) regnante Zuetepulco duce, quondam fuere principes nostri. Huic a nostris parentibus quotannis solvitur census, et episcopos in sua regione Marierun dicta habuit etc.

112) Staropannonská legenda wyprawuje: „Poganesk knjaz, silen welmi, sědja w' Wisléch, rugaša-sja Christianom, i pakosti dějaše. Poslaw-že k nemu (Methodij) reče: Dobro ty sja by krestiti synu woleju swojeju na swojej zemli, da ne plěnen, nudmi kreščen budeši na čužéj zemli, i pomjaneši mja. Ježe i bysť." Neukazujeli to na sw. Iwana, královice neb krále Charwatského, který potom w Čechách, a to již za Bořiwoje I, ostatek wěku swého ztráwil, jakož legendy o tom swědčí

Swatoplukowým pokřestiti byl dal,[113] však nyní z ne- 885
jedné příčiny nedůvěra mezi oběma knížaty vznikla,
jenž až ke zjewnému nepřátelství je zawedla. Když
r. 882 Bulharowé do zemí Swatoplukowých byli wpadli, 882
spojili se s nimi někteří Arnulfowi manowé, a součast-
nili se jakýchsi aukladův, proti Swatoplukowa živobytí
strojených, jenž ale wyzrazeni a na znatek uwedeni
byli. Swatopluk žádal tedy na Arnulfowi, aby wybuda
od sebe syny Engelšalkowy a Wilímowy[114] zřejmě
se oswědčil, že s aukłady oněmi nic činiti neměl. Když
ale Arnulf to učiniti se zdráhal, obořil se Swatopluk
válečně r. 883 na Pannonii, maje ku pomoci Čechy a 883
jiné národy slowanské, a zemi tu bez odporu znamení-
tého ukrutně poplenil. Podobné tažení předsewzal i ná-
sledujícího roku 884 w tak náramné síle, že na jednom 884
místě řady wojska jeho widěli od rána do wečera mí-
jeti jedny po druhých. Teprw když nazpět se wracel,
strhla se bitwa, we kteréž on swítězil, dwa hrabici utí-
kajíce w řece Rábě utonuli a jiní přední páni Němečtí
jemu w zajetí se dostali. O tom dowěděw se císař Ka-
rel Tlustý, Ludwíka Německého syn nejmladší, přichwá-
tal do Rakaus a swolal do Königstätten sjezd, ku které-
muž i Swatopluk s knížaty swými přišel. Tu Aribo
w držení markrabství Rakauského potwrzen, Swatopluk
pak Pannonii a Korutany dobyté od císaře w léno při-
jaw,[115] slíbil napotom s říší w pokoji býti. Arnulf ale

113) Byl to potomní král Lotharinský, w německých kronikách pod jménem Zwentibold známý a r. 900 we zpaře proti králi Ludwíkowi zahynulý.

114) *Annales Fuldens. l. c. p. I, 400:* „Inimicos meos sustentas; si eos non *dimiseris*, nec me tecum pacificatum habebis.“ Neznáme příčiny, proč historikowé Němečtí slowo „dimiseris“ zde na „wydání“, „ausliefern“ wykládají.

115) Ačkoli letopisec Fuldský o tom wýslowně nemluwí, wšak celé jeho wyprawowání příběhů těchto nenabýwá rozumného smyslu,

885 teprw r. 885 na to zweden jest, že k míru tomuto, kterýmž i zkrácena i uražena se býti pokládal, zjewné přiwolení swé dal.

Weliká welikého Karla říše spojena byla od r. 885 posledníkráte opět pod jedno žezlo; neb jediný tehdáž ještě na živě zůstalý prawnuk jeho, císař Karel Tlustý, pán w Němcích a w Italii, po smrti mladého strýce svého Karlmanna dosáhl také panstwí nad Francií, jejížto přirozený dědic, Karel Sprostý, byl tehdáž teprw pětiletý dítě. Ale Karel Tlustý neměl než jediného syna pobočného, jménem Bernarda; pročež wysoký Karlův dům, an letitý císař na těle i na duchu wíce a wíce slabnul, chýlil se ku pádu již neodwratnému. Rozsáhlá říše měla dostati se nápadem buďto Bernardowi, buď Arnulfowi, ač ani jeden ani druhý k dědictwí takowému dokonale právi nebyli. Bernardowi chtěl dopomoci k němu otec: ale Arnulf předstihl ho. Neboť sebraw r. 887 silné wojsko, wytáhl s ním proti císaři, ssadil ho s trůnu, a dal se za německého krále sám prowolati; načež nešťastný Karel Tlustý již 13 Ledna 888 ukončil smrtí swau řadu prawých Karolingův, jichžto slabě spojená říše od té doby nawždy rozlaučena zůstala.

Aby w předsewzetí swém proti císaři od Slowanův záwady a překážky neměl, byl Arnulf se Swatoplukem již opět se spřátelil, ano i pomoc jeho k dobytí koruny německé sobě získal. [116] Nejpatrnější důkaz té wážnosti,

leda pomocí wýkladu takowého, i odjinud odůwodněného. Že Korutany skutečně w poslušenstwí Swatoplukowo přešly, dokazuje tentýž letopisec Fuldský k r. 901, kdežto prawí: Interdum Ungari australem partem regni illorum (Moravorum) Caruntanum devastando invaserunt. Srwn. Dobnerowy Annales Hayec. III, 221.

116) *Annal. Fuldens. pars. IV. ap. Pertz I, 405:* Arnolfus cum manu valida Noricorum et *Sclavorum* supervenit etc. Není

které král Slowanský proto u něho požíwal, jewí se 890
w tom, že když roku 890 oba králowé osobně sjeti se
měli, papež Štěpan V Swatopluka požádal, aby hleděl
Arnulfa k válečnému tažení do Italie nawesti. [117] Sjezd
ten stal se skutečně někde w dolejších Rakausích. Žeby
ale na něm Arnulf Swatoplukowi wéwodstwí České byl
darowal, jakož jeden ze kronikářůw tehdejších, ač wůbec
welmi nezpráwný, píše, neprawda jest a w odpor jde
netoliko jiným swědectwím sauwěkým, ale i celému pásmu
dějin tehdejších. [118] Arnulf toho, co ani jemu, ani před-

pochyby, že „Slowané“ zde na Swatoplukowo pomocné wojsko rozuměti se mají, protože jiných k takowé pomoci Slowanůw tehdáž nebylo.

117) Annal. Fuld. l. c. pag. 407.

118) *Reginonis chronicon ap. Pertz I, 601:* Anno 890 Arnolfus rex concessit Zuendiboldo, Marahensium Sclavorum regi, ducatum Behemensium, qui hactenus principem suae cognationis ac gentis super se habuerant, Francorumque regibus fidelitatem promissam inviolato foedere conservaverant..... Quae res non modicum discordiarum et defectionis praebuit incitamentum. Nam et Behemi a fidelitate diutius custodita recesserunt, et Zuendibold ex adjectione alterius regni vires non parvas sibi accessisse sentiens, fastu superbiae inflatus, contra Arnolfum rebellavit etc. W celé této zprawě, kolik sad, tolik neprawd se nachází. Předně neprawda jest, žeby Čechowé byli králům Německým kdy poslušenstwí slíbili a až do r. 890 wždy wěrně zachowáwali; to samy wálky k r. 805—807, 846—849, 869, 872, 883 od nás wyprawowané wywracují. Dále neprawda jest, žeby Arnulf byl Čechy knížeti Bořiwojowi odejmauti a Swatoplukowi dáti mohl na ten spůsob, žeby rod Přemyslowcůw byl panowati přestal. Také zpráwa ta potýká se se zpráwau Annalisty Fuldského, kterýž k r. 895 prawí, že Swatopluk Čechy ze spojení a poslušenstwí Německého již *dáwno* byl wytrhl, „per vim dudum divellendo detraxerat“; ačkoli ani to prawda není, jelikož Čechowé, nebywše před tím w poslušenstwí německém, se Swatoplukem pro wlastní užitek swůj dobrowolně se byli spojili; wždy wšak

890 kům jeho nikdy nenáleželo, darowati nemohl; a Čechy, bywše již od roku 871 se Swatoplukem spojeny, nepřestaly proto nikdy míti wlastního panowníka swého.

Aniž pak dlauhotrwanlíwé bylo nowé to přátelstwí mezi Arnulfem a Swatoplukem: neboť ještě téhož roku 890 wypukl mezi oběma králi wražedlný boj, kterémuž konce ani jeden ani druhý z nich wíce se nedočkal, a kterýž přikročením třetího krutého nepřítele uwrhl říše obau panowníků do konečné záhuby. Příčina, proč osudná tato wálka wznikla, nikde zřejmě se neudáwá; zdá se wšak, žeby hledati se mohla w nějaké wrchnosti, kterau Arnulf po swém utwrzení se na Německém trůnu počínal sobě osobowati, Swatopluk ale důrazně zamítal.

newzdělaný sice, ale za to pilnější mnich Fuldský méně od prawdy se uchyluje, nežli wzácný opat Prumský, jemuž dle obecného seznání wíce o řeč ozdobnau než o wěrné wyprawowání a zpráwnau chronologii činiti bylo. Anižby lze bylo pochópiti, pročby Arnulf hned s počátku léta 891 posly do Morawy k jednání o pokoj byl wyprawiti musel (Annal. Fuld. l. c. p. 407), kdyby o několik měsíců dříwe Swatoplukowi z pauhého přátelstwí takowau zemi, jakowé jsau Čechy, byl darowal. Regino již i k r. 876 podobnau nestaudnosti také syny Ludwíka Německého Čechami a Morawau dědičně podělowal (ap. Pertz I, 589, srwn. Dobneri Annal. Hayec III, 169. 249). Že letopisy Metské, Sigebert Gemblacký, letopisec Saský a jiní dějepisci Němečtí až po Ludena i Pfistera, Reginowi potakowali, to slowům jeho prawdy nedodáwá. Ba sluší při saudném uwažowání wšech dějin wěku tohoto wždy na mysli míti slowa Schlözerowa, slowa mužná i ušlechtilá, protože od samého Němce pronešená: „An Nachrichten von diesen Begebenheiten fehlt es nicht; aber sie sind äusserst verworren, oft sich widersprechend, und was das Schlimmste ist, äusserst parteiisch. Hier stehen Deutsche gegen Slawen, wie Römer gegen Karthager: nur jene, die glücklichen Sieger, sprechen, und prahlen, und übertreiben, sagen gar aus Patriotism Unwahrheit, und vertuschen Wahrheit; altera pars kann nicht abgehört werden.“ (Nestor, III, 164).

Takéť jednotliwé příběhy wálky této, s obau stran krwe- 890
prolitím a záhubami značené, i násilím, zradau a lstí
wšelijak proplétané, za příčinau nedostatečnosti a zma-
tečnosti zpráw nás došlých nedají se wíce auplně wy-
ložiti: o tom ale není pochyby, že pokud Swatopluk
žiw byl, wýhra stála auhrnkem po jeho straně, že po-
čínal si w osudném boji tom wždy hrdinně, ano že i
wítězně odolal prwnímu náwalu ohromné té bauře, w je-
jížto [illegible] říše jeho konečně pohřbena býti měla.

Po wywrácení weliké Turecké říše w Asii r. 848 [119]
a po rozptýlení několika bojownych kmenů k západu,
národowé tehdáž na seweru kaspického i černého moře
kočowawší počali se znowa brojiti. Říše Chazarská do-
sahowala od Wolhy až ke Dněpru; od wýchodu nabíhali
na ni Pečenězi a Uzowé neboli Plawci, ana zatím na
seweru zmáhala se Rurikowa říše Ruská. U wnitř Cha-
zarské říše a w poddanstwí chánůw jejích žili pod wlast-
ními wojewody *Maďarowé* čili *Uhři*, národ kmene ural-
ského neboli finského, jenž z původních sídel swých
poduralských [120] zawedeni byli řadau příběhůw již nezná-
mých až k Donu a ke Dněpru. Diwocí a wšem sausedům
swým hrozní Pečeněhowé opětowanými wpády do zemí
Chazarských roku 867 byli se prodrali až pod Kiew;

119) Říše totiž národu Hoeihu řečeného, skrze národ Hakas. Srwn. Klaproth Tableaux historiques de l' Asie, Paris 1826, p. 129.

120) Srwn. Pray dissertatio critica in annales veteres Hunnorum, Avar. et Hungar. Vindob. 1775, p. 32. sq. Schlözers Nestor, III, 107 sq. Klaproth Tableaux historiques p. 276. 277. Časopis česk. Museum r. 1834, p. 314—316, 322. Kdokoli jazyky Woguličůw a Osťákůw s Maďarským srownává, o nejbližším příbuzenstwí národů těchto s Maďary pochybowati moci nebude. Maďaři w původních sídlech swých již r. 597 chakanům tureckým podlehli, a zdá se, že i pozdější jejich panowníčí dům byl z rodu tureckého. Tím snáze daloby se wyswětliti, proč Byzantinci Maďary s počátku Turky zwali.

890 ale okolo r. 883 zdařilo se spojeným Chazarům a Uzům, poraziti je a rozplašiti na východ i na západ. Tu pak ti, kteří se k západu byli utekli, wrhše se na Maďary, wypudili je ze sídel jejich. To přinutilo Maďary, hledati sobě wlast nowau w Europě, do níž krom toho i krátkozraká politika dworu byzantského a německého je zwala. Roku zajisté 888 namluwil je císař Leo, [121] aby na Bulhary, nepřátely jeho, se obořili; oni přišedše, porazili Bulhary, usadili se w Sedmihradsku a i překročili ponejprwé Dunaj: ale dříwe než wěk minul, přibyli i oni k počtu nepřátel ubohau Konstantinopoli sužujících.

892 Roku 892 král Arnulf powolal jich i dolnopannonského wéwody Braclawa proti Swatoplukowi, aby jeho s tří stran krutě sewřeného mohl tím jistěji utisknauti. Maďarowé, rychlí jezdci, prwní od wýchodu do Morawy wpadli, a wšak Swatoplukem we hwozdných sautěskách podstaupeni, obklíčeni a zásekami obklopeni, takže již nezbytí jim hrozilo. [122] Zatím ale, w červenci téhož léta, přitáhli také Arnulf od západu, Braclaw od jihu;

121) Ačkoli tentýž císař Lew we swých Tactica (cap. 18, n. 42) skutek ten se sebe swádí, představujíc Maďary jako bohem poslané sobě ku pomoci a zrádným Bulharům na potrestání: Quum nostrae copiae adversus Saracenos occupatae essent, Turcas (t. j. Maďary) divina providentia adversum eos (Bulgaros) Romanorum vice armavit, *classe nostra* Istrum transmittente atque *illos adjuvante*, et Bulgarorum — exercitum tribus proeliis fuderunt, divinitus ad hoc ut videtur missi etc.

122) Tak wykládáme sobě temná slowa w *Annales Sangallenses majores ap. Pertz I, 77:* Arnolfus contra Moravenses pergebat, et *Agarenos*, *ubi reclusi erant*, *dimisit*. Že Arnulf skutečně Maďary přiwolal, o tom swědčí nejen Liutprand (ap. Pertz V, 279), ale i Widukind Korvejský (ibid. V, 426) a sám mnich Fuldský prawí také: Ungaris — *ad se* venientibus; pročež Ludenowo dobromyslné o tom pochybowání (VI, 248) nemá důkladu. Poselstwí k Bulharům teprw w září 892 cestu nastaupilo.

onen byl k tomu cíli we Francích, Bawořích a Švábech 892
silné wojsko sebral. Také Wircburský biskup Arnt, weliký a w bojích se Slowany zwláště proslulý hrdina wěku onoho, wpadl byl s wojskem durinským do Čech. Náwalu tolikera nepřátel najednau nemohl Swatopluk odolati. Uchrániw obywatelstwo branné we hražených městách, pustil otewřenau krajinu nepřátelům, kteří po celé čtyři týhodne ji hrozně plenili. Ale wíce nad to Arnulfowi také nic se nepodařilo; Swatopluk zajisté nepokořil se jemu, a konečně i štěstí wrhlo se ještě na jeho stranu. Maďaři, Arnulfem oddechu nabywše, ustaupili nazpět; a i Arnulf i Arnt musili caufati. Arnt ale newrátil se domů wíce, an w Míšni, tedy ještě w zemích Swatoplukowi služebných, když se wracel, od Slowanůw podskočen a zabit byl. [123] Co se potom dále wyprawuje, že Arnulf bulharského krále Wladimíra skrze poselstwí prosil, aby Morawanům soli w zemi swé kupowati nedopauštěl, a že poslowé jeho daleko museli obcházeti, aby Swatoplukowi do rukau nepadli, swědčí nejen o bezpomocném Arnulfowě hněwu, ale dokazuje také spolu, že král Morawský byl nepřátelům swým i na konci léta 892 ještě neméně nebezpečným a strašným, než kdykoli předtím.

Následujícího léta 893 obnowil Arnulf wálku, ale se 893
štěstím ještě nepřízniwějším, an na autěk obrácen byw netoliko welikau trpěl škodu, ale i sám osobně do nebezpečenstwí upadl. Také roku 894 trwal boj nero- 894
zhodný: ale to již byl poslední rok morawské moci a sláwy; w něm zajisté *umřel Swatopluk*, nejmohutnější wěku swého panownik, jenž zděděnau říši u prostřed welikých nebezpečenstwí neohroženě a směle, maudře i chytře, mečem i řečí nejen uhájil, ale i znamenitě roz-

123) Regino ap. Pertz I, 605. Thietmar. Merseburg. ibid. V, 735.

894 šířil a upewnil, strašným učiniw se wšem sausedům a protiwníkům swým.

Syn sauwěkého jemu Lwa, byzantský císař a dějepisec Konstantin Porfyrogenneta, wyprawuje nám,[124] že Swatopluk říši swau mezi tři syny rozděliw, nejstaršímu Mojmírowi spolu wrchní moc nade mladšími bratry swěřil; že na smrtelném lůžku powolaw syny před sebe, swazek tří prutůw jednomu po druhém předložil a zlámati kázal: čehož když dowesti nemohli, rozwázaw pruty, každému jeden z nich podal, jejž bez nesnáze zlámali. Užiltě prý tohoto příkladu starého ale wždy wýznamného, aby bratřím potřebu swornosti wůbec, mladším pak i zwláště poslušenstwí naproti staršímu živě před oči předestřel. Předwídalť bezpochyby maudrý panownik a otec milowný pohromu a hoře, jenž měly na zemi a na knížata její uwaliti se; i sstaupil do hrobu se srdcem strastiplným.

Osobní powahy a poměry synů Swatoplukowých jsau nám téměř weskrz neznámy; ano i počet a jména jejich ještě na rozepři jsau.[125] Dle wšeho toho ale, co

124) De administrando imperio cap. 41, ap. Meursium ex edit. Lami VI, 1045. Ohlas welikého jména Swatoplukowa u spisowatele tohoto na několika místech se rozléhá; ku příkladu w cap. 13, kde welikau Morawu prostě také zemí Swatoplukowau nazýwá. Ostatně co sauditi sluší o powídce letopisce Fuldského, že prý Swatopluk sám syny swé k rozbroji wzbuzowal (ne pacis amatores, sed potius inimici domesticis persisterent), to bohdá každému čtenáři samo na snadě jest.

125) Konstantin Porfyrogenneta mluwí na dotčeném místě o třech synech; němečtí letopisci nejmenují než Mojmíra i Swatopluka; neehutně bající Anonymus Belae regis notarius, jenž ani o někdejším bytu welkomorawské říše, ani o Swatoplukowi a synech jeho nic newí, mluwí o Nitranském wéwodě Suburowi, poddaném prý wéwodě Českému (!), a od Maďarůw nejen přemoženém, ale i na smrt prý (na hoře Sobor?)

nám i chudé i stranné kroniky německé věku tohoto 894
podáwají, — neboť domácích nemáme, — zdá se, že Mojmír nebyl owšem nehoden otce a rodu swého wůbec. Neboť we wšech nehodách, které naň a na říši jeho skrze auklady nepřátel a zradu přátel, jakož i shrnutím se mimořádných udalostí, uwaleny byly, widěti ho jest, ať wždy w čestné a wážné míře se drží, až konečně i kníže i trůn jeho mimo nadání před očima mizejí.

Není pochyby, že Arnulf sám okolností přízniwých k rozsíwání různic mezi bratřími nadužíwal; a podobné jest, že mu w tom zwláště posawadní biskup Morawský Wiching poslaužil: ačkoli jeden wěku toho kronikář wlastně hraběti Aribowi a Isanrichowi synu jeho winu čili zásluhu tu přičítá, že bratří proti sobě popudiwše, do krwawých je půtek zawedli.[126] Nedlauho zajisté po smrti Swatoplukowě Wiching, k Arnulfowi přestaupiw, nejprw na kanclířství říše Německé, potom i na biskupství Pasowské powýšen byl; brzy wšak saudem právním i s tohoto biskupství swržen byw ošemetník ten,[127] nepřestal proto wždy kochati se w králově přízni, o kteréž není pochyby, že ji sobě zásluhau jakaukoli již

odpraweném. Nowější hájci a wykladači jeho tedy tím jemu i sobě pomáhají, že Subura za Swatoplukowa třetího syna wydáwají.

126) Annal. Fuldens. ap. Pertz I, 413.

127) Kdokoli pováží hoře, které Wiching swatému Methodiowi arcibiskupowi již před r. 880 působil, a protiwenství, které po Methodiowě smrti jeho učedlníci Gorazd a Klemens, mimo wědomost a wůli Swatoplukowu (dle swědectwí žiwotopisce Klemensowa) snášeti museli, konečně i právní onen saud (canonicale judicium), kterým od Salcpurského arcibiskupa Theotmara i podbiskupí jeho s biskupské stolici Pasowské ssazen byl, jistě usudek tento náš o něm za nesprawedliwý uznáwati nebude, třebasby jeho přechodu od Swatopluka k auhlawnímu Swatoplukowu nepříteli ani neważil.

894 před nastaupením swého auřadu získal. Aspoň wždy to jisté jest, že Arnulf nalezl w něm muže, znajícího důkladně wšecky křehkosti a wady mladé říše morawské i mladých knížat jejích, aniž pak w každém počínání swém zákony stálé wěrnosti a šlechetnosti přísně se wážícího.

W takowémto wěcí stawu mír na podzim roku 894 mezi Arnulfem a Swatoplukem učiněný sotwa že přiměřím nazýwati slušelo: Arnulf zajisté zbraní tu neodložil, ale na místě zjewných napotom jen skrytých užíwati a lstí na místě násilí obcházeti se počal. Tři hlawní příčiny potáhly po sobě pád říše Morawské: neswornost synůw Swatoplukowých, odpadnutí od nich knížat Českých, a náběhy Maďarské; u Arnulfa wšecky tři, jestli ne prwní swůj znik, aspoň přízeň a podporu nalezaly.

We válce bratrské, o které sice newíme, proč a kdy počala, we které ale s největší rozhořčeností s obau stran bojowáno, Arnulf mladšího bratra Swatopluka se
898 ujímal. Když zajisté r. 898 ukazowalo se, že on síle staršího bratra Mojmíra odoláwati wíce nemůže, poslal mu ku pomoci markrabata Liutbolda i Ariba, kteří zemi wšudy, kamkoli přišli, ohněm i mečem plenili. Podobnau wýprawu předsewzali také w následující zimě, třetí pak
899 ještě r. 899. Posledního tohoto roku pomoc Arnulfowa w tom záležela, že baworské jeho wojsko Swatopluka na jediné již město obmezeného a w něm sklíčeného wyswobodilo, město w popel položilo, a knížete i s jeho družinau do Bawor zawedlo. Widěti tedy, že Mojmír nad odbojným bratrem i nawzdor německé pomoci swítězil, a že říše jeho, ačkoli ztrátau Pannonie a Čech zemdlená, měla wždy ještě síly dosti k odporu proti celé moci Německé. Tomu naswědčují také prowedení w témže roce 899 skrze papeže Jana IX nowí řádowé církewní w Morawě. K Mojmírowě zajisté žádosti poswětil papež

Morawanům opět nowého arcibiskupa, jménem Jana, i 899
dwa biskupy Benedikta i Daniele, kteří k tomu cíli osobně do Říma se byli zabrali. Neodwisnost morawské arcibiskupské metropolie, po Methodiowě smrti a Wichingowých podezřelých odkladech nowě potwrzená, rozlítila biskupy baworské, w jejichžto čele stál Salcpurský arcibiskup Theotmar, tak welice, že náružiwau podawše papeži stížnost,[128] žádali na něm, aby ustanowení swé odwolal, a wyhrožowali zjewně, že hotowi jsau prowoditi domněłé právo swé k církewnímu panowání w Morawě, nebudeli jináče, i násilím a třebas až do krweproléwání.

W Čechách zatím wéwoda *Bořiwoj*, jestli ne dříwe, 894
jistě aspoň w témže roce 894, jako i Swatopluk, s tohoto swěta byl sešel.[129] Synowé jeho *Spytihněw* a *Wra-*

128) Stížný ten spis, často na slowo braný, z rukopisu někdy kláštera Reichersperského nejprw od Gewolda r. 1611, potom i od jiných (též od Dobnera Annal. III, 343—351) tiskem wydán jest. Nelze ho čísti, leda s politowáním; neboť nikdy a nikde němečtí biskupi a kněží nepronesli se w tom tak zjewně a hrubě, jako w nešťastné této listině, že jim mezi Slowany ne o šíření wíry křesťanské, ale jen o wlastní zisk a panowání činiti bylo. „Sive velint, sive nolint, regno nostro subacti erunt.“ Přilnutí Morawanůw k nauce a k písmu apoštolůw slowanských neostýchají se nazýwati wrácením se k pohanstwí: „incessante corda eorum diabolo christianitatem abhorrere coeperunt“, a zase „christianitas illis coepit vilescere.“ Stawějí se, jakoby o Methodiowě arcibiskupském důstojenstwí nic newěděli, nemluwí než o samém Wichingowi, a líčí celau rozepři w ten spůsob, jakoby to, co papež Jan IX učinil, bylo nowota bezprawná. Zdá se že pro snadnější průwod jejich pretensí podwržená onna bulla Eugenia II k Urolfowi, o. kteréž již nahoře mluweno (str. 127), prawě této doby složena i na světlo wynešena byla.

129) Nejstarší náš kronikář Kosmas počet roku 894 pojí s křestem Bořiwojowým, což zjewně chybné jest, an Method již 885 byl umřel. Pročež podobněji zdá se, že jediné to datum,

895 *tislaw* odtrhli se od Morawské říše, a pozváni bywše bezpochyby od Arnulfa, w čele několika českých pánůw zabrali se w měsíci čerwenci r. 895 na sněm říšský do Řezna, kdežto pak dobrowolně w ochranu říše německé se dali. Arnulf welmi čestně je přijaw, slyšel žaloby jejich o bezprawí, které od Morawanůw prý snášeti museli, a slibowal pomoc, kdyby Mojmír bojem je utkati měl. Takéť, zwláště po nawrácení se z Říma, kdežto 25 dubna 896 na císařství korunowán byl, mnoho na blízku hranic Českých přebýwal, aby wždy k ochraně jejich na hotowě byl, kdyžby toho potřeba nastáwala. Mojmír wšak, odbojem bratrowým příliš zaneprázdněn, nic proti Čechům oprawdowého nepočínal; stěžowal si toliko poselstwím r. 897 u císaře, že odpadlce přijímá i podporuje; neb i Srbowé tehdáž také, zdá se, že k Arnulfowi přestaupili. Na místě wšak odčinění, kterého žádáno, přičinil se nyní císař sám k válce bratrské; a když ta nešťastný pro jeho klienta konec wzala, válčil ještě o swé ujmě dále až do smrti swé (8 prosince 899) bez prospěchu i bez rozhodnutí. Teprw když následu-
900 jícího léta 900 Bawoři s Čechy spojení do Morawy wpadše tři týhodne tu i tam ji plenili, přinutila zmáhající se nebezpečnost od Maďarůw a neschopnost krále Ludwíka IV, příjmím Dítěte, obě strany ku pokoji, který
901 nejprw w Řezně 901 zawřín a potom i w Morawě přísahami stwrzen byl. Zdali w něm biskupowé baworští od swých pretensí pustili, a jestli wůbec we církewním stawu země Morawské jaké změny se staly, nepowídá se; aniž pak, pro nastalé hned potom zahynutí státu i církwe, mnoho w tom záleží.

které Kosmas se jménem Bořiwojowým spojiti uměl, na smrt jeho se wztahuje. Aspoň r. 895 Bořiwoj nebyl wíce na živě, ačkoli wdowa jeho sw. Lidmila teprw okolo l. 927 smrt podstaupila.

Děje ty, které usazení se Maďarůw we dnešním 901
králowstwí Uherském za sebau potáhly a sprowázely, netoliko hubeností a neurčitostí došlých nás z onoho wěku zpráw welice temny zůstáwají, ale také pozdějšími hrubými a nestaudnými smyšlenkami [130] a usilowáním nowějších spisowatelů, bájky s prawdau we swornost uwesti, zamotány jsau w neauchranné odpory a neshody. Zwláštním osudem práwě w rozhodné této době, na prahu X století, wysychají nám najednau wšecky ty prameny, ze kterýchž sme nějakau dosawadních dějin známost čerpati mohli; a ze wzbauřeného moře skutků celé čtwrti století nenaskytují se nám již napotom než jednotliwé krůpěje, žížeň skaumatelowu wíce dráždící nežli uhašující.

Swatoplukem na západu zapuzeni bywše Maďarowé, obrátili po r. 892 zbraň swau opět k wýchodu, a wálčili znowa s Pečeněhy, dáwnými nepřátely swými. Spojení Pečeněhů s Bulhary bylo zkázau jejich a přinutilo je opustiti wýchodní sídla swá w Multanech a Sedmihradsku i dotírati opět na západ. W roce smrti Swatoplukowy (894) již se rozprostírali w Zátisí a nabíhali také přes Dunaj na dolní Pannonii, kterauž co nejukrutněji plenili. Proti říši Morawské s počátku pokojně se měli; možná že Mojmír, aby we wálce s odbojným bratrem od nich překážky neměl, postaupením některých končin říše swé na jihu a wýchodu, pokoj sobě u nich wykaupil. Tím wšak říše ta nebyla příliš ztenčena, jelikož ještě r. 899

130) Že tu naráží se na powěstného Anonymus Belae regis notarius, jest samo sebau na jewě. Ten wěru ještě hůře si počínal nežli Hájek náš, a i Kadlubkowi roweň se činí. Jest to oprawdu neutěšné znamení wěku našeho, že ještě wždy muží učení se nacházejí, kteří lichým duchem národnosti usilují se zachowati pro historii nechutný ten trojlístek historických románopisců.

901 w ní pro jedno arcibiskupství a dwoje biskupství dosti prostranství bylo. W témže roce 899, když z říše Chazarské nowé hordy tureckých Kabarůw k Maďarům se připojily, oni ponejprwé ku plenění hořejší Italie wytáhli; r. 900 skrze Enži již až do Bawor se prodrali, aby i tam kořistí nabrali a zemi wyšpehowali; r. 901 wpadli do Korutan, odkudž ale wypuzeni jsau; také
902 Mojmír tohoto léta autok jejich odrazil; ano i léta 902, kdežto díl wojska jejich od Baworůw oblauzen a zhlazen byl, mladý král Morawský zdá se že ještě wítězně se držel. Konečně prawí se we staré jedné ale temné zprávě, že i r. 906 ještě Maďarowé od Morawanůw poraženi byli.[131] Od té doby ale wšecky další o Morawě zprávy najednau přestáwají, čirá tma zastírá náhle zemi nešťastnau; a jak mile opět zraku se objewuje, tu již kníže i národ w řadě národů Europejských zmizeli, hrdé hrady a města, jichžto pewné zdi tolikerým nepřátelům byly wzdorowaly, jsau zničeny, chrámowé pobořeni, kněží powražděni, lid rozplašen, ticho děsné panuje nade wšeobecnau pustotau, — a nikdo neumí powěditi, kdy a kterak wšecka ta hrůza zběhla se.

907 W měsíci srpnu r. 907 strhla se u Prešpurka, tedy we kraji staromorawském, weliká bitwa mezi Maďary a wojskem krále německého Ludwíka IV; bitwa ta nejkrwawější, nejrozhodnější, kterau Europě dotud se surowci těmi podstaupiti bylo; i zdařiwši se jim, nesmírné po sobě táhla následky. Se strany německé padl w ní newětší wojewoda národu swého, Liutpold, wéwoda Baworský,[132] i weliký počet čelných mužůw té říše; král Ludwík sotwa autěkem žiwot zachowal. W této

131) Ungarii a Marahis caeduntur — dí k roku tomuto Annalista Saský, jehožto kompilací nenedostáwalo se owšem píle i opatrnosti, — u Pertza, VIII, 591 (dle Ekkeharda Uraského ib. 174.)

132) Předek podnes kralujícího domu Baworského.

bitwě zdá se, že i Mojmír se swými zahynul, co křesťan 907
a spojenec křesťanů naproti barbarům hrozícím záhubau weškerému rozkwetání oswěty na západu Europy. Neb od té doby rozléwali se Maďaři téměř bez odporu na wše strany, nelidsky wraždíce a mečem i ohněm wše pleníce, kamkoli zasáhli.

Jméno Morawské skrze wíce než celé století z historie naprosto mizí. Země stala se kořistí Maďarskau. Jen západní její kraje připadly k Čechám, ana zatím wětší částka i dnešního markrabství déle než padesáte let w moci wítězitelůw zůstáwala.

ČLÁNEK ŠESTÝ.

OBRAZ OBECNÉHO ŽIWOTA ČESKÉHO W POHANSTWÍ.

Nesnáze skumání takowého. Rozdíl prwotinných řádůw německých a slowanských. Starostowé a kněží u Slowanůw. Původní powaha moci panowničí w Čechách. Welicí knížata, kmetowé zemští, lechowé, wládyky a zemané wůbec. O stawu bezzemkůw. Ustawa župní. Hradowé a hradcowé. Sněmy zemské i krajské. Náboženstwí slowansko-pohanské. Poprawy, ustawa válečná. Hospodářstwí, průmysl a kroje. Závěrečné úwahy.

Jakkoli nesnadno bylo nám posawad líčiti *wnějšť* staw a děje národu swého we prwowěkosti jeho, a wyprawowati, kterak w ustawičném kolotání a zápasu s cizinci uwázal se we wlast swau a w ní se ubránil: wšak ještě mnohem wětší nesnáze čeká nás, když obrátíme zřetel swůj ke *wniternému* jeho stawu a jmeme se wykládati, kteraký byl weřejný i domácí jeho žiwot, kterými zákony a práwy jednota národní pojištěna byla, kterak konala se wláda weřejná, jaké poměry práwní a obyčeje mezi obywateli panowaly a jaké bylo wzdělání jejich w ohledu rozumowém, nábožném, průmyslowém i mrawním wůbec. Neb jestliže nedostáwalo se tytýž pramenůw i k wyprawowání příběhůw dosti bauřliwých, čím wíce bude nám nařikati na chudobu zpráw o pokojném bytu a stawu prawěkých předkůw našich, o tiché domácnosti jejich a austawách, kterýmiž obecné národu blaho upewniti usilo-

wali? Na tyto u nás wěci zřídka cizinci pozor swůj obraceli, aniž o nich co schwálně zapisowali; Čechowé pak sami, pokud we pohanstwí wězeli, obírali se s písmem přewelmi málo. Protož z wěku toho nic nás wíce nedošlo, leda tři české písně [133] a některé náhodau pronešené zprávy u spisowatelů byzantinských a německých, které sotwa postačují k naznačení několika čárek základných, nikoli ale k wywedení obrazu plného a živého.

A předce wěc ta nad míru důležita jest, i welí nám nezanedbáwati ničeho, cokoli poslaužiti může k důkladnému poznání prwotinných řádůw a obyčejůw českých. W takowémto zajisté poznání zračí se wůbec teprw prawý duch a původní každého národu powaha, ze kteréžto jeho dějiny jako z jádra strom a kwět, a z kwětu owoce se rodí; ono jest klíč, jenž nám otwírá rozum toho, co kde a proč se stalo. A poněwadž i to pamatowati sluší, že řádowé a obyčejowé nebywají nikde po wěky stálí, alebrž u každého živého národu každým stoletím, ba každým wěkem lidským aspoň w některé stránce proměnu berau: potřebíť jest tím snažněji a bedliwěji prohlednauti ku prwotinnému jejich spůsobu, t. j. ke stawu tomu, we kterém se nacházeli hned při prwním objewení se národu. Neboť jakož každý poznatek lidský má přirozené meze swé, swůj počátek i konec, tak i pásmo proměn oněch u nás musí počínati někde, aspoň w představení našem, a musí obmezeno býti základem prwním, ze kteréhožby napotom co z formy původní dále wywíjeti se dalo. Proměnu pak znáti a posuzowati může jen ten, komu původní aneb aspoň předešlý wěci spůsob znám byl. Protož i my, chtěli náležitě porozuměti proměnám těm, které w obecném žiwotu národu našeho aspoň ode

133) Totiž 1) píseň o Libušině ſaudu, 2) o Záboji a Slawoji, a 3) o Čestmíru i Wlaslawu, o nichž wiz nahoře w Úwodu, na str. 19.

tisíciletí zběhly se, musíme tím důkladněji se oznámiti se stawem tím, kterým hned s prwopočátku na dějišti světowém se zjewil.

Při této tak znamenité důležitosti a potřebě máme za to, že sluší tedy neobmezowati se pauze w tom, co nám písemného z wěku onoho náhodau zachowáno, ale bráti ku pomoci ještě i jiné prameny, ze kterýchž dá se čerpati nějaká prawdiwá známost české prwowěkosti. Takowéto pokládáme býti troje: nejprw, wšeobecný obraz prwowěkosti Slowanské wůbec; potom některých řádů, ač teprw později w Čechách se wyskytujících, shodu zwláštní s jinoslowanskými; a konečně wšeobecný ráz a ducha celé starožitnosti české. Není pochyby, že cokoli staří spisowatelé pronesli o powaze pokolení Slowanského wesměs, platí také o jednotliwých jeho kmenech zwláště; potwrzujef se to i starými swědectwími,[134] i nowějším mnohonásobným skaumaním. Také když nalezáme w Čechách i za pozdějšího ještě wěku řády a obyčeje, kteří jinde w Europě, kromě kmenůw slowanských se nezjewují: můžeme s důkladem jistiti, že pocházejí z předhistorické doby, když ještě celý národ Slowanský bydlil pospolu aneb aspoň blízko sebe; nepotřebí zajisté teprw dokazowati, že počna od Xho století, nebylo k. p. mezi Srby podunajskými, Rusy nowhorodskými a Čechy nikdy wíce tak auzkého a bezpostředného spojení, žeby kmen jeden s druhým byl mohl o nowé ústawy swé se podíleti, ale-

134) *Procop. de bello Goth. l. III. c. 14.* Rerum fere omnium ratio ab utrisque barbaris (Slavenis et Antis) servatur eadem, fuitque olim constituta. — *Mauricii strategic. ed. Upsal. p. 272.* Slavorum gentes et Antum una vivendi ratione moribusque similibus utuntur. — Co proti tomu *Einhard in vita Karoli M. ap. Pertz* I, 451 (lingua paene similes, moribus vero et habitu valde dissimiles) — namítá, jest jistě nadsazeno, a sice ku potřebě panegyrické, aby z počtu a rozdílu národůw podmaniteli tím wětší sláwa se rodila.

brž že shoda obyčejůw i jmen práwních, která se u nich — k. p. při swodu, hlawě, poruce, rotě, porotě, wržení hřebí atd. zjewuje, sahá až do prawěké doby Slowanstwa. [135] Konečně když uhlédáme nejeden poměr práwní, an nawzdor dlauhowěkému o to usilowání nechce w národu wkořeniti se, a násilím jsa tu i tam wštípen, po chwíli wždy opět mizíwá: máme plné práwo zawírati o něm a sauditi, že jest to žiwel cizí a s původním austrojím žiwota slowanského neshodný.

Pronesli sme se již nahoře, w powšechném uwažowání hlawního rázu i obsahu dějin českých, o tom, že dějiny ty wůbec zakládají se hlawně na sporu čili stýkání a potýkání se *Slowanstwí s Němectwém*; aneb jinými slowy, na ustawičném pojímání neb zamítání spůsobůw a řádůw Německých od Čechůw. Sausedíce oba národowé spolu od wíce než tisíciletí, nemohli w tolikerém přátelském i nepřátelském se dotýkání uhájiti se wplywu obapolného. Zapírati pak se nedá, že w tom ohledu stránka česká byla wíce trpná nežli činná, jelikož na jewě jest, že německý žiwel nabýwal w ní čím dále tím wětší moci, netoliko w jazykowém, ale ještě wíce w politickém ohledu. Naproti tomu zase, když widíme dnešní Němce, wyzuwší se z někdejších řádůw swých, snažiti se o uwedení a zobecnění mezi sebau řádůw wlastně staroslowanských: můželi se s celau prawdau jistiti, žeby i oni byli nepocítili w sobě nižádného wplywu od strany slowanské? Podobá se paradoxii, a předce prawdiwá jest sada ta, že jako u wětšiny dnešních kmenů slowanských starogermanské austawy a řády auhrnkem wzaté již od několika století se zakořenily, tak naproti tomu staroslowanský

135) *Srwn.* o tom naše pojednání w Časopisu česk. Museum na r. 1837, pod titulem: Srownání zákonů cara Stefana Dušana srbského s nejstaršími řády zemskými w Čechách, na str. 68—110.

—— spůsob politie s malými výminkami právě ten jest, po kterémž za našeho věku národové nejen germanští ale i romanští nejwalněji tauží. To z prawého a důkladného poznání prwotinných řádůw obau národů samo sebau se wyjeví, aniž potřebí bude další na to důwody klásti. A poněwadž proměnám i výměnám těm walným a dlauhowěkým jen ten dokonale porozuměti může, kdo náležitě poznal a pochopil rozdíly prwotinného stawu slowanského i germanského: na jewě jest weškera důležitost základní té otázky: čím se dělil od sebe společenský staw prwowěkých Slowanůw a Němcůw?

Podstatné známky, na kterýchž rozdíl obau národů hlawně se zakládal, hledati sluší w tom, že *Němci* před swým pokřesťaněním byli wůbec *národ válečný a výbojný*, *Slowané* pak naproti tomu *národ pokojný a rolnický*. Nemá se sice slowům těm tak rozuměti, jakoby Němci owšem nikdy byli pokoji a orbě nechtěli, Slowané pak někdy ani války owšem wésti neuměli: prawý jejich smysl jen w tom záleží, že Němcům prwowěkým válčení, podmaňování a zbíjení sausedůw i dobýwání panstwí nad nimi byly jako cílem a prawidlem žiwota jejich, po nichžto předně taužili, k nimž jejich snahy wšecky hlawně směřowaly, jelikož pokoj jen za přestání od boje a hospodářstwí polní jen za wěc čelední pokládali; kdežto zatím u Slowanůw powažowána válka za staw mimořádný, za zrušení pokoje, a činnost národní wůbec obrácena byla k weškerému těžení rolnickému. Wylíčiwše my již wětší částku oněch pohrom, které neunawnau bojowností německau někdy jak na Římanskau říši, tak i na Slowanské národy uwaleny byly, mámeli na základnau sadu tuto ještě zwláštní důkazy klásti? [136]

136) Mimo jiné wšecko stůjte zde jen slowa Tacitowa o Němcích (Germania cap. 14): Nec arare terram aut exspectare annum tam facile persuaseris, quam vocare hostes et vulnera mereri;

Panowání a kořisti byly tedy wlastní cíl válečné podnikawosti prwowěkých Němců. Ale kde *panství*, tam jest i *poddanost* neb *poroba*, jelikož jedno bez druhého býti nemůže, jedno druhým se podmiňuje. Kdo w boji swítězil, stal se *pánem* tomu, koho přemohl; jestliže moha, nezabil ho, zdálo se mu, jakoby napotom wždy ještě plné měl práwo nad žiwotem *podrobence* swého; tento pak musel jemu po wůli býti, jeho zákony přijímati, jemu slaužiti, robotowati a daně platiti, on i potomci jeho. Práwa člowěckého, — jehožto heslo jest „čeho sobě nechceš, jinému nečiň," — nebylo wíce w auwazku takowém, pauhým a hrubým násilím uwedeném, ale s jedné strany jen nadprawí neboli wýsada (Vorrecht), s druhé kroměprawí (Rechtlosigkeit). A dědičné podáwaní toho auwazku s obau stran, od otce k synu, od děda ke wnuku, zakládalo rozdíl stawů dědičný a plemenný neboli kastowý, jakowýž se we wšech zemích spatřuje, kdekoli plémě podmanitelůw usadilo se mezi podmaněnými. Hrdý wítěz, čím surowějších býwal mrawů, tím urputněji popíral poddaným swým práwa lidskosti, a také tím snažněji pečowal o to, aby plémě jeho dělilo se wždy od plemene porobenců, aniž pak domnělá jeho wyšší ušlechtilost jakýmkoli s nimi dotýkáním a míšením se prznila.

Že tyto z přirozeného běhu wášní lidských plynaucí poměry panowaly u starých Němců skutečně, a to w plné míře a ostrosti swé, nedá se ani zapírati, ani pochybowati; wšecky zajisté původní prameny dějin jejich to na každém místě, při každé příležitosti hlásají a potwrzují: ačkoli wětší část nowějších spisowatelů jejich, nelibujíce

pigrum quinimo et iners videtur sudore acquirere, quod possis sanguine parare. Quotiens bella non incunt, multum venatibus, plus per otium transigunt, dediti somno ciboque. Fortissimus quisque ac bellicosissimus nihil agens, delegata domus et penatium et agrorum cura feminis senibusque et infirmissimo cuique ex familia.

sobě w takowémto předků swých obrazu, jej wšelijak zakrývati a zastírati, a na místě jeho jakýsi spůsob patriarchalnosti za prwotinný Němectwa staw pokládati obyčej mají. [137] Celý wšak ten národ dělil se od nepaměti

137) Nejdůkladněji a spolu nejšetrněji pronesl se za našeho wěku o tomto sebe mámení dějezpytců německých slawný *Guizot* we wážném spisu swém Histoire de la civilisation en France, jehožto některá slowa zde uwedeme. We čtení 7 prawí „Comment soutenir, que la société germaine était à peu près fixe, et que la vie agricole y dominait, en présence du fait même des migrations, des invasions, de ce mouvement continuel qui poussait les peuplades germaniques hors de leur territoire? Comment croire à l'empire de la propriété foncière et des idées ou des institutions qui s'y rattachent, sur des hommes qui abandonnent sans cesse le sol pour aller chercher fortune ailleurs? Et remarquez que ce n'était pas seulement sur les frontières que s'accomplissait ce mouvement; la même fluctuation régnait dans l'intérieur de la Germanie; les tribus s'expulsaient, se déplaçaient, se succédaient sans cesse: quelques paragraphes de Tacite le prouvent surabondamment" &c. A we čtení 33, kdežto již život obywatelstwa usedlého se uważuje a spolu půwod feudalismu se wykládá, stojí tato slowa: „Dans l'état social de l'ancienne Germanie, et spécialement dans celui de la tribu sédentaire et agricole, je crois donc la part de la conquête, de la force, beaucoup plus grande que ne le supposent en général les historiens allemands. Je crois la souveraineté domestique du chef de famille propriétaire beaucoup plus tyrannique, la condition des colons beaucoup plus mauvaise qu'ils ne l'imaginent. Ainsi l'indiquent, à mon avis, non seulement les vraisemblances morales, non seulement les écrivains latins dont je viens de parler, mais jusqu' à ces documents nationaux que les Allemands invoquent à l'appui de leurs idées" &c. W týž smysl, ale mnohem ostřeji, mluwí o tom jeden jediný dějepisec německý, *J. G. A. Wirth*, w úwodu ke swé Geschichte der Deutschen in der Urzeit, (1842, na str. 10) w tato slowa: „Wie wurde die Urgeschichte (der Deutschen) bisher behandelt? Wenig anders, als reine dichterische Idylle! Die älteste Verfassung der Deutschen war der Ausdruck wahrer Barbarei und Unmenschlichkeit, die späteren Gegensätze des

wždy na *pány* a *parobky* wůbec, čili, dle nowějšího mluwení spůsobu, na pauhé *šlechtice* a *poddané* jejich; a jakož páni čili šlechtici sami mezi sebau původně na dwé se dělili, na staw totižto wyšší (*šlechtice* w užším smyslu, nobiles, die Edlen) a nižší (*swobody*, liberi, die Freien), později pak ještě i na wíce rozdílů, tak i poddaní jejich auhrnkem we dwojí třídu rozpadáwali, *chlapy* totiž (liti neb aldii, Liten) a *otroky* (servi, Schalken, Sclaven). Počet těchto, kteříž wůbec wlasy swé střihati powinni byli, wždy mnohem wětší býwal, nežli dlauhowlasých šlechticů; a wšak nepožíwajíce wůbec práwa občanského, nesměli ani na sněmy, ani do boje choditi a zbraň nositi; nakládáno pak s nimi, zwláště s *otroky*, práwě jako s howadem neb zbožím jakýmkoli; cožkoli měli aneb wydělali, náleželo ne jim, ale pánowi; prodáwáno je, zastawowáno, na wýměnu dáwáno, dle potřeby a libosti; anobrž i když kdo zabil otroka swého, neměl za to jiné pokuty, než že stal se o jednoho parobka chudším. [138] Los *chlapůw*, pole pro pány wzděláwajících, byl owšem po-

Adels und des Bürgerthums waren dortmals noch ungleich schroffer und greller ausgebildet, die Sitten aber roh und wild; und dieser Zustand, der bei wahrer, quellenmässiger Auffassung abwechselnd nur Schauder, Abscheu und Zorn erregt, wurde uns als das Bild reinster Freiheit und Sittlichkeit vorgeführt. Ich muss leider bekennen, dass ich, irregeleitet von den beliebtesten Geschichtschreibern, früher selbst diesen grossen Irrthum theilte und weiter verbreitete; doch eben darum mahnt die Pflicht um so dringender, das unwahre Phantasiebild endlich gründlich zu zerstören, und allen Täuschungen, welche daran sich knüpfen, ein Ziel zu setzen.“ Spisowateli tomuto aspoň nikdo namítati nebude, žeby to, co tu z plného přeswědčení prawí, z nějaké proti národu swému nenáwisti byl pronesl.

138) Rázněji nad jiné wyjádřil se o tom *Dahlmann* (Gesch. von Dänemark, I, 161) w tato slowa: Der Sclav war von Anfang her, vom Rechte verlassen, völlig seines Herrn Eigenthum,

— někud mírnější; co nad powinný pánowi plat wydělali neb uhospodařili, s tím, ač ne mimo wůli pánowu, mohli ke swému wlastnímu dobrému nakládati, až i swobody se dokupowati; mnozí také bráwáni do boje pánům ku pomoci, kdežto pak udatenstwím tytýž na staw dobrého druha powýšili se. Ale i oni, jsauce wždy w opowržení u stawů wyšších, nepožíwali práwa, pohnati pána swého před saud; a jakkoli weliké mohly býti osobní zásluhy uwolněncůw, proto přihana neušlechtilého rodu wždy na nich až do třetího neb čtwrtého pokolení lpíwala. Známka zajisté rodu wážena wždy nade wšecky jiné přednosti a ctnosti; jakož pak i podnes německá zdwořilost neumí člowěku podstatnější lahody činiti, nežli když ho „blahorodým“ aneb i konečně „wysoce urozeným“ nazýwá. K zachowání pak a na jewě udržení takowýchto rozdílůw ustanowilo již to nejstarší zákonodárstwí německé tak řečenau *wiru* (Wergelt), čili taxu člowěčí, která cenu neb hodnost osobní každého člowěka značila w jisté summě peněz dle jeho stawu; a i později, když to zwláště blahodějným wplywem křesťanstwí wše, co w poměrech těchto nejdrsnatějšího bylo, zpowlowna se uhladilo, předce zbytky staré takowéto péče wšelijak se jewily, ano w majorátech a w tak řečených „Ahnenproben“ až do našeho wěku zasahují [139].

der ihn nach Gutdünken verstümmeln, tödten, verkaufen, verschenken, als Menschenopfer verbrauchen, zum Aussetzen der Kinder, zu Diebstahl, Mord, Entmannung wie ein blindes Werkzeug verwenden durfte. So vindicirte er ihn auch wie ein Stück seiner andern beweglichen Habe, wenn er ihm entflohen oder entwendet war. Das Kalb gehörte nicht gewisser dem Herrn der Kuh, als ihm das Kind seiner Sclavinn, die auch mit dem Sclaven nicht in Ehe lebte, es war blos ein Zusammenwohnen, der Sclave hiess ihr Beischläfer, Kebse &c. &c.

139) K obšírnému dokazowání wšech těchto prawd není zde místa; kdo jemu chce, čti sobě ku př. díla spisowatelů posléze jme-

Obecný žiwot prwowěkých *Slowanů* wůbec, a tudíž i *Čechů* zwláště, naskytuje nám obraz docela rozdílný. Oni nebažiwše po podmaňowání cizích národů, držíwali se snažně půdy té, která je aurodami swými žiwila; k jejímu wzdělawaní a k bezpečnému požíwaní wšech plodin jejích obraceli hlawní péči swau; jsauce co do půwodu

nowaných, aneb raději prameny samy, zwláště staré zákony národův německých, ze kterýchž my tuto jen některá místa, jako na ukázku, položiti chceme. W zákonu Frisonském (*lex Frisionum*) čte se: Cap. 1, §. 10: Si quis homo, sive nobilis, sive liber, sive litus, sive etiam servus, alterius servum occiderit, componat eum (t. j. plať za něho wiru) juxta quod fuerit adpretiatus oc. *Cap. 11, §. 1.* Si liber homo spontanea voluntate, vel forte necessitate coactus, nobili seu libero seu etiam lito in personam et in servitium liti se subdiderit oc. *Cap. 17. §. 5.* Qui mancipium in paganas gentes vendiderit, weregildum suum ad partem regis solvere cogatur oc. *Ib.* Additiones: Si quis servum, aut ancillam, caballum, bovem, ovem vel cujuscunque generis animal oc. Si servus, aut ancilla, aut equus, aut bos aut quodlibet animal fugiens oc. *Lex Salica* cap. 11. §. 6. Si quis servum aut ancillam, aut bovem aut jumentum aut quamlibet *rem* sub alterius potestate agnoverit oc. *Ib. §. 1.* Si quis servum aut ancillam valentem solidos 15 aut 25 furaverit aut vendiderit, seu porcarium, aut fabrum, sive vinitorem vel molinarium, aut carpentarium sive venatorem aut quemcunque artificem oc. *Ib. 14. §. 11.* Si quis ingenuus ancillam alienam sibi publice junxerit, ipsa cum ea in servitium inclinetur; *it. 19, §. 5.* Si quis Francus alienam ancillam sibi publice junxerit, ipse cum ea in servitio permaneat oc. *Lex Longobardorum* tit. 88, §. 3, 7, 9 & 11: Si aldia aut libera in casa aliena ad maritum intraverit et servum tulerit, libertatem suam amittat. — Si aldius ancillam suam aut alterius tulerit ad uxorem, filii qui ex ea nascuntur, sint servi cujus et mater ancilla. — Si servus liberam mulierem aut puellam ausus fuerit sibi in conjugio sociare, animae suae currat periculum. — Et illam quae servo fuerit consentiens, habeant parentes potestatem occidendi aut foris provinciam transvendendi et de rebus ipsius mulieris faciendi quod voluerint oc. oc.

— a rodu svého wšickni *Srbowé*, t. j. příbuzenci, byli také wšickni mezi sebau týchže politických práw i téže osobní swobody aučastni, aniž pak znali jiného stawů rozdílu, nežli který za rozdílem dědictwí a jmění, též za rozdílnau ducha mocí, wzdělaností neb zkušeností, přírozeně se wšude jewíwá. Pánůw a tudíž ani parobkůw mezi nimi nebylo, jelikož i cizincům, ba i zajatým we wálkách wězňům, po wypršení jisté lhůty, dopřáwali rádi auplné u sebe swobody a občanského práwa. Spůsob obecné wlády byl patriarchální, a w základu swém pauze demokratický; k řízení weřejných důležitostí woleni bywali na sněmích ode wšech starost rodinných auředníci zwláštní buď na čas, buďto do žiwota, ba i dědičně, pode jmény rozličnými.

Uznáwáme býti potřebné, abychom s podrobnými na to důkazy neoštídali se. Hned prwní spisowatel řecký, který o národní Slowanůw powaze r. 552 něco poznamenal, Prokop Cesarienský, prawí o nich, že nemají společného panowníka, nýbrž že od starodáwna po demokraticku žiwi jsau. [140] Totéž potwrzuje po něm císař Mauricius (r. 582—602), prawě, že o swobodu swau welice dbají, aniž panowníka nad sebau míti chtějí; k cizincům pak nad míru wlídni jsauce, zajaté we wálce že neodsuzují k wěčné porobě, jako jiní národowé, ale že jim ukládají lhůtu, po kteréžto dle libosti buď powolení k náwratu do wlasti sobě kaupiti, aneb u nich co swobodní a přátelé nawždy zůstáwati mohau. [141] Císař Lew

140) *Procopius Caesariensis de bello Gothico lib. III, cap. 14.* Postquam res in vulgus emanavit, Antae fere omnes convenere illius causa, utque in commune transigeretur sanxerunt. . . Et vero hi populi, Sclaveni inquam et Antae, non uni parent viro, sed ab antiquo in populari imperio vitam agunt (*ἐν δημοκρατίᾳ ἐκ παλαιοῦ βιοτεύουσι*); ac propterea utilitates et damna apud ipsos in commune vocari solent. —

141) *Mauricii Strategicum ed. Upsal. 1664, p. 272 sq.* Sclavorum gentes et Antum — libertatem colunt, nec ulla ratione ad ser-

Maudrý (r. 886—911) opakowal swědectwí Mauriciowo téměř doslowně [142]. Konečně i nejdůkladnější mezi Byzantinci znatel Slowanůw, císař Konstantin Porfyrogenneta (r. 946—959), swědčí, že národowé slowanští nemají pánůw jiných, kromě starých županůw. [143] A s těmito Byzantinců swědectwími sauhlasí dokonale také staří spisowatelé němečtí, kteří znali Slowany ještě za pohanské jejich doby. Widukind prawí, že oni raději podnikali wšecky spůsoby bídy, nežli ztrátu swobody, a že jako Němcům jen o rozšíření jejich panstwí, tak Slowanům jen o zachowání swobody píle byla. [144] Dětmar

vienďum vel parendum persuadentur. — Sunt quoque adversus peregrinos benigni, magnoque studio servant incolumes salvosque. — Qui sunt in captivitate apud eos, non omni tempore, ut apud gentes alias, in servitute tenentur, sed certum eis definitur tempus, in arbitrio eorum relinquendo, si oblata mercede velint dein reverti ad suos, aut manere apud ipsos liberi et amici. — Neminem ferunt imperantem, seque mutuo prosequuntur odio. — Multi inter eos sunt reguli, neque inter se concordes oc. —

142) *Leonis Imperat. Tactica, cap. XVIII, n. 99.* Sclavorum gentes et vitae victusque ratione et moribus aliae aliis sunt persimiles, ingenuae atque liberae, quibus servitus et subjectio nulla unquam ratione persuaderi potuit. — *103.* Erga peregrinos, qui ad ipsos advenirent, erant benigni ac mansueti oc. — *104.* Alterum quoque ipsis olim multo humanius esse videbatur: nam eos, qui bello capti apud ipsos versabantur, non indefinito tempore, donec scilicet ipsi vellent, in servitute detinebant, sed id ipsum potius captivorum arbitrio relinquebant oc.

143) *Constantini Porphyrogen. de Administr. imper. cap. 29, ap. Meurs.* VI, 1003: Principes vero, ut ajunt, hae gentes (Chrobati, Serbli oc.) non habent, praeter zupanos senes, quemadmodum etiam reliqui Sclavorum populi.

144) *Widukindi lib. II, ap. Pertz, V, 444:* Illi (Slavi) nihilominus bellum quam pacem elegerunt, omnem miseriam carae libertati postponentes. — Transeunt sane dies plurimi, his (Saxonibus) pro gloria et pro magno latoque imperio, illis (Slavis) pro libertate ac ultima servitute varie certantibus. —

Meziborský († 1018) svědčí o Luticech, že nemají nad sebau pána, (ačkoli o knězích neboli knížatech Lutických často řeč bývá), ale že u nich wšecky důležitosti národní na obecných sněmích swornosti hlasů se rozhodují.[145] Potwrzuje to i starý Polský kronikář Bohuchwal, biskup Poznaňský († 1253), když o nejstarších Slowanech polských dí, že jakožto bratří od jednoho otce pocházející neměli žádného panowníka nad sebau, ale že wolíwali mezi sebau dwanáctero rozumnějších a zámožnějších mužů, kteří o wěci obecné pečowali a jimi wládli, nikoho neutiskujíce.[146] Také ze starých listin, a to i z cizích, dowídáme se, že swoboda u dáwných Slowanůw byla staw obecného lidu, nikoli pak wýminka jen některým osobám neb třídám howící[147].

145) *Thietmarus Merseburg. ap. Pertz* V, 812: His omnibus, qui communiter Liutici vocantur, dominus specialiter non praesidet ullus; unanimi consilio ad placitum suimet necessaria discutientes, in rebus efficiendis omnes concordant.

146) *Boguphali episcopi Poznan. chron. ap. Sommersberg.* II, 20—21: Lechitae nullum regem seu principem inter se, tamquam fratres et ab uno patre ortum habentes, habere consueverant; sed tum duodecim discretiores et locupletiores ex se eligebant, qui quaestiones inter se conjungentes diffiniebant et rem publicam gubernabant, nulla tributa seu invita servitia ab aliquo exigentes.

147) Král. Baworský archiv we Mnichowě chowá listinu kostela Bamberského ještě netištěnau od r. 1136, we kteréž Slowanka jedna, „swobodna jsauc, jako Slowané swobodni bywají", k oltáři sw. Jiří w Bamberku se zapisuje: „Quaedam mulier, Gothelindis nomine, cum esset libera, sicuti Sclavi solent esse" oc. (*Srw.* Lang Regesta s. Rerum Boicarum autographa, vol. I, p. 145. Wiener Jahrbücher d. Literat. Bd. 39, Anzeigeblatt S. 37). Dodatek ten, že „tak swobodna byla, jak Slowané swobodni bywají", má zde swůj zwláštní a důležitý smysl; naskytuje zajisté, že dle mínění písařowa staw obyčejné swobody slowanské byl rozdílný od toho, co mezi Němci swobodným slulo, jelikož tuto (u Němců) člowěk swoboda byl spolu

Důkazowé tito, s tolikerých stran sworně podáwaní, podporují se ještě i úwahami z jiných okolností a skutků wážených. Jakož zajisté s jedné strany na jewě jest, že podmaňowání a wýboj wšude za sebau potahowali panstwí a porobu: tak také pochybowati nelze, že kde wýboje a podmanění od cizinců a nepřátel nebylo, tam wždy mezi audy jednoho a téhož národu panowala přirozená rownost a tudíž obecná osobní swoboda. Staw takowýto widati jest od wěkůw u každého národu, kterého nedotekl se ještě meč cizí, ne toliko w Asii a Europě staroznámé, ale i mezi samými diwochy teprw od časů Kolumbowých světu objewenými. Ba i když který národ, podlehnuw někdy cizincům w boji nešťastném, po chwíli wypudil wlastní snahau opět násilníky ze sídel swých, následowáwala z toho wždy obecná wšech potomků jeho swoboda i rownost politická. Máme toho ještě i za našeho wěku příklad u Srbůw zadunajských a Černohorcůw, u kterýchž nadarmo byloby hledati politické stawůw rozdíly; a již sme toho i nahoře dotkli, že co nedáwno u Srbůw, to před wíce než tisíciletím také u jiných wětwí welikého kmene Slowanského se opětowalo, ba dle swědectwí starožitné písně o Záboji a Slawoji také u samých prwo-

šlechticem neboli pánem, tamto pak (u Slowanů) jen sprostým a obyčejným člowěkem; protož w aumyslu písařowě dodatek ten nebyl pauhý snad kompliment pro Slowany, ale brž naopak pohrdawý saud o swobodě u Slowanů wůbec. Náš wěk již arci jináče o té wěci saudíwá, za to maje, že kde není swobody obecné, tam owšem swobody není, ale toliko pauhé wýsady (privilegie). — Tomu nápodobně w uherských státních zákonech (Opus tripartitum, Viennae 1628, fol. tom. II pag. 36) pod nápisem Colomani regis decret. lib. II. cap. 80 stojí nařízení, počínající w tato slowa: „Liberi quoque hospites, sicut Sclavi, vel ceteri extranei, qui in terris laborant aliorum“ oc. což opět o swobodě obecné lidu Slowanského w Uhřích swědectwí dáwá. Slowem „hospites“ rozumějí se tam sedlští nájemníci, jakowí tehdáž i w Čechách známi byli.

wěkých Čechůw. Není tedy diwu, že w nejstarších pramenech slowanské historie a literatury nic se nejewí, coby na stálé a dědičné panowání jedné třídy obywatelstwa nade druhau wykládati se dalo, a že tudíž swoboda osobní wšeobecná i rownost wšech občanů před zákonem byly základní známky staroslowanského žiwota politického.

Že wšak staw tento záhy měniti se počal, za wplywem i wniterných příčin i okolností wnějších, o tom také pochybowati nelze. Jest to pohříchu přirozený popud u člowěka, že druh nade druha rád se wypíná, že nětoliko předčiti, zámožnějším a okázalejším nad jiné býti, ale také wůlí swau jiné říditi, nad nimi moc a panstwí prowozowati se snaží. Takéť swoboda, příbuzna jsauc newázanosti, newždy hodila se tam, kde potřebí bylo rychlého spojení, snadného pohybowání a sjednoceného působení weškeré národní síly. A jistě již proto stalo se, že knížata naši, Přemyslowci w Čechách, Mojmírowci na Morawě, majíce autokům nepřátelským odoláwati, usilowali především sami doma starau tu newázanost wymeziti, národní sílu w rukau swých sestřediti, a do celku jejího uwesti článkowitost, tudíž wládu jedněch nade druhými, a že w díle takowém hojnau nalezali podporu od těch, kteří měli býti nástrojowé toho panstwí, t. j. od budaucích šlechticůw. K tomu nabízel a wedl je také příklad Němců, zwláště od té doby, co swým pokřesťaněním se dali se w hojnější a užší s nimi obcowání. Ano že již i dříwe ti, kteří po panstwí w národu našem bažili, zákony a obyčeje německé do země uwoditi, ač ještě nadarmo, se pokaušeli, toho nám hned ta nejstarší památka literatury slowanské, píseň o Libušině saudu, dáwá znamenitý a památný příklad na Chrudoši synu Klenowu, jenž nechtěje slowanské rownoměrné dílnosti, nastupowal na staroněmecké prworozenců práwo

dědické již za Libušina wěku. [148] Takž červená nit—— ta wplywu Německého, počawši již u samé takořka kolébky národu českého, rozkládá se w tisíciletém pásmě zrůstu jeho čím dále tím wždy šíře až po dnešní den.

Původní prameny weškeré moci weřejné, jak u Slowanů wůbec tak i u Čechů zwláště, byly *náboženstwí* a *otcowstwí*. Na prwním zakládal se řád *kněží* a popůw neb žrecůw, na druhém řád *starost* neboli *wládyk rodinných*. Nelze jináče sauditi, než že každý kněz byl spolu starostau rodiny swé, a wšak ne každý starosta spolu také knězem; pročež že kněží hned od původu swého měli přednost jakausi před starostami. Ze shromáždění pak čili sněmu kněží a starost, a ze společného jejich swolení, plynula potom weškera weřejná ustanowení wůbec.

O řádu *starost* čili *wládyk rodinných*, a spolu také o celém spůsobu i poměru rodiny čili čeledi slowanské w prwowěkosti, pronáší se nejstarší pramen slowanské písemnosti, t. píseň o Libušině saudu, w tato slowa:

„Wsjak ot swej čelědi wojewodi:
mužie pášú, ženy rúby strojá:
i umreli glawa čelědina,
děti wsě tu zbožiem w jedno wládú,
wládyku si z roda wyberúce,
ký plzně-dlě w sněmy slawny chodí,
chodí s kmetmi, s lěchy, wládykami“ [149].

148) W hádce oné o dědictwí Libuše usaudila byla „po zákonu wěkožiznych bogów“, že bratří oba buďto spolu dědictwím nedílně wládnauti aneb rownými díly o ně poděliti se mají. Když na to Chrudoš náružiwě se osupowal, že prý „prwencu dědinu dáti prawda“, Ratiborem oslowen jest: „nechwalno nám w Němcech iskať prawdu“ &c.

149) *Wsjak ot* t. každý otec; *mužie pášú* čili *páchají*, t. j. orají a wůbec práce polní konají; *rúby* strojá, t. šaty; *plzeň* t. užitek, prospěch, zwláště obecný.

Hlawa tedy a zprávce každé rodiny neboli čeledi jest *otec*, a po smrti jeho, pokud jeho potomci w nedílnosti zůstáwají, zespolka od nich wolený *wládyka* neboli *starosta*, kteryžto pak sám zastupuje na sněmích celau rodinu swau. Ostatní mužští w rodině obírají se polním, ženské pak domácím hospodářstwím. Čelední tento řád udržel se we starém spůsobu swém u Čechů až do XV století, [150] u jižných pak Slowanů panuje až podnes, a popisuje se tam w tato slowa: „Starosta domácí zprawuje a řídí dům i wládne celým jeho jměním; nařizuje mužským i chase, kam kdo jíti a co činiti má; umluwiw se s domácími, prodáwá, co na prodej jest a kupuje čeho třeba; pokladnice domowní jest w jeho rukau a on pečuje o zaplacení daní weřejných; společné modlitby on i počíná i končí; když hosté wstaupí do domu, on sám je wítá i častuje. Starosta nebywá wždy ten, kdo wěkem jest nejstarší; když otec sestárne, odewzdá důstojenstwí starosty nejrozumnějšímu synu neb bratru neb synowci, třebas tento wěkem byl nejmladší; přihodíli pak se, že který starosta nedobře domem wládne, domácí wolí sobě jiného na jeho místo.“ [151] Není pochyby, že usazowání nowého starosty w každém rodu za starodáwna wykonáwalo se obřady zwláštními, jmenowitě slawným nastolením čili posazením na stolici starostowu, a sliby přitom obapolnými [152].

150) Wiz Slownik J. Jungmanna pod slowem „Starosta“, k. p. „Wršowci najmocnější biechu, Kochana mezi sebú za starostu jmiechu“ (z Dalemila). Poslední patrná stopa řádu toho w Čechách čte se w listině od 30 Mart. 1407, kdežto paní Ofka, wdowa jednoho z bratří Žirotinských ještě nedílných, slibuje spokojiti se s tím, „což mi starosta dá.“ (W. Archiv Český, I, 341.)

151) Wiz Wuka Stefanowiče Srbski rječnik, u Beču, 1818, na str. 792, pod slowem „Starješina“, dle zwyku dosawadního w Hercegowině.

152) Podlé analogie se starostami celého národu, t. j. knížaty, a jejich usazowání na stolci knížecím (o čemž wiz dole).

Wšickni starostowé byli *zemané*, t. j. majitelé dědin — neboli statků pozemských swobodných. A poněwadž dědiny wšecky byly dílné i prodajné, samo sebau se rozumí, že newšickni zemané stejnau hojností dědin honositi se mohli, ale že rodowé zemanští bohatstwím jedni nad druhé wynikali. Takowí pak rodowé, kteří wládli welikým počtem statků pozemských a to dědičně aspoň skrze několikero pokolení, nazýwáni jsau *lechowé*, bezpochyby od *léch* t. j. rolí wůbec, od nichž i pozdější *šlechta* i *šlechtici* dosawadní jméno swé mají.[153] Rozdíl tento lechůw a wládyk, čili zemanůw wyšších a nižších, wyskytující se přirozeně také u jiných kmenůw slowanských,[154] byl rozdíl jen stupňowý, ne kmenowý, aniž potahowal za sebau jaká zwláštní politická práwa. Také i w rodinách leských, pokud která w nedílnosti živa byla, woleni bywali starostowé celého domu neboli rodu.

Důležitější, nežli mezi lechy a wládykami, byl rozdíl mezi *kněžími* a starostami wůbec. Jméno *kněz* u starých Slowanů značí původně takowého lecha neb starostu, který zastáwal spolu také auřad *náboženský*. Náboženstwí, jako wšude, tak i we starém Slowanstwu, zakládalo se na dědičném podání jisté saustawy naučné, bohowědecké; a pokud písmo w národu nezobecnělo, domýšleti se jest, že naučné takowéto podáwání chowáno bylo tím pečliwěji co tajemstwí několika wýtečných rodin, čím wětší moc a wplyw pojišťowalo jim na poradách národních wůbec; pročež také pochybowati nelze, že slowo *kněz* sauwisí

153) Staré slowo *lécha*, nyní u Čechů *lícha*, znamená původně pole orné wůbec. Jakož od kořene *mr-u* pochází slowo *smrt* (s-mr-t), tak od *lécha* slowo *slechta* (s-lech-ta) powstalo, a německé příbuzné slowo „Geschlecht“ zdá se tudíž míti kořen slowanský. O řádu *lechůw* dole při rozjímaní rozdílu stawů širší řeč nám nastane.

154) *Srwn.* w zákonech Dušanowých „wlastele“ a „wlasteličiti“ — w Časopisu česk. Museum r. 1837, str. 73 sl.

—— u Slowanůw se slowem *kniha* původně a kořenně. [155] A že auřad knězský také u starých Čechů skutečně na některé rody a osoby přední w národu obmezen byl, toho máme dosti patrný příklad we starožitné písni o Čestmíru, we kterézto pálení oběti bohům swěřeno jedinému Wojmírowi, přednímu lechu českému, jenž tam i wýslowně „sluhau bohů“ se nazýwá [156].

Tyto známky o starostách, o leších a kněžích předeslati bylo potřebí, aby původní charakter nejwyšší wlády mocnárské neboli panownické u starých Čechů hned we prawém swětle zračiti se mohl. Ten zajisté, kdo nad Čechami wůbec panowal, powažowán za *starostu celého národu;* [157] a měli spolu na sobě důstojenstwí *kněze*, bywala moc jeho tím wětší a swětější. Jakožto starosta, zprawowal wšecky obecné a weřejné důležitosti národu swého tauž prawomocností, kterau každý wládyka w rodu swém prowozowal; wláda jeho, swolená od národu, powažowána w tom ohledu za skutek pauhé lidské umluwitosti. Co kněz ale jewil se národu swému we swětle wyšším a náboženském, jakožto potomek rodiny, která od

155) Slowo *kniha*, dle nejstarší formy *kniga* neb *kněga*, znamenalo původně písmo neb písmeny wůbec. *Kniga* i *kněz*, jewíce patrné příbuzenstwí s jedné strany s čínským *king* (poswátné kníhy), s druhé pak s německým *Kuning* neb *König*, sahají do předhistorické doby, aniž ze kteréhokoli známého jazyka dokonale wyložiti se dají.

156) „Wzhóru, Wojmíře! — prodli w službě bohóm,“ — „Nezjařte sě, bozi, swému slúze, ež nepálí obět w dnešniem slunci!“ — „Tam s cesty skála bohóm zmilená: na jejé wrchu obětuj bohóm, bohóm swým spásám“ &c. (Wiz Wýbor literat. České I, str. 22.—23.)

157) Tentýž poměr opětowal se i za nedáwného wěku ještě u Srbů, dle swědectwí Wuka Stefanowiče: »Za času Černého Jiří každý wojwoda byl starostau swému kraji, a Jiří byl starostau celému Srbsku.“ (Srbski Rječnik na str. 792.)

dáwna do tajemstwí wěcí nábožných zaswěcena bywší, — „zákony wěkoziznych bohů“ nad jiné wýtečněji znala, i wůli jejich we wšech wážnějších udalostech wyskaumati uměla. Oboje důstojenstwí, starostské i knězské, bývalo sice w osobě mocnářowě obyčejně, a wšak předce ne wždycky, spojeno; a snadno jest se domysliti, že tam, kde se různilo, kněz nejwyšší požíwal ač ne větší hmotné moci, ale wšak větší wážnosti w lidu, nežli světský spolunáčelník jeho [158].

Tento přirozený wýklad o původní powaze nejwyšší moci a wlády u starých Slowanůw sauhlasí dobře s tím, co nám z nejstaršího podání powědomo jest. Po smrti Krokowě powolána byla Libuše, dcera nejmladší ale duchem nejwýtečnější, ke wládě, jak to starostské právo w sobě neslo, a jak toho i u jiných kmenůw příkladowé se wyskytují. [159] Co kněžna i saudkyně „po zákonu“ jewila se s nábožným obřadem národu na sněm shromážděnému: oděna totiž we běloskwaucí řízu a obstaupena dwěma děwicemi wěhlasnými, z nichž jedna desky prawdodatné, druhá meč křiwdu kárající držela w rukau, majíce před sebau w osudí swatém plamen „prawdozwěstný“ a „swatocúdnau“ wodu. Aniž pak Libuše sama saudila dále,

158) Potwrzují toho i slowa *Helmoldowa* lib. II, cap. 12: „Rex apud eos (Slavos) modicae aestimationis est, comparatione flaminis. Ille enim responsa perquirit et eventus sortium explorat; ille ad nutum sortium, et porro rex et populus ad illius nutum pendent.“

159) *Einhardi annales ap. Pertz. I, 210 ad ann. 823*: Milegastus et Cealadragus — erant filii Liubi regis Wiltzorum, qui licet cum fratribus suis regnum divisum teneret, tamen proptérea, quod major natu erat, regem sibi (*čti* se) constituit; sed cum is secundum ritum gentis commissum sibi regnum parum digne administraret, illo abjecto, juniori fratri regium honorem deferunt ɔc. Dálo se to podlé theorie nahoře postawené, že když který starosta nedobře wládne, jiný na jeho místo wolen bývá.

nežli že jako kněžna poučila národ, co w rozepři takowé „zákonem wěkoživných bohůw“ bylo, pozůstawiwši sněmu na wůli, máli při starém zákonu se zůstati aneb nowé práwo nalezeno býti. [160] Také podlé Kosmasowa podání půwod moci nejwyšší a austředné w Čechách má se hledati w auřadu sudstwí a nikoli we válečném wojewodstwí. Libušin zajisté otec Krok proto prý moci oné dosáhl, že byl nejmaudřejší a wšem spřawedliwý saudce; [161] a o Přemyslowi nic téměř se neprawí, než že s Libuší swau chotí společně wymyslil a ustanowil ta práwa, kterými národ celý potomně se řídil. Podlé přirozeného lidských wěcí běhu nelze sice ani pochybowati, že jako wítězoslawný Sámo, tak i Krok a Přemysl a wšickni potomci jejich museli wésti mnohonásobné wálky, a že proto prowozowali nejen auřad národního starostwí, ale často i skutečné panstwí nad národem: a wšak skutkowé jejich wáleční a panowničí newryli se do paměti národu, který obyčej měl powažowati wládce swé jen co starosty. Také i to na wáhu bráti sluší, že u sauwěkých letopiscůw německých někdejší knížata slowanští, jmenowitě též lutičtí a čeští, nepředstawují se nikdež jako pánowé swého národu a země, ale wždy jen jako přední muží w národu, jako prwní mezi hojnými knížaty, mezi něž země rozdělena byla; [162] důkazem

160) Wiz o tom šíře píseň o Libušině saudu, již často jmenowanau.

161) „Vir fuit hic — judiciorum in deliberatione discretus, ad quem tam de propriis tribubus, quam ex totius provinciae plebibus, velut apes ad alvearia, ita omnes ad dirimenda convolabant judicia.“ *Cosmas p. 9.*

162) O lutickém knížeti Drahowítu k r. 789 prawí *Annales Laureshamenses* u Pertza I, 34: Et venerunt reges terrae illius cum rege eorum Tragwito oc. *Annales Einhardi* tamž I, 175: Dragowít — ceteris Wiltzorum regulis et nobilitate generis et auctoritate senectutis longe praeminebat, — quem ceteri Sclavorum primores ac reguli omnes secuti oc. *Annales Fuldenses*

to, že letopiscům oněm ponětí o panownickém plnomocenstwí, jakowéž Karolingowé w Němcích, Francii a Italii, anobrž i králowé danští a bulharští prowozowali, pro slowanské poměry a země nepřiměřeným se býti zdálo. Prwní známý kníže český, který ze starožitné koleje této ne bez násilí se wyšinuw, národu swému skutečným panownikem se učinil, byl bojowný Boleslaw I; a známotě, jaké proto nabyl u potomků powĕsti.

Celé Čechy, pokud historické paměti stačí, wždy spojeny byly dohromady w jeden politický celek; aniž doba jaká w dĕjinách českých známa jest, kdeby spatřiti bylo u wnitř země této wíce států od sebe neodwisných [163]). Cokoli proti tomu o Luckém knížeti Wlastislawowi se namítá, dá se s dobrým důwodem a přirozeně wykládati na staroslowanský obyčej *knížecích audĕlůw.* Staří zajisté Slowané, za prostotau mrawů a rozumu swého, powažowali wšecko, cokoli kde otec po dědu držel, u potomků jejich za dědičné a tudíž i za dílné. Pročež i tím wíce potřebí se býti zdálo, rozděliti také nejwyšší wládu w zemi mezi syny posledního wládce, čím sprawedliwĕjší uznáwána wšech dědicůw rownodílnost, a čím méně prostředků pohotowĕ bylo, wyhowĕti jí, leda rozdĕ-

dí k r. 895 (u Pertza I, 411): Ibi de Sclavania omnes duces Boemaniorum, — quorum primores erant Spitignewo, Wratizla, — ad regem venientes et honorifice ab eo recepti oc.

163) Ačkoli Widukind (u Pertza V, 433) mluwí o Čechách („Bohemiae") we množném počtu, a též u Kosmasa zdá se, jakoby (p. 23, 26 a 30) Lučany k Čechám nepočítal, a (pag. 54) Slawníkowo knížetstwí kromĕ Čech býti pokládal: nicméně i to s politickau jednotau národu Českého dobře obstáti může, aniž proti ní a proti tolikerým naopak swĕdčícím příkladům jakau prawodnau moc do sebe má. Již k Libušině saudu lechowé se wšech stran země české, od Otawy, Radbuzy, Labe i Orlice, Sázawy, Mže a Ohře swoláni byli.

—— lením knížetství samého [164]). Aby pak tím jednota politická národu célélo neutrpěla, ustanowen bywal jeden jakoby starosta nade knížaty, jejž pak *welikým knížetem* nazýwali, a w jehož rukau měla spočíwati nejwyšší moc a wláda nad celau zemí a celým národem wůbec. Důstojenstwí toto welikoknížecí nedostáwalo se wlastně ani prworozenému ani nejstaršímu mezi knížaty, alebrž dle starostského práwa tomu, který zdál se býti k němu nejspůsobilejším; a bylo wázáno spolu ke *stolici knížecí*, t. j. ke stolci neb trůnu ze skály wytesanému a we hlawním celého národu hradě neb městě na weřejném místě pod šírým nebem postawenému. Komu tedy z knížat dostala se w díl stolice knížecí a s ní hlawní hrad neb město, ten byl a slul welikým knížetem, toho měli poslušni býti nejen celý národ, ale i jiní knížata wšickni. W Čechách stolice ta chowána w nejstarší době na Wyšehradě, později od X století w Praze. [165] Prwní *nastolení* čili usazení na ní konáwalo se zwláštním obřadem slawným, jehožto wšak forem jen dle známého příkladu starých

164) Tak i w pozdější křesťanské době až do XIII století wídati bylo ještě množstwí knížat udělních, netoliko na Morawě, ale i w Čechách, ku př. knížata Plzenské, Žatecké, Hradecké, Chrudimské, Wratislawské oc.

165) *Cosmas p. 88*: Expletis rite funebribus exequiis (Jaromir) accipit Bracislaum fratruelem et ducit eum ad *sedem principalem*; et sicut semper in electione ducis faciunt oc. Mox duce locato in *solio* et facto silentio oc. *Ibid pag. 192:* (Episcopus) cum clero et magnifica processione suscipiens eum (Bracislaum II) in pórta civitatis ante templum S. Mariae, deducit ad *solium*, et secundum ritum hujus terrae ab universis comitibus et satrapis est inthronizatus oc. *Vincentius Prag. in Dobneri Monum.* I. 34: Dux Wladislaus — fratrem suum — cum quibusdam militibus valde bellicosis pro tuenda civitate et *principali throno, quodam saxo*, quod est *nunc* in medio civitatis, pro quo non solum nunc (t. j. r. 1142), sed etiam ab antiquo multa millia militum bello corruerunt, Pragae dimisit.

knížat Korutanských dowtipowati se můžeme. [166] I po- —
něwadž powaha lidská to w sobě nese, že téměř každý
Přemyslowec sebe sám pokaždé nejspůsobilejšího ke wládě

166) *Srwn.* Ottokar Hornecks österr. Reimchronik u Pez-a III, 183, Johannes Victoriensis u Böhmera I, 318, F. F. v. Schrötters Abhandlungen aus dem österr. Staatsrecht, Wien 1762 fg. III, 116 sl. J. Kollára Wýklad ke Sláwy dceře 1832, p. 259, a Bar. v. Hormayr's Herzog Luitbold, München 1831, p. 88 sl. Nebude tuším newhod, wylíčiti zde trochu obšírněji tento příklad staroslowanské inthronizací. Nedaleko hlawního města Celowce w Celském širém poli stál stolec okrauhlý ze mramoru wytesaný, na kterýž knížata Korutanští až do XIV století usazowáni byli tímto spůsobem. K starostowi rodu selského, sedícímu na tom stolci u prostřed hojných zástupů lidu obecného, blížil se nowý kníže se wšemi šlechtici zemskými a s nádherným komonstwem. Přišed na blízko, swlekl knížecí raucho swé a oblekl se w oděw staroslowanský selský, krpce s červeným řemením, sukni šerau s pásem a kabelí, též halenu a klobauk plstěný na spůsob čepice; s holí w rukau, obstaupen w lewo i prawo dwěma šlechticemi, z nichž jeden wola strakatého, druhý strakatau kobylu wedl, předstaupil před sedláka na stolci se založenými koleny sedícího, jenž po slowansku tázal se hlasitě: „Kdo jest ten, koho sem wedete?“ Šlechticowé odpowídali: Jest kníže země této, jemuž ty stolce toho postaupiti máš. „Tohoť neučiním, (wece sedlák), pokud ujištěn nebudu, že na něm seďati hoden jest.“ Jest owšem hoden, — říkají páni. „Je-li tedy muž počestný, prawowěrný, bezauhonný?“ Jest. „Jeli sprawedliwý saudce, nedadauci se ani přízní ani nepřízní odwesti ode prawdy?“ Jest i bude. „Budeli hájiti pokoj země této, chrániti wdowy a sirotky, a zachowáwati každého při právu jeho?“ Bude. „Ať tedy přisahá, že tak učiní!“ I přisahají na to nejprw tři páni we jménu knížecím. Po čemž starosta selský se stolce sšed, dá knížeti lehký poliček, a káže mu posaditi se na stolec. Pak kníže na stolci stoje opakuje sám za sebe přísahu, a máchá mečem nahým ke čtyrem swěta stranám na znamení, že wlasti proti wšemu násilí obhajowati bude. Na to i páni s ním přišlí, i lid weškeren koří se a slibují jemu poslušenstwí etc. Wůl i kobyla i oděw knížecí, mimo jiné

— býti pokládal, i za dary a sliby nalézal wždy hotowých přiwržencůdosti: samo sebau na jewě jest, kolik různic a rozbrojů při každém rozhojnění rodu knížecího powstáwati muselo, pokuď neurčité ono práwo starostské nebylo zrušeno wynešeným od Břetislawa I zákonem poslaupnosti po stáří.

K nejwyšší zpráwě zemských důležitostí, jak politických, tak i saudních, přidán býwal knížeti ku pomoci zbor dwanácti mužů, jenž *kmetowé zemští* sluli. K auřadu tomu woleni býwali na sněmu nejčelnější lechowé a zemané doživotně, aniž s něho ssazeni býti mohli. Wšak o působení jejich w nejstarší době welice málo nám známo. [167] Aniž také, pro tentýž nedostatek, o dalším austrojí dworu knížecího w době té co wzkazowati máme.

Majíce pak nyní již *národ* sám w sobě a s ohledem na rozdílné w něm třídy obywatelstwa uważowati, musíme opět nawrátiti se k tomu, co sme již nahoře napowěděli o dwojím řádu zemanůw, wyšších totižto a bohatších, čili *lechůw*, a nižších i chudších čili *wládyk* neb *starost obecných*. K rozeznání jejich můžeme, aspoň dle analogie wěků pozdějších, užíwati té hlawní známky, že wládykowé neb starostowé obecní jen tolik polí míwali,

wěci, dostáwaly se w dar starostowi selskému, jehož rod měl od nepaměti práwo konání obřadu takowého. Mezi lid pak obecný (aspoň w Čechách) rozhazowány při tom na rozličných místech peníze, aby se umírnil daw okolo stolce knížecího.

167) K Libušině saudu sice jen sedmero kmetů zemských zejména powolaných se wyčítá, a wšak dodatek „po wše kmeti“ na srozuměnau dáwá, že těch sedmero nebyli ještě wšickni. O kmetech zemských we XIV a XV století srownati jest Časopis česk. Museum 1835, str. 440 sl. 446 sl. Také sem náleží slowa Bohuchwalowa: sed tum duodecim discretiores et locupletiores ex se eligebant etc. (*w.* nahoře.)

kolik s čeledí swau a chasau domácí sami wzděláwati postačili; lechowé pak naproti tomu wládli tak hojnými statky, že pro řádné s nich těžení museli najímati sobě větší neb menší počet lidí robotných a služebných, i auředníky rozličné. Nenít nemožné, že přewaha jmění u některých lechů pocházela hned již od prwního s arciotcem Čechem w zemi se uwázaní, při wší dílnosti předce skrze mnohá století w dědictwí se udržujíc; [168] a prawdě se podobá, že i hojní potomkowé knížat audělných k nim wůbec počítáni bywali: a wšak lechowé, nejsauce ani plemenem ani počtem obmezeni, otwírali wždy řady swé i pozdějším zásluhám a wýtečnostem. [169] U sauwěkých cizozemců sluli obyčejně buďto *reguli*, buď *duces*, *primores* neb *optimates;* [170] počet pak jejich w zemi, aspoň před panowáním Boleslawa I, welmi hojný býti musel, ano na jewě jest, že oněch čtrnáctero lechů českých, kteří 1. Jan. 845 w Řezně pokřestiti se dali, byla jen menší, a snad skutečně malá jejich částka; po wěku wšak

168) Hlawní o tom swědectwí nachází se w Saudu Libušině toto: „Chrudoš, — Staglaw, — oba bratry, oba Klenowica, roda stara Tetwy Popelowa, jenže pride s pl'ky s Čechowými w sieže žírné wlasti.“ Kosmas o nich prawí (p. 11): Ea tempestate inter duos cives, *opibus* et *genere* eminentiores, et qui videbantur populi esse rectores, orta est non modica litigio etc.

169) Příkladowé toho jewí se arci teprw w XI století u Kosmasa, jmenowitě *Howora* i *Wacek* „sub mola rusticana natus.“ (p. 69, 70).

170) *Mauricii Strateg. p. 281:* Cum multi inter Sclavos sint reguli neque inter se concordes etc. *Einhardi annal. 789:* Quem ceteri Sclavorum primores ac reguli omnes secuti etc. *Fuldenses annal. ad ann. 845:* Hludovicus quatuordecim ex ducibus Boemanorum cum hominibus suis — baptisari jussit; *ad ann. 856:* per Boemanos transiens, nonnullos ex eorum ducibus in deditionem accepit; *ann. 864:* Rastizes — cum universis optimatibus suis; *ann. 872:* Bohemi — duces quinque his nominibus Zwentislau, Witislau etc. *ann. 895* (wiz nahoře).

Boleslawowě již jen o rodu Wršowu, Slawníkowu, Muňowu a Těptowu výslowná se zmínka činí. [171] Byliť tedy lechowé wůbec, jakož widěti, předchůdcowé potomního wyššího *šlechtictwa* čili *stawu panského* w Čechách; a není pochyby, že nádhera i okázalost, která staw ten u nás skrze tolikerá století značila, zwláště co do hojného a skwostného komonstwa, zasahowala již i do prwowěké doby.

Druhá i na počet nejhojnější třída obywatelstwa českého byli již často řečení prostí *zemané* neboli *dědinníci*. Oni sami činili a stanowili tak říkaje celý národ český; w nich zajisté záležely wlastně původní jádro i hlawní jeho síla od nejstarší doby až do XIV století; staw jejich byl staw řádný a obyčejný, čili prawidlo a zákon w obecném žiwotě, tak že i co nadeň se wznášelo i co pod ním zůstáwalo, mohlo takořka mezi wýminky odmíšeno býti. O nich to zwláště platí, co sme nahoře při řádu starost neboli wládyk rodinných pronesli o celém spůsobu a poměru rodiny čili čeledi české w prwowěkosti; jehož tedy zde opětowati wíce nebudeme. Staročeský zeman usazowal se obyčejně u prostřed polí swých, nastawiw sobě i čeledi swé domůw a chalup s potřebu; a když i ty potomkům jeho nepostačily, přistaweno jiných domů wíce, tak že powstáwaly z toho wšude malé wýsky, jménem prwního zakladatele označené, a záležející takořka z jedné čeledi; [172] několik pak takowých wesnic do-

171) O Wršowcích a Slawníkowcích později často řeč bude. O jiných dwau zprawuje nás Kosmas p. 88: Accedant, inquit, de gente Municia, accedant de gente Tepta, et vocat eos nominatim, quos norat armis potentiores, fide meliores, militia fortiores et divitiis eminentiores etc.

172) W žádné zemi nebylo a není tolik malých wesnic, jako we starých Čechách (asi 20 na čtwerečnau míli); a počet jmen místních, která ze jmen osobních původ swůj brala, také nikde tak weliký nebyl. *Janowici*, *Petrowici*, *Pawlowici*, *Mar-*

hromady činilo w politickém ohledu zwláštní obec, pode jménem *aujezdu* neboli *honitwy*, o kterýchž později širší řeč bude. Této wšak s počátku nejčetnější obywatelstwa třídy každým stoletím wždy wíce na počet ubýwalo: z ní utwořila se později nižší česká šlechta; dědinníci pak čili swobodníci podnes w Čechách zůstalť jsau poslední a wšak bezpostředný po nich zbytek [173].

O stawu *bezzemkůw* čili těch lidí, kteří wlastních dědin neměwše, museli nájmem, službau aneb řemeslem se živiti, nedostáwá se nám podawkůw sauwěkých z doby této, tak že o nich téměř jen z důmyslu mluwiti můžeme. Že otroctwí aneb tělesná poroba w prwotném Slowanstwu byly wěci neznámé, to z uwedených nahoře swědectwí a důwodů na jewě jest; národ, který dle wyznání císařů Mauricia i Lwa Maudrého w obyčeji měl i zajatým we válce nepřátelům propůjčowati swobody, neznal jistě žádné otrocké lidstwa třídy w lůně swém. Naproti tomu samo sebau se rozumí, že kdekoli byli lechowé, čili statkáří tak zámožní, že ke wzděláwání wšech polí swých s pauhau čeledí domácí postačiti nemohli, tam byli také lidé, kteří pole ta buďto k ruce majetníků za mzdu wzděláwali, aneb je od nich za auroky k užitku wlastnímu najímali; a bylli kde počet takowýchto námezdníků a auročníků walnější, tam že potřebí bylo i lidí ke zprawě jejich, k dohledu a ku posluze, též i řemeslníků wšelijakých.

tinici, Heřmanici, Kralici, Chýnici a t. d. jsau wlastně potomci neb lidé Janowi, Petrowi, Pawlowi, Martinowi, Kralowi etc. Forma ta *-ici* neb *-owici* na místě nynějšího *-ice* neb *-owice* užíwána byla až do XIII století. *Srwn.* Časopis česk. Museum, 1834, str. 394—419.

173) F. Twrdý (Pragmat. Gesch. der böhm. Freisassen, Pr. 1804, 8°) powodí počátek stawu swobodnického neb dědinnického w Čechách omylem teprw z wěku krále Wladislawa II; wšak jméno i staw jejich naskytují se w listinách mnohem dříwe, aniž se udati dá, kdeby počátek byli wzali.

Pročež nelze pochybowati, že i w prwowěké době národu našeho již pode jmény *družina*, *čeled*, *kmeti*, *chlapi* a t. p. nacházela se dosti hojná třída lidu služebného sice, a wšak při tom nikoli porobného, nýbrž osobní swobody požiwajícího. Teprw později, když nelidské Němců se slowanskými zajatými nakládání, jehožto spůsob z posawadního u nich ponětí otroctwí („die Sklaverei“) se wyjewuje, wábilo Čechy k odměnnému neb podobnému sobě počínaní, zjewují se i we wlasti naší stopy a šlepěje, ačkoli jen řídké a wždy opět míjející, tělesné poroby čili newolnictwí; jakož to w následné době dějin našich místněji dolíčeno bude.

O hrazených městách u Čechů a Morawanů již w IX století častá řeč jest: [174] a protož není pochyby, že jako w Morawě, [175] tak i w Čechách již tehdáž staroslowanská *austawa hradní* neboli *župní* zawedena byla. Následownč celá země rozdělena byla na kraje, stolice a poprawy, neboli tak řečené *župy;* a nad každau župau postawen byl *župan* (comes, praefectus) co nejwyšší auředník, s jinými wedle něho auředníky. W každé župě stál *hrad*, we smyslu a spůsobu staroslawanském; t. j. *město* prostranné, pewnými hradbami se wšech stran ochráněné. I bylotě původně kolik žup, tolik hradů, a kolik hradů, tolik žup w zemi, tak že i hrad i župa jedním a tímže jménem označeny byly; a můžeme domýšleti se, že již i w této nejstarší době, kromě Prahy a

174) *Annales Fuldenses* r. 857: civitas Wiztrachi ducis; r. 870 Karlmannus regnum Rastizi — ingressus, cunctas civitates et castella in deditionem accepit; r. 872 Boemi qui evadere potuerunt, in civitates defecerunt etc.

175) *O župě Olomucké* w Morawě již za wěku Swatoplukowa řeč jest w Ant. Bočka Codex diplom. et epist. Moraviae, tom I. p. 49 - 50. Zuatoplk dux tradidit ad altare S. Petri-sextam partem omnium, quaecunque in *supa* Olomutici ad *castellum* proveniunt.

Wyšehradu, také Bílina, Žatec, Plzeň, Bechyně, Hradec (Králowé), Kauřím w Čechách, a w Morawě Welehrad, Olomauc, Brno, Nitra a j. w. byly takowáto hlawní w župách sídla. Počet a jména wšech nedají se již arci určiti; neb ačkoli sauwěká cizí zpráwa udáwá jich sice w celých Čechách patnácte, w Morawě jedenácte,[176] to wšak owšem zdá se býti příliš málo, jelikož w následující hned době w samých toliko Čechách wíce než čtyřidcet jich počítati můžeme. Aučel, pro který hradowé staweni bywali, jest sám sebau na snadě: mělť co pewná i nedobytná místa w čas válek a wpádů nepřátelských slaužiti těmto na odpor, a domácím za ochranné autočiště. Když nepřátelé wtrhli do země, mužowé branní wšickni táhli jim wstříc, uchrániwše dříwe starce, ženy a děti we hradech i s nábytkem; ztracenoli pole, sami také ze hradů ještě se brániti a w nich se zotawowati mohli. Časté zmínky o spálení hradeb skrze nepřátely dáwají náwěští, že ony záležely nejwíce ze srubůw dřewěných s náspy, a ze příkopůw okolo nich, tu přírodných, tam strojných. Potřeba wody pro tak weliký daw lidu nedowolila stawiti je na wrchy hor, alebrž wíce po rowinách, na blízku řek. We hradech bywali chrámowé pro modly a pro poklady národní, též saudowé a auřadowé obecní wůbec. Že župané jestli ne wšickni, aspoň wětším dílem byli rodilí lechowé, o tom nelze pochybowati; méně snadno wšak byloby rozhodnauti, zdali usazowání jejich na auřad záwiselo upříměji od wůle celého národu, čili jen

176) Wiz zeměpisce Baworského (z r. 866—890) w Safařikowých Starožitnostech slowanských na str. 980 sld. „Beheimare, in qua sunt civitates XV; Marharii habent civitates XI.“ Poměříme-li, že w tétéž zprawě přičítá se jiným slowanským národům menším, k. p. Dědošům 200, Kolpjanům 400, Swirjanům 325 hradůw neboli měst, nebudeme pochybowati, že na počty w popisu tomto udané nikterak spoléhati nelze.

— ode knížete a kmetůw jeho samých. Podobá se, že stálí obywatelé hradů byli již tehdáž sami bezzemci, služebníci totiž neb řemeslníci knížecí a obchodníci, jako w pozdější době. O stawu wšak obywatelstwa městského we smyslu nowějším nemůže tuto ještě ani řeč býti.

Kromě hradůw těchto župních čili zemských byli wšak již i w této době ještě jiní hradowé saukromí a menší, čili *hradcowé*, slaužící ne celému národu, ale jen osobám některým a rodům knížecím neb leským, ku př. Lewý Hradec, Budeč, Libušín, Tetín, Žbečno atd. Staweno je také nejraději na ostrohy čili wýsadky zemské, otočené s tří stran buďto srázy a doly, buď wodami, a sauwisící na straně čtwrté s rowinau, ze kteréž wybíhají. Jen na této čtwrté straně bylo potřebí srubůw a příkopůw umělejších a nákladnějších k ochraně hradu; obyčejně hluboký průkop dělil ostatní krajinu od wýsádku a hradu, a zdwihací most howíwal pak sám jediný opětnému jejich spojení, dle potřeby wšak a wůle pánowy.

O wšech důležitostech národních a weřejných pojednáwalo se na *sněmích* čili, jak za starodáwna sluli, na *wících* obecných; tam společným usnešením se národu wynášeni zákonowé a saudowé, i dála se nařízení k obecné zprawě potřebná. Není pochyby, že již w nejstarší době, kromě *wící zemských*, ku kterýmž národ ze wšech krajů swoláwán, w obyčeji býwaly také *wíce krajské* čili *župní*, kdežto jen krajané krajů jednotliwých se scházeli; za to ručí také starý smysl slowa *wíce*, znamenawší netoliko sněm sám w sobě, ale i místo kde se sněmowalo, t. j. náměstí neboli trh městský.[177] Spůsob starého sněmu zemského líčí se wýborně w nejstarší památce literatury české, w písni o Libušině saudu. Panující kníže swoláwal

177) We známé Mater Verborum glossuje se „forum, locus conventui“ po staročesku *trh*, *wěce* neb *wíce* („tirh, vecse“).

jej, wyprawiw posly ke wšem kmetům, lechům i wládykám zemským; on také řídil celé sněmowání, stawil otázky k rozhodnutí wšeobecnému, wynášel prwní o nich zdání swé, a kázal sbírati hlasy, jak mile swobodně národu rokowání dospělo k nějakému cíli. Wěk tehdejší newěděl ještě nic o representací aneb o přenášení hlasu osoby jedné na druhau; každý zeman, kdo mohl a chtěl, přicházel osobně na sněm, tak že často počet sněmowníkůw až na tisíce wzrostal; hlasowáno také, zwláště w důležitějších wěcech, ne hromadně, ale osobně, wkládaním známky hlasowé do nádobí čili osudí zwláštního, kteréž knížecí služebníci mezi sněmowníky roznášeli. [178] Jednohlasnosti u Čechůw nebylo potřebí, ale jen většiny hlasůw, čímž se spůsob sněmůw českých dělil od lutických, kdežto jednohlasí potřebné někdy také násilím we skutek se uwozowalo [179].

A wšak jako každé weřejné jednání u wšech národů slowanských i neslowanských we starožitnosti wůbec; tak i sněmowání u starých Čechů zwláště, wázáno i podrobeno bylo pod jisté *obyčeje a obřady nábožné*. Národowé wšickni, uznáwajíce w dobách rozhodných nedostatečnost

178) Důležitá jsau w ohledu tomto w Libušině saudu zwláště slowa následující:

— Seber glasy po národu swému.
I sebrastě glasy děwě súdně,
sbierastě je u osudie swaté —
Radowan — je sě glasy číslem pregliedati
i wěčinu prowolati w národ etc.

179) *Thietmar. Merseb. ap. Pertz* V, 812: Liuticii -- unanimi consilio ad placitum suimet necessaria discutientes, in rebus efficiendis omnes concordant. Si quis vero ex conprovincialibus in placito his contradicit, fustibus verberatur, et si forinsecus palam resistit, aut omnia incendio et continua depraedatione perdit, aut in eorum praesentia pro qualitate sua pecuniae persolvit quantitatem debitae. (Neníli tu půwod nešťastného polského „niepozwalam ?“)

čárek, pokud aspoň naše wědomosť stačí, a odložiti důkladnější její wyjasnění k budaucnosti.

Jako w Indii, tak i we starém Slowanstwu wěřeno původně w jednoho boha, jakožto ducha lidskau myslí nepostižitelného, stwořitele a zachowatele swěta, působce swětla i blesku; též jakožto sílu žiwotní pronikající celý swěta obor, a wšak od něho rozdílnau, wšudy přítomnau, a předce nikde do smyslů lidských nepadající. [182] Ale při dalším wýkladu, kterak mocnost tato nejwyšší a jediná, zjewujíc se w přírodě, rozličné twárnosti ze sebe wywíjela, čili rozličné stránky působení a poměru swého k lidem ukazowala, jsauc *Bělbohem* i *Černobohem*, *Tříhlawem*, [183] *Perunem*, *Swárohem*, *Živau*, *Swatowí-*

182) Jak wýtečně tytýž o tomto nejwyšším a jediném bohu w poswátných knihách staroindických se píše, dokazuje následující wýpisek ze čtyřidcáté kapitoly knihy „Yadžur-weda", dle překladu Pauthierowa ze Sanskritu: Cet univers et tout ce qui se meut dans cet univers, est rempli par l'énergie de l'Être ordonnateur. — L'Être suprême unique ne se meut point, quoiqu'il soit plus rapide que la pensée, car les dieux mêmes ne peuvent l'atteindre; il ne peut être perçu par les organes primitifs de la sensation; il dépasse même immensément les autres organes rapides de l'intelligence. Il demeure immobile; et pendant ce temps, après avoir mesuré l'étendue de l'espace, il établit le système des mondes. Il se meut, il ne se meut pas; il est éloigné, il est près; il est dans tout, il est hors de tout. Celui qui voit tous les êtres dans l'ame ou l'Esprit suprême, et l'amè suprême dans tout les êtres, celui-là n'aura de mépris pour rien etc. (Les livres sacrés de l'Orient, par G. Pauthier, Paris 1840, str. 321, 329, 330). Z uwedených nahoře (str. 79) swědectwí Prokopia i Helmolda o jednobožstwí u Slowanůw a ze srodnosti bájeslowí slowanského s indickým domysliti se jest, že myšlénky podobné o bohu aspoň wýtečnějším kněžím slowanským nebyly weskrze cizí a nedostupné.

183) O *Tříhlawu* prawí se (in Vita S. Ottonis, ap. Ludewig pag. 491): Stetin amplissima civitas tres montes ambitu suo con-

tem,[184] *Radihostem* [185] atd. wměšowaly se záhy člowěkotwárné představy, tak že konečně stanowením poměrů pohlawních a rodních mezi bohy, bohyněmi a bůžky, celý rodoslowný kmen o nich smyšlen, [186] a jim čím dále tím wíce spůsobů a wášní lidských připisowáno. Tím nabyla mythologie slowanská opodál nějakého podobenstw s římskau, tak že nejstarší slownik český [187] ji na spůsob následující wykládati mohl: *Bělboh* dí, jest idolum Baal; *Děwana Letničina* i *Perûnowa* dci, Diana Latonae et Jovis filia; *Chlipa*, Salacia, dea paganorum quasi maritima; *Jeseň* Isis; *Lada*, Cytherea, Venus; *Morana* Hecate; *Perun* Jupiter; *Porwata* Proserpina; *Prije*, Aphrodite; *Radihost* wnuk *Krtów*, Mercurius; *Sitiwrat* Saturnus; *Stračec* Sitiwratów syn, Picus Saturni filius; *Stwor* Osiris; *Swoba*, Feronia, dea paganorum; *Třihlaw*, triceps, qui habet capita

clusos habebat, quorum medius, qui et altior, summo paganorum deo Trigelaus dictus, tricapitum habebat simulcarum, quod aurea cidari oculos et labia contegebat; asserentibus idolorum sacerdotibus, ideo summum deum tria habere capita, quoniam tria procurat regna, id est coeli, terrae et inferni etc.

184) *Helmold* (in edit. Bangert. 1659 pag. 125) prawí: Inter multiformia Sclavorum numina praepollet Zuantevit deus terrae Rugianorum, — cujus intuitu ceteros quasi semideos aestimabant.

185) O *Radihostu* co nejwyšším bohu mluwí tentýž *Helmold* (pag. 6) w tato slowa; Civitas Redariorum vulgatissima Rethre sedes idololatriae; templum ibi magnum constructum daemonibus, quorum princeps est Redegast. Simulacrum ejus auro, lectus ostro paratus etc.

186) *Helmold* l. c. pag. 185: Slavi non diffitentur unum deum in coelis, ceteris imperitantem; illum praepotentem coelestia tantum curare, hos vero distributis officiis obsequentes de sanguine ejus processisse, et unumquemque eo praestantiorem, quo proximiorem illi deo deorum.

187) Waceradowy glossy při známé Mater Verborum, rkp. od r. 1202. *Srw.* Die ältesten Denkmäler der böhm. Sprache von P. J. Schafařik u. F. Palacky, (Prag 1840, 4°. str. 205—233.)

čárek, pokud aspoň naše wědomosť stačí, a odložiti důkladnější její wyjasnění k budaucnosti.

Jako w Indii, tak i we starém Slowanstwu wěřeno původně w jednoho boha, jakožto ducha lidskau myslí nepostižitelného, stwořitele a zachowatele swěta, působce swětla i blesku; též jakožto sílu žiwotní pronikající celý swěta obor, a wšak od něho rozdílnau, wšudy přítomnau, a předce nikde do smyslů lidských nepadající. [182] Ale při dalším wýkladu, kterak mocnost tato nejwyšší a jediná, zjewujíc se w přírodě, rozličné twárnosti ze sebe wywíjela, čili rozličné stránky působení a poměru swého k lidem ukazowala, jsauc *Bělbohem* i *Černobohem*, *Třihlawem*, [183] *Perunem*, *Swárohem*, *Žiwau*, *Swatowí-*

182) Jak wýtečně tytýž o tomto nejwyšším a jediném bohu w poswátných knihách staroindických se píše, dokazuje následující wýpisek ze čtyřidcáté kapitoly knihy „Yadžur-weda", dle překladu Pauthierowa ze Sanskritu: Cet univers et tout ce qui se meut dans cet univers, est rempli par l'énergie de l'Être ordonnateur. — L'Être suprême unique ne se meut point, quoiqu'il soit plus rapide que la pensée, car les dieux mêmes ne peuvent l'atteindre; il ne peut être perçu par les organes primitifs de la sensation; il dépasse même immensément les autres organes rapides de l'intelligence. Il demeure immobile; et pendant ce temps, après avoir mesuré l'étendue de l'espace, il établit le système des mondes. Il se meut, il ne se meut pas; il est éloigné, il est près; il est dans tout, il est hors de tout. Celui qui voit tous les êtres dans l'ame ou l'Esprit suprême, et l'amè suprême dans tout les êtres, celui-là n'aura de mépris pour rien etc. (Les livres sacrés de l'Orient, par G. Pauthier, Paris 1840, str. 321, 329, 330). Z uwedených nahoře (str. 79) swědectwí Prokopia i Helmolda o jednobožstwí u Slowanůw a ze srodnosti bájeslowí slowanského s indickým domysliti se jest, že myšlénky podobné o bohu aspoň wýtečnějším kněžím slowanským nebyly weskrze cizí a nedostupné.

183) O *Třihlawu* prawí se (in Vita S. Ottonis, ap. Ludewig pag. 491): Stetin amplissima civitas tres montes ambitu suo con-

tem,[184] *Radihostem* [185] atd. wměšowaly se záhy člowěkotwárné představy, tak že konečně stanowením poměrů pohlawních a rodních mezi bohy, bohyněmi a bůžky, celý rodoslowný kmen o nich smyšlen, [186] a jim čím dále tím wíce spůsobů a wášní lidských připisowáno. Tím nabyla mythologie slowanská opodál nějakého podobenstw s římskau, tak že nejstarší slownik český [187] ji na spůsob následující wykládati mohl: *Bělboh* dí, jest idolum Baal; *Děwana Letničina* i *Perúnowa* dci, Diana Latonae et Jovis filia; *Chlípa*, Salacia, dea paganorum quasi maritima; *Jeseň* Isis; *Lada*, Cytherea, Venus; *Morana* Hecate; *Perun* Jupiter; *Porwata* Proserpina; *Prije*, Aphrodite; *Radihost* wnuk *Krtów*, Mercurius; *Sitiwrat* Saturnus; *Stračec* Sitiwratów syn, Picus Saturni filius; *Stwor* Osiris; *Swoba*, Feronia, dea paganorum; *Třihlaw*, triceps, qui habet capita

clusos habebat, quorum medius, qui et altior, summo paganorum deo Trigelaus dictus, tricapitum habebat simulcarum, quod aurea cidari oculos et labia contegebat; asserentibus idolorum sacerdotibus, ideo summum deum tria habere capita, quoniam tria procurat regna, id est coeli, terrae et inferni etc.

184) *Helmold* (in edit. Bangert. 1659 pag. 125) prawí: Inter multiformia Sclavorum numina praepollet Zuantevit deus terrae Rugianorum, — cujus intuitu ceteros quasi semideos aestimabant.

185) O *Radihostu* co nejwyšším bohu mluwí tentýž *Helmold* (pag. 6) w tato slowa; Civitas Redariorum vulgatissima Rethre sedes idololatriae; templum ibi magnum constructum daemonibus, quorum princeps est Redegast. Simulacrum ejus auro, lectus ostro paratus etc.

186) *Helmold* l. c. pag. 185: Slavi non diffitentur unum deum in coelis, ceteris imperitantem; illum praepotentem coelestia tantum curare, hos vero distributis officiis obsequentes de sanguine ejus processisse, et unumquemque eo praestantiorem, quo proximiorem illi deo deorum.

187) Waceradowy glossy při známé Mater Verborum, rkp. od l. 1202. *Srw.* Die ältesten Denkmäler der böhm. Sprache von P. J. Schafařik u. F. Palacky, (Prag 1840, 4°. str. 205—233.)

tria capreae; *Weles* Pan; *Živa*, Ceres, dea frumenti. Menší bůžkowé, čili *diasi* (genii) a *bési* (daemones), též *wily* a *rusalky*,[188] připomínají se tamtéž zejména *skřety* (penates), *šetky* (genii), *lichoplesy* (sirenae), *polúdnice* (dryades), *lútice* neb *lítice* (furiae, Eumenides), *sani* (typhones), *morúsi* neb *wlkodlaci* (incubi) a j. w. Z wýkladu toho aspoň dle podobenstwí domysliti se jest, co asi staří Slowané pod onými jmény sobě představowali; do samé swatyně starého náboženstwí ona ještě newedau, aniž pak určitá bájeslowní saustawa na nich zakládati se dá.

Čím někdy Arkona i Radhošť u sewerních Slowanůw, tím bezpochyby u Čechů byl „swatý“ Wyšehrad,[189] — hlawním totižto sídlem náboženským w zemi, s předními chrámy, obrazy a kněžími modlářskými. Hlawní chrámowé u Slowanů, z dříwí ozdobně staweni jsauce, dělíwali se we dwé, we wnějšek čili předsíní a we wnitřek čili swatyni. W předsíní po dřewěných stěnách widati bylo řezby umělé; swatyně spočíwalà na slaupowí, obestřena bywši oponami. W samém středu jejím stáwala hlawní modla, buďto dřewěná i kolossální, buď z kowu litá i tudíž newelikà, na zwláštním podstawku; jiné menší modly rozestaweny bywaly po straně. Kromě nářadí *potřebného*, t. j. ke *třebám* čili obětem slaužícího, nacházíwaly se we chrámích i poswátné korauhwe, i kořisti a zbroje od nepřátel dobyté a bohům obětowané. Do swatyně wkráčeti nesměli než sami toliko kněží neboli popi; a i ti tajíwali dech, pokud na blízku boha swého se nacházeli, aby dýcháním lidským wzduch okolo něho poskwrněn nebyl. W předsíní staweno na odiw, cokoli národ měl drahého a wzácného; neboť celý národ musel po wšech krajinách

188) O *Rusalkách* wiz důležité pojednání p. Šafaříkowo w Časopisu česk. Museum r. 1833 str. 257—273.

189) „W Libušině otně zlatě sědlě, sědlě otně, *swétě* Wyšegradě“— dí se w písni o Libušině saudu.

jisté poplatky dáwati ke hlawnímu chrámu. Kromě tohoto —— wšak bywali také chrámowé zwláštní w každém hradu čili we hlawním sídle každého kraje, o kteréžto krajané toliko sami péči wedli. Stawiwáni u prostřed hradůw na náměstích čili wících, ostínění stromy poswátnými; někdy také w hájích zwláštních ke hradům přiležících a s nimi spojených [190].

A wšak modlářství ne k samým toliko chrámům wázáno bylo: ana celá země plna byla takowých hor, skal, pramenů, řek, lesů i stromů, které pokládány za swětější nad jiné, jelikož neprostřednau přítomností božskau zaswěcené; také oheň wůbec za swatý jmín. Na takowáto místa chodíwáwal starý nábožný Čech, zwláště w saumraky, nose bohům w obět krmě, w čelo se bije a hlásaje k nim slowa pobožná. Též w domě swém každá rodina míwala modly zwláštní, jimžto kdokoli přicházel prwní, kdo odcházel poslední swau poklonu skládal. Mezi

190) Popis tento sestawen ze známých o tom podawků, zwláště u Tietmara Meziborského, Adama Bremského, Helmolda, Saxona Grammatika i biografů sw. Otty Bamberského. Nejdůležitější jsau slowa Tietmarowa (lib. VI, ap. Pertz V, 812): In urbe Riedegost — est fanum de ligno artificiose compositum, quod pro basibus diversarum sustentatur cornibus bestiarum. Hujus parietes variae deorum dearumque imagines mirifice insculptae, ut cernentibus videtur, exterius ornant; interius autem dii stant manu facti, singulis nominibus insculptis, galeis atque loricis terribiliter vestiti, quorum primus Zuarasici (t. j. Swarožic neb Swaroh) dicitur et prae ceteris a cunctis gentilibus honoratur et colitur. Vexilla quoque eorum nisi ad expeditiones necessaria, et tunc per pedites, hinc nullatenus moventur etc. — Quot regiones sunt in his partibus, tot templa habentur, et simulacra daemonum singula ab infidelibus coluntur; inter quae civitas supra memorata principalem tenet monarchiam etc. — *Saxo Grammat.* l. XIV o Swatowítowi: Delubrum opere elegantissimum — exterior aedis ambitus accurato caelamine renitebat — interior pensilibus auleis nitebat etc. —

—— zwířaty pak koni a krahujci považováni za poswátné a bohům nad jiné příjemnější [191].

Dolíčili sme již nahoře we wýkladu o *kněžích* a *starostách*, jaký původ mělo kněžstwí u starých Slowanů wůbec. Poněwadž ale služby modlářské byly mnohonásobné a newždy snadné ani příjemné, jest se domysliti dle přirozeného lidských wěcí běhu, že *kněží*, jak mile z nich *knížata* se stali, k wykonáwaní služeb wšelikých powoláwali osoby jiné, na něž uwalowali, cokoli w modloslužbách obtížného bylo, ku př. konání krwawých *žrtew* neboli *třeb* t. j. obětí, ostříhaní a čištění, snad i stawení a ozdobowání chrámůw, řezání neb lití modl atd. Powstáwaly tímto spůsobem zwláštní zbory, ne již kněží w původním smyslu, ale modloslužených osob, kněžím čili knížatům podřízených, pod jménem *popi* neboli *žreci*, k nimž snad i tak řečení *wlchewci* a *wlchwice* čili čarodějníci a čarodějnice, kauzelníci, černoknižníci, hadači a nawazači rozličtí náleželi. Že osoby tyto, jsauce chowatelé zděděné nauky nábožné, kterážto původem swým byla i naukau swětoslownau a přírodnickau, — arci dle obmezeného a powěrčiwého smyslu starého wěku, — znali a užíwali *písma* zwláštního spůsobu, to již nejen z domyslu plyne, ale i z wýslowného swědectwí starých spisowatelůw dokázati se dá. [192] Hlawní péče a snaha modlářská bylo

191) *Srwn.* píseň o Záboji a Slawoji z rukopisu Kralodworského, we Wýboru lit. česk. I, str. 13. Též u Cosmasa pag. 10. 197.

192) Jmenowitě ze slow *Tietmara* Meziborského w předešlém poznamenání uwedených: dii stant manufacti, *singulis nominibus insculptis* etc. W týž smysl pronáší se slowanský mnich *Chrabr*, živší w X—XI století (w. Šafaříkowy Starožitnosti slow. str. 995): „Slowěne ne iměchą knig, ną čr'tami i rězami č'těcha i gataachą, pogani sąště.“ Oboje swědectwí wztahuje se sice jen na *řezané* písmo, ne na psané, ano Chrabr Slowanům i wýslowně popírá *knihy* t. j. psané litery, a staroslowanské slowo *desky* na místě písemných památek (k. p. „desky prawdo-

zpytowání wůle božské w důležitostech národu pochybných, a předwídaní budaucnosti wůbec; tedy nawazowání a hádaní spůsoby rozličnými. Tato pověra w kauzla i věštby zdá se že i do pokřesťaněných Čech zasahowala hluboce, a w báchorkách národních zachowala se poněkud až podnes. Jest ona wždy snažení, ačkoli zabláudilé, potahowati a zawěšowati widomý a podmíněný světa řád na newidomý a nepodmíněný, a uwolniti wědomí lidské od pout we skutečnosti je swírajících.

Některé nábožné obyčeje pohanských Čechůw udržely se w paměti až podnes. Takowé jsau ku př. w prwních dnech jarních wynášení *Morany*, bohyně smrti, ze wsí, a uwozowání *Wesny* čili mladistwého žiwota, wracujícího se do probudilé z nowu přírody, pak pálení swatojanských ohňů, čili *sobotek*, w rownodní letním, — což obě w některých krajích po Čechách a Morawě ještě se zachowáwá; též platí o pozůstatcích *rusadelních* swátků a powěr w času letničném. [193] Mezi obřady dotýkajícími se běhu žiwota lidského wůbec, znamenati sluší *postřižiny*,

datné“ w Libušině saudu, „desky zemské á dworské“ w králowství českém až podnes) zdají se též k tomu swědčiti: ale praslowanské slowo *černoknižník*, známé nejen Čechům, ale i Rusům a Polákům starým, dokazuje, že *knihy černé* (t. j. psané) jim nebyly neznámy, ačkoli kdo jim rozuměl, za čarodějníka powažowán (jakož i později ještě.) Řezané litery neb runy sluly Slowanům tuším *„měty.“* (Wiz Älteste Denkmäler der böhm. Sprache, 1840, str. 98).

193) *Cosmas Prag.* lib. III pag. 197: Superstitiosas institutiones, quas villani adhuc semipagani in pentecosten tertia sive quarta feria observabant, offerentes libamina super fontes, mactabant victimas et daemonibus immolabant etc. *Wiz* o tom Šafaříkowo znamenité pojednání „O Rusalkách“ w Časopisu česk. Museum 1833 str. 257 sl., a J. Štěpana Pozůstatky rusadelních swátků w Čechách, tamže r. 1834 str. 183 sl. též *srwn.* wýklady J. Kollára w prwním dílu jeho Národních zpěwanek (w Budíně 1834, str. 397 sl.)

čili poswátné a slawné střihání wlasů w přechodu pacholat do jinošstwí. Pohřeby bywaly nejraději na rozhraní cest, tu na polích, tu w lesích; mrtwoly někdy celé pohřbeny, častěji ale spáleny, a popel s kostmi w popelnicích zahrabán; zbraně a nářadí oblíbené, též pokrm a nápoj do hrobu přidáwány. [194] Nad hroby slawiwány *trýzny*, t. j. oběti, tance a hry ke cti bůžkůw podzemních, pro zjednání od nich pokoje dušem zemřelých; [195] pak nakopeny nad nimi *mohyly* čili kopce, tu wětší a wyšší, tu menší a nižší, jak který zemřelý za wíce neb méně důležitého poważowán byl.

Náboženstwí u pohanských Čechů prowozowalo moc swau také w *řádech* jejich *poprawních* a *wojenských*. Při saudech swědčí o tom časté utíkaní se k tak řečenému saudu božímu, skrze „*plamen* prawdozwěstný“ a „swatocúdnau *wodu*,“ jichžto co prostředků průwodních potom i w křesťanstwí ještě až do XIV století užíwáno [196].

194) O pálení mrtwol u Slowanů a Čechů psal J. Dobrowský w Pojednáních král. české společnosti nauk na r. 1786 (str. 333—359) proti Dobnerowi, jenž je byl zapíral (w Annal. Hayec. II, 51). K důwodům od Dobrowského uwedeným přidati sluší ještě psaní Sw. Bonifacia od r. 745 (ap. Würdtwein n. LXXII, p. 189 sq.), a swědectwí rukopisu Kralodworského w Čestmíru a Wlaslawu: „doniž mrtew nežžen.“

195) *Trýzny* wykládá Wacerad jakožto „inferiae, placatio inferorum vel obsequiae, vel infernalium deorum sacrificia, mortuorum sepulturae debitae,“ a zase „sacrificia, quae diis manibus inferebant.“ Také Nestor mluwí o nich (u Schlözera II, 125), a Kosmas připomíná (lib. III, pag. 197.) „Sepulturas, quae fiebant in sylvis et in campis, atque scenas, quas ex gentili ritu faciebant in biviis et in triviis, quasi ob animarum pausationem, item et jocos profanos quos super mortuos suos, inanes cientes manes ac induti faciem larvis, bacchando exercebant.

196) Srown. o tom Die ältesten Denkmäler der böhm. Sprache (Prag 1840) na str. 99 a 189.

Mnohé také zwláštní zákony a obyčeje saudní, které i později jen we starých Čechách a we Slowanstwu wůbec se nám objewují, zasahují původem swým jistě až do pohanské doby této, jakož pak nejen první náš kronikář Kosmas, ale i jeden z nejstarších spisowatelů o řádech našich saudních, Ondřej z Dubé, powodí celau saustawu zemského práwa českého již z wěku Libušina i Přemyslowa:[197] ale nemohauce my rozeznati, co w zákonech a obyčejích oněch původního, a co snad později teprw přidaného aneb změněného bylo, musíme podrobné líčení jejich odložiti ku pozdější době. Hlawní rozdíl mezi prwowěkými práwy a saudy národů německých a slowanských plyne již z nepochybné té zásady, že Slowané, neznawše ani plemenného ani politického rozdílu stawůw, také *wiry* (Wergelt) we wšech německých práwích tak důležité, u sebe owšem neznali.[198] Přisahání také na spůsob křesťanů bylo u nich neobyčejno, ano téměř za bezbožné pokládáno, ačkoli sama jména *roty* a *poroty*, od nich nás došlá, za to ručí, že jakýsi zwláštní spůsob slawnějšího se oswědčowání a zaklínání předce w obyčeji býwal.[199] Chrámowé slaužili za místa autočištná. Nejwyšší saud národní konal se, jakož sme již nahoře wyložili, na sněmích; zwláštní ale poprawy nacházely se w každém hradě čili hlawním městě župním, bezpochyby že we spojení se chrámy a kněžstwem. Předsedali w nich cúdaři zwláštní, nálezy pak ustawowali netoliko kmeti k tomu zwolení, ale i jiní lechowé a zemané, kteříkoli k saudu se nahodili.

197) Srown. nahoře kn. II, článek 2 str. 108 Wýklad pana Ondřeje z Dubé tištěn jest w Archivu českém II, 481 sl.

198) Srown. Časopis česk. Museum r. 1837, str. 80—83 (při srownání zákonů cara Stefana Dušana srbského se staročeskými.

199) *Helmold lib. I, c. 83:* Jurationes (u Slowanůw) difficillime admittuntur; nam jurare apud Sclavos quasi perjurare est ob vindicem deorum iram.

Ačkoli Čechowé staří bojowností swau nad jiné mnohé kmeny Slowanské wynikali, předce wšecko práwo a zřízení jejich *wojenské* směřowalo wždy jen k obraně wlasti a k hájení sebe, nikoli k autokům na nepřátely a k wedení zbraně do ciziny. Před Boleslawem I žádný panownik český newytáhl wojensky, aby dobýwal zemí sausedních a podmaňowal sobě národy zahraničné; nájezdy, kterékoli do té doby Čechowé činili, byli podniky ne celého národu, ale jen jednotliwých rot, pro mstu toliko a pro kořist předsebrané. Také celá hradní neboli župní austawa byla sama w sobě jen obhájná. Hradowé, jakož sme již nahoře wyložili, byli místa ochranná i autočištná; kdykoli nepřátelé do země wpadli, dělány po horách a lesích náspy a záseky, jenž dobře odoláwaly nedospělému ještě umění dobywatelů tehdejších. [200] W širém poli bojowáno i jezdecky i pěšky. K obraně užíwáno štítu neboli pawézy, lebky a brnění; k autoku mlatu, meče, kopí neboli oštípu a luku neb kuše. Když kníže k wojně wstáti kázal, musel každý, kdo s braň byl, postawiti se w ní w určitau dobu na určitém místě, a bojowati o swé wlastní ujmě i ztrawě; proto také každá wálka we starých Čechách náramně zhaubná bywala, poněwadž bojownik, nemaje ztrawy, plenil u přítele i nepřítele. Wojewody byli župané a lechowé, kteří s hojnější družinau do boje wytáhli. Korauhwí poswátných, na Wyšehradě tuším chowaných,

200) Dle swědectwí sauwěkých letopisůw, kdykoli wojsko německé wpadlo do Čech neb do Morawy, mělo tam pokaždé činiti s umělými hradbami (vallum, munitio.) Tak prawí ku př. *Annales Fuldens. ad ann. 849:* Cum exercitus Francorum vallum hostium (Boem.) vi magna irrumperet etc. — *855:* Hludovicus, malens adversarium (Rasticen) firmissimo ut fertur vallo munitum, ad tempus dimittere etc. — *869:* Karolus, dum in illam ineffabilem Rastizi munitionem et omnibus antiquissimis dissimilem venisset etc. — *871:* Bohemi quemdam locum vallo firmissimo circumdederunt, iter angustum in ipso aditu facientes etc.

nebráno do pole, něž we kruté potřebě, když národ celý — powzbuzen býti měl; ale modly domácí doprowodíwaly válečníky také do bitew, co domnělí ochráncowé. Před početím wálky skaumáwali kněží wůli bohů swých, přinášejíce jim hojné oběti; jim také obětowáwáno, cokoli w kořisti nejwzácnějšího bylo. Pokoj uzawírán podáwaním sobě rukau a obapolnau wyměnau hrsti tráwy a několika wlasů na pautci ustřihaných.

Hlawní ale zaměstnání Čechů w pokoji bylo *polní hospodářství* wůbec. Mužští obírali se, jakž již řečeno, orbau a chowáním dobytka, ženské pak staraly se o jídla i oděwy. Polní wýtěžek býwal tak hojný, že obilí a dobytku, jmenowitě koní, zbýwáwalo také pro sausední národy, od nichž za ně jiné potřeby, zwláště sůl, na wýměnu brány. Obecná řemesla i živnosti a obchody wšecky byly w zemi w obyčeji; ba i ušlechtilého *průmyslu* nenedostáwalo se dokonce. [201] Seč byli w hornictwí Čechowé pohanští, nedá se arci wíce wyměřiti; jen to jisté jest, že bývalo pilně rýžováno neboli jílováno, we spěži pracováno a potřebné železo také w zemi ostaráno. A poněwadž o zlatohlawu, nachu a hedwábí u sewerných Slowanů již za jejich pohanské doby, u Čechů aspoň již w X století určité zmínky se dějí, [202] dá se zawírati, že panowawší we wšech známých dobách národu našeho přepych w šatstwu zasahowal i do nejstar-

201) Důkazy na to dáwá tworící se teprw nauka archeologická w Čechách z wykopáwaných we hrobech pohanských starožitných slitin a šperků, často uměle a krasochutně pracowaných. Srown. o tom znamenitý spis: Grundzüge der böhm. Alterthumskunde von J.-E. Wocel, Prag 1845, w 8.

202) *Cosmas p. 11:* Lubussa — alte in pictis stratis nimis molliter accubabat. — *Vita S. Adalberti:* Adalbertus ingressus cubile, quod solum habuit, tulit inde sericum pulvinar etc. *Helmold l. c.* Redegasti — simulacrum auro, lectus ostro paratus etc.

šího wěku tohoto; ano není pochyby, že i tehdáž obchod kupecký z dalekých zemí wlasti naší se dotýkal, jelikož on prý we VII století podal byl také prwní příčinu k welikému pod Samem Čechů s Franky wálce.

O prwowěkém *kroji* w Čechách nic wíce znáno není, než že oboje pohlawí málo se jím od sebe lišilo, a že wůbec oblíben byl oděw řásný bez zapínadel; pročež pásu, často skwostného, byla potřeba hlawní. Široké haleny neb pláště, u ženských řízy, opauštěny času zimního za teplejší krzno. Čepce a čepice na hlawě bývaly dosti wysoké a končité; škorně neb krbce na nohau zase nízké a wolné. Spinadla, jehlice, náramky a řetízky wšelikého spůsobu, co ozdoby a šperky drahocenné, ze zlata, stříbra neb spěže často wkusně udělané, we hrobích pohansko-českých i podnes často se wykopáwají [203].

Z toho, co již wyloženo, lze také sauditi o *domácím* předků našich *živobytí*. Otec aneb starosta prowozowal nad čeledí swau moc nejiným než zákonem dobrotiwé přírody obmezenau. Manželstwí swatě zachowáwáno; chwálena zwláště cudná wěrnost a oddanost paní slowanských, jenž nechtějíce žíti po smrti manželů swých, často samy se usmrcowaly. [204] O mnohoženstwí u Slowanů nelze rozhodnauti, byloli obyčejno a dowoleno, aneb

203) O kroji starých Čechů wiz předewším Wocelůw spis již připomenutý; wšak tu ještě mnoho skaumati zbýwá.

204) *Imp. Mauricii strategicon p. 273:* Pudicitiae servantes feminae Sclavorum supra omnem modum erga maritos suos, adeo ut earum multae virorum suorum mortem proprio interitu solari voluerint, seque ipsas suffocarint ultro, non ferentes vitam solitariam. — *S. Bonifacius in epist. cit.* Winedi — tam magno zelo matrimonii amorem mutuum servant, ut mulier, viro proprio mortuo, vivere recuset etc. — Proti takowýmto swědectwím neodoláwají Kosmasowy nejapné a nehistorické domysly o zhowadilosti prwních Čechůw (str. 8, 72).

jen tu i onde strpeno; dějiny české nepodáwají o něm příkladu, leda u jediného Sáma. [205]

Dáwá se jak Slowanům wůbec, tak i starým Čechům zwláště, od sauwěkých spisowatelů swědectwí o přičinliwosti jejich tiché a neunawné, o zwláštní úctě ke stáří, o hostinnosti až nad slušnost přepiaté, jelikož ani za zlé nepokládáno, bráti u sauseda, čeho kdo neměl k učastowání hosta; chwálí se mysl jejich otewřená, družebná i nepodhlídawá, leda proti zjewným nepřátelům; též jejich čilá jemnost a bystrost obrazotwornosti, jejich láska ke zpěwu, hudbě a tanci. Udržely se, jakoby zázrakem, až podnes některé přewzácné zbytky zpěwů jejich národních, a wynikají nejen ušlechtilau prostotau a jarobujnau hebkostí řeči, ale i hlubokostí citu a swěžestí fantasie, i mužností a spanilostí myšlének. Shoda jejich auplná, co do weršowání bez rýmu i assonancí, s básněmi jinoslowanskými jak epickými tak i lyrickými, za našeho teprw wěku objewenými, dokazuje, že takowé bywalo weršowání slowanské wůbec již od původu swého.

Naproti tomu počítány bywají od dáwna mezi nechwalné powahy národu našeho: jeho lehká mysl, nepečliwost,

205) Pokud nám wědomo, dá se přednesti o mnohoženstwí u starých Slowanůw trojí důkaz: nejprwé Samůw již dotčený příklad; potom Zábojův nářek we zpěwu Rukopisu Kralodworského, kdežto prawí: „i jedinu družu nám iměti po púti wšej z Wesny po Moranu“; posléze slowa w žiwotopisu sw. Wojtěcha postawená: „prima et principalis causa, propter plures uxores unius viri“, což, jak wědomo, u Kosmasa opětowáno a i nadsazeno jest. Proti tomu ale mlčení wšech ostatních pramenů o tak důležité wěci, a nesčíslný počet známých příkladů jednoženstwí we starožitnosti slowanské také welikau do sebe wáhu mají. Onyno důkazy dají se wždy také wykládati jen o nadužíwání u mocnějších osob obyčejném, jakož wůbec wědomo jest, že i němečtí panowníci, zwláště Karolingowé, ženimy hojné u sebe míwali.

—— nezdrželiwost a nestálost, we štěstí prostopášná bujnost, w nehodách brzká malomyslnost; a nad to pak předce urputná swéhlawost, a z ní se plodící neswornost i mstiwost. Bažiw po neważanosti, kteraužto sám rád swobodau nazýwal, zapomínal také Čech bohužel až příliš, že tam swobody není a býti nemůže, kdekoli nepanuje zákon mocí swatau wšem občanům wůbec, a neuznáwá se rowná wáha i práw i powinností od jednoho každého zwláště. Celé pásmo dějin českých naskytuje o nemilé prawdě té tolik důkazů, že jich zde zwláště wykládati nepotřebí. Křiwdu wšak činili národu našemu ti cizinci, kteří jemu od přírody také ukrutenstwí, potměšilost, ožralost a krádežnost přičítali; jsau to mrawní neduhy, jenž nápodobně moru a čemi mohly u nás jen dotýkáním se cizích i nákazau na čas se ujímati a neblahau moc swau prowozowati.

Prohlédnemeli již celý tento prwowěkosti České obraz, jakž sme jej wykreslili neauplně sice a tytýž ne dosti určitě, ale wždy dle původních a dobrých pramenů wěrně, nemůžeme neuznati w něm takowého wěcí stawu, který již o skutečném pokročení we wzdělanosti swědčí, a nese w sobě světlý důkaz, že prwowěcí Čechowé nebyli ani takowí surowci a polaudiwochowé, jakož o nich domnění téměř wšeobecné až podnes panuje, aniž pak požíwali žiwobytí tak idyllického wůbec, jak se nejprw kronikáři Hájkowi a po něm jiným spisowatelům zdálo. Jest to téměř obecný předsudek lidský, že každý wěk, kterýkoli powědom jest sobě některých pokroků we wzdělanosti, domníwá se již býti na chlumu jejím, a w tom domnění stawí předky swé na jejích stupních tím níže, čím wzdálenější jsau; také člowěk rád, kam wlastně jen síla zraku jeho nepostačuje, tam pokládá si již wšecko býti neurčité a tmau pokryté. Proto již nejstarší dějepisec český Kosmas, chudé světlo wěku swého ne bez hrdosti pře-

ceniw, wylíčil nám obraz prwowěkosti české, který příro-
dě neméně nežli dějinám na odpor se stawí. Jeho
prwní Čechowé jsau lid dobrosrdečný sice, ale surowý
a polauhowadský, neznající ještě potřeb leda zwířecích,
a tudíž ani zwláštního jmění, ani zákonů, ani wlády a
austawy obecné. A podobný hlas ozýwá se po něm
až podnes téměř we wšech spisech historických, netoliko
německých, ale i českých a jinoslowanských, ačkoli
swědectwí spisowatelů někdy sauwěkých na opak mlu-
wících již každému jsau na snadě, kdokoli je poznati chce.
Nowější němečtí spisowatelé zwláště měliby se pamatowati
w tom, že právě jejich předkowé to jsau, — ze jména
Einhard, letopisci Fuldští, Widukind Korbejský, Tietmar
Meziborský, Adam Bremský, Helmold, žiwotopisci sw. Oty
Bamberského a j. w. — jenž ač nejwíce mimo wůli
swau, wšak tím nepodezřelejší wydali swědectwí o raném
a autlém sice ale utěšeném a mnohonadějném klíčeni se
wzdělanosti a průmyslu mezi prwowěkými Slowany. Pro-
tož jen za obecné newědstwí jim se pokládati musí, kdy-
koli w poměru ku prwowěkému Němectwu hlásají o přiro-
zené prý slowanské zhowadilosti. Na dějepisce pak
slowanské doléhá powinnost tím světější, postarati se o
důkladnější než posawad byla známost prwowěkosti ná-
rodu swého, a hledati w ní úsilně ne chwály a chlauby
národní, ale prawdy a wždy jen prawdy: aby potomkowé
naši, porozumějíce čeho následowati a čeho wystříhati
se mají, uměli čím dále tím maudřeji sobě počínati, w moci
a sláwě prospíwati, a obecné blaho mezi sebau stále
upewňowati.

KNIHA TŘETÍ.

ČECHY KŘESŤANSKÉ A WÉWODSKÉ, S POMĚRY A HRANICEMI NESTÁLÝMI.

OD R. 895 DO 1125.

ČLÁNEK PRWÝ.

KŘESŤANSTWÍ W ČECHÁCH AŽ PO SMRT SW. WÁCLAWA.

(R. 895—935).

Slowanských národů staw a položení po náwalu Maďarském. Čechy záwisné od Němec; důležitost náboženstwí křesťanského. Spytihněw I, Wratislaw I, Lidmila i Drahomíra. Jindřich Ptáčník w Čechách. Sw. Wáclaw a Boleslaw. Zawraždění sw. Wáclawa.

Národu Maďarského wpád a usazení se w Uhřích 895 sl. náleží mezi nejwážnější skutky weškerého dějinstwa; i po celé wěky neuwalila se pohroma osudnější na swět Slowanský. W dewátém století Slowané byli rozšířili sídla swá ode hranic Holštýnských až ku Peloponnesu; i ačkoli za dáwnau swau newázanosti wšelijak od sebe se dělili, wšak proto wšude dokazowali se býti statnými, jemnými a přičinliwými. U prostřed rozsáhlého jejich pásma bylo Rostislawem a Swatoplukem počalo dělati se jádro, jehožto zdárné rozklíčení slibowalo někdy utěšený kwět zdělanosti křesťanské i národní pospolu; přízeň, které požíwati mělo i od Říma i od Carhradu, ručila mu za prospěch téměř nekonečný. K tomuto jádru byliby někdy, za wniterným i wnějším puzením, přilnuli pomalu wšickni kmenowé slowanští; od něho byliby přijali s křesťanstwím, neli politické nowé austawy, alespoň oswětu nowoeuropejskau i národní, umy a průmysl, jednotu jazyka, písma i literatury; jakož na západu, pode wplywem

895 sl. římským, vyspěla monarchie Francká, podobně bylaby na východu, ne beze wplýwaní ducha byzantského, wzrostla weliká říše Slowanská, a východní Europa bylaby od tisíci let nabyla wůbec jiné twárnosti, nežli se stalo. Tím ale, že Maďarowé, wraziwše do samého srdce austrojí wznikajícího, je zahladili, zničeny jsau wšecky takowéto čáky nawždy. Audowé těla welikého, nebywše ještě ani srostli, rozpadli se již opět, ana hmota cizí wložila se násilím mezi ně; stoje o sobě sám, společného wšem směru neznaje, pečowal každý článek napotom zase jen sám o sebe, mařil síly swé w malicherných půtkách se sausedy, aniž wíce kdy pewně státi mohl proti cizozemcům, spojeným austředností mohutnau, jelikož na společném jejich prospěšenstwí založenau. Toto Slowanůw rozptýlení a rozdrobení, jejích dlauhé setrwáwaní w pohanstwí, a konečně i zwláštní poloha zeměpisná, za kteraužto skrze mnohá století museli odrážeti nájezdy diwokých hord asiatských od Europy, wykládají nám příčinu, proč některé jejich wětwe, jako Bodrci, Weleti a Srbowé polabští, wyhynuli pomalu docela, ostatní pak kmen, jakkoli jemný a čilý sám w sobě, předce za národy západními, většího klidu požíwajícími, co do zdělanosti a průmyslu o nejeden wěk se opozdil.

Wniterné síle a přirozené přewaze ducha i žiwota slowanského podlehli ode dwau tisíciletí i ti nejmocnější a nejdíwočejší národowé staroswětští: Scythowé, Sarmati, Huni, Awaři, Bulhaři, Chazaři, Wařezi, Pečenězi, Tataři a jiných swětoborců wíce, rozplynuli se tu co wítězi a páni, tam co porobenci, w žiwlu slowanském, a poslowanili se sami. Toto zžití tolikera jinorodých prwků nejen že nezměnilo půwodního rázu žiwota i ducha slowanského, alebrž časem swým i zesílilo jej. Že pak Maďarowé sami jediní nepotkali se s osudem wšech těchto předkůw swých, alebrž že uhájili národnosti swé u pro-

střed Slowanstwa, jest jistě skutek pamatný, jehožto pří- 895 sl.
čina pohledáwati se musí netoliko we wětší jejich síle národní, ale i w jiných okolnostech zwláštních. Císař Leo Maudrý, jenž prwní je do Podunají proti Bulharům byl pozwal, poznamenal to, [206] co swéraz we spůsobu jejich wálčení, že nebýwalo jim dosti, jako jiným národům, poraziti, podrobiti aneb zapuditi nepřítele, ale kdykoli wítězstwí se jim dostalo, že nepřestáwali dotírati na něho, než až ho konečně zahladili. Prwní tedy jejich náwal byl ještě krwawější a záhubnější, nežli někdy Hunůw i Awarůw; a obywatelstwo zemí někdy Awarských, po pádu říše jejich ještě wždy na počet slabé, nebylo jimi podrobeno, ale wyhnáno aneb wypleněno. [207] I to také welice napomáhalo k zachowání jejich, že byli poslední nájezdníci w Europě, kteřížto když wlnobití wšeobecného stěhowání již se bylo utišilo a národowé wšickni pokřesťaněním již byli swé wlasti sobě osobili, teprw mezi ně se wetřewše, brzkým také ku křesťanstwu přilnutím wyzuli se w čas a whod ze wší další proti sausedům pohrůžky.

W prwém wšak polaustoletí přítomnost jejich w Europě těžce zakaušena. Pád říše Morawské a slabost krále Ludwíka Dítěte otewřely plukům laupežným brány do Němec, Italie a Francie. Každoročně wídati je bylo, ježto na rychlých koních, lehce zbrojení, a wšak i když utíkali nebezpeční, na kořisť wyjížděli a wraceli se nepotrestaní:

206) Leonis imperat. Tactica, in operibus Meursii ex edit. Lami, vol. VI, pag. 798.

207) Již roku 900, tedy již před pádem říše Morawské, naříkali biskupowé baworští we psaní swém k papeži Janowi nad auplným zpuštěním Pannonie: In tota Pannonia tantum una non apparet ecclesia, prout episcopi a vobis destinati enarrare possunt, quantos dies transierunt et totam terram desolatam viderunt.

895 sl. 908 do Sas i Durinska, 909 do Šwáb, 910 do Bawor a do Frank, (kdežto německý král sám k ročnímu poplatku se jim zawázal), 912 do Frank i Durink, 913 do Šwáb, 915 až pod Fuldu a Bremu, 917 do Šwejcar, do Elsas i Lotrinska, 919 do Italie i Francie, 922 do Italie, 924 přes Italii do jižné Francie, též do Sas a k Reynu, 926 opět k Reynu, do Elsas i do Šwejcar atd. Kwapem nenadálým, wšežáhubně, co ledowití mraci, bauříwali přes wlasti a zmizíwali opět, dříwe než těžká zbroj německá proti nim shlučiti se uměla; nehledajíce než plenění a laupeže, nebawili se dobýwaním pewných míst, ale míjeli je a wyhýbali se většim bitwám, aby jen s kořistmi domů se wrátili. Není pochyby, že i Čechy, ležewše jim na cestě do Sas a Durink, nejednau od nich probíhány a pléněny byly, ačkoli chudé wěku tohoto památky nic o tom nepowídají.

Wyprawowali sme již nahoře, kterak wéwoda český Spytihněw I, Bořiwoje I syn a nástupce, brzy po Swatoplukowě smrti dal se w ochranu krále Arnulfa i říše německé (r. 895.) Kdyby trůn Morawský odolal byl náwalu Maďarskému, wzdorný skutek ten uraženého citu bylby zůstal bez následkůw, a Čechowé, okolnostmi puzeni, byliby tím spíše opět ku příbuzné Morawě se připojili, čím méně lze bylo slabému Dítěti po smrti Arnulfowě je chrániti. Aniž pak w celé prwní čtwrti X století nachází se jaké znamení, žeby králowé němečtí, Ludwík IV († 911), Kunrat I († 918) a Jindřich Ptáčník před rokem 928, byli s Čechami cokoli činiti měli: [208] ano děje roku 928

208) Jen k r. 923 stojí we kronice Salcpurské (ap. Pez, scriptt. rer. Austriac. I, 338) zpráwa: „Arnoldus dux (Bavariae) in Boemiam cum exercitu vadit," kteraužto Bernardus Noricus a jiní na r. 921 kladau; ale to zdá se že byl boj pauhých Bawor a Čech mezi sebau, o jehožto příčině a konci nic se newí.

samy doswědčují, že Čechy až po tu dobu byly nepodlehlé 895 sl.
i samy sobě zůstawené. Ale po zahynutí Morawy a po obnowení německé síly a wlády skrze krále i císaře z domu Saského, nemohly také Čechy, pokud o sobě auzce obmezeny zůstáwaly, samostatnosti swé nadlauho uhájiti; co bezpostřednému sausedu Němců bylo jim aneb samým w sobě tak se wzmoci, žeby síla jejich byla dostaupila rowné wáhy se silau německau, aneb nutno bylo podlehnauti této. Ono byloby se jen tím podařilo, kdyby wéwodowé Čeští byli wšecky okolní kmeny Slowanské pod žezlo swé uwedli, a tudíž celý někdejší spůsob a důklad říše Morawské w Čecháeh obnowili. To wšak byla již wěc tím nesnadnější, že od té doby wšecky bezpostředné swazky s Římem a Carhradem, co zřídlami oswěty a křesťanství, jim skrze Maďary přetrženy jsau, oni tedy napotom, jako wšickni polabští a pooderští Slowané wůbec, samau potřebau náboženstwí k Němcům co jediným prostředníkům wázáni byli. Úsilí prwních Boleslawů ale zwláště proto nezdařila se, že jim chyběla podpora samostatné, národní, od samého Říma bezpostředně záwisné církwe.

W *pokřesťanění* záležela oné doby žiwotní otázka wšech národům slowanských. Křesťanská Europa byla, shodau bohem danau, osobila sobě dědičně wšecku někdejší wzdělanost Řekům a Římanům. Jakkoli časem znuzena i zkalena, byla předce wzdělanost tato sama w sobě takowé dokonalosti schopna i nade wšecky jiné wýtečna, že nad ni a wedle ní žádný jiný spůsob oswěty dařiti se a prospíwati nemohl. Bylo tedy Slowanům aneb přilnauti k ní dobrowolně, aneb zahynauti w boji s ní konečně. Po wpádu Maďarském byli Němci, jakož již řečeno, jediní zwěstowatelé a zástupci křesťanství u polabských Slowanůw. Pohříchu ale jim, při šíření křesťanství, wždy ještě wíce o šíření panstwí jejich činiti bylo;

895 sl. dary nebeské, které přinášeli, měly slaužiti spolu i lakomstwu jejich, apoštolování mělo jim plodití daně a roboty.[209] Jeli se čemu diwiti, že Slowané zpěčowali se proti darům takowým? že násilím křestěni bywawše, od wíry zase odpadáwali, a slepým wztekem sápali se proti dobrodiní, které jim dobrodiním býti přestalo? A zaufalý zápas takowý, po celá století prodlaužen i wždy obno-

209) *Adami Bremens. hist. eccles. l. III, c. 25:* „Audivi, cum veracissimus rex Danorum sermocinando replicaret, populos Slavorum jam dudum procul dubio facile converti posse ad christianitatem, nisi Saxonum obstitisset avaritia; quibus, inquit, mens pronior est ad pensiones vectigalium, quam ad conversionem gentilium. Nec attendunt miseri, quantum suae cupiditatis luant periculum, qui christianitatem in Slavonia primo per avaritiam turbaverunt, deinde per crudelitatem subjectos ad rebellandum coegerunt, et nunc salutem eorum, qui credere vellent, pecuniam solum exigendo, contemnunt.“ — *Ejd. l. I. c. 48:* „Henricus rex . . . Slavorum populos uno grandi proelio ita percussit, ut residui, qui pauci remanserunt, et regi tributum et deo christianitatem ultro promitterent.“ — *Ejd. l. II. c. 3.* „Rex Otto universos Slavorum populos — tanta potentia constrinxit, ut tributum et christianitatem pro vita simul et patria libenter offerrent victori; sicque baptisatur gentilium populus universus.“ — *Helmoldi chron. Slavorum lib. I, c. 16:* „Dux Bernhardus — gentem Winulorum per avaritiam crudeliter opprimens, ad necessitatem paganismi coegit“ oc. — *Lib. I, c. 19:* „Conradus — Winithos frequentibus bellis attrivit. Verumtamen christiana religio et cultus domus dei parvum recepit incrementum, praepediente avaritia ducis et Saxonum, qui omnia corrodentes, nec ecclesiis, nec sacerdotibus quidquam passi sunt esse residui.“ — *Lib. I, c. 25:* „Slavi servitutis jugum armata manu submoverunt, tantaque animi obstinacia libertatem defendere nisi sunt, ut prius maluerint mori, quam christianitatis titulum resumere aut tributa solvere Saxonum principibus“ oc. oc. *Srwn.* také dotčené nahoře (na str. 169) psaní stížné biskupůw baworských ku papeži Janowi IX od r. 900.

wowán jsa, mohlli jináče ukončen býti, nežli auplnau 895 sl.
zkázau a záhubau národů těchto?

Že Čechowé osudu Obodritů, Luticů, Ratarů a jiných pokrewenců swých znikli, za to nejwíce děkowati mají wčasnému a upřímému pokřesťanění swému. Křesťanství wůbec již od r. 845 w Čechách spůsobem mírnějším ujímati se počalo; a učitelé slowanští, hledawší duchem práwě apoštolským ne jmění a panstwí, ale jen spasení duší, proto zwláště zaslaužili wraucí a wěčné díky celého potomstwa českého, že wyučowawše rozumným slowem i písmem spolu, obrátili nowau wíru, aspoň w domě knížecím a u předních národu hlaw, hned i w auplné srdečné přeswědčení. Tak rozsíwáno a hlídáno bywši símě ewangelium, rostlo napotom w zemi silau wlastní, která zahynauti jemu wíce nedala. Již swatá Lidmila sama pečowala o to, aby wnuk její, swatý Wáclaw, záhy we slowanském písmě a tudíž i w nauce křesťanské wyučowán byl;[210] a tehdejší wéwodowé Čeští neměli oprawdu nic většího ani důležitějšího činiti, nežli dokonati počaté křesťanění národu swého.

Spytihněw I, a jeho bratr i nástupce *Wratislaw I*, 912
byli zdá se pobožná knížata, jenž starali se méně o rozmnožení a rozšíření moci své wně, nežli o rozšíření a upewnění křesťanstwí doma. Onen wystawěl, mimo jiné kostely, zwláště chrám sw. Marie před sídlem swým, tak řečeným Teynem w Praze, a chrám sw. Petra na hradě Budči; tento založil a nadal kollegiatní chrám sw. Jiří na hradě Pražském, tam kde později známý klášter jeptišský

210) Staroslowanská legenda o sw. Wáclawu, (str. 86, w Časopisu česk. Museum 1830, str. 455) prawí: „I w'da i haba swoja Liudmila naučiti knigam Slowěnskym po slědu popowu; i nawyče razum dobrě“ oc. Křesťanstwí, spojeno bywši se samočinností ducha, která z písma i z knih nowého wždy podnětu nabýwala, nemohlo potom již wíce zaniknauti.

912 powstal.[211] A totě wše, co se dá o knížatech těchto z dobrých pramenůw, a tudíž s celau jistotau wyprawowati. Ani léta panowání a smrti jejich nedají se s důwodem určiti; podobné wšak jest, že onen umřel léta 912, tento 926. Matka jejich, swatá Lidmila, přebyla žiwotem oba syny swé.

Wratislaw I měl s manželkau swau Drahomírau, kněžnau Lutickau, tři syny, Wáceslawa, Boleslawa, Spytihněwa,[212] i čtyry dcery. Kníže *Wáceslaw* nebolí *Wáclaw*,
926 nástupce otcowského trůnu, při otcowě smrti teprw 18 let stáří byl; hrdá i panowitá Drahomíra zmocnila se tedy wlády zemské a poručenství nad synem. Aumysłům wšak jejím ctižádostným Lidmila byla na záwadě. Táto neméně rozumná nežli dobrá i tichá paní, horliwá křesťanka i matka chudých, požíwala w lidu wíce úcty a přízně, nežli newěsta její; wychowawši knížete Wáclawa, roznítila w něm smysl nábožný a horliwost křesťanskau, i získala také weškeru wnuka swého lásku. Pro takowýto wplyw ale stará tchyně zdála se býti nowé wládkyni nebezpečnau; a možná že k tomu připojilo se i bažení po wdowím statku jejím.[213] Nadarmo Lidmila odříkala se wšeho aučastenství we wládě a zprawě zemské; nadarmo uchýlila se na swůj hrad Tetín, chtíc tam podál hluku světského slaužiti samému bohu a pečowati jen o spasení duše swé: Dra-

211) Dobner Monumenta histor. Bohem. VI, 342.

212) Staroslowanský prolog o sw. Wáclawu, tištěný w aktách král. české společnosti nauk, (Berichte über die Sectionenversammlung. 1841, pag. 38 sq.) dáwá knížeti Wáclawowi dwa bratry, Boleslawa i Spytihněwa.

213) *Vita S. Ludmilae antiquissima in Menken Scriptt. rer. Germ. III, p. 1808*: Consilium egit principis mater (Dragomir) cum consiliariis suis iniquis, et exosam coepit habere socrum suam Ludmilam. Dicebat enim: ut quid mihi haec quasi domina? perdam eam et heres ero omnis substantiae ejus, ac cum libertate regnabo.

homiřina nenáwist a nedůwěra i tam ji stíhala. Hauf 927
ozbrojenců uweden do Tetína; jeho dwa náčelníci wpadše do komnaty Lidmiliny, udáwili ji, ana se modlila, jejím wlastním záwojem, dne 15 září 927.[214] Na pokání za tak hříšný čin Drahomíra potom dům, we kterem ta wražda se stala, we chrám ke cti Michala archangela přestawiti dala; mučedlničino wšak tělo později s Tetína do Prahy přewezeno a tu w někdejším klášteře S. Jiří na hradě pochowáno bylo.

Drahomiřino wládnutí nebylo zemi prospěšno, ana 928
popudila na sebe nepřítele, kterémuž odolati neuměla. Statný král Německý, Jindřich I přijmím Ptáčník, Slowany Polabské, zejména Bodrce, Lutice, Dalemince, Ratary a jiné, krutými válkami tak sužowal, že pomalu wšichni jemu a říši Německé se podrobili. Zdá se, že Drahomíra we wšeslowanském tom boji krajanům swým Stodoranům, kmenu Lutickému, kterýž králi welmi silný odpor činil, pomoc jakausi poslala; aspoň newí se o jiné příčině,[215] pro kterau král onen Čechy válkau stíhati počal. Sebraw zajisté ze wšech krajin Německých silné wojsko, přitáhl s ním r. 928 až ku Praze.

214) Že památka umučení sw. Lidmily w Čechách od počátku až do XIII století ročně dne 15 září slawíwána, i teprw r. 1245 na den 16 září přenešena byla, to již nyní auplně doličeno. (Wiz Dobrowského Kritische Versuche: II. Ludmila und Drahomir, w Praze 1807, str. 45). Rok smrti její méně jistý jest, zakládaje se jen na slowích Christianowých, že utrpěla w sobotu, tedy w létě 921, aneb 927, aneb 932, jelikož těchto let den 15 září byl sobota. My s Dobnerem wolili sme r. 927, jakožto nejshodnější se wšemi ostatními okolnostmi.

215) Že to, co Widukind (ap. Pertz V, 439) o poslech královice Thankmara od Slowanůw uražených wyprawuje, ne k Čechům ale k Ratarům se wztahuje, dokázal R. A. Köpke we spisu Jahrbücher des deutschen Reichs unter dem sächsischen Hause, 1. Bd. 2. Abtheil. Berlin 1838, str. 10.

928 Zde mezitím *Wáceslaw*, ačkoli teprw asi dwacetiletý, sám se wlády byl ujal. Zdali a jak zemi a město před mocí tak náramnau chránil, o tom žádné zprávy nemáme. Poddaw se, jak se zdá, bez krwawého boje, zawázal se k roční dani 500 hřiwen stříbra i 120 wolůw, a slíbil králi Německému wěrně oddán býti.[216] Nenít se čemu diwiti, že wéwoda tento, kterémuž rozšíření křesťanstwí a ustanowení pewných řádůw církewních w zemi tak welice na srdci leželo, hledal především pokojného s tau říší obcowání, která jediná mohla oné doby jemu k dosažení aučelů jeho nápomocna býti. Čechy, neměwší ještě wlastního biskupa, nemohly již odjinud než z Němec, anebo z Italie skrze Němce, nabyti hlasatelůw ewangelium, a tím spolu státi se aučastny wšech dobrodiní nowoeuropejské wzdělanosti. Patře na důležitost wěci té měl kníže Wáclaw politickau nepodlehlost země swé tím méně wážiti, čím větší čáku podáwalo jemu jeho přilnutí k Němcům i ohledem na obranu proti Maďarům. Protož také wždy pewně držel se Jindřicha I, nedaw se w tom reptáním ani předních lechůw, ani wlastní rodiny swé mýliti.

Nedorozumění a různice w domě knížecím zdá se že wypukly hned na počátku panowání Wáclawowa. Bratr jeho *Boleslaw*, jinoch panowitý a smělý, obdržel byl w auděl krajinu tu, kde podnes města Stará i Mladá Boleslaw jeho jméno připomínají;[217] a měl sice poslušen býti staršího bratra i knížete swého, a wšak jakoby pánem byl a nikomu nepodlehlým, jal se wšeliké zádawy

216) Continuator Reginonis ad ann. 928 ap. Pertz, I, 616. Widukind. ibid. V, 432—33. Annal. Saxo ibid. VIII, 596. Sigebert. Gemblac. ad ann. 930 ibid. VIII, 347. Chronic. Salisburg. ad ann. 929 ap. Pertz, I, 338. Cosmas Prag. ad ann. 1040, p. 119 (srown. nahoře str. 124.)

217) Cosmas Prag. lib. I, pag. 41. 42.

a nátisky činiti lidu swému. Byltě zajisté takořka opak 928
bratra swého, chtějícího i tam mírnosti a vlídnosti, kde přísnosti bylo potřebí. Co wlastně mezi bratřími a matkau jejich se zběhlo, newí se; muselo ť wšak dosti wážné býti, protože Wáclaw, byw i w to domnění uweden, jakoby Boleslaw a Drahomíra spolu o jeho bezživotí byli ukládali, wypověděl matku ze sídla swého; a wšak brzy zase, o newině její přeswědčen, s welikau ctí sám nazpět ji přiwedl[218].

O náboženství dbal swatý Wáclaw netoliko za příčinau prawé a zdrawé politiky, ale i za puzením srdce a celé duše swé. Daw we wšech městách stawěti kostely, ozdobil a nadal je hojně, a powolal k nim kněží ze wšech zemí křesťanských; na hradě pak Pražském položil základ ku kostelu sw. Wíta, tam kde až podnes stolice a hlawa wšech církwí českých stojí. Takž tu, dle slow staroslowanské legendy, „bez přítrže služba šla bohu po wšecky dni, jako i we welikých národech, spůsobením dobrého i sprawedliwého panownika Wáclawa; i wzložil bůh milost takowau na knížete, že uměl knihy latinské jako dobrý biskup aneb kněz, a když wzal knihy slowanské, pročítáwal je naskrze bez auhony. Netoliko pak že knihy uměl, ale wíru naplňował: wšem ubohým po-

218) „S'wětniki jego — namolwiša Wjačeslawu, rěša: choščeť tja Boleslaw ubiti, s' materju s'wěščaw i s' muži swojimi. Psi zlii, iže běša Wjačeslawa naučili wydati mater swoju bez winy. Wjačeslaw-že — priwede paki mater' swoju wel'mi plakaše sja, no kajaše sja. — Ona-že radowaše sja wěrě syna swojego i oblagodati, juže tworjaše ubogim“ oc. (Staroslow. legenda). Nápodobně i prolog staroslow. již připomenutý praví: „Togda zluradi boljarě načaša swažiwati bratiju. Perwoje-že naučista Wjačeslawa, da otženet mater' swoju, rekušče „choščet tja ubiti s bratoma; ta bo prěžě ubila jest i babu twoju Ljudmilu,“ — i otgna mater' swoju w Budoč. I pomalě, pokajawsja, priwede ju k sobě.“ —

928 máhaje, bídné krmil a odíwal, wdowám a sirotkům ublížiti nedal, wězně a paroby prodáwané, zwláště duchowního stawu, na swobodu kupowal, pohostinným dobře činil, i lidi wše chudé i bohaté milowal a o ně se staral.“ S tím wšak dwořané a páni čeští méně spokojeni byli, že čas swůj tráwil raději w modlitbách a náboženských obřadech, nežli w důležitostech státních; a sobkowé s nelibostí na to zřeli, an kníže jmění a důchody swé především na potřeby církewní obracuje. Protož aby zniknul wšech pomluw od nich, obětowáwal čas noční k wykonáwaní skutků křesťanské pokory a náboženosti, jakowýchž wěk tehdejší požadowal. W průwodu jediného slauhy, podtají a nepoznaný chodíwaw do polí a winic, žal tam pšenici a zbíral hrozny, a wykonáwal wlastní rukau wšecky práce, kterýchž ke zhotowení hostií a wína ke mši pro kněze potřebí bylo.[219] Nespokojení ale zemané a páni čeští počali přemýšleti, kterakby tento jim tak nemilý wěcí staw proměniti mohli; a dle toho, co později se stalo, podobá se prawdě, že někteří také, odstraněním knížete Němců poslušného, chtěli nawrátiti zemi její nepodlehlost. I obrátili se o to k Boleslawowi, před tím již nedočkawému zmocniti se žezla nad národem celým.

935 Swatý Wáclaw nawštěwowáwal města říše swé we wýroční čas poswícení kostelůw jejich. Pročež přišel ke dni sw. Kosmy a Damiana (27 Sept.) r. 935 také do sídla bratrowa, staré Boleslawi, aby účasten byl slawné služby boží w kostele tam ke cti oněch dwau swatých wystaweném. Po skončení liturgie chtěl hned zase wrátiti se do Prahy: ale ku prosbě Boleslawowě, aby od při-

219) Srwn. Gumpoldi episcopi Mantuani vita S. Wenceslai jussu imperat. Ottonis II scripta, ap. Pertz, VI, 211—223. J. Dobrowsky, kritische Versuche. III. Wenzel und Boleslaw, Prag 1819. Pertz Archiv V, 135, 665 sld. Verhandlungen der Gesellsch. d. vaterl. Museums in B. vom J. 1824, str. 75—80.

prawených již hodůw neodjížděl, zůstal tam přes noc. 935
Když pak wsed na kůň počal hráti a weseliti se s druhy swými na dwoře, wystřežen jest sice o bratrowě zlém aumyslu, ale nechtěl tomu wěřiti. „A tu noc sešedše se bojowníci we Hněwsůw dwůr, pozwali k sobě Boleslawa, i uložili tam radu wražednau, jakby zabili pána swého. Řekli pak: půjdeť na jitřní, tehda ulowíme jeho.“

Dne následujícího, w pondělí 28 Sept. 935,[220] když 28
zwoněno jitřní, pospíchal Wáclaw jak obyčejně do kostela. Sept.
We wratech potkaw Boleslawa, pochwálil ho za to, že ho dobře častowal wčera. Tento pak tasiw meč, seknul Wáclawa do hlawy, a řka: „tak tě chci dnes lépe častowati!“ Wáclaw ale silnější jsa, chopil se bratra, i wyrwaw mu meč z ruky, powalil ho na zem a dí: „to ti bůh odpust, bratře!“ Když wšak Boleslaw, jakoby *jeho* wražditi chtěli, o pomoc wolati počal, přiskočiwše služebníci jeho Česta, Týra i Hněwsa, obořili se zuřiwé na Wáclawa, jenž již raněný utíkaje do chrámu, w jeho dweřích mečem Hněwsowým probodnut na zemi klesl. Potom jali se stíhati „mládence“ čili dwořany jeho, a zabili wšecky ty, kteří rychlým autěkem nezachowali žiwota swého; také „boží slauhy zlaupili, wyhnawše je z města, a ženy jejich za jiné muže wdali.“ Matka Dra-

220) Ačkoli předtím, za příkladem Annalisty Saského, Martina Polského, Bollandistů, Pagiho, Dobnera, Dobrowského a jiných učených mužů, rok 936 za rok smrti Wáclawowy sme pokládali, wážiwše především toho důwodu, že w kostele sw. Wáclawa w Olomauci od časů nepamětných ta smrt každau středu z jitra se připomínala: wšak nyní poznawše ze staroslowanského prologu, že umučení jeho stalo se w *pondělí*, a tudíž r. 929, aneb 935, aneb konečně 940, nerozpakujeme se přistaupiti k důwodům od Frant. Pubičky (Chronol. Gesch. II, p. 297—310) pro rok 935 přednešeným, kterýmž nedáwno i R. A. Köpke (Jahrbücher d. deutschen Reichs unter dem sächs. Hause, Bd. 1. Abth 2, pag. 7) přiswědčil.

935 homíra uslyšewši co se děje, přiběhla i padla s pláčem na mrtwé tělo syna swého: a wšak znamenajíc, že wražedníci také o její bezžiwotí ukládají, utekla i ona do země Charwatské,[221] an zatím Boleslaw pospíchal zmocniti se weškeré wlády zemské w Čechách. Tělo Wáclawowo dlauho leżeti zůstalo we dweřích chrámowých, až konečně kněz jeden, jménem Chrastěj, odwážil se je zdwihnauti, a nejprwé w domě swém, potom i prostřed chrámu, poctiwě położiti a ochrániti.

Boleslaw spamatowal se sice brzy w nešlechetnosti skutku swého, a činil zaň pokání, a wšak wlády jím nabyté proto se neodřekl. Přikázaw tělo mrtwé nejprwé w Boleslawi čestně pochowati, potom po třech létech dal je odtud přiwesti do Prahy a uložiti tu w kostele sw. Wíta, kterýž někdy Wáclaw sám byl stawěti počal. Syna, kterého manželka mu práwě we dnech oné wraždy a bauře byla porodila, Strachkwasem nazwaw, ustanowil ho k duchownímu stawu, podáwaje ho jakoby w oběť bohu za těžký přestupek swůj.

Wáclaw pobožný a sprawedliwý, utrpěwší konečně za swau horliwost o náboženstwí, powažowán a wyhlášen jest od weškerého lidu hned po smrti swé za mučedlníka swatého. Dříwe nežli wěk minul, ano ještě pokud bratrobijce na trůnu seděl, roznesla se powěst o zázracích u hrobu jeho zběhlých až do dalekých zemí. A wšak

221) Mezi latinskými jediná toliko Christianowa legenda snáší se se staroslowanskau w tom udání, že Drahomíra, litujíc smrti syna swého, k mrtwému tělu s pláčem přiběhla i o čestný jeho pohřeb starati se chtěla; jiné staré legendy o tom owšem mlčí, nowější až i opak wyprawují. Wyswítá také ze slow legendy slowanské, že Boleslaw proti aumyslu pomocníkůw swých odkládal dáti stíhati matku swau, snad aby autěku jejímu howěti mohl. Srwn. Časopis česk. Museum, 1837, str. 411. Charwáty ony, do kterých se utekla, ležely we dnešním Krakowsku a Halicku.

Čechowé sami ctili památku jeho co nejswětěji; ano úcty 935
k němu w jejich wlasti po celá století wždy přibýwalo; národ wzýwal ho jakožto „dědice země české,“ jakožto předního přímluwce a orodowníka u boha za wšecky wěrné Čechy; knížata i panowníci kladli obraz jeho na peníze, pečeti a korauhwe swé; množstwí chrámů i oltářů postaweno w čest jeho jména po wšech krajích; ano konečně wše, co národ náš jako swé wlastní we cti míti chtěl, to až podnes „swatowáclawským“ nazýwati obwykl. Takž samo jméno wýtečného panowníka tohoto, jako před stoletími, ještě i nyní w millionech srdcí českých city a aumysly nábožné budití nepřestáwá.

ČLÁNEK DRUHÝ.

PANOWÁNÍ BOLESLAWA I W ČECHÁCH.

(R. 935—967.)

Wálky s Otau Welikým a s Uhry. Proměny u wnitř země České. Wýboje w Morawě, w Uhřích a w Bílém Charwatsku. Dubrawka. Pokřesťanění Polákůw.

935 Zawraždění swatého Wáclawa počítáno jest od sauwěkých letopisců německých mezi nejtěžší nehody, které potkaly slawného císaře Otu I, přímím Welikého, hned na počátku panowání jeho.[222] Není tedy pochyby, že skutku onomu slaužily za pohnautku také žádost a úsilí, wymaniti se owšem od Němců a nawrátiti české zemi dáwnau její nepodlehlost. Boleslaw, předwídaje proto krutau s Němci wálku, pospíchal předewším podrobiti sobě aneb wyhostiti ze wlasti ty české pány, kteří dle saských rozkazů se chowati powolni byli.[223]

222) *Thietmar. Merseburg. ap. Pertz, V, 744:* Ottonis regis prospera, multa turbabant adversa. Nam Boemiorum ducem Vencizlavum Bolizlavus nefandus fratrem deo ac regi perimens fidelem, restitit multo tempore audacter ɔc. *Srwn. Widukinda Corbej.* l. c. a *Sigiberti Gemblac.* chron. ad ann. 938.

223) *Widukind ap. Pertz, V. p. 438:* — Bolizlav, timens sibi vicinum subregulum, eo quod paruisset imperiis Saxonum, indixit ei bellum ɔc. Domýšleli se někteří spisowatelé, že tento subregulus byl Hájkůw „Dobromír, nejwyšší zpráwce krajiny Lucké“ (r. 939). A wšak když powážíme, že Hájek

Když tedy od jednoho z nich, sauseda i přítele Němců, Ota I o pomoc a ochranu proti Boleslawowi požádán, posláni jsau Durinkowé a Sasici ku pokoření nowého panownika českého; k Sasikům, jež hrabě Asik wedl, přidán byl powěstný pluk Meziborský, ze samých někdejších laupežníků záležející. Zwěděw pak o tom Boleslaw, že wojska německá wpadla na dwau místech, Durinkowé zwláště a Sasikowé též, do země: rozdělil i on haufy swé, a s jedněmi čeliw osobně proti Durinkům, porazil je i wyhnal auprkem ze wlasti. A když Asik, nade druhým českým wojskem swítěziw, a o tom co se Durinkům stalo nic newěda, hlaubějí do Čech se wtisknul: obskočen jest od Boleslawa wrátiwšího se nenadále, a wojsko jeho potřeno i on sám zabit. Potom teprw obrátil se Boleslaw proti odbojnému pánu českému, a wyhnaw jeho, dobyl i obořil jeho hrad, pustý od té doby [224].

Letopisec Widukind, jenž sám jediný o této wěci zprawu nám podal, dokládá jen ještě, že wálka takowýmto spůsobem počawší trwala po celých čtrnácte let: ale co dále w ní se zběhlo, toho nikoli newyprawuje; [225] jen

wůbec o wálkách Čechů s králi Jindřichem a Otau I dokonce nic newěděl, nemůžeme nepočítati celé to Dobromírowání mezi obyčejné Hájkowské bájky, zwláště ano Lucké neboli Žatecké knížetstwí dáwno předtím bylo zahynulo.

224) *Widukind l. c. p. 439:* Bolizlav — super inprovisos ac recenti victoria securos subito irruit, et ducem cum omni nostro exercitu delevit. Pergensque inde ad urbem subreguli, primo eam impetu cepit, et usque in hodiernum diem solitudinem fecit.

225) Že i to, co podlé Widukinda dosawad o císařowě osobním tažení proti Slowanům, r. 936 (dle jiných 937 neb 938) jakoby ku pomstě za křiwdu někdy poslům Thankmarowým učiněnau předsewzatém, w českých dějepisích se přednášelo, ne na Čechy, ale na slowanské Radry neb Ratary rozuměti se má, dokazuje se důwody dosti podstatnými w dotčeném již spisu „Jahrbücher des deutschen Reichs I, 2, str. 8—10 (Srwn. poznam. 215 na str. 233 k r. 928.)

946 k roku 946 připomíná jako náhodau, že widěl sám rukojmě od Boleslawa k Otowi poslané, jež prý císař lidu weřejně ukazowati dal, welikě nad nimi potěšení maje.[226] Zdá se tedy, že válka ta čtrnáctiletá byla jen tak řečená válka pohraničná, we středowěkosti téměř obyčejná, we kteréžto štěstí brzy té brzy oné straně nakládalo. Mohutný Ota I, maje dosti činiti s nepřátely na západu i na seweru, též doma s odbojnými a neposlušnými knížaty, nemohl na ten čas ani sám wytáhnauti do pole proti Čechům, ani s celau podstatau říše swé proti nim wálčiti. Také Boleslaw, zaměstnán bezpochyby tu hojnými odpory domácími, tu wálkami se sausedy na wýchodu, nebyl s to, aby rozhodným důrazem donutil Němce k uzawření stálého pokoje.

950 Teprw roku 950, když již celá říše Německá upokojena, s Francií mír uzawřen, a polabští Slowané podmaněni byli, obrátil se Ota Weliký také osobně proti Čechům, k ukončení dlauholeté wálky. S wojskem nad míru hojným a silným pronikl, ač ne bez znamenité škody,[227] až ku Praze, kteraužto, jmenowitě dnešní staré město, w měsíci čerwenci dobýwati počal, sám hlawní sídlo swé tušim we staré Boleslawi měw.[228] Prahy hájil tehdáž

226) *Widukind l. c. p. 448:* Eo tempore — obsides Bolizlavi vidimus, quos populo rex praesentari jussit, satis super eis laetatus.

227) Slowa „validissima manu adibat“ (u prodlaužitele Reginowa), „innumera multitudine exercitus“ (u Widukinda) pozoru hodna jsau, poněwadž při žádné jiné slowanskoněmecké wálce se nejewíwajíce, dokazují, že Otowě saští práwě jako někdy Karolingowé wálečnau moc českau wysoce sobě cenili. *Chronica de gestis principum* w Böhmerowých Fontes rer. German. I, 27 prawí: Otto Bolezlaum — XIV annis impugnans, tandem cum magno damno et perditione suorum ipsum vix anno XIV superavit.

228) *Srwn.* Dalemil cap. 42. Würdigung der alten böhm. Geschichtschreiber str. 116.

nejstarší Boleslawův syn, potomní Boleslaw II; otec zdá 950
se že s druhé strany Wltawy řeky na hradě se zdržowal. Jaké boje asi před hradbami Pražskými podstaupeny, nepowídá se; jen to se prawí, že když již staré město Pražské autokem wzato býti mělo, císař opatrnau myslí bitwu rozwedl, aby prý bojowníci jeho bitowáním w nebezpečenstwí neupadli.[229] Takowauto pak srdnatost a mohutnost císařowu poważiw otec Boleslaw, umínil prý raději podrobiti se jemu, nežli podniknauti zkázu poslední; pročež přišed osobně do ležení Otowa, a tu pod korauhwemi stoje, krále slyše i odpowědi dáwaje, odpuštění prý zaslaužil.[230] Wýminky, pod kterými se to stalo, nejsau známy; z pozdějších o tom pramenův a z celého pásma dějin jen to se sauditi dá, že Boleslaw Otowi napotom

229) *Flodoardi annales ap. Pertz, V, 400:* Otto rex — quandam Wenedorum magnam obsederat urbem, nomine Proadem (al. Praidam). — *Widukind* p. 452: Cum capienda esset urbs quae nuncupabatur Nova, in qua clausus obsidebatur Bolizlavi filius, prudenti rex consilio diremit proelium, ne miles in rapiendis hostium spoliis aliquod periculum incideret. Poslední tato slowa podobají se téměř, jakoby zakrýwati měla smysl německé zbrani méně příznіwý; českých zpráw z doby této bohužel žádných nemáme. Ona wšak „urbs nova“, (se kterýmžto názwem i jméno Nivunburg w listině od Oty dne 16 Juli 950 dané sauhlasí, w Monum. Boica XXVIII p. 183) nesmí se rozuměti na nynější Malau stranu, která teprw w XIII století za zwláštní město powýšena bywši, před založením nynějšího Nowého Města arci „urbs nova“ slula, alebrž i na nynější staré město, které w X století wždy ještě nowým slauti mohlo, i — snad také na město Boleslaw, ježto od Boleslawa teprw staweno bywši, za žiwobytí jeho tuším ještě ne Boleslawí, ale „Nowým městem“ nazýwáno.

230) *Widukind l. c.* Bolizlaw — sub signis stans et regem audiens responsaque reddens, veniam tandem promeruit. Slowa dosti pěkného zwuku, ale nejadrného smyslu.

950 poplaten a wěren býti, t. j. ničeho proti němu více nepočínati, se zawázal.[231] Ota nařídil prý bratrowi swému Jindřichowi, knížeti Baworskému, aby na Boleslawa pozor dáwaje, jeho w té wěrnosti zachowati hleděl. Boleslaw wšak stál napotom wždy wěrně k danému slowu, aniž
953 pak více chtěl nadužiti nesnáze Otowy, když r. 953 nowé odbojné powstání wšech téměř knížat německých jemu zkázau hrozilo, ačkoli ku pomoci proti nim jemu nepřispěl. Teprw když o potrestání a pokoření společných nepřátel činiti bylo, spojil i on wálečnau moc swau s mocí říšskau.

Ještěť tehdáž Maďarowé nebyli přestali zhaubných nájezdů swých do křesťanstwa; ještěť rozbíhali se téměř coročně na wše strany, do blízka i daleka, k laupežem, wraždám i zážehům; jmenowitě r. 933 do Durinska i Sas; 934 do Řecka; 935 do hořejší Italie a Burgund; 937 přes Šwáby do Francie i Aquitanie; 938 do Sas dolejších; 940 do Italie; 943 do Řecka; 944 do Bawor i Korutan; 947 do Italie; 951 skrze Italii do jižné Francie. Kolikráte a kdy také Čechy nawštíwili, nenacházíme nikde zaznamenáno. A wšak s tau bezemstností, jako dříwe, nepotkáwali se wíce w zemích křesťanských, bywawše již

231) Našli a nacházejí se arci až podnes spisowatelé, jenž ujišťují, že Boleslaw slíbil Otowi w této příležitosti člowěčenstwí, že swau zemi od něho w léno přijal, k wojenské službě se mu podwolil, a co toho wíce; slowem, že wstaupil w tentýž poměr k císaři, jako jiní tehdáž knížata němečtí. Proti tomu swědčí ale již i sama ta poplatnost Boleslawowa: neboť knížata baworští, saští, šwábští oc. nebyli poplatni. Takéť poplatnost wylučuje službu manskau; siceby následowalo, že i císař Ludwík Dítě stal se manem Maďarůw, když se jim ku poplatnosti byl zawázal. Konečně ani Ota I, ani potomci jeho neprowozowali nikdy w Čechách té moci ani zákonodárné, ani saudní, ani wykonáwací, která jim we wšech zemích německých bez odporu přináležela.

často dosti krwawě na hlawu poráženi, zwláště w Němcích; 953
hrůza jména jejich mizela čím dále tím wíce, až i konečně
podařilo se, učiniti na wždy konec welikému jejich
zbojnictwí.

Pozwáni bywše od nespokojených knížat německých, 954
wpadli byli r. 954, času postního, do jižných Němec, a
wraziwše přes Rýn do Francie, wrátili se skrze Italii
domůw. Následujícího pak léta 955 zjewili se poslední- 955
kráte, a wšak silněji než kdy, ke stotisícům bojownych
lidí. Toť již nebyl těkawý zbojníků hauf, jenž jen o lau-
pež dbajíce, zmizeli tautéž rychlostí, kterau se byli na-
skytli: bylo wojsko mohutné a wítězné, wyšlé k pod-
maňování zemí. Nebezpečí, které jimi opět celé západní
Europě hrozilo, stálo se nyní tím wětší, že stejnau
dobau i Slowané na dolním Polabí pobídnuti jsauce od
Otowých příbuzných, počali byli proti říši silně bauřiti.
An Ota osobně autoky jejich odraziti se snažil, w měsíci
čerwenci, Maďaři nemajíce odporu, prosuli se w jižných
Němcích až pod město Augšpurk, jež oblehli. Tam tedy
obrátil se na rychlost i Ota s částkau wojska swého,
(pozůstawiw druhé proti Slowanům), a spojil se s Ba-
wory, až tam ustaupiwšími, též se Šwáby a Franky,
kteří woláni bywše, honem byli přispěti mohli. Také
Boleslaw poslal tisíc wýborně ozbrojených Čechůw Něm-
cům ku pomoci, sám doma chystaje se podstaupiti ne-
přátely, kdyby se jim hranice wlasti překročiti zachtělo.[232]

Konečně den sw. Wawřince, 10 srpna 955, na po- 10 Aug.

232) Kdyby Boleslaw osobně byl se swými tisíci muži k německému wojsku přitáhl, byloby se o tom we dwau hlawních pramenech o bitwě na Lechu, w legendě o sw. Oldřichu (ap. Pertz VI, 381—419) a w kronice Widukindowě, jistě nezamlčelo. Také ze slow Flodoardowých (p. 403) nenásleduje, žeby Boleslaw osobně u Augšpurka byl bojowal, nýbrž jen že Otowi bojowati pomáhal, o čemž arci pochybnosti není.

955 lích od Augšpurka k jihozápadu okolo řeky Lechu rozlehlých, strhla se bitwa řádná i rozhodná, a to jedna z největších a nejkrwawějších celé středowěkosti. Maďarowé počali ji tím, že obšedše podtají všecky německé šiky, wrhli se nejprwé na šik zadní, do kteréhožto Čechowé i s zawazedly postaweni byli; ti bywše překwapeni a nemohše odolati takowé síle, jedni poraubáni, druzí rozehnáni aneb zajati. Pohromau tau také šik šwábský na blízku postawený již kolotati a rušiti se počal. W největší wšak nesnázi přispěl od Oty poslaný wéwoda Kunrat se Franky ku pomoci, a oprawiw boj, připudil nepřátely k autěku a oswobodil opět ty, kteří od nich zajati byli. Když pak tím zplašení Maďaři z nowa šikowati se počali, wojsko německé se wšech stran na ně se obořiwší porazilo je. Úžasné tu bylo krweprolití, a Lech práwě rozwodněný pohltil také mnoho tisíc utíkajících. Bojováno pak ještě i druhého dne, ačkoli wítězstwí Němců již rozhodnuto a pojištěno bylo. Wětší díl wojska maďarského byl w boji zahynul, celé jejich ležení dobyto a několikero tisíc wězňů jato; mezi nimi též tří wůdcowé, kteří potom w Řezně oběšeni. Jen malá částka oněch sto tisícůw, kteří do boje byli wytáhli, wrátila se z něho: a wšak i ta byla ještě silna dosti, aby do nowých bojů a laupeží sobě traufati mohla. [233]

233) Powěst o zahlazení wšech sto tisíc Maďarůw u Augšpurka nemělíby dějepisci powážliwí po Widukindowi déle opakowati; kdokoli se we wálkách zná, nikdy jí neuwěří. Němci těžce ozbrojení a na počet slabší, dosáhše wítězstwí ne bez weliké ztráty swé, nemohli jízdy maďarské, pro swau lehkost, pro rychlost a wytrwalost koní proslulé, na autěku ani zatrhnauti, tím pak méně dohoniti a doraziti; nebo bylilit koně Maďarů již unaweny, byly jistě koně Němcůw ještě unawenější. Lid pak wesnický nikde s to není, aby wojsko na autěk obrácené celé zahladil. Naswědčuje tomu také legenda o sw. Oldřichu (str. 402): et quamvis incredibilis numerus

Boleslaw český stál we zbrani na hranicích země 955
swé, když Maďaři poražení z Němec se wraceli. Oni aby jako s prázdnýma rukama domůw se newrátili, obořili se s wůdcem swým Lehélem na Čechy. Tu wšak byli ještě nešťastnější, nežli na Lechu, an Boleslaw nejen je přemohl, ale i dokonce potřel a zahladil, Lehéla wůdce jaw. [234] Tímto spůsobem křiwdy celé Europě skrze plné půlstoletí činěné pomstěny jsau nad národem tímto w jednom válečném tažení, a síla jeho diwoce bujná oblomena i okrocena jedním rázem. Od té doby netraufali sobě wíce nepokojiti zemí křesťanských; ano dříwe ještě než jeden wěk lidský minul, hledali sami smířiti se s Europau, wstaupiti jako po domácku a nawždy w čeleď národů jejích, a wlastním pokřesťaněním se podati jí rukojemstwí wěčného pokoje.

illorum occisus fuisset, tantus tamen adhuc exercitus eorum remanebat, ut hi, qui propugnaculis Augustae civitatis eos venire conspexerant, non pugna lacessitos eos redire aestimaverint, donec praetereuntes civitatem ulteriora Lyci fluminis litora festinando repetere cognoverunt.

234) *Annales Sangallenses majores ap. Pertz I, 79:* Otto rex cum Agarenis pugnabat in festivitate S. Laurentii, eosque deo auxiliante devicit. Et erat numerus eorum 100 millia, et multi illorum comprehensi sunt cum rege eorum nomine Pulszi, et suspensi sunt in patibulis. *Et aliud bellum* cum eis gerebatur *a Poemanis*, ubi comprehensus est rex illorum nomine Lele, *extincto exercitu ejus.* Kdokoli poweží, že zpráwa tato psána byla již roku následujícího 956 (w. Ildefons von Arx u Pertza, I, 72), přeswědčí se, že ona důležitější a wěrohodnější jest nade wšecky jiné, které z toho wěku nás došly. Dle ní ale wedena jest *wálka zwláštní* mezi Čechy a Maďary, od bitwy u Augšpurka dokonce rozdílná, i ještě rozhodnější nežli tato, jelikož wojsko Maďarské w ní docela zahlazeno bylo. Že pak pozdější spisowatel Widukind o této zwláštní uherskočeské válce nic newyprawuje, to newadí nic, jelikož on jen o německých válkách psal, ne o cizích.

955 sl. O dalších skutcích a podnikáních Boleslawa I historie témčř dokonce mlčí. Přestaw snažiti se o auplnau nepodlehlost proti Německu, a obrátiw za to síly swé wíce k wýchodu a do wnitř zemí swých, nenaskytnul se wíce pozoru západních kronikářůw; a česká Musa historická, probudiwši se teprw později k samostatnému žiwotu, zachowala z doby této pamět jen welmi chudau. A wšak porownámeli jen to, co nám o domácím stawu národu českého před Boleslawem a po něm známo jest, nemůžeme nespatřiti důležité proměny, které panowáním jeho powstaly w poměrech panowníkůw českých jak ohledem na národ wlastní, tak i ohledem na sausední říše. Před Boleslawem I byli lechowé čeští jako malí knížata, z nichžto každý chodil po směru swé wlastní politiky, s jinými často welmi neshodné; u cizích sauwěkých spisowatelů jmenowali se tito lechowé wždy ještě reguli neb duces Boemanorum, a panující kníže z rodu Přemyslowa jewil se ne co pán jejich, ale jen jako nějaký starší mezi nimi, jako přední mezi druhy sobě jináče rownými. Swazek jednoty státní byl tedy dotawad příliš slabý, an hrozil roztrhnauti se při jakékoli náhodě. Ale od wěku Boleslawa I dějiny české již ne o knížatech wíce, ale jen o jednom panowníku a o poddaných jeho wyprawují; přední muži w národu slují napotom wždy *milites*, aneb, což tehdáž jen auřad zemský značilo, *comites;* ani sám bohatý a mocný Wojtěchůw otec, Slawník Libický, jehožto statky a panstwí na wýchodu země české od Kladská prý až ke hranicem Baworským dosahowaly, nečinil w tom wýminky. [235] Skutek tak důle-

235) *Cosmas p. 54:* Hujus tam insignis ducis metropolis fuit Labie, sita loco, ubi amnis Cidlina nomen perdit suum, intrans liberioris aquae in fluvium Labe. Habuit autem sui principatus hos terminos: ad occidentalem plagam contra Bohemiam rivulum Surina, et castrum quod est situm in monte Oseca juxta flumen

žité proměny nemohl se wykonati ani bez odporu, ani 955
bez mnohonásobného násilí: a není pochyby, že za to neméně nežli za wraždu nad bratrem spáchanau Boleslaw I u potomstwa příjmím *Ukrutný* sluje. A wšak nejen naproti čelným mužům w národu, ale i naproti národu samému zdá se že panownik tento i bystromyslný [236] i bujarý rozšířil znamenitě meze moci a práwa knížecího w Čechách. Aspoň nejstarší letopisec náš Kosmas klade do panowání jeho prwní nám známé sledy *robot zemských*, nejtěžšího-to swízele w žiwotě starých Čechůw. Tímto pak zmohutněním a upewněním jedinowlády nabyly Čechy nejen wíce jednoty a pokoje w sobě samy, ale i wětší podstaty proti sausedům a cizincům. To dokázalo se také brzy, tu slawnými prospěchy wálečnými w Morawě a Charwatech, tu blahodějným wplywem, kterýž Čechy na Polsko jewiti počaly.

Že Boleslaw I po dobytém r. 955 nad Maďary wí- 955 sl.
tězstwí neodpočíwal, ale w dalším s nimi boji prospěchu swého hledal, o tom ačkoli historie mlčí, wšak předce pochybowati nelze. Odjalť jim zajisté netoliko dnešní

Msam. Similiter plagam ad australem contra Teutonicos orientales has urbes habuit terminales: Hinov, Dudlebi, Notolici usque ad mediam sylvam. Item solis ad ortum contra Moraviae regnum castrum sub sylva situm nomine Lutomysl, usque ad rivulum Zuitaua, qui est in media sylva. Item ad aquilonalem plagam contra Poloniam castellum Cladzco, situm juxta flumen nomine Nizam. Hic *dux* Zlaunic quamdiu vixit, feliciter vixit. Zde Kosmas patrně nadsazowal a přepínal. Nejstarší *Vita S. Adalberti*, onoho wěku mnohem bližší, jmenuje sice Slawníka také „vir magnus inter ejus terrae habitatores, potens in honore et divitiis," ale žeby knížetem a panownikem býti měl, o tom w ní ani sledu ani pomyšlení není. Dobner wykládá Kosmasa dosti podobně w ten smysl, že měl jednotliwé statky swé na těch místech, mezi statky jiných lechů českých.

236) Erat acerrimus consilio — dí o něm Widukind *l. c. p.* 438.

955 *Morawu*, pokud ještě w jejich moci byla, ale i celau východní částku někdejší říše Swatoplukowy, dnešní Slowensko mezi Dunajem a Tatrami až po horu **Matru.** [237] Také na seweru hor Tatranských, w tehdejším *Charwatsku*, zdá se že dobyl sobě panstwí nad několika krajinami, které potom od jeho syna i nástupce ještě rozšířeno bylo. Toto po hořejším Poodří a Powislí we dnešní Haliči rozlehlé Charwatsko, příjmím *bílé* neb *weliké*, jehožto hlawní město byl Krakow, jest arci po tu dobu nejtemnější stránka tehdejšího země- a dějepisu. Není nám ze sauwěkých pramenů známo, ani jak weliké bylo a kam zasahowalo, ani kdo jím wládl; ba ani udati neumíme, kdy a jak Boleslawowé naši se ho zmocnili a w ně se uwázali. [238] Jaké pak boje to wše stálo, jakowí a kteří wůdcowé polní tím mezi Čechy powstali a wynikli, [239] zůstane nám taktéž, bohužel! nawždy tmau pokryto.

Také nejstarší dějiny *Polské* obestřeny jsau naskrze tmau nepaměti, ze kteréžto jen některé báječné powídky wynikají jako bludičky neposkytující swětla. Jen to z nich widěti jest, že kolébkau celé potomní říše polské byla krajina ne Krakowská, ale Hnězdenská we dnešním Poznaňsku. Tuto panowali, asi od polowice IX století, potomci Piastowi, swrhše s trůnu rod knížecí, nezná-

237) *Srwn.* co dole o hranicech Pražského biskupstwí r. 973 se prawí.

238) Nejlepší o Bělochorwatsku zprávy wiz sestawené a posauzené w Šafaříkowých slow. Starožitnostech na str. 638 sl. 748 sl.

239) *Cosmas pag. 50*: „Anno dom. inc. 968 obiit *Vok* comes.“ Toto prwní a nejstarší jméno wysokého auředníka zemského w Čechách wztahuje se jistě na osobu někdy welmi důležitau a památnau, ač již do nepaměti upadlau. Slynultě *Wok* tento pod Boleslawem I. snad co wůdce polní, a nesmí se zmásti s Wokem (Vagio) teprw k r. 984 připomínaným (wiz dole).

mého již jména. Vláda jejich w polowici X století byla 955 sl.
ještě wždy obmezena nejwíce pokrajím řeky Warty, mezi
střední Odrau i Wislau; na seweru sausedili jim Pomo-
řané a Prusowé, na jihu Charwati.

Roku 965 wdal Boleslaw dceru swau *Dubrawku* 965
knížeti polskému *Měčislawowi I* čili *Měškowi*, ještě po-
hanu. I buďto že, jako polské kroniky prawí, kněžna
česká pokřesťanění manžela swého za wýminku hned
při zasnaubení swém položila, buď že, dle zprávy leto-
piscůw jiných, teprw po zasnaubení swým laskawým se
chowáním a maudrau řečí jej k tomu naklonila: [240] to
wždy jisté jest, že Dubrawka sama Měčislawa ku kře-
sťanské wíře obrátila. Přijal křest r. 966 od kněze če- 966
ského; s ním a brzy po něm také weliká část národu
polského pokřestiti se dala. Dubrawka byla šla do Polska
se znamenitau družinau stawu jak světského tak i du-
chowního: jejímu snažení nejprw, a potom pomoci nowého
biskupa Poznaňského Jordana, též i sw. Wojtěcha Pra-
ského, zdařilo se, dříw než wěk minul, auplné tohoto
národu obrácení k wíře křesťanské, kterážto wíra, ne-
chtěwši než náboženstwí pauhému a samému, proto
utkwěla w něm stále a pewně, aniž k nowému odpadu
příčinu si brala.

Boleslaw I umřel 967, dne 15 čerwence. Kdo i 967
odkud byla manželka jeho, též kolik wůbec dítek po
sobě pozůstawil, newí se; we starých pamětech jmenují
se wůbec jen synowé Boleslaw i Strachkwas, a dcery
Dubrawka i Mlada. On ale byl bez odporu jeden z nej-
mohutnějších panowníků, které kdy Čechowé měli; pa-

240) Mezi polskými prameny nejdůležitější jest *Martinus Gallus* (lib. I, cap. 5, ed. Bandtkie, Varsav. 1824, pag. 31 sq.), kterýžto spisowatel žiw byl w prwní polowici XII století, nedlauho po Kosmasowi našem; mezi cizími připomenauti sluší zwláště *Tietmara Merseburského* r. 1018 zemřelého.

967 mátné jest, a swědčí o znamenité jeho moci a sláwě, že sauwěcí spisowatelé zahraniční, proti obyčeji swému, jej wždy *králem* českým nazýwali.[241] Jakkoli těžce prowinil se proti bratrowi a proti nejednomu lechu českému, wždy předce jeho zásluhy o zmohutnění Čech co státního celku zapírati se nedají; třebasbychom i to pauštěti museli, že ne on, jakož se sice prawdě podobá,[242] ale teprw syn jeho staral se o zřízení zwláštní pro Čechy stolice biskupské.

241) Jmenowitě Flodoard a Widukind; u posledního má to wýznam zwláště důležitý.

242) Srwn. o tom Dobnerowy Annales Hayec. tom. IV pag. 170.

ČLÁNEK TŘETÍ.

PANOWÁNÍ BOLESLAWA II.

(R. 967—999.)

Weliká rozlehlost říše české pod Boleslawem II. Založení biskupstwí Pražského. Biskup Dětmar. Poměry k Němcem, ku Polsku a Rusku. Sw. Wojtěch a bratří jeho Libičtí. Wršowci. Prwní klášterowé w Čechách.

Po Boleslawowi I čili Ukrutném panowal w Če- 967
chách syn jeho *Boleslaw II*, příjmím *Pobožný*, jehožto chwalau letopisec náš nejstarší Kosmas neméně plytwal, nežli hanau otcowau: byltě prý „kníže nejkřesťanštější, panownik nejmohutnější, slawný wítězitel w boji a předce pokoje milownik, otec sirotkůw, ochránce wdow, štědrý kostelůw mnohých zakladatel, autočiště kněží a žákůw, utěšitel wšech hořekujících, swým laskawý, nepřátelům strašný, wšem sprawedliwý, an nikomu podplatiti se nedaw, s každým dle zásluhy jeho nakládal a železo nad zlato sobě wážil; slowem, byla to prý růže z trní wykwetlá, beránek z wlčího lůna zrozený, z tyrana pošlý lidumil.“ [243] Pozdější kronikáři ničeho nenašli, coby k této chwále přidati aneb z ní ujmauti mohli. Takž tedy sláwa Boleslawa II skwí se w dějinstwu až podnes důwěřowáním se w prwní podawek, ačkoli newyprawuje se

243) Cosmas Prag. lib. I p. 46, 47, 63.

967 nám dosti příběhů a skutků, kterýmižbychom mohli o ní živějšího nabyti přeswědčení.

Nejpodiwnější úkaz w dějinách wěku tohoto jest neslýchaná *rozlehlost a welikost říše české* za Boleslawa II, a sice hned s počátku panowání jeho. Hranice říše této byly tehdáž rozsáhlejší, nežli kdykoli potom, newynímajíce ani nejskwělejší doby Otakara II i Karla IV. Zahrnowaly zajisté w sobě, kromě Čech wlastně takřečených, na jihowýchodu nejen celau dnešní Morawu, ale i celé Slowensko w Uhřích, mezi Dunajem a Tatrami se rozprostírající, až po horu Matru; odtud pak táhly se k seweru přes Tatry řekau Stryjem až pode Lwow, pak Buhem až do Podlaší. Na seweru odtud k západu šly přes Pilici a hořejší Wartu k Odře mezi Wratislawí [244] a Hlohowem, a pak přes Bobr asi ke hřebenu Jizerskému, tak že objímaly, kromě hořejních a středních Slez, také jižnau částku dnešního králowstwí Polského. Panowaltě tedy Boleslaw II wšem nejbližším pokrewencům českým s obau stran Tater i Krkonošů bydlícím; říše Swatoplukowa i Bílé Charwaty staly se byly českými provinciemi, a diwocí Jatwězi w Podlaší, jakož i mohutní panowníci Ruští w Kijewě, nepostřednými Čechůw sausedy. A wšak jakkoli nepochybný jest skutek ten, stwrzen jsa swědectwím historickým i listinným, [245] předce

244) Již starší kronikáři Slezští, Stenus, Cureus, Henelius a jiní, domýšleli se, že zakladatel města Wratislawi we Slezsku byl náš kníže Wratislaw I, (otec Wáclawa i Boleslawa), i že tedy také tau částkau Slezska, až po Charwatsko, wládnul. Ku potwrzení domnění toho neb. Ant. Boček nalezl důkazy staré, ale posawad newydané.

245) Jmenowitě základní listinau biskupstwí Pražského, potwrzenau od císaře Oty I i od papeže Benedikta VI, a co do popisu mezí jeho doslowně opětowanau w potwrzowací listině cís. Jindřicha IV r. 1086 (u Kosmasa II, 168—171). Popis ten

nikdo nám již více udati neumí, kdy a kterak se zběhl. 967
Počátek jeho, jakož sme již řekli, nepochybně za Boleslawa I hledati se musí: celá však ta welikost a sláwa říše české zjewila se dějinně teprw za Boleslawa II, po jehožto smrti zmizela opět na dlauhé wěky.

arci není ani weskrz pořádný, ani wšude srozumitelný: Termini ejus occidentem versus hi sunt: *Tugosc* (Tuhošt neb Domažlice), quae tendit ad medium fluminis *Chub* (Kauba w Bawořích, Kamb), *Zedlica* (Sedlecko, neb nynější Loketsko), *Lucsane* (nynější Žatecko), *Daciane* (Děčinsko), *Lutomirici* (Litoměřicko), *Lemuzi* (?) usque ad mediam sylvam, qua Bohemia limitatur. Deinde ad aquilonalem hi sunt termini (od wýchodu k západu počítajíce): *Psouane* (?), *Chrouati* et altera *Chrouati* (tedy dwoje Charwatsko), *Zlasane* (Slezsko u hory Sobotky,) *Trebouane* (?), *Boborane* (na řece Bobři), *Dedosesi* (Dědošané mezi Odrau a Bobří), usque ad mediam sylvam, qua *Milcianorum* (Milčanůw w horní Lužici) occurrunt termini. Inde ad orientem hos fluvios habet terminos: *Bug* scilicet et *Ztir* (Stryj) cum *Krakoua* civitate, provinciaque cui *Vag* nomen est, cum omnibus regionibus ad praedictam urbem pertinentibus, quae Krakoua est (jak neurčitý to popis!) Inde Ungarorum limitibus additis usque ad montes, quibus nomen est *Tatri*, dilatata procedit. Deinde in ea parte quae meridiem respicit, addita regione Moravia usque ad fluvium, cui nomen est *Vag*, et ad mediam sylvam, cui nomen est *Mudre* (Matra?) et ejusdem montis, eadem parochia tendit, qua Bavaria limitatur. Zde již popisowatel (sw. Wolfgang?) jen maní tápal, neměw arci map našeho století ku pomoci; a však ještě hůře powedlo se wykladačům jeho, jmenowitě Dobnerowi jináče wýtečnému (srow. Annal. IV, 217–222.) W určení hranic biskupstwí Pražského w Polsku a w Uhřích potakujeme slowům důmyslného zpytatele J. Lelewela, ku kterýmž i J. S. Bandtkie, po dlauhém odporu, konečně přistaupil (*w.* Tygodnik Wileński 1816, Nr. 27 sl. Osolińského Vincent. Kadlubek, poznam. na str. 483 a 610. Atlas do dziejów polskich, Warsz. 1830). Znatelům pak starožitnosti připomínati sotwa potřebí, že tu hranice církewní a státní na sebe wespolek dopadaly.

968 Roku 968 zřízeno jest od císaře Oty I pro slowanské krajiny na sewerowýchodu německé říše arcibiskupstwí Magdeburské čili Děwínské, jemužto pak biskupstwí nejwíce nowá, jmenowitě Hawelberské, Braniborské, Meziborské, Žičské, Míšenské a Poznaňské podřízena jsau. To stalo se bezpochyby důležitau pohnútkau pro Boleslawa našeho, aby také o založení zwláštního biskupstwí pro Čechy, již od dáwna zamýšlené, důrazněji se postaral. Sobecká neustupnost kapituly Řezenské byla jemu potud na záwadě, ačkoli nejen papež Jan XIII, ale i císař Ota I skutek takowý podporowati chtěli; neboť proto, že Čechy k biskupstwí Řezenskému počítány, nemohla bez jeho dowolení nowá stolice biskupská tam práwem zřízena býti. Teprw po smrti biskupa Michala (972), když sw. Wolfgang na jeho místo dosedl, apoštolský muž tento i proti wůli kapituly swé tak ochotně swolil k biskupstwí českému, že i sám listinu jeho základní složil. Za tuto pak powolnost obdrželo jeho biskupstwí znamenité statky w Čechách, [246]

246) *Othloni vita S. Wolfgangi ap. Pertz*, VI, 538: Inter tanta pietatis studia videtur pandendum, quid etiam famulus dei (Wolfgang) egerit super gente Poemorum. Haec namque gens, noviter per christianam imbuta fidem, sacrilega idola, licet tepide, abjecit, sed quomodo catholicam exsequeretur religionem, quando caruit pastore, prorsus ignoravit. At medius Otto Caesar (Ota II co spoluwládce s otcem swým Otau I) divinae cultor praecipuus religionis, a glorioso duce Heinrico (wéwody Baworského) ceterisque fidelibus est interpellatus, ut quod apud ipsam gentem inchoatum esset, pro domini amore regali potestate perageret. Talibus igitur petitionibus Caesar libenter assensum praebuit. Sed quod Poemia provincia sub Ratisbonensis ecclesiae parochia exstitit, peragi non potuit, nisi ipsius antistitis praesidio. Unde ex legatione missa ad episcopum petiit, ut acceptis pro parochia praediis in Poemia sibi liceret episcopatum efficere. Tunc vir dei nimium laetatus in his quae dicta sunt sibi, primates suos

jmenowitě, jak se prawdě podobá, w Chebském okolí se 968
nacházející.[247]

Tímto spůsobem powstalo biskupstwí Pražské r. 973, 973
tuším že okolo welikonoci (23 Mart.), když totižto i Boleslaw II i Wolfgang u císaře Oty I we Quedlinburku pospolu byli. Ota I potwrdiw založení to, umřel brzy potom (7 máje 973). Nowé toto biskupstwí, jenž wlastně s Řezenským spolu k arcidiecesi Salcpurské náležeti mělo, podřízeno jest arcibiskupowi Mohuckému, k náhradě za ztrátu, kterau byl zřízením nowé stolice Magdeburské utrpěl. Obsahowaloť pak při založení swém wšecky ty rozlehlé krajiny, nad kterýmiž tehdáž Boleslaw II panowal; tedy kromě celých Čech také Morawu, Slezsko, jižné Polsko a Halič až pode Lwow a w Uhřích celé dnešní Slowensko. Že pro tolikero prostranných zemí nezaloženo hned zwláštní samostatné arcibiskupstwí s několika suffragany, to sice z tehdejších politických poměrů nenesnadně pochopiti se dá: ale za příčinau národu českého a jeho dalšího prospěchu bylo toho welice litowati.

Za prwního biskupa od Boleslawa II nawržen, od

convocavit, exquirens ab eis consilium, quomodo Caesari conveniens redderet responsum. Illis autem, ne petitioni tali consentiret, unanimiter consiliantibus dixit: Pretiosam igitur margaritam sub praedictae latentem provinciae terra conspicimus, quam ni venditarum comparatione rerum non acquirimus. Ideoque audite, quae dico: ecce ego me meaque omnia libenter impendo, ut ibi domus domini per corroboratam scilicet ecclesiam stabiliatur. Haec ergo memorans consensurum se Caesari remandavit. Cumque tempus peragendi concambii venisset, tanta favit alacritate, ut ipse privilegium componeret.

247) Aspoň to zawírati se dá ze skutku toho, že Chebské okolí samo při Řezenském biskupstwí zůstalo, ačkoli okolní krajiny k jiným diecesem náležejí. *Srwn.* v. Lang, Baierns Gauen, Nürnb. 1830 str. 123.

973 duchowenstwa i lidu českého zwolen jest jednohlasně mnich saský jménem *Dětmar*, muž výmluwný a wzdělaný, jenž ode mnoha let w Čechách bydliw, jazyku českému se byl naučil, a přízeň panownikowu sobě získal.[248] Investitura dána jemu, dle tehdejšího řádu a obyčeje, od císaře Oty I, snad již we Quedlinburku; poswěcen pak jest na biskupství od arbibiskupa Mohuckého, a to jak se zdá, w Praze. Prokázal se býti biskupem pobožným, činným a maudrým, an k utwrzení křesťanství w Čechách welice napomáhal i mnoho nowě wystawených církwí poswětil.

Domnění to, že manželka Boleslawa II *Emma* byla dcera Kunrata krále Burgundského i Arelatského, a tudíž sestra Gisely wdané za wéwodu Baworského Jindřicha II přijmím Škorpiwého, jest prawdě welmi podobné; aspoň dá se z něho wyswětliti wěrná přízeň dworu Českého i Baworského mezi sebau, která nejen u Boleslawa i Jindřicha, ale i u jejich dítek ještě dlauho trwala. Když po smrti císaře Oty I. wéwoda Jindřich, co nejstarší někdy krále Jindřicha Ptáčníka wnuk, osobowal sobě práwo ke trůnu německému proti Otowi II, nacházel horliwau podporu nejen u našeho Boleslawa, ale také u druhého swaka jeho, Měčislawa Polského; ano Boleslaw newáhal se i zbraně se uchopiti, když týž
976 Jindřich od Oty II poražen a stíhán byw, r. 976 do Čech autočiště swé wzal. Ota za ním s wojskem silným až ku Plzni byl pronikl: tu ale stanowé jeho nenadále od Čechů překwapeni a wojsko německé po neprospěšném odporu tak náramně potřeno, že i císař sám, newěda již kudy utéci, přestrojen s nesnází do Kauby w Baworsku se uchránil. Mezi padlými w tom boji, jichžto počet byl weliký, připomíná se i udatný Gottfrida wé-

248) *Cosmas* l. c. pag. 49.

wody Franckého syn Gottfrid, jehožto tělo mrtwé od 973
wěrných jeho s nemalým nebezpečenstwím sotwa ochráněno bylo.[249] A wšak ani toto wítězstwí, ani pomoc w následujícím také roce od Boleslawa jemu činěná, nepomohly Jindřichowi na trůn, an konečně i wzdáti se musil, jakmile Boleslaw autokem s jiné strany od Oty chytře naléčeným přinucen byl opustiti jeho w Pasowě a hájiti země swé wlastní (r. 977). Jindřich poslán do 977
wazby do města Utrechtu, a Boleslaw smířil se s Otau pokojem čestným i nezrušeným wíce až do smrti jeho.

I s Polským Měčislawem zachowáwal Boleslaw přátelstwí od otce zděděné, poslaw mu hned na počátku panowání swého, w měsíci Sept. 967, dwa pluky jezdců ku pomoci proti nepokojnému Wichmanowi; s ním spolu pomáhal Jindřichowi Baworskému, jakož sme již řekli; a konečně, když po Dubrawčině smrti († 977) Měčislaw dlauho bez prospěchu namlauwal sobě Odu, dceru sewerosaského markrabí Dětřicha, jelikož kněží jí ze kláštera w městě Kalwě nad Zalau propustiti nechtěli, swěřil Boleslaw (asi r. 983) hraběti Dědowi,[250] swaku newě- 983
stinu, wojsko české, s kterýmž Děd do jižného Durinska wpadnuw, dobyl a poplenil město Žiči, a pak we Kalwě Ody se zmocniw, ji Měčislawowi k manželstwí přiwedl. Teprw r. 989 powstaly různice mezi oběma slowan- 989
skými knížaty, poněwadž Měčislaw násilím uwázal se w krajinu k říši České náležewší, jmenowitě w město Němčí[251] a w okolí jeho w Slezsku; strhla se proto

249) Thietmar. ap. Pertz V, 760. Vita S. Adelheidis ap. Mabillon. sec. VI, pag. 140. Dobner annal. IV, 243.

250) Thietmar. l. c. p. 764, 820. Tento „comes Dedi“ syn Dětřichův „de tribu Buzici“ jest, jakož wědomo, praotec weškerého nyní panujícího královského i knížecího Saského rodu.

251) Poddělawatel kroniky Kosmasowy w rkp. Drážďanském prawí k r. 989: Eodem anno Nemci perdita est (p. 56). To wzta-

989 válka mezi Čechy a Poláky dlauhá i welmi krwawá.
Štěstí válečné zdá se že r. 989 Čechům howělo, protože
990 léta následujícího (990) Měčislaw u Němcůw pomoci
žádal i obdržel; proti čemuž Boleslaw zase Lutice, jeho
předkům i jemu wždy wěrné, proti společnému nepříteli
nenadarmo wolal. Dne 13 Juli 990 w dolejší Lužici
wojska obojí strany tak blízko sebe stála, že již čáka
byla bitwy rozhodné: a wšak nestrhla se, jelikož Bole-
slaw s Němci Polákům pomáhajícími a již odewšad ob-
klíčenými zwláštní mír uzawřew, je w pokoji propustil,
aniž pak od Luticůw jim uškoditi dal; a Poláci na to
za Odrau se postawili, kdežto Boleslaw na ně autok
přes řeku činiti nechtěl, alebrž wrátiw se odtud, zmocnil
se města nejmenowaného, jehožto pána jaw, Luticům
proti němu zuřiwým ke stětí ho wydal. Co wšak dále
we válce té až do smrti Měčislawowy († 992) se zběhlo,
není podrobně známo.

Ještě hustější tma zakrývá poměry dworu Českého
k dalekým, tehdáž ale sausedným Rusům. Wladimír
Weliký, mezi jehožto čtyrmi manželkami před přijetím
křestu také jedna Češka se připomíná, dobyl l. 981 měst
Přemyšle i Červeně we wýchodním Charwatsku, jenž
tehdáž k říši Boleslawowě náležely, a připojil je k ze-

huje se jistě ke skutku pro Čechy někdy welmi důležitému, a tudíž ku příčině wálky Polské, kterauž i Thietmar (p. 771) „regnum sibi (t. j. Bolizlavo) ablatum“ jmenuje, nikoli pak nemá se másti s městem potom od Boleslawa dobytým, jehožto jméno Thietmar byl zapomenul (ibid. p. 771), a kteréž nejsauc daleké od „pagus Selpuli“, čili okolí Starkowského a Frankfurtského nad Odrau (srow. Šafaříkowy starožitnosti str. 908) bezpochyby mnohem dále na seweru i blíže k zemím Lutickým příležele, nežli Němčí. Co Roepell (Gesch. Polens I, 103) a jiní proti tomu namítají, nemá dosti wáhy do sebe.

mím swým.[252] Později ale, k roku 996, wyprawuje nej- 990
starší letopisec ruský Nestor o něm, že žiw byl w pokoji a přízni s knížaty netoliko Polským a Uherským, ale i Českým.[253]

Po smrti císaře Oty II. († 983, 7 Dec.) podařilo se 984
Jindřichowi Baworskému zprostiti se wazby swé Utrechtské; i ucházel se opět tu o poručnictwí nad *Otau III*, tehdáž teprw sotwa čtyrletým, tu o korunu říše Německé samu. Pomáháno pak jemu opět wěrně jak od Boleslawa, tak i od Měčislawa. Byw o welikonoci 984 we Quedlinburku od několika knížat německých za krále uznán, přijel potom sám také do Čech, kdežto s welikau ctí ho přijawše, slawně jej častowali, a pak wýborným wojskem, wedeným od Woka, na cestě Magdeburské, až do Mohelna (Mügeln) doprowoditi dali. Wraceje se odtud wůdce český Wok, zmocnil se překwapením a zrádným dorozuměním hradu Míšně, i uwázal se w okolní krajinu we jménu Boleslawa II. A wšak již následujícího léta 985, když Jindřich po odřeknutí se wšeho práwa k trůnu, we své wéwodstwí opět uweden byl, wrácen hrad i kraj Mišenský od Boleslawa zase.

Biskup Pražský Dětmar umřel 2 Januar. 982. Sněm 982
zemský, swolaný o wolení nowého biskupa do Lewého Hradce (tam kde někdy Bořiwoj I byl prwní křesťanský

252) Lětopis Nestorowa, izdana prof. Timkowským, w Moskwě 1824, str. 48, 50.

253) *Lětopis* tamže, str. 90: „I bě (Wolodimer) žiwja s' kniazi okolnimi mirom, s' Boleslawom Liadskym i s' Stefanom Ugr'skym i s' Andrichom (Oldřichom?) Češ'ským; i bě mir mežiu imi i ljuby." Ačkoli Nestor neuměl dobře jmenowati Českého panownika, (jelikož Oldřich nepanowal již r. 996, a pak za času panowání swého (1012—1037) nebyl sausedem Ruským,) jest to předce dosti důležito, že i on měl jakauž takauž známost o někdejším dosahowání wlády České až ku pomezí Ruskému.

982 w Čechách kostel založil), wolil na jeho místo *Wojtěcha* syna Slawníkowa, prwního-to Čecha, který na takowé důstojenství powýšen byl. Důležitý muž tento nabyl we mládí prwního naučení w sídle otcowě, hradu Libici nad Cidlinau a Labem, od pěstauna swého Radly, a z části též od ušlechtilé matky swé Střezislawy. Potom (asi r. 972) poslán byw do slawné onoho wěku školy Magdeburské, swěřen jest péči tamějšího prwního arcibiskupa Adalberta, kterýž otcowsky se ho ujaw, jinocha krásného, wědochtiwého i skromného, brzy také naklonil se srdečnau k němu láskau. Za učitele měl tam Othericha, muže učeností proslulého a w celých Němcech váženého. Když pak na kněztswí swěcen byl, udělil mu arcibiskup swé wlastní jméno Adalbert, kterýmž napotom i až posawad u Němců a západních Europanů nazýwán jest, ačkoli Čechowé nepřestali jeho, jako dříwe, Wojtěchem jmenowati. [254] Po arcibiskupowě smrti († 20 Juni 981) wrátil se do Čech, kdežto zase ta bolest ho potkala, že mu otec Slawník téhož ještě léta (981) umřel. Wstaupiw tudíž do služby při církwi Pražské pod biskupem Dětmarem, přítomen byl i jeho smrti, a slyšel poslední hořekowání jeho proto, že se mu ještě bylo nepodařilo, odwrátiti Čechy ode wšech pohanských poměr a nespůsobůw, i nawesti je k žiwotu čistě křesťanskému. Lítost i hoře umírajícího biskupa pronikly hluboce jemnau duši jeho, a staly se wolenému náměstku památkau, kterau řídil se na mnoze w potomním swém chowání.

Pro investituru a biskupské swěcení bylo mu jeti ke dworu císařowu do Němec. Že wšak Ota II zabawen byl w dolejší Italii nešťastnau wálkau Saracenskau celý rok 982, protáhlo se s tím až k měsíci červnu násle-

254) Proto také české jméno *Wojtěch* wůbec až podnes po německu *Adalbert*, a naopak, se wykládá.

dujícího léta 983, ku kteréžto době císař uložil byl 983
všem knížatům říšským sněm do Verony. Tam tedy šlo také poselstwí české s Wojtěchem, jehožto císař welmi wlídně přijaw, často k důwěrnému obcowání zwal, dne 3 června prstenem a holí biskupskau obdařil a konečně den SS. Petra i Pawla (29 června 983) we Veroně od Mohuckého arcibiskupa Willigisa na biskupstwí poswětiti dal.[255] Když pak nowý biskup do Čech se wrátil, přijat jest od weškerého lidu se srdečnau radostí a s plesáním; on pak ku Praze se zblížiw, ssedl s koně a modle se bos kráčel do města i do hlawního chrámu swého.

Brzy po dosednutí na stolici biskupskau zdá se že 984
wydal se na cesty ku prohlédání celé rozsáhlé diecese swé. Do Slowenska zajisté již hned r. 984 přijew, we průwodu někdejšího pěstauna swého Radly, nawštíwil také w městě Ostřihomě Uherského wewodu Geyzu, již

255) Hlawní pramen o žiwotu a skutcích sw. Wojtěcha jest nejstarší, od opata Jana Canaparia († 1004) již r. 999 sepsaná „Vita S. Adalberti“ (u Pertza VI, 574,) kteráž hned potom r. 1001 od sw. Bruna, někdy spolužáka Wojtěchowa w Magdeburku, († 1009) předělána byla (ap. Pertz l. c. 596 sl.); potom Kosmas Pražský, jak we kronice swé, tak i w legendě (wydané od Dobnera Monum. II, str. 4 sl.) — Za pobytí Wojtěchowa we Veroně stalo se bezpochyby, že císař Ota II Mantuanskému biskupowi Gumpoldowi kázal sepsati žiwot sw. Wáclawa latinský nejstarší, čili tak řečenau Ottenskau legendu, ku kteréžto asi Wojtěch sám nejwíce dat poskytnul. — Dobner, jenž (Annal. IV, 238) již k r. 975 o rozdělení biskupstwí českého na Pražské a Olomucké byl mluwil, ujišťuje, že r. 983 oboje to biskupstwí zase pod Wojtěchem w jedno spojeno jest (l. c. 294.) Ale rozdělení takowé jest welmi pochybné, aniž se prawdě podobá; listina pak od něho citowaná, kdežto „episcopus Moraviensis“ onoho wěku se připomíná, jestliže podwržena není, dá se spíše rozuměti na biskupstwí Morawské w Šotsku (we hrabstwí nyní Murray řečeném.) Srw. Innocentii III regest. lib. X epist. 126 ap. Baluze II, 71.

984 prwé pokřestěného, jenž božímu slauhowi wstříc wyšed, s welikau ctí u sebe ho přijal, i wšecko důkladně a horliwě podporowal, cokoli Wojtěch k rozšíření a upewnění křesťanstwí mezi poddanými jeho ještě neokrocenými před se bral. Pomocí Radlowau podařilo se mu zde obrátiti k wíře a pokřestiti weliké množstwí lidu; a jmenowitě přijal křest od něho také syn Geyzůw nedáwno před tím narozený, Štěpan onen, jenž co prwní král Uherský a horliwý křesťan, později také mezi swaté počten jest.[256] Potom též o pobytí jeho w Krakowě řeč jest we starých písemnostech; a tu na tom místě, kde až podnes kaple sw. Wojtěcha stojí, mnohá k lidu kázaní míwaw, také prý zwláště o zrušení liturgie slowanské a uwedení latinské na místo její usilowal.[257]

U Wojtěcha jewily se ušlechtilé powahy ducha i srdce, které welmi zřídka w jedné osobě pospolu wídati jest. Cit jemný a něžný pojil se u něho s wůlí důraznau a pewnau; rozmyslná wážnost držela na uzdě při-

256) *Chartuitii episcopi Vita s. Stephani primi Hungarorum regis, ap. Schwandtner 1746, pag. 415:* Dux (Geisa) procedit obviam servo Christi (Adalberto), cum fidelibus quibusque honorifice eum excipit ꝛc. Deinde jubente ipso, fit ubique congregatio indomitae gentis: per sanctum episcopum fiunt conciones, ejus adhortationibus mox illi convertuntur et baptisantur, multis locis ecclesiae conduntur ꝛc. O době, když se to stalo, následujeme uznání mužůw učených Hansiza, Assemana, Praye a Dobnera (annal. Hayec. IV, 304—308.)

257) Staroslowanská legenda o Cyrillu a Methodiowi prof. Pogodinem w Moskwě 1825 při spisu Dobrowského wydaná na str. 118 sl. prawí: „Potom mnogim lětom minuwšim i prišed Wojtěch latinskij w' Morawu i w' Čechy, w Ljachy, razruši wěru prawowěrnuju i ruskuju gramotu otwerže, i latinskuju gramotu i weru powisi“ ꝛc. *Srwn.* Časopis česk. Mus. 1846 str. 9. Dlugoš histor. Polon. lib. II, p. 116. Dlugoš sice pobytí Wojtěchowo w Uhřích teprw k r. 994, w Krakowě teprw k r. 995 klade, ale jistě omylně.

rozenau čilost jeho, tak že celau horaucností tau 984
jen potřebná pružnost mysli jemu zachována. Byl osobil sobě wšecku wzdělanost a učenost, které wěk jeho poskytnauti mohl, a i přirozené wýmluwnosti nenedostáwalo se jemu. Ačkoli urodil se byl bohat a krásen, ačkoli wšickni welicí i malí, s kterýmiž obcowal, jej milowali a ctili, předce nebažil po lahodách a rozkošech jiných, nežli které ze ctnosti, dobročinnosti a nábožnosti plynau. Čím wýše postawen byl, čím wíce jiní se mu kořili, tím pokorněji počínal sobě sám, i podnikal dobrowolně wšeliké nelahody a swízele, aby se uchránil bujnosti a hrdosti mysli. Z biskupských důchodů swých nepodržel nežli čtwrtau částku pro sebe; ostatní wše obracel buďto k dobrému církwe a duchowenstwa, buď ku pomáhaní chudým, jichžto také welký počet krmil a šatil. Čas swůj na wykonáwání wšech powinností auřadu swého rozděliw, chwíle ty, které mu k zábawě zbýwaly, obětowáwal k wyučowání mladšího žákowstwa. Wěda o každém w městě, kdokoli těžce nemocen byl, nosíwal jemu sám i útěchu i pomoc. Přísný jsa na sebe, jídal, pil a spáwal jen maličko; k jiným pak jsa přiwětiw a srdečen, činil se aučastným i menších důležitostí každého, kdo se mu swěřil, aby jej pak na to, čeho přede wším potřebí bylo, pozorna činiti mohl. Takto zdařilo se mu, spojowati wšude jemnau wlídnost s oprawdowau kázní.[258] Cítiw weškeru wážnost wysokého powolání swého, počínal si w něm s oprawdowostí, horliwostí a přičinliwostí zřídka widanau, nikdy nepřewýšenau. Neprawme o něm, žeby jen byl chtěl býti prawým následowníkem Krista i

258) *Vita S. Adalberti*: Sic alta petens, ut proximorum infima non despiceret; sic infimis proximorum congruens, ut alta petere non desisteret; sic discretionis artem servare novit, ut esset in eo et juste consulens misericordia, et pie saeviens disciplina.

984 apoštolů jeho: *byl*ť jím oprawdu. Proto ale také již za jeho živobytí roznášela se o něm pověst široko daleko, že jest muž *swatý*.

A však jakkoli podstatný byl prospěch, který wyplýwal z působení jeho na wíru křesťanskau i na mrawní život Čechů, předce horliwost Wojtěchowa s ním, jakožto příliš zdlauhawým, čím dále tím méně spokojena byla. Starodáwné spůsoby a zwyklosti, neshodné s duchem čistého křesťanství, ale zakládající se poněkud i w samé právní austawě zemské, nedaly se tak rychle a tak docela změniti, jak on žádal a žádati musel; a i zapeklitých nacházelo se wždy dosti hříšníků w národu, zwláště mezi bohatci a wysokými, jimž oprawdowá jeho mrawní kázeň brzy obtížnau se stala, tak že za péči, kterau o spasení duší jejich wedl, newděkem, nenáwistí a pohaněním se mu odplacowali. Nejwíce kormautily ho diwoká bujnost i zjewné mnohoženství některých pánů českých, pak manželské sňatky nižšího duchowenstwa, proti kterýmžto nadarmo horlil, a konečně prodáwaní židům do poroby lidí we wálkách zajatých, kterýchžto wšech na swobodu zase wykaupiti jmění jeho nepostačilo. Bál se, jako předchůdce jeho, aby někdy bohu odpowídati nemusel za wšecko zlé, kterého národ za duchowní jeho zprávy weřejně se dopauštěl; a předce naděje, překaziti tomu, po několikaletém zkušení wíce a wíce mizela. Po dlauhých o to rozpacích a nepokojech od-
989 hodlal se konečně r. 989, že půjde do Říma ku papeži, a budeli mu dowoleno, že opustí docela biskupskau stolici swau. Když pak té doby wéwodův bratr *Strachkwas*, w době zawraždění sw. Wáclawa zrozený, (an co mnich we klášteře sw. Emerama w Řezně jméno *Christian* byl dostal,) do Prahy se nahodil, swěřil se mu Wojtěch aumyslem swým, a podáwal jemu biskupství swého i přímluwy u papeže, aby k němu swěcen

býti mohl; představowal mu, že jakožto bratr panujícího 989
knížete bude u lidu we větší wzácnosti a získá také ochotnější ode všech poslušenstwí; takéť prý žiwot a učenost jeho činily jej hodným důstojenstwí tak wysokého. Christian ale odpíral se, buď jen ze samé skromnosti, buďto že i chtěl swatého muže zachowati wlasti.

Zatím Wojtěch, jakž jednau byl umínil, wydal se předce na cestu; a papež Jan XVI dowolil jemu bez rozpaku, opustiti biskupstwí své i zabrati se kam chtěl. Pročež poslaw do Čech nazpět wšecku družinu swau, nepodržel při sobě než tři nejdůwěrnější přátely, nejmladšího bratra swého *Radima*, *Welicha* probošta Pražského, i *Radlu* někdejšího pěstauna swého, s kterýmiž obmýšlel předsewzíti paut do Jerusaléma. Když o tom císařowna Theofanie, Oty III matka tehdáž w Římě meškající zwěděla, powolawši ho k sobě, darowala mu na cestu tolik peněz, kolik mladý Radim jen unesti mohl: on wšak nechtěje ničeho pro sebe podržeti, rozdělil je hned mezi chudé, a nastaupil s průwodčími swými pěšky paut dalekau. Než opat Montekasinský, u kteréhožto se pozdržel, radil mu nejíti dále, představujíc, že se lépe srownáwá se ctností a s pobožností, wésti na jednom místě žiwot tichý a bohulibý, nežli taulati se po širém světě. Ustanowil tedy zůstati na Montekasině a wstaupiti w řád mnichů Benediktinských; a wšak rozmrzew se nad tím, že ho tam wždy ještě jako biskupa ctíti chtěli, opustil i toto místo, a šel nejprw ku Basilianům we Valliluce, potom do Říma do kláštera sw. Alexia na hoře Aventinské. Tam s dowolením papežowým přijat jsa, podnikal i konal wšecky nízké služby a powinnosti 990
klášterního noviciatu, až mu po řádném zkaušení dne 17 Apr. 990 slib obyčejný složiti dowoleno bylo. Z přátel jeho nezůstáwal tehdáž než jediný bratr Radim u něho; ostatní byli ho již opustili.

990 Ačkoli Míšenský biskup Volkold za nebytí Wojtěchowa w Čechách místo jeho zastáwal, předce kníže Boleslaw II i celý národ Český nesli welmi těžce dlauhau jeho nepřítomnost, až konečně obrátili se s žalobau o to k arcibiskupowi Mohuckému Willigisowi, a pak
992 s tímto spolu ke stolici papežské. Roku 992 přišlo proto do Říma zwláštní poselstwí České, nesauc psaní od knížete i od arcibiskupa; mezi posly byl také Radla, w čele pak jejich stál Boleslawa II bratr Strachkwas. Synoda o to držaná, we kteréžto papež sám předsedal, dala Wojtěchowi rozkaz, wrátiti se do biskupstwí swého, ježto Čechowé prý poslušenstwí jemu zachowáwati slibowali. Wzal tedy s sebau dwanácte řeholních bratří z Římských klášterů, kteréžto, do Čech staupiw, na chwíli sice za sebau u hranic zemských (snad na Zelené hoře) pozůstawil, později ale dále do Břewnowa powolal. Blížiwšímu se ku Praze wyšel Boleslaw II s mnohým lidem wstříc; s radostí a plesáním přijali jeho, a slibowali plniti wšecky jeho žádosti; wšecky nesnáze zdály se již urownány, wšecky newole a mrzutosti w moři zapomenutí potopeny býti.

Boleslaw II byl wystawený od jeho děda Wratislawa I *kollegiatní chrám u sw. Jiří* na hradě Pražském proměnil hned při zakládaní biskupstwí Pražského we *klášter panenský*, kterémužto také, s powolením papežowým, sestru swau *Mladu* za prwní abatyši představil. Nyní, po Wojtěchowě náwratu, založil dle žádosti jeho také
993 prwní mužský klášter český w *Břewnowě*, k jehožto wýživě roční důchod 1500 peněz ze knížecí komory wykázal. Wojtěch ustanowil tam za prwního opata swého někdy pěstauna *Radlu*, jenž co klášterník jméno *Anastasius* sobě wywolil, a uwedl tam bratří z Říma přiwedené.

A wšak Wojtěchowa spokojenost zase nedlauho

trwala. Lid nedal se hned wšude k čistě křesťanskému 993
žiwotu wésti, staré mrawy a obyčeje nedaly se wšecky náhle proměniti. A ještě horší nastala doba, když Boleslaw Pobožný, mrtwicí raněn a sotwa při žiwotu zachowán byw, wládu zemskau swému synowi Boleslawu Ryšawému a několika pánům českým swěřiti musel. Tím rod Wršowcův, rodu Slawníkowu od dáwna odporný, nabyl ještě wětší moci we wlasti, an Boleslaw Ryšawý jemu cele oddán byl. Manželka jednoho Wršowce, w ci- 959
ložstwí postižená, měla dle staročeského řádu pokutu smrti utrpěti rukau uraženého manžela. I utekla se k Wojtěchowi, jenž, když mu pokání činiti slibowala, žiwot její zachowati chtěje, u jeptišek Swatojirských tajné autočiště jí powolil. Mezi tím ale přihnawše se Wršowci se zbrojným haufem, učinili autok na dům biskupský, chtějíce násilím zmocniti se hříšnice: a wšak nenašedše jí, láli biskupowi, an prý proti práwu a sprawedliwosti ujímá se cizoložnice. Tu Wojtěch rozhněwán postawil se sám mezi ně a káral důtkliwě krwožízniwost jejich, nic nedbaje, zdaliżby jemu také ublížiti nechtěli: než wůdce zástupu, hlawa rodu Wršowcův, odpowěděl mu ušklebačně, že neučiní sice jeho aučastna cti mučedlnické, ale nad bratry jeho že bude uměti náležitě se pomstiti, newydáli ženy. Zatím podařilo se auplatkem dowěděti se o místě, kde hříšnice ukryta byla; hrozbami a sliby dowedli toho, že jim wydána jest; a když manžel její sám jí usmrtiti nechtěl, dali Wršowci jí od obecného slauhy hlawu stíti.

Rozhořčen jsa, s pláčem a Wršowce proklínaje, opustil Wojtěch bez meškání Prahu a Čechy, a bral se opět do kláštera swého Římského (995). Nadarmo usilowal opat Anastasius prosbau i domluwami udržeti ho we wlasti; aumysl jeho byl pewný, wůle neoblomná; biskupstwí stalo se mu bylo již břemenem nesnesitelným.

995 Jeho někdejší bratří w kláštеře přijali ho s welikau srdečností a wolili ho za přewora swého; i cítil se opět spokojeným a šťastným.

Kromě nejmladšího Radima, kterýžto i tenkráte ho neopustil, měl Wojtěch ještě patero starších bratří, Soběbora, Spytimíra, Pobraslawa, Pořeje a Čáslawa; ti pak přebýwali společně w otcowském hradě Libickém, nerozděliwše ještě, jak se zdá, welikého dědictwí swého. Brzy mezi Wršowci a Slawníkowci weřejně powstalo záští čili otewřená wálka, we kteréžto Wršowci přízni a pomocí mladého Boleslawa přewládali, až starý Boleslaw, uměním Korbejského mnicha Thiddaga ozdrawěw, obě strany k míru donutil a nepokojného syna swého s wojskem českým mladému císaři Otowi III na pomoc
995 na podzim proti sewerným Slowanům poslal. K tažení tomu připojiw se i Soběbor, stěžowal si jak u císaře, tak i u Polského knížete Boleslawa Chrabrého, též tam přišlého, na křiwdu, kterau rod jeho nejen od lidu ale i od panujícího domu w Čechách snášeti musel; aniž pak se wíce wrátil domů, přijaw od knížete pozwání do Polska, kdežto potom ctí a bohatstwím hojně nadán byl. To wšak zhoršilo ještě wíce staw jeho bratří doma zůsta-
996 lých, protože tehdáž mezi dworem Českým a Polským nepanowala dobrá wůle. Winili je ze srozumění s nepřátely wlasti, počet jejich přátel menšil se, a když Wršowci opět záští proti nim počali, Slawníkowci po ztrátě wšech statků swých brzy na jediný hrad Libický obmezeni jsau; a i ten konečně 25 Sept. 996 obležen a po několika dnech autokem dobyt.[259] Když tehdáž

259) Obležení nadarmo žádali o příměří, aby den sw. Wáclawa (28 Sept.) slawiti mohli. Nec juvat, quod urbani diem sanctum venerari petunt; contra quos forenses verba superbiae jaculantes: si vester est, inquiunt, sanctus Venezlaus, noster utique est Bolezlaus! — Et quamvis *post* caperent civitatem,

již wše jejich udatenstwí neprospěšným býti se ukazo- 996
walo, Slawníkowci wšickni, muží, ženy a děti, dle rady přítomného tam opata Břewnowského Anastasia, někdy jejich domácího přítele, utekli se do kostela k oltáři: a wšak ani to neposlaužilo jim k ochraně. Wzteklí nepřátelé wylaudiwše je z kostela slibnými řečmi, potom powraždili wšecky zrádně i ukrutně; a komukoli we prostranném hradě podařilo se zniknauti prwního krweprolití, uweden potom w porobu; nešetřeno než jediných kněží, kterýmž pokojně odejíti dopřáno. Anastasius, jehožto klášter také do toho záští zapleten byl, opustil proto Čechy nawždy, a utekl se s několika swými bratřími do Uher, kdežto činnému duchu jeho brzy otewřela se nowá dráha blahočinění a sláwy.

Zatím byl arcibiskup Mohucký již horliwě o to se zasazowal, aby zjednal opět Wojtěcha opuštěné jeho diecesi; také mladý císař Ota III, jenž do Říma ku korunowání swému (21 Mai) přišed, k Wojtěchowi zwláštní 21 Mai
přízni se naklonil, namlauwal ho k témuž; a nowý papež Řehoř V konečně uložil mu za powinnost, aby se ke swým wrátil, dowolujíc wšak spolu, kdyby ho Čechowé naskrze poslauchati nechtěli, aby je zase opustiti a do zemí pohanských pro rozšíření wíry křesťanské wydati se mohl, ku kterémužto cíli již napřed propůjčil jemu mocnost arcibiskupa krajinného (archiepiscopus regionarius) u národů těch, kteréžby jemu na křesťanství obrátiti se událo. Zajew tedy Wojtěch s komonstwem císařowým nejprw do Mohuče, meškal tam některý čas, a wybíhal odtud tytýž až i do Francie. Mladý císař, jenž cele se mu byl důwěřil a i za zpowědníka ho wolil,

poenas dedit asperum verbum — dí druhý žiwotopisec Wojtěchůw, sw. Bruno (u Pertza VI, 606), a wyprawuje pak o pokutách na ně přišlých, ze kterýchžto widěti jest, že i Boleslaw III čili Ryšawý byl mezi nimi.

996 propustil ho konečně nerád a s welikým litowáním (w Okt.) Když ale Wojtèch zwědèl, co se bratřím jeho w Libici přihodilo, nebral se přímo do Čech, ale zašel do Polska k Boleslawowi Chrabrému, kdežto i s bratrem swým Soběborem se shledal, a wyprawil teprw odtud posly knížecí k Čechům s otázkau, zdali ho ještě míti chtějí. Odpowěd, že nikdo po kárateli nebaží, slaužila mu k utěše a k radosti; tu zajisté teprw pocítil se býti zproštěna wšech powinností k diecesi swé, a mohl tedy bez další překážky oddati se na to, po čemž již dáwno taužil, na zwěstowání ewangelium mezi pohany. Dlauho byw na wáhách, máli se nejprw zabrati k Luticům neboli ku Prusům, odhodlal se konečně do Prus; přes zimu wšak zůstal we Hnězdně u Boleslawa.

997 Když konečně w březnu r. 997 w průwodu bratra Radima jemu wždy wěrného a kněze Benedikta cestu nastaupil, dal ho Boleslaw Chrabrý po Wisle w lodi s třidceti brannými pro ochranu zawesti až do Gdaňska, kdežto několik dní pobyw, mnohé zástupy pokřestil. Potom zabraw se korábem po moři až k Sambii, wystaupil tam na břeh, a poslal branné průwodčí swé nazpět. Ale již prwní potkání se s Prusy neslibowalo útěchy; osupujíce se naň, wyháněli ho ze země, hrozili mu smrtí, až i bili ho; tak že často utíkati musew, již na tom se byl ustanowil, že obrátí se raději k Luticům, mezi nimiž i za příčinau příbuzného jazyka nadíti se bylo větší přiwětiwosti. Když pak konečně, bezpochyby mimo wůli swau, do poswátného pohanům pole Romowe zablaudiw,[260] tam 23 Apr. si odpočíwati počal (dne 23 Apr.,) obořil se naň a na průwodčí jeho rozzteklený zástup, swázal je wšechny tři, a jeho, an ještě stoje se modlil, probodli oštípem nejprw kněz jejich, potom jiní, až usmrtiwše ho nesčisl-

260) Joh. Voigt, Geschichte Preussens, I, 271.

nými ranami, uťali mu hlawu a rozsekali audy jeho. Radima 997
wšak i Benedikta nechali na živě; kteřížto potom šťastně ku knížeti Polskému wywázše, wyprawowali jemu, co s mučedlníkem se stalo. Boleslaw nemeškal wykaupiti od pohanů tělo mrtwé co wzácný poklad za cenu wysokau, a pohřbil je s welikau ctí we Hnězdně, hlawním sídle swém.

Získaw sobě již za živa čest a lásku w tolikerých zemích, nabyl Wojtěch mučedlnickau smrtí swau ještě větší u všech národů wážnosti; ano wšeobecným úsudkem a přesvědčením tím spíše za svatého wyhlášen jest, čím rychleji pověst o zázracích u hrobu jeho se stalých až do nejdalších zemí se roznesla. Sotwa tři léta po smrti jeho minuly, a již císař Ota III sám wykonal paut ke hrobu jeho do Hnězdna (1000;) k žádosti pak téhož císaře Jan Canaparius, opat téhož kláštera sw. Alexia w Římě, we kterémž i Wojtěch přijat byl, podal již r. 999 obšírné popsání života jeho, jenž r. 1004 od sw. Bruna, Wojtěchowa někdy spolužáka předěláno i rozmnoženo jest. [261] Z ucty k Wojtěchowi také ti, kteří jemu za živa nejmilejší byli, *Radim* a *Radla*, weliké wšude požíwali wážnosti, a prwní pode jménem *Gaudentius* arcibiskupem w Polště, druhý pod jménem *Anastasius* nebo *Astricus*, opatem i později arcibiskupem w Uhřích se stawše, mnohé získali sobě zásluhy o pokřesťanění a wzdělání obau těchto sausedních národů. Naproti tomu ale také zapírati nelze, že newole, kterau Čechowé swým proti Wojtěchowi se chowáním u tolikerých národů zbudili, přispíšila nemálo potomní pád říše a moci české.

Po Wojtěchowě odřeknutí se biskupstwí Pražského wolen jest na jeho místo bratr panujícího knížete, *Chri-*

261) Důkazy na to podáwá Pertz VI, 574—581, w úwodu k oběma těm životopisům.

997 *stian* neboli *Strachkwas*, jenž ale do Němec pro investituru a swěcení přišed, w Mohuči práwě když swěcen býti měl, mrtwicí raněn náhle umřel.[262] Pročež wolili zase *Thiddaga*, mnicha někdy Korbejského, jenž od několika let w Čechách přebýwaw, uzdrawením Boleslawa II, jakož sme již řekli, známosti a lásky nabyl. Obdržew
998 investituru i swěcení (998, 7 Jul.) powýšen jest na stolici biskupskau, kterauž potom, s neřestmi a příkořími bez počtu zápasiti maje, po dwadcet let držel.

999 Zakládaje práwě třetí w Čechách klášter, na *ostrowě* řeky Wltawy u Dawel, umřel *Boleslaw II* čili *Pobožný* dne 9 Febr. 999; jehožto smrti Čechowé práwem welice želeli. Měl s manželkau swau Emmau wlastně čtyři syny, kteří mužského wěku došli, *Wáclawa*, *Boleslawa*, *Jaromíra* i *Oldřicha;* prwní wšak sešel před otcem se světa bezdětek; druhý následowal na trůnu otcowském; poslední dwa obdrželi, dle staroslowanského řádu, knížecí swé auděly w Čechách pod wrchní mocí staršího bratra Boleslawa.[263] Jména i rozsah audělůw těch nikde we starých pamětech se neudáwají; Oldřich zdá se že panowal w Žatečtě.

262) Kosmas nemírné té hany, kterau Strachkwasa stíhal (p. 60, 61) nižádnými skutky neodůwodnil; a poważímeli, že Wojtěch sám jeho uznáwal za hodna důstojenstwí biskupského, zdá se wůbec býti nesprawedliwá. Možná že spisowatel ten powažowal spůsob smrti jeho („arripitur atroci daemonio“) za nějaký saud boží.

263) *Srwn.* Dobneri annal. Hayec. IV, 473.

ČLÁNEK ČTWRTÝ.

ČECHY POD SYNY BOLESLAWA II.

(R. 999—1024.)

Pád říše České pod Boleslawem III (Ryšawým) a ztráta zemí připojených. Wršowci. Boleslaw Chrabrý w Praze. Přemyslowcůw wypuzení a nawrácení do země. Král Jindřich II w Praze. Knížata Jaromír a Oldřich.

K welikému národu Českého neštěstí stalo se, že 999
po Boleslawowi Pobožném staupil na trůn dědičným
právem muž ze wšech, kteří kdy na něm seděli, nej-
nehodnější. W době té, když u sausedních národů,
Poláků, Rusů a Uhrů, právě jejich nejwětší a nejmo-
hutnější panowníci saučasně wládli, bylo† také Čechům
potřebí, aby měli nad sebau pána rozumem a charakterem
wýtečného, mělli mladý stát Český neklesnauti s té wýše,
do které jej byli oba prwní Boleslawowé powznesli.
Bohužel ale *Boleslaw III*, příjmím *Ryšawý*, nebyl než
obecný pustý ničema; k nemužnosti nedůwěru poje a
předce swému lakomstwí, ukrutenstwí a mstiwosti wol-
nau pauštěje uzdu, jewil w sobě právě opak wšech těch
ctností, kterýmiž panowník sobě čest a lásku, národu
swému prospěch obecný a wládě i státu moc a důklad
získáwá.

Ani Boleslaw starý sotwa byl umřel, již Polský se-
střenec jeho, *Boleslaw* příjmím *Chrabrý*, muž ducha

999 výtečného a podnikawého, wpadl s wojskem do zemí českých, a oblehl nejprwé Krakow. Tamější posádka česká bránila se dlauho s welikau udatností; když ale nowý kníže, jakkoli snažně o to prošený, jí ani penčz ani wojska ku pomoci neposlal, nemohla konečně odolati násilí nepřátelskému, až prý celá do posledního muže mečem zahynula. [264] Takž dostalo se starodáwní této Charwatské sídlo Polákům, w jichžto rukau potom po wšecka století se udrželo. Ale po pádu hlawního města Krákowa ztraceny Čechům také wšecky okolní krajiny, netoliko nynější Halič, ale i Morawa i celé Slowensko w Uhřích. Kterak se to wše přihodilo, že tak rozlehlé krajiny, a nad to i celé dnešní Slezsko, w tak krátkém čase Čechům odjaty jsau, o tom nás žádný starý kronikář nezprawuje; jen to jisté jest, že po smrti Boleslawa II dříwe nežli rok minul, panowání české kromě hranic nynějšího králowstwí wšude na zmar přišlo, takže Čechy opět na nejužší swé meze obmezeny byly.

Arci že tehdáž Boleslaw Ryšawý zaměstnán byl w Čechách samých péčemi a starostmi bližšími. Bažil po statku obau bratří swých, o nichž se obáwal, žeby národ, jenž je milowal, mohl je někdy powolati na trůn na místo jeho, kteréhož nenáwiděl. Pročež dal jednoho z nich, Jaromíra, wyklestiti, druhého pak, Oldřicha, kázal w lázni uškrtiti. [265] Oba wšak utekli, a s nimi také

264) *Cosmas p. 67:* Mesko — urbem Krakou abstulit dolo, omnibus, quos ibi invenit, Bohemiis extinctis gladio. — Dalemil, (wyd. od Procházky, kap. 33 na str. 121): „Boleslaw skúpý nerodi Čechóm do Polan ztrawy dáti, a proto Polskú zem i wši čest ztrati. Polené na Čechách w Polště wšech twrzí dobychu, a což tam Čech bylo, wšecky zbichu.“ — Kosmas, i po něm Dalemil, jména Boleslawa Chrabrého neznajíce, jmenují jej wšude, podlé otce jeho, jen Měškem čili Měčislawem.

265) *Thietmar Merseburg. lib. V, pag. 797* (793): Bohemiorum dux Bolizlaus (— cognomento Rufus, impietatis auctor immensae —),

máti jejich Emma, do Bawor k wéwodowi Jindřichowi, 999
potomnímu císaři. Také biskup Thiddag musel několikkráte prchnauti, ale prostředkováním míšenského markrabí Ekkarda zase do země uweden. [266] Jakých pak ukrutenstwí Boleslaw proti národu samému se dopauštěl, neudává se zejména; jen to se praví, že byla větší, nežli Čechowé snášeti uměli aneb chtěli. Aby wšak w lidu aspoň nějakau podporu měl, zasnaubil dceru swau jednomu z Wršowců, kterýmž již prwé nakloněn byl.

Z takowýchto mezi Čechy příběhů, z nechuti, kterau před chwilí w cizině swým k Wojtěchowi se chowáním byli zbudili, z osobního w této wěci smýšlení císaře Oty III, a konečně také ze zwláštní spůsobilosti a chytrosti, kterau Boleslaw Chrabrý uměl užíwati doby swé a prostředků swých, dá se nenesnadně pochopiti rychlý a nepolitowaný pád české moci a sláwy. Ota III připu- 1000
towaw ke hrobu Wojtěchowu do Hnězdna, kdež od Boleslawa Chrabrého wší sláwau a dary wzácnými uctěn

quia potestas consortis et successoris est semper pavida, Jaremirum fratrem eunuchizans, junioremque Othelricum in thermis suffocare cupiens, una cum matre eosdem patria expulit, solusque vice basilisci noxii regnans, populum ineffabiliter constrinxit. — *Adelboldi vita S. Henrici ap. Pertz, VI, 694:* Bulizlaus — crudelius coepit vivere, quam terra illa pati vel vellet, vel posset. Indigenis igitur illum pro animae crudelitate exsecrantibus, timere coepit oc. Fratrum suorum unum eunuchizavit, alterum in thermis suffocare tentavit. At illi, unus eunuchus, alter semivivus in Bavariam, a paterna hereditate exclusi, fugierunt. — Kosmasowa známá powěst (pag. 68), kterak Wršowci s Jaromírem w lese Weliském nakládali, až teprw Howorau wyswobozen jest, musí se wykládati slowy nahoře psanými.

266) *Thietmar l. VII, p. 854:* Thieddegus — post mortem Bolizlavi senioris ab aequivoco ejus et filio saepe expulsus, toties a marchione Ekkihardo reducitur: et magnas patitur injurias.

1000 byl, odměnil se za to tím, že žádané od Boleslawa založení zwláštního arcibiskupstwí we Hnězdně, a trojího biskupstwí w Kolobřehu, Krakowě a Wratislawi, schwálil a potwrdil císařskau mocí swau, o swolení Pražského biskupa, w jehožto diecesi poslední dwě města ležely, nic se nestaraje.[267] Není pochyby, že nábožný tento císař učinil to aumyslem pauze křesťanským, k rozmnožení cti a sláwy boží, an téhož léta i mladého krále Uherského Štěpana I nabízel, aby dle příkladu toho také we swé říši nowá biskupstwí zříditi hleděl: ale také na jewě jest, že se škodau Čechůw rozmnožil tím politickau moc Polskau, upewniw nowé spojení zemí teprw dobytých s jejich říší swazky církewními, nad jiné trwalejšími, jimiž ono také hned a nawždy rázu zákonnosti nabylo. Papež zajisté Silvester II nemohl na rozpacích býti, máli toto rozmnožení stolic biskupských chwáliti a twrditi, čili nic. Tímto spůsobem událo se Boleslawowi Chrabrému najednau, prowoditi panstwí nejen mocné, ale i řádné, po wšech rozlehlých krajinách od moře baltického až po Dunaj.[268]

267) *Thietmar l. c. p. 781*: Nec mora, fecit ibi (Gnesnae) archiepiscopatum (Otto III), ut spero legitime, sine consensu tamen praefati praesulis (Ungeri Posnaniensis,) cujus dioecesi haec omnis regio (Gnesnensis) subjecta est, committens eundem praedicti martyris (Adalberti) fratri Radimo, eidemque subjiciens Reinbernum Salsae Cholbergiensis ecclesiae episcopum, Popponem Cracuensem, Johannem Wrotizlaensem oc. Když ani Poznaňského biskupa, který přítomen byl, se neptali, jakby se byli starali o wzdáleného Pražského!

268) *Martini Galli l. I, cap. 6, p. 36*: „Numquid non ipse (Boleslauus) Hungaros frequentius in certamine superavit, totamque terram eorum usque Danubium suo dominio mancipavit?“ Arciže to učinil; a wšak krajinu Slowenskau (mezi Dunajem a Tatrami) odjal byl ne Uhrům, ale Čechům, a podržel ji až do smrti.

Jakkoli ohawné wěci páchal, předce udržel se Bole- 1002
slaw Ryšawý na trůnu Českém až do roku 1002, w němžto po smrti císaře Oty III přilnul nejprwé ke straně Ekkarda markrabě Durinského a Mišenského, a teprw když i tento umřel († 30 Apr. 1002), přistaupil k Jindřichowi Baworskému, jenž potom za krále a císaře také uznán a stwrzen jest. Ale w letním čase roku tohoto zbaurení ono, které již dáwno wšecka srdce česká podjalo bylo, wzrostlo konečně we zjewný odboj; w jehožto čelo postawili se sami ti Wršowci, jichžto kníže nejwíce byl wážil, a jenž bywše jeho nejbližší, bezpochyby také nejwíce příkoří od něho snášeti museli. Powolán jest podtají z Polska *Wladiwoj*, Boleslawa Chrabrého bratr; jenž s brannau mocí do Čech přišed, wšeobecným swolením na trůn powýšen jest; Boleslaw wšem ohawný nejrychlejším prchnutím sotwa žiwot zachowal. Utekl se do wýchodních Frank k markraběti Jindřichowi čili Hezilowi, ne proto, žeby mu nad jiné přízniwější, ale že nejbližší byl, který ho uchrániti mohl: on wšak, paměťliw jsa úkorů, které také od něho byl snášeti musel, dal ho zatknauti a do wězení tuším do Swinibrodu nad Mohanem zawesti.

Že Čechowé, nemohše déle snésti Boleslawowa ukrutenstwí, neobrátili předce zřetele swého ku přirozeným knížatům swým Jaromírowi a Oldřichowi, we wyhnanstwí u nowého krále německého Jindřicha II meškajícím, ale že w Polště jemu nástupce hledali, dá se wyswětliti odtud, že náčelníci toho zbaurení byli Wršowci, jenž prohřešiwše se dříwe proti oněm knížatům a proto jich se ostýchajíce, nemohli státi o jejich do wlasti se nawrácení. Wšak i Wladiwoj aspoň po přeslici, co Dubrawčin syn, k českému rodu náležel; a když r. 992 i s jinými bratry od Boleslawa Chrabrého, po jedinowládě bažícího, audělu swého zbawen a z Polska wyhnán byl,

1002 zdá se že na Českém dwoře knížecím dlauhý čas se byl zdržowal. Mezitím ačkoli celá země ho poslauchala, předce poznáwal, že mu těžko bude udrženi se na trůnu proti přirozeným oněm nápadníkům; a protož především o to staral se, aby dobré wůle krále Jindřicha II, stůj ona co stůj, dosáhl. Šel tedy z počátku měsíce listopadu sám k němu do Řezna, i hledaje kořením se a slibowáním nabyti jeho přízně, neváhal se k žádosti králowě přiznati se jemu i k manstwí, a wládu od národu Českého jemu swěřenau přijmauti od něho w léno: [269] příklad nezdárný, jehožto potom wšickni ti následowali, kteří z jakýchkoli příčin na trůnu oseděti si netrauſali. [270] A tímto spůsobem podařilo se mu skutečně, zmařiti naději, kterau Jaromír a Oldřich o nawrácení swém do wlasti byli právě do Jindřicha skládali; do onoho Jin-

269) *Thietmar l. c. p. 797:* Wlodouuei — ad regem Ratisbonae adhuc commorantem proficiscens, cum humili subjectione et fideli promissione hunc in dominum elegit, et quae postulavit, ab eo in beneficium acquisivit, et habitus in omnibus caritative, revertitur cum bona pace. *Adelbold l. c. p. 687:* Henricus — Regensburg S. Martini solemnia celebrans, Blademario cuidam Sclavo ducatum Boemiensem largitur, et ut ceteris acceptabilior existat, illum plus justo verbis et rebus honorat. —

270) *Dobner annal. Hayec. IV, pag. 484, 505:* Wladiboi suo homagio et subjectione, quam Ratisbonae Henrico II praestitit, fenestram aperuit non modo quibusque nostris, qui seu principatum ambiebant, seu non satis firmo pede in solio constiterant, sed etiam occasionem causamque praebuit successoribus Germaniae regibus imperatoribusque, ut hoc peculiare Wladibogii alienigenae minimeque heredis Bohemiae factum in jus et praetensionem posthac pertraxerint, ipsaque vi armorum deinceps ejusmodi homagium et subjectionem a posterioribus ducibus nostris exposcerint. — Cui quidem violentae praetensioni perpetuo obstitere legitimi duces nostri, universaque gens Bohema, extremum excidium quam istiusmodi servitutem praeeligens.

dřicha, jehožto někdy otec, odewšech opuštěn a pro- 1200
následowán jsa, nikdež lepší a wěrnější podpory nežli
u jejich otce byl nenacházel.

Wladiwoj wšak nepanowal w Čechách než několiko
měsícůw. Wždy žízní trápen byw, tak že ani hodinu
bez pití trwati nemohl, umřel již na počátku r. 1003: 1003
roku osudného a hojnějšího na státní přewraty a bauře,
nežli kterýkoli jiný w dějinách českých.

I samo krátké panowání Wladiwojowo dalo Čechům
příčinu, že pykali wypuzení přirozených knížat swých
ze wlasti. Protož i hned po jeho smrti powolali *Jaro-*
míra na trůn; kteryžto wrátiw se s bratrem i s mateří, m. Ja-
přijat jest od lidu se wšeobecným plesáním a poslušen- nuar
stwím.

Mezitím ale markrabě Jindřich již propustil byl
z wazby Boleslawa Ryšawého, jenž pak, newěda o jiné
radě a pomoci, k nejmocnějšímu nepříteli, Boleslawowi
Chrabrému, autočiště swé wzal. Newíme kterými sliby a
záwazky podařilo se mu, získati sobě tohoto jmenowce
a sestřence swého; wšak Chrabrý, jak mile o smrti
Wladiwojowě uslyšel, sebraw na rychlost silné wojsko,
wtrhl s ním do Čech, aby Ryšawce opět na trůn posadil.
Jaromír, uwázaw se w zemi jen o několik dní dříwe,
neměl ještě tolik síly, aby zkušenému w bojích knížeti
Polskému odolati mohl; pročež podruhé přinucena se
widěl, opustiti wlast, jenž teprwa za pána ho byla při-
jala, i ucházeti se o pohostinstwí u Jindřicha II.

Boleslaw Chrabrý chtěje Ryšawého s národem jeho
smířiti, způsobil to, že obě strany přísahami slíbily sobě
wespolek zapomenutí toho, co se stalo, a napotom pokoj
a wěrnost; po čemž oddálil se opět, pozůstawiw w zemi
jen několik polských posádek, ku pomoci prý a k ochraně
nowého panowníka. Tento wšak sotwa že wlády se zmoc-
nil, již hořel žádostí pomstiti se nad těmi, kteří k jeho

1003 lonskému wyhnání jakýmkoli spůsobem byli se přičinili. U wečer masopustní, kdežto Pražané wšickni w obyčejných té doby weselkách si howěli, pozwal čelné muže w národu, a mezi nimi také zwláště Wršowce, k sobě; ale jak mile byli pohromadě, nebranní a twárnau wlídností ukojení, hned s katany swými zrádně obořil se na ně, a nejprwé sám zeti swému meč skrze tělo prohnaw, potom wšecky ty, kterých nejwíce se bál, zawraždíti dal. Neslýchaným skutkem tím probudil se národ w popeleční středu k nowé hrůze své; každý již na oko widěl a cítil, že s ohawníkem takowým spolu bydliti a jeho za pána míti nelze. A wšak tak hluboce již byli Čechowé klesli, že sami sobě wícé rady newědčwše, utekli se s prosbau o pomoc a ochranu k tomu samému, který nedáwno ještě chlum moci a sláwy jejich podkopaw, je do této propasti bídy sám byl uwrhnul. Boleslaw Chrabrý, jehožto již sauwěký spisowatel winil,[271] že wšecko to předwídaw, schwálně k tomu wedl, aby konečně Čechům i co wyswoboditel jejich jewiti se mohl, powolal hned okrwawělého šestřence, pod zámyslem pilného a důležitého jednání, k sobě na pomezní kterýsi hrad Český; a když tam přišel, dal ho oslepiti a kamsi do wnitř Polska zawezti, kdežto potom skrze mnohá léta wězen byw, nikomu mil a od nikoho neželen i umřel.

Nyní tedy nastala byla doba, kdežto Boleslaw k weliké swé říši slowanské připojiti mohl i krásné Čechy, a to s ochotenstwím národu samého. Bez meškání přispíšil sobě do staroslawné Prahy, jejížto brány jemu

271) *Thietmar Merseb. p. 799.*: Bolizlaus — se domum, latentibus insidiis suis, alta mentis intentione recepit. Sciebat enim nepotem suum se nimis vindicaturum in fautoribus suae expulsionis, sperans se tunc meliori occasione forsan introducendum. Quod et ita accidit ꝛc.

s radostí otewříny jsau. Prawí se,[272] že sobě w Če- 1003
chách a w čelním jejich městě wíce libowal, nežli w dědičných zemích swých, a proto že zamýšlel, učiniti Prahu napotom hlawním sídlem swým. Kdyby tu jen byl stále oseděti mohl, není pochybno, žeby Čechowé tím snáze byli oželeli ztráty a proměny panujícího domu, čím wětší počet jich na dwoře jeho již byli takořka zdomácněli, ana celá Slawníkowcůw strana od dáwna jemu přála. Neboť i Soběbor, Wojtěchůw někdy bratr nejstarší, wrátil se s ním nyní do Čech, kdežto mu i napotom za nejlepší podporu slaužil.

Když Jindřich král Německý o důležité změně, která w panowání českém se stala, se dowěděl, wyprawil k Boleslawowi Chrabrému posly swé, wzkazujíc jemu, že mu země České dopřeje, budeli chtíti ji od něho w léno přijmauti a jemu wěren býti, jináče ale že wálkau proti němu powstane;[273] byl tedy hotow, opustiti práwo Přemyslowcůw k němu se utekších, kdyby jen jeho wlastní pretensí bylo se dosti učinilo.[274] Toho

272) *Adelboldus l. c. p. 694:* Tandem Bulizlavus Meseconis filius jocunditatem Pragae et amoenitatem Boemiae promissae praeponit amicitiae oc.

273) *Thietmar l. c. 799:* Rex — nuntios ad Bolizlaum misit, mandans ei, si terram nuper a se occupatam de sua gratia, ut jus antiquum poscit, retinere, sibique in omnibus fideliter vellet servire, se ejus voluntati in his assentire; sin alias, se armis illi velle contraire.

274) *Dobner. annal. Hayec. IV, 505:* Ex hac — praetensione manifestum fit, reges Germaniae imperatoresque non tam aequitatem causae, et quo jure quis principatum Bohemiae petat possideatve, pensi habuisse, quam id unum solumque, ut quisquis demum ducis Bohemiae juribus gaudere, inoffensusque ab imperatoribus perstare voluerit, sese regum Germaniae vasallum profiteatur; quem quisquis se semel professus est, patrocinium et tutamen contra legitimos etiam heredes justissimosque possesores non raro consecutus est.

1003 wšak Boleslaw učiniti nechtěl, ale raději k válce chystal se. Daw na západním pomezí českém všecky prosmyky a hrady upewniti, jmenowitě také město Žatec, a zmocniw se spolu celé hořejší Lužice, wstaupil w záwazek jednoty s ostfranským markrabětem Hecilem a s jinými knížaty německými, kteří se králi byli zprotiwili. Takž již zdálo se, že štěstí ho nemine; a wšak král neobyčejnau chytrostí jednoho knížete po druhém přikwačuje a přemáhaje, samého také Hecila, ze wšech nejmocnějšího, k Boleslawowi do Čech se utéci donutil, tak že tomuto brzy nezůstala jiná naděje, nežli w samém sobě.

1004 I počínalť sobě Boleslaw skutečně s nemalau srdnatostí a přičinliwostí, an roku následujícího nejen časté do Bawor wpády činil, ale i prwní od samého Jindřicha II wedené polní tažení w Lužici auplně zmařil (m. března). Mezitím wšak Poláci w Čechách pohříchu wšelikého násilí se byli dopauštěli, a tím nenáwist lidu welikau proti sobě zbudili; pročež když Čechowé zase na wyhnaná swá knížata spomínati a s nimi podtají pojednáwati počali, a Boleslaw Chrabrý nad to při druhém polním tažení (w létě r. 1004) králem Jindřichem podwesti se dal, rozhodnutí wrhlo se dříwe nadání proti němu. Jindřich byl w Sasích, Durinsku a Francích dal prowolati hotowost a stržení se u Meziboru w polowici měsíce
Aug. srpna; a když také kázal lodi Labem nahoru od Magdeburka až k Míšni táhnauti, nepochybowal nikdo we wojště německém, že přes Labe se přeprawiti a do polských zemí wpadnauti obmýšlí: on ale nenadále poručil obrátiti se a co nejrychleji skrze Krušné hory do Čech pospíchati. Jaromír a Oldřich se zwláštním wěrným haufem táhli w čele wojska německého; jeden pohraničný hrad český wzdal se jim dobrowolně, a tím Jindřichowi klíč země do rukau dán. Když k Žatci se přiblížili, rozkacení měšťané sami na polskau posádku se obořiwše, jě na-

pořád wražditi a se zdí i skal městských dolů metati 1004
se jali, podáwajíce města swého Jaromírowi, jehožto Jindřich již napřed za pána země české byl wyhlásil, sám jen co pomocník a ochránce jeho si počínaje; když ale král o ukrutném Poláků wraždění uslyšel, snažil se učiniti jemu konec, a zachowal aspoň těm žiwot, kteří ještě zbýwali.

Boleslaw byl dotud w Lužici čekal na wojsko ně- Poč. Sept.
mecké; jak milè ale o tom, co se w Čechách děje, se dowěděl, pospíchal odtud k obraně Prahy: a wšak nepřízeň některých Pražanů, kteří podtají Přemyslowcům nakládali, a Oldřichowa odhodlanost i rychlost zkazily opět aumysly jeho. An zajisté Jindřich ještě u Žatce na wětší z Bawor wálečnau pomoc čekal, Oldřich zmocniw se pewného hradu Dřewíče, (jehožto rozwaliny s kaplí sw. Wáclawa i podnes na panstwí Citolibském u wsi Kozojed widěti,) [275] odtud skrze wěrné posly umluwil se s přátely swými w Praze a na Wyšehradě. Jedné noci s osmi wládykami, mezi nimiž byl udatný Wyhoň příjmím Dub, a s 350 muži brannými přiblížil se po tichu ku Praze, šťastně minuw stráž Polskau po Bílé hoře rozstawenau, a ukryl se před úswitem s lidmi swými u přátel na malé straně Pražské, tehdáž ještě, jak se zdá, zdmi neobehnané. Mělať onoho času Praha ještě obecného pastuchu swého, jenž dobytek každodenně na pastwu wyháněl; jeho zatraubení mělo býti znamením ku powstání wšech přátel dáwních knížat českých.

275) *Cosmas p. 70, 71:* Dux Odalricus — intrat munitissimum castrum, nomine Dreuic, unde militem mittit sibi fidelem et admonet, quo intrans urbem Pragam per noctem oc. Hrad tento Dřewíč bywal we XII století hlawní sídlo županůw kraje Slanského. Stojít *na* wysokém wýsadku, k němuž jen *s* jižné strany úzký jest přístup, jenž až podnes *železná brána* sluje. Srwn. Sommer's Topograph. d. Saatzer Kr. str. 44.

1004 „Jide pastucha po šedém jutře,
hlása bránu otwořiti wzhóru.
Slyšie stráže wolánie pastušino,
otwořie mu bránu přes Wltawu.
Wznide pastýř na most, hlasno trúbí;
wzkoči kněz na most, sedm wládyk za niem,
prokní cwála se wšiem se swým ludem.
Uderichu rány bubny hromné,
wyrazichu zwuky trúby hlučné;
chorúhwi tu s sbory na most wrážú,
wes most otřásá sě pod jich dawem:
strach uderi u wšě u Polany,“ —

tak o tom sauwěká píseň česká zpíwá.[276] A wšak wítězstwí Čechůw ne tak snadné bylo, jak tatáž píseň je slawí. Poláci spatřiwše zradu, w okamžení, než ještě Oldřich se swými dokročil polowice mostu, wrhli se jemu wstříc, Soběbor mezi předními. Nastal tudíž na mostě boj ukrutný, we kterémžto i Soběbor na smrt raněn padl,[277] a Oldřich konečně swítěziw do města se wedřel. Stejnau ale dobau slyšeti bylo také na Wyšehradě zwonění k autoku. Tím překwapen jsa Boleslaw Chrabrý, a w prwním zmatku sílu odboje za wětší nežli byla pokládaje, dal se sám na autěk; wojsko jeho strachem omráčené následowalo jeho, a w několika dnech nebylo prý wíce Poláka w celé zemi.

„Wstane jedno slunce po wšem nebi,

276) Z rukopisu Kralodworského, wyd. we Wýboru literat. české I, 29—32. O sauwěkosti a historické prawdě i důležitosti písně této jednáno jest obšírněji we spisu: Die ältesten Denkmäler der böhm. Sprache, (von P. J. Šafařik u. F. Palacky,) na str. 180.

277) Thietmar, jenž jináče dobré o příbězích těchto zprávy podáwá (ap. Pertz, V, 808) Soběbora mylně nazýwá Soběslawem (Zebizlovo.)

wstane Jarmír nad wšiú zemiú opět. 1004
Roznosi sě radost po wšiej Praze,
roznosi sě radost kolkol Prahy,
rozletnu sě radost po wšiej zemi,
po wšiej zemi ot radostnej Prahy.“

Nazejtří po dobytí Prahy přišed také *Jaromír* do asi
města, dal prohlásiti wšeobecný pokoj, zapomenutí toho 5 Sept.
co se stalo, a obnowení starých řádův zemských. Přijat jsa s welikým lidu plesáním, usazen jest znowu na stolici knížecí a podáno žezlo wlády do rukau jeho; každý přinášel jemu w poctu, čeho Polákům byl odjal; pak i na Wyšehrad uweden jest, a tam opět za panowníka země wyhlášen. [278] Potom nawštíwil i Jindřich II s knížaty swými Prahu a pobyl tu přes swátek narození Marie panny. Potwrdilť prý u přítomnosti množství lidu *Jaro-* 8 Sept.
míra w důstojenství knížecím; Oldřich pak, jenž k wítězstwí nejwíce byl dopomohl, uweden jest bezpochyby zase w předešlý auděl swůj.

Když takowýmto spůsobem Poláci, beze wší příčiny wojska německého, z Čech wypuzeni byli, ustanowil Jindřich II užiti wítězstwí swého i dále, a odejmauti jim také zemi Milčanskau čili hořejší Lužici. Táhlť tam z Prahy

278) *Thietmar l. c.* Crastina die Jarimirus adveniens, populis jura veniamque commissi poscentibus ante portam dedit, illicoque intromissus, pristinis honoribus magna jocunditate inthronizatur, ac tunc depositis vilibus indumentis, pretiosioribus ornatur. Huic ibi tunc praesentatur, quidquid unusquisque militum hosti fugitivo vel occiso spoliorum abstulit. Muneribus idem delectatus plurimis ad Wissegrodi introducitur, ibidemque in dominum exclamatur. Z těchto slow domýšleti se jest, že stolec knížecí český již tehdáž w Praze chowán byl, ačkoli prohlašowání knížete také na Wyšehradě ještě w obyčeji bylo. Co Thietmar o proměně raucha knížecího w této příležitosti píše, má se bezpochyby rozuměti na obřad inthronisací korutanskému podobný, o němž wiz nahoře str. 197.

1004 s celým wojskem swým, w průwodu též Jaromíra i wojska českého; ale octnul se brzy w nesnázech nesčíslných. Dobýwaje zajisté pewného města Budišína, potkal se s odporem nad míru a nad naději srdnatým, jak od posádky polské, tak i od měšťan samých; muží wojska německého nejudatnější zahynuli tu při ztekání hradeb městských, tu při častých wýpadech posádky polské, až i sám prý král upadl w nebezpečenstwí žiwota. Po dlauhém wšak bránění kázal Boleslaw posádce wzdáti město pod wýminkau, aby swobodně odtáhnauti mohla. Král tedy osadiw Budišín lidem swým, wrátil se s ostatkem wojska swého, hladem a nehodami wšelikými zmořeného, do Merseburka, kdežto je opět rozpustil. Proč ale Boleslaw Polský, jenž jistě Chrabrým i byl i slul, spokojil se tehdáž pauhým sebe bráněním, aniž obnowil wíce autoků swých proti říši německé, my již wyswětliti neumíme, neznajíce wšech ostatních poměrů rozlehlé říše jeho. Prawdě wšak není nepodobno, že odbojné powstání také jiných wládě jeho nedáwno podrobených krajin, jenž příkladem Čechů samostatnosti své zase dobýwati se snažily, mařilo a rozdrobowalo síly jeho.

1005 Aug. Sept. Naswědčují tomuto domnění také příběhy následujícího léta 1005, we kterémž Boleslaw opět autoku od Jindřicha II na sebe dočkal, pustiw jemu nad to dobrowolně celau krajinu před Odrau a Bobrem až po Krosno, kdežto teprw na příhodném místě se ohradil. W německém wojště byli také tenkráte Čechowé s wéwodau swým Jaromírem, i Luticowé ještě nekřestění. Po sedmidenním namáhání podařilo se konečně nalezti w Odře brod neochráněný, a obejíti jím wojsko polské. Jindřich II přeprawiw se, táhl přes Meziříčí až blízko ku Poznani, a wšak ne beze škody, an Boleslaw, nedáwaje se s ním do řádné bitwy, jen postrannými porážkami a zajímáním potrawy wojsko německé sužowal.

We zmáhajicím se co den nebezpečenství, aby neztratil 1005
všeho užitku z dosawadních obětí swých, uzawřel Jindřich II s Boleslawem konečně pokoj málo prospěšný, zjednaný Magdeburským arcibiskupem Taginem w Poznani.[279] Pokojem tím podržel Boleslaw wšecky krajiny, kterých byl před několika léty dobyl, s wýminkau jediných zemí České a Lužické; a Jaromír přinucen byl odříci se na čas wšech někdy od otce a děda jeho k Čechám připojených wlastí, až i Morawy samé.

Takž tedy byly Čechy opět osamoceny, na nejužší swé hranice obmezeny a wší moci wně zbaweny. Obklíčeny wšak jsauce dwěma mocnými státy, německým na západu, polským na wýchodu, nemohly uhájiti plné samostatnosti swé, ale musily s odřeknutím se politiky wlastní přilnauti k jednomu nebo druhému. I nezmeškal owšem Boleslaw ničeho, čímby knížata česká ke swé straně byl přiwábiti mohl; častými poselstwími připomínal jim tu swazky příbuzenstwí, kteří prý jak oba dwory knížecí, tak i oba národy spolu wíží, tu ohawnost německého jha wůbec, tu zisk mnohoňásobný, kterýby ze spojení obau slowanských kmenů a států wyplýwal; podporowal řeči swé sliby a dary čestnými; ano r. 1014 poslal i syna swého Měčislawa do Čech k napomáhaní plánu takowému, o zdařeni jeho nepochybujíc. Ale nenáwist knížat českých proti němu byla neuhasitelna i nepřemožitelna; čím wíce Boleslaw k nim se blížil, tím wíce oni tulili se k Jindřichowi II, zjewujíce jemu i cokoli

279) *Annales Quedlinburgenses ap. Pertz, V, 79:* Rex, quamvis dolens, assumpta non bona pace, cum lachrymabili revertitur exercitu, portans secum corpora mortuorum. Toto wyznání sauwěkého kronikáře, i sám konec této wálky, dokazují dostatečně, že ani Thietmar Meziborský, spisowatel jináče ctihodný, neuwarowal se wšude marné chlauby, an tu jen o samých wítězstwích wyprawuje.

1005 onen k získání jich sobě počínal; ba Oldřich zapomenul tak welice na čest a hodnost swau, že i Měčislawa jemu se sběříwšího do žaláře wrhnauti, družinu pak jeho zawražditi dal. Nelzeť arci tajiti, že spojení s Němci tehdáž zemi české větší pokoj a prospěch slibowalo; nebo se slowanskými říšemi spojeny jsauce Čechy, byly-by jim wšem za štít proti Němcům slaužiti, tudíž neustálau wálku w sobě chowati musely. Samo sebau se rozumí, že pak Čechowé i válek Jindřichowých proti Boleslawowi aučastny se činili, ačkoli také wyznati se musí, že jim proto válečného štěstí dodati neuměli; tak
1007 již r. 1007 Boleslaw opět swítěziw, oboji zemi Lužickau na celý čas žiwota swého k říši swé připojil; r. 1011 Němci sice pleníce až pod Hlohow se byli protiskli, ale se škodau wrátili se zase; r. 1015 Boleslaw se čtyr stran najednau jsa utkán, utrpěl arci znamenitau škodu, zwláště od wojska českého, jenž wedením Oldřichowým welikého města jménem Busink (?) se zmocniwši je w popel obrátilo, ale hlawní německé wojsko, Jindřichem již nyní *císařem* wedené, na hlawu poraženo i až přes Labe zahnáno jest; konečně r. 1017 Čechy samy zase nejwíce utrpěly, nejprwé wpádem Měčislawowým do země, potom cauwáním wojska císarského skrze ně po nešťastném obležení města Němčího we Slezku, konečně i zhaubným Morawanůw nájezdem.

Kníže *Jaromír* zdá se že byl muž poctiwý a dobromyslný, ale přitom slabý a ne welmi schopný; pročež ani wěku swému odolati a na místě swém udržeti se neuměl. Opak toho říci se musí o jeho bratru *Oldřichowi*, lowci silném a náružiwém, o němžto sauwěká píseň pěje, že prý

„bóh mu bujarost da u wše údy,
bóh mu da wěhlasy w bujnú hlawu:“ [280]

280) Wiz připomenutau již nahoře píseň rukopisu Kralodworského, nadepsanau „Jaromír a Oldřich“, we Wýboru lit. české I, 29.

a wšak o zákony ctnosti a lásky k lidem nedělal si 1012
weliké péče. Nemohloť trwati, aby bratří oba dříweji
později nepotrkli se wespolek; slabšímu ale běželo w
tom spolu o trůn. O bílé sobotě roku 1012 zmocnil se
Oldřich wrchní wlády nad národem a wypudil Jaromíra
ze země. Proč a kterak se to stalo, není nám známo.
Neboť násilí, kterého rok před tím Jaromír proti poslům
od odbojných tehdáž Baworů k Boleslawowi wyprawe-
ným se dopustil, a kteréž arci za nejbližší příčinu jeho
pádu pokládáno, nemohlo jistě Oldřicha, s ním w této
wěci stejně smýšlejícího, proti němu tak wysoce popu-
diti. Naproti tomu prawdě podobné se činí, že Wršowci
w tomto přewratu Oldřichowi nápomocni byli. Oba bratři
obrátili se potom k Jindřichowi II, jenž saudem dosti
diwným wítěze w Čechách potwrdil, wyhnance pak nej-
prw do Utrechta do wazby poslal, potom ale (r. 1013)
bratrowi wydal, po čemž nešťastník na hradě Lysé ža-
lařowán byl. Ti páni čeští, kteří ho litowali a snad i o
zproštění jeho se pokaušeli, jati jsau a usmrceni (r. 1014);
mezi nimi jmenuje se Božej co nejwzácnější a nej-
přednější. [281]

Žádný ze synůw Boleslawa II nepozůstawil po sobě
mužského dědice; též Oldřichowo manželstwí zůstáwalo
neplodné a tudíž rod Přemyslowský w Čechách již se
chýlil ku pádu. A wšak Oldřichowa náružiwost i w této
wěci si wyhowěti uměla. Spatřiw náhodau na honbě
přední krásu národu swého, *Boženu*, Kresinowu dceru,
tak prudce zahořel k ní, že daw ji ke dworu swému
přiwesti, hned si ji zasnaubil. Co potom s prwní jeho
manželkau stalo se, newíme;[282] letopisci nám ani jména

281) Thietmar. l. c. p. 835. Annales Quedlinburg. l. c. p. 82, 83, ad ann. 1013, 1014.

282) Kosmasůw nepřístojný smysl o poměrech těchto wywrácen jest důwody podstatnými w Dobnerowých Annal. Hayec. V.

1012 jejího nezachowali. Božena pak porodila krásného a hrdinného *Břetislawa*, jenž po Oldřichowi panowaw, stal se potom obnowitelem moci a sláwy české.

Po smrti starého biskupa Pražského Thiddaga († 11
1017 Jun. 1017) wolen jest na jeho místo *Ekkard* opat Naumburský, příbuzný císaře Jindřicha II, a poswěcen dne 6 Okt. t. r. w Meziboru od arcibiskupa Mohuckého. Řídiw církew českau jen šest let, umřel i on 8 Aug. 1023, zůstawil wšak o sobě chwálu, že byl wýmluwný a štědrý, na mocné a bohaté přísný, na chudé laskawý. Po něm následowal w Čechách *Izzo*, pošlý z ušlechtilého a wšak nejmenowaného rodu, a swěcený w Bam-
1023 berku dne 29 Dec. 1023. Dostaw se i on, jako předchůdce jeho, w dospělém teprw stáří na stolici biskupskau, — an se nám líčí co kmet krásný a přiwětiwý,[283] umřel také již po šesti létech biskupowání swého.

Klášterůw přibylo w Čechách za doby této dwé: nejprw *Ostrowský*, již jmenowaný, založený takořka poslední wůlí Boleslawa II r. 999, a nadaný později hojnými statky; potom *Sázawský*, jejž r. 1032 Oldřich pro zpowědníka swého *Prokopa* paustewníka stawěti počal, wšak syn jeho Břetislaw teprw r. 1039 dokonal a znamenitě rozmnožil.[284] Klášter tento, dle prwního opata

70—72. A wšak léto 1013, ku kterémuž Dobner Boženin sňatek klade, uznáme jistě za pozdní, když poważíme, že r. 1028 Břetislaw již w mužném byl wěku; pročež raději k letům panowání Jaromírowa (r. 1004 — 1012) počítati se musí, kdežto již Oldřich, co audělní kníže, také wlastním dworem wládnul w Čechách.

283) *Cosmas p. 86:* Erat corporis ejus pulchritudo insignis, caput capillo albius cygno: unde cognomen obtinuit, ut diceretur albus atque blandus episcopus Izzo.

284) Cosmas p. 87, 89 - 94. Dobner annal. Hayec. V, 246, 247. Rok 1009, ku kterémuž Karlowský rkp. Kosmasůw a Dobne-

také *klášter sw. Prokopa* řečený, konaw služby boží až 1023
do konce XI století w jazyku staroslowanském, stal se nejprw semeništěm cyrilské literatury w Čechách, a přičiňowal se i později w učených wěcech nad jiné kláštery české.

Wyprawowawše již, kterak říše Česká po smrti Boleslawa II mocí válečnau o celé země přišla, nesmíme zamlčeti také, jakowé ujmy tichým cizincůw se osazowáním na západních hranicech swých utrpěla. Hory Šumawské byly onoho wěku arci lesem prwotinným pokryty, s nehojnými tu i tam klučeninami a osadami, a zachowány w tom stawu snad zaumysla pro snadnější obranu zemskau: ale proto nebyly wěc ničí a pána nemající, any hranice české tam wšude daleko za rozhraní wod zasahowaly. A wšak za nedbalostí a nepřičinliwostí českau rozprostírali se tam čím déle tím wíce osadníci němečtí, pilní rolníci, smělí lowci a dobrodruzi, až i paustewníci a mnichowé, jenž lesy mýtíce a paseky množíce, osobowali sobě tam dědiny, stawěli domy, wesnice, twrze i hrady, a dáwali se s nimi pod ochranu císařů německých, wéwod baworských a ostfranských markrabí, jenž nikdy nerozpakowali se chrániti jim písmem i mečem jmění takto nabytého. [285] Také okolí Chebské zdá se že tímto spůsobem pro Čechy ztraceno, ač neníli prawdě podobnější, co sme již na hoře při zakládaní Pražského biskupstwí pronesli, že biskupům Řezenským r. 973 w náhradu dáno bylo. Památka takowéhoto Němců w Čechách se osazowání zachowalu se také w powěsti

rům Neplach kladau počátek Sázawského kláštera, má se bezpochyby rozuměti na počátek paustewnického žiwobytí Prokopowa, jakž jiní rukopisowé udáwají.

285) *Srwn.* Dobner. annal. IV, 487 sl. V, 430. Von Lang, Bayerns Gauen, str. 123.

1023 Dalemilem wyprawowané o hradu Přimdě a wystawiteli jeho.[286] Ubýwalo země české tímto spůsobem wšelijak až ku konci XII století; a teprw později zdařilo se králům našim, nawrátiti a spojiti opět s Čechami nejeden takto utržený jejich kausek.

286) Wyprawuje totiž Dalemil w kap. 38 a 39, že mladý hrabě z Altenburka zamilowaw se do císařowny (t. j. dcery císařowy,) wystawil sobě u Šumawy sličný hrad, a zabiw potom wšecky při stawení jeho dělníky, aby prozrazen býti nemohl, unesl naň milenku swau, i přebýwal s ní tam sám pět let, až otec její císař na lowu zablaudiw, na hrad prý se dostal, a zwěděw tu o dceři své, potom s wojskem ji a zetě odtud odwedl, tak že hrad mnohá léta pust zůstal, až prý kníže Oldřich opět na lowu k němu se přihodiw, jakémusi Přimowi miláčku swému jej darowal, odkudž má prý jméno Přimda.

ČLÁNEK PÁTÝ.

NOWÉ ZWELEBENÍ ČECH SKRZE BŘETISLAWA I.

(R. 1024—1061.)

Proměny w Němcích i w Polště. Morawa opět k Čechám připojena. Břetislaw a Jitka. Oldřichowo wězení a smrt. Tažení Břetislawa I do Polska. Wálka s císařem Jindřichem III. Uwedení zákona o poslaupnosti staršich na trůnu. Spytihněw II a bratří jeho.

Řada skwělá císařůw německých z domu Saského, 1024
jenž byli Čechy w poplatnost a záwisnost uwedli, skončila se smrtí Jindřicha II (1024, 13 Juli.) I poněwadž wéwodowé čeští od r. 1002 wáženi byli jiným knížatům německým téměř weskrze za rowně, aučastnil se také Oldřich při wolení nowého krále w říši, [287] Kunrata Franc- 8 Sept.
kého, učiniw tím prwní krok ku potomnímu důstojenstwí wolitelskému králůw Českých, ačkoli tehdáž ještě práwo k wolení w říši nebylo tak určito a obmezeno, jako později. Kunratem II dosedl na trůn německý rod nowý, tak řečený *dům Francký*, jenž jim skrze jedno století wládnul, s počátku mocně a slawně, později ale w nestejné míře.

Důležitější wšak w té chwíli, nežli w Němcích, by- 1025
la proměna, která w Polště stala se smrtí Boleslawa

287) Wippo de vita Chunradi Salici ap. Pistorium-Struve, III, 462. Dobneri annal. Hayec. V, 130—132.

1025 Chrabrého, krále swémocného [288] († 1025, 17 Jun.). Co Čechům před šestmecítma lety, to přihodilo se nyní Polákům také: neswornosti a ničemnosti synůw zmrháno krásné otcowo dědictwí, zničena moc a zrušen blahobyt říše. Následowal po něm Měčislaw II, přijmím Líný, jenž ale ukazowal se s počátku dosti přičinliwým, zwláště když se mu chtělo zemí a dílůw bratrských.

Bezprem čili Ota, bratr Měčislawa II, byl Štěpanowi králi uherskému synowcem skrze matku swau Jitku, Boleslawowu někdy druhau manželku a sestru Štěpanowu. Wyhnán jsa od bratra ze swého audělu, utekl se tuším nejprwé k ujci swému, ačkoli o tom kronikáři mlčí. [289] Nebof již asi r. 1026 počal Štěpan proti Měčislawowi válku,
1026 we kteréžto dobyw nejen Slowenska, mezi Dujanem a Tatrami, ale i wětší částky Morawy, wšak podržel obého pro sebe sám. [290] Teprw když Bezprem od Uhrů w naději swé sklamána se widěl, obrátil se odtud brzy ku knížatům českým, brzy zase k císaři Kunratowi, jemužto slibowal podniknauti wrchnost německé říše, dostaneli se pomocí

288) Dle mínění tehdejšího wěku důstojenstwí králowské nemohlo se správně nikomu dostati, leda skrze císaře nebo skrze papeže. Boleslaw Chrabrý již r. 1000 u papeže Sylvestra, později pak u jiných papežů, o propůjčení koruny žádal: když mu jí ale za příčinau práw, které císařowé k Polsku si osobowali, stále odpíráno, konečně korunowaw se sám, počal se swau mocí zwáti králem Polským.

289) Prawí sice Wippo (l. c. p. 470), že Otto (Bezprem) utekl se do Rus („in Ruzziam"): ale i Štěpanůw syn Emerich, r. 1031 na lowu od kance rozsápaný, jmenuje se w Hildeshemských letopisech (p. 726) „dux Ruizorum"; a jest se domýšleti, že Bezprem tam pomoci hledal, kde se jí nejspíše nadíti mohl.

290) Důkaz na to nalezá se w listinách pod jménem Monseowa zlomku známých w Ant. Boczek codex diplomat. et epist. Moraviae, Olom. 1836. str. 111 sl. Srwn. nahoře kn. I, str. 24.

jeho na trůn polský. Císař ujal se ho tím ochotněji, čím 1026
protimyslnější bylo jemu Měčislawowo královského důstojenstwí sobě osobování. I ačkoli w prwních létech války o to powstalé (1028—1030) Němci sami ujmu trpěli a Měčislaw proto na Polabských krajinách dosti krutě se mstil: wšak později obrátilo se wše k neštěstí Měčislawowu i Polákům. Kunrat zdá se že i od uherského krále žádal, aby mu wrátil země na Polácích dobyté; jehožto odepření stalo se bezpochyby hlawní příčinau války brzy potom mezi nimi také wypuklé.

Knížata čeští neopominuli užiti příležitosti k nabytí opět aspoň některé částky zemí jim od Boleslawa Chrabrého někdy odjatých. Hned po Boleslawowě smrti zdá se že Oldřich zmocnil se několika krajům morawských, až král Štěpan dalšímu jeho dobývání cestu zamezil. Zatím ale bujarý *Břetislaw*, (po staročesku „*Brjačislaw*"), Achilles český, již dospěl byl k mužskému wěku; jemu 1028
tedy swěřil otec wrchní zprawu nad wojskem silným, kteréž roku tuším 1028 wyslal k oswobození celé Morawy od cizinců; připojil se k tomu tažení také wéwoda jeden polský, snad Bezprem sám, [291] z čehož sauditi jest, že práwa k Morawě sobě proti Čechům již neosobowal. Břetislaw dokázal hned w prwním tomto boji wšecku i chrabrost i jemnotu ducha swého. Jedním auprkem dobyw jako na překot celé země, poháněl před sebau pluky uherské, až konečně pokoj s králem Štěpanem uzawřený stanowil meze obau říší a pojistil jemu spolu jméno *wéwody Morawského*. Prawíť sám w listině o tom wydané, [292] že zpomínaje na moc a sláwu sta-

291) *Srwn.* jména swědkůw w následující listině.

292) *Boczek l. c. p. 112.*: Notum sit omnibus Christianis tam praesentis temporis quam subsequentis aevi, in firmitatem facti, quod ego B(racizlau), filius illustris Boemorum ducis, considerans robur et fortitudinem non esse in homine, nec victoriam

1028 rých knížat země Morawské, cítil se w nejhlubším srdci až k slzám pohnuta, když přišel na swatá ona místa, kdež někdy křesťanstwí tak krásně bylo prokwetlo, když uzřel slawný někdy Welehrad we zříceninách a chrámy boží w něm zpustlé i žohawené, a to tím samým národem zohawené, kterémuž nyní zakaušeti dal weškeren důraz moci a hněwu swého. W pobožném nadšení ustanowil celau kořist uherskému wojsku odjatau wynaložiti na nowé wystawení a nadání chrámůw oněch, jakožto obět kladenau na oltář toho, kterémuž zaswěceni a jehožto pomocí zase dobyti byli. Druhy své, kteří

procreari ab homine, verum omnia, quae victoriose et feliciter geruntur, solummodo evenire per deum, cujus omnipotentiae nulla est terminatio: idcirco profligationem Ungarorum de terra *nostra* Moravia ipsius tantum auxiliante brachio factam esse ingenue profiteor. Illacrymavi sane et intimo corde sum perculsus, quando videbam *loca illa sacra, ubi coepit Christianitas* (nemíníli se tu zřejmě Welehrad? srwn. u Bočka str. 113 „iuxta Vueligrad, ubi cepit christianitas") per eosdem Ungaros tum paganos devastata et diruta atque in ruderibus dissipata jacere, et ecclesias in illis partibus terrae nostrae omnes ad unam spoliatas et profanatas existere; et devovi pio meo tum proposito magnam spoliorum copiam, ab eisdem vastatoribus et depraedatoribus receptam, in reaedificium et restaurum praedictarum ecclesiarum impendere, deponendo ipsam super altari ejus, cui oblata atque quo opitulante recepta esse dinoscuntur. Hinc est, quod ego B(racizlau) dux Moraviensis *etiam* ecclesiae S. Petri in Olomuci, et capellae, quae est in honore b. Clementis constructa ibidem, eam dotis suae restitui fecimus *(sic)* portionem, quam ipsi ex collatione antiquorum hujus terrae principum concessam esse scripto et oretenus veraciter didicimus etc. Actum in Olomuci, praesentibus H(izzone) episcopo, duce de Polonia, Veliz comite, Thazz comite oc. Důležitá listina tato dle wší podobnosti již r. 1028 složena jest, nikoli pak teprw 1030, kdežto Hizzo již dne 30 Jan. byl umřel, ani 1029, kde Bezprem již u Luticůw se zdržowal.

mu k wítězstwí dopomohli, podělil auřady a statky: 1028
Zwěst stal se župánem Olomúckým, Luta bratr jeho župánem Pustimiřským, Ctibor župánem Brněnským, Radím Přerowským, Welis, Tas, Mutina i jiní dostali jiné odměny. Péčí jeho potom opraweny hradby starých měst a hradůw morawských, a založena též nowá města, jako Spytihněw i Opawa, jenž pewnau zdí obehnána jsau, i ustanoweni zwláštní krajištníci, čili wyšší auředníci wojenští k hájení hranic proti Polákům i Uhrům. [293]

Když w měsíci máji roku následujícího císař Kun- 1029
rat w městečku Thüngen, k seweru od Wircpurka ležícím, mířil se s odbojným pastorkem swým, zdá se že nowý wéwoda morawský tam přítomen byw, zjednal sobě k důstojenstwí swému císařowu dobrau wůli. Cesta wšak tam i nazpět wedla ho skrze město Swinibrod (Schweinfurt), dáwné sídlo markrabat ostfranckých. Tu spatřiw sestru Oty Swinibrodského, mladau *Jitku*, nejkrásnější kněžnu wěku swého, a prudkau k ní láskau zahořew, přisahal, že jí sobě dobyti musí, byť w tom i zahynauti měl. Byl i on krásen, udaten a milowání hoden, a jsa dědicem i pánem dwau krásných zemí, mohl nadíti se že ani u newěsty, ani u příbuzných jejích oslyšen nebude: neohlěl wšak odwážiti se štěstí swého namlauwáním a prosbami, kteréž za příčinau německé hrdosti jemu zdály se býti nejisté, [294] alebrž ustanowil dobyti

293) W listině daně 11 Mart. 1031 dí Břetislaw: contuli ecclesiae S. Petri decimam septimanam telonei juxta civitatem, quam ad castrum Gradez (Hradec u Opawy) in terminis Polonorum *muro forti* construxeram. Spytihněw, někdy město, nyní wes nad řekau Morawau we Hradištském kraji, založil Břetislaw na památku wítězstwí swého nad Uhry. Boczek l. c. p. 113.

294) *Cosmas l. c. p. 82.*: Maluit viriliter agere, quam supplicando colla submittere. Perpendit enim innatam Teutonicis superbiam, et quod semper tumido fastu habeant despectui Slavos et eo-

1029 jeho sobě smělým činem. Jednoho dne svátečního u
večer wlaudil se s družinau swau nepoznaný do kláštera, we kterémž Jitka wychowána byla; i chopiw se jí, ana právě z dweří kostelních byla wystaupila, odnášel ji w náručí swém. Když pak za prwního hned o to pokřiku brány klášterní zawřeny a řetěz přes ně zatržen, aby wyjíti nemohl: on mečem řetěz proťaw, prorazil sobě cestu, i s krásnau kořistí na rychlého koně se posadiw, odchwátal s ní. Někteří jeho druhowé, opozdiwše se, padli w obět wzteku obywatelstwa i okrwawěli šeredně. On pak zawítaw s newěstau k otci w Praze, pospíchal s ní do města Olomauce, kdežto jí, co wéwodkyni země morawské, holdowáno welením jeho již před koncem měsíce června (1029).

1030 Roku 1030 císař Kunrat počal proti uherskému králi Štěpanowi válku po prawém břehu Dunaje we dnešním Rakausku; nepronikl tam wšak daleko za hranice. A bezpochyby jemu ku pomoci, ač i sám swé k válce příčiny maje, obořil se i Břetislaw opět na Uhry, a klestil sobě po lewém břehu Dunaje mečem i ohněm cestu až pod Ostřihom; [295] čímž Štěpan přinucen jest ucházeti se u císařowice o pokoj. Břetislaw činem tím získal sice sobě přízeň Kunratowu, ale se ztrátau lásky otce swého, jenž z neznámých příčin proti císaři zanewřew, jemu byl ne pomáhati ale překážeti usilowal. Newole me-

rum linguam. Snad si také proto nedobře traufal, že byl Boženin syn, což u Němců na známku rodu především pozorných nemilau mělo wáhu.

295) *Cosmas ad ann. 1030*: Hoc anno dux Bracizlaus magna caede prostravit Ungaros et terram eorum usque ad urbem Strigoniam devastavit. Zpráwa tato, již od saského annálisty opakowaná, pochází bezpochyby od Kosmasowa prwního poddělawatele, jehožto počty let obyčejně prawé bywají. *Srwn.* Würdigung der alt. böhm. Geschichtschr. p. 16. sld.

zi otcem a synem proto brzy na jewo wypukši, trwala 1030
skrze několikero let. Zatím ale Břetislaw zdá se, že tím větší lásky požíwal u otcowa bratra Jaromíra, bezpochyby již dáwno wazby swé zproštěného.

Na podzim roku 1031 Měčislaw Polský konečně 1031
utkán jsa s dwau stran, přinucena se widěl prositi císaře o pokoj, postaupiti jemu Lužice od otce dobyté, a poděliti se s bratrem Bezpremem, s Lutici spojeným, o částku říše Polské. Ale sotwa že měsíc minul po zawření pokoje, již opět Bezprem powstaw, wyhnal z Polska Měčislawa dokonce; jenž pak, i od manželky swé Reyčky zrazen a opuštěn byw, utekl se konečně k našemu knížeti Oldřichowi, auhlawnímu někdy nepříteli swému. Prawíť pak sice někteří kronikáři, že potom Oldřich nabízel se wydati Měčislawa císaři, by ho tento byl jen míti chtěl: [296] to wšak již proto prawdě nepodobné jest, poněwadž Měčislaw, splniw wšecky zawřeného míru články a wýminky, již nebyl tehdáž wíce císařowým nepřítelem, kdežto zatím Oldřich nenáwiděl Kunrata čím dále tím wíce. Brzy potom (r. 1032) Bez- 1032
prem, co tyran, zawražděn jest, a Měčislaw, byw od Oldřicha propuštěn, snad i podporowán, zmocnil se opět wrchu wlády Polské.

Mezitím wéwoda Oldřich již několikráte od císaře Kunrata II wolán byw nadarmo, když konečně w létě r. 1033 dostawil se předeň w ležení u Werben, zatčen 1033
jest na rozkaz jeho a do wězení do města Řezna tuším

286) *Wippo* (l. c. 477), jenž tuto hanebnost o Oldřichowi sám jediný ze sauwěkých wyprawuje, zdá se že mátl se w paměti swé prwním Měčislawowým od Oldřicha zatčením a wydáním císaři Jindřichowi r. 1014. Letopisowé Hildesheimští, nejlepší w této době pramen, o podobné zradě k r. 1031 nic newědí: a Wippo prawě, že Měčislaw *před Kunratem* do Čech utekl, dokazuje tím, že o příbězích těchto wůbec nedobře zprawen byl.

1033 zaweden. [297] Zatím Jaromír a Břetislaw wládli společně zemí českau. Oldřich wězel až do welikonoci roku ná-
1034 sledujícího, kdežto na přímluwu císařowny teprw na swobodu propuštěn. Císař uložil mu za wýminku, aby podělil se s bratrem Jaromírem o nejwyšší wládu a postaupil jemu polowici země české: on ale wrátiw se domůw, hned zrušil přísahu bezděky složenau, a zmocniw se celé wlády opět, dal bratrowi oči wylaupiti, wypudil syna i z Morawy, a postawil se u zjewný odboj proti císaři. Břetislaw utekl se k císařowici Jindřichowi, wéwodě Baworskému, jenž pak sám s wojskem do Čech přitáhnuw, syna s otcem opět smířil a předešlé poměry mezi nimi obnowil. Jaromír ale oslepený chowal se napotom pokojně na hradě swém Lyském. Tak stály
1037 wěci až Oldřich dne 9 Nov. 1037 umřel. Tu přichwátaw Jaromír na hrad Pražský, a našed mrtwé tělo zlého bratra již we chrámě u sw. Jiří položené, zaplakal nad ním, a odpauštěje mu wšecky jeho křiwdy, synowce swého *Břetislawa* lidu plesajícímu za pána představil, sprowodiw ho sám ke stolci knížecímu. Ale že řečí w té příležitosti ke shromážděnému národu mluwenau urazil a rozjitřil opět dáwní nepřátely swé Wršowce, zawražděn jest potom brzy náwodem starosty jejich Kochana pyšného.

Jmenowali sme *Břetislawa I* již nahoře *obnowitelem říše* české: a jméno to náleží jemu právem mnohonásobným. Připojiw zajisté Morawu zase k Čechám, zjednal říši spojené ten rozsah, který nebyw potom

297) Dobner a po něm jiní počítajíce skutek ten dle Hildesheimských letopisůw k r. 1032, pokládají wazbu Oldřichowu téměř za dwauletau: letopisowé wšak užiwají o zatčení jeho slowa „postea,“ jenž se dobře hodí k r. 1033, jakž to již i od Stenzla (Gesch. d. fränk. Kaiser, I, 49) i od Ludena (Bd. 8, p. 86) uznáno jest.

nikdy více změněn, zaswěcen jest wšemi stoletími až 1037
podnes; práwa panownikůw českých ke Slezku, nikdy cele neodřečená, uwedena jím opět we skutek; spořádaw též dědičnau poslaupnost na trůnu českém, utwrdil jednotu říše a zrušil aspoň záhubné w ní paragium; naproti říši Římské postawil se opět na tentýž stupeň samostatnosti, na kterémž někdy děd jeho byl stál; i také o zlepšení domácího zákonodárstwí staral se prospěšně. Jeho tedy panowání, bohužel jen osmnáctileté, náleží mezi skwělejší doby dějin Českých, jenž i práwě pod ním počínají zakládati se samostatněji na domácích pramenech.[298]

Bujarý a mladý panownik zdá se že hned na počátku panowání swého jal se obmýšleti wěci weliké. Nejen že wšecky ty krajiny, které někdy Boleslaw Chrabrý Čechům odjal, měly zase dobyty, ale i samo též Polsko mělo s Čechami w jednu říši spojeno býti, a Břetislaw tudíž uwázati se jakoby dědičně netoliko w záměry a aučely starých Boleslawůw, ale i w majetnost a wlasti jejich;[299] nad to pak měla samostatnost země

298) Kosmas, nejstarší náš domácí kronikář, rodilý za panowání Břetislawowa (1045), prawí sám, počínaje historii panownika tohoto (p. 102): Nunc ea fert animus dicere, quae ipsimet vidimus, vel quae ab his referentibus, qui viderunt, veraciter audivimus.

299) U Kosmasa sice o záměrech takowých není ani zmínky, an mluwě jen o příležitosti Břetislawowi podané „calumniandi suis inimicis, imo ulciscendi de illatis injuriis, quas olim Mezko intulerat Bohemiis," wytýká za aučel wáleèného jeho tažení pauhé toliko plenění Polska i přiwezení nazpět kostí sw. Wojtěcha. Wšak ta chwála, kterau Kosmas o neobyčejné maudrosti jeho wydáwá, „ut quadam speciali praerogativa sapientiae praeciret Salomonem" (p. 105), dowoluje nám, s ohledem na jiné udawky, domysliti se, že mnohem wýše a wýtečněji smýšlel, nežli za wěku Kosmasowa w obyčeji bylo. Již Saský annalista připomíná, že r. 1041 na dwoře Řím-

1037 české pojištěna býti nawždy založením wlastního arcibiskupstwí českého. Okamžení zdálo se býti tomu příznivo. Polsko po newčasné smrti Měčislawa II († 1034), w nezletilosti jediného syna jeho Kazimíra, zprawováno bywši některau chwíli od německé Reyčky, wdowy Měčislawowy, dosti newhodně a protimyslně, wyhnalo ji konečně ze země i s synem, a přinutilo hledati autočiště w Němcích: za to wšak octlo se brzy samo w tak žalostné bezwládě, že i méně chrabrá mysl, nežli byla Břetislawowa, sotwaby se byla zdržela, by násilím do ní se newkládala. Král uherský Štěpan byl již umřel, a nástupce jeho ještě we wládě se byl neupewnil; starý pak císař Kunrat II měl dosti činiti w Italii a proti Francausům. Ba wše zdálo se lahoditi aumyslům Břetislawowým, když konečně i císař Kunrat (4 Jun. 1039) na wěčnost se odebral: ale wšak potkala ho nehoda ta, že s Kunratowým synem Jindřichem III právě nyní usadil se na trůnu císařském jeden z největších panowníkůw německých, an pak odwážil se weškeré moci swé, aby nedal zniku aučelům pro říši německau nebezpečným.

1038 Již roku 1038 Břetislaw byl wšem Čechům i Morawanům kázal wstáti k wojně, pohroziw každému, kdoby se liknowati chtěl. Když se wojsko sešlo, táhl s ním

ském o powýšení kostela Pražského na arcibiskupstwí jednáno bylo (quod Severus — pallium apud Apostolicum — sibi usurpare vellet). A staloli pak se to jen pauhau náhodau, že Břetislaw, počaw nad jiné předky swé slowaniti, chránil církewní obřad římskoslowanský w zemi swé (r. 1039) a kladl na mince české neobyčejný tam obraz sw. Klementa? Arci žeby o aumyslech jeho nebylo pochyby, kdyby Dlugošowým slowům (l. III p. 222) wěřiti se mohlo, že Břetislaw we Polště i hrady prý a města pewná zakládal. Památná wšak jest shoda ta, že nejpodnikawější dwa wéwodowé staročeští, Boleslaw I a Břetislaw I, potkáwali se právě s nejwýtečnějšími dwěma císaři německými, Otau I a Jindřichem III.

nejprwé před Krakow, hlawní někdy Boleslawa Chra- 1038
brého sídlo; přikwačil, prý, co bauře neodolatelná na ty krajiny, wše okolo sebe potíraje; pewné hrady a města klonily se před ním, Krakow lehl popelem, a hojné Boleslawowy poklady padly mu w kořist. O bitwě, která by se při tom byla strhla, není ani řeči; země nemající pána, domácími rozbroji zemdlená, nebyla schopna k řádnému odporu, aniž zdá se, žeby wpád nepřátelský byl sjednotil proti němu strany w ní se potýkající. Předce wšak potřebí bylo dwojí wýprawy, aby zmocniti se mohl wšech těch krajin daleko rozlehlých. Roku následujícího Břetislaw, dobyw a popleniw 1039
we Slezku město Wratislaw, přitáhl k ohraženému lidnatému městu Gedci, jehožto starší a obywatelé, wyšedše jemu wstříc s prutem zlatým w rukau (na znamení že se wzdáwají,) prosili jej, aby pokojně do Čech přestěhowati se mohli, což se pak i stalo. [300] Potom obrátilo se wojsko ke hlawnímu někdy městu Hnězdnu, jenž ačkoli přírodau i uměním pewné bylo, wšak bez nesnáze dobyto jest. Bohaté ozdoby chrámů tamějších, zlato i drahé kamení, odnešeny jsau do Čech: a wšak ještě bolestněji nesli Poláci ztrátu pokladu swého nejwětšího, kostí totiž sw. Wojtěcha. Biskup Pražský Šebíř uložil byl wojínům zdiwočelým třídenní půst a pokání, dříwe nežli tělo swaté zdwihnauti se smělo; Břetislaw pak chopil se příležitosti té k ohlášení, dle rady biskupowy, některých nařízení a zákonů pro mrawní polepšení lidu

300) Martinus Gallus (ed. Bandtkie p. 52) počítá za Boleslawa Chrabrého we krajinách původně polských čtyři hlawní města: Poznaň, Hnězdno, Wladislaw a Gdec; kde ale město Gdec někdy stálo, není wědomo. W Čechách až podnes zachowaly se w Rakownicku na panstwí Chřickém wsi Hedečko a Hedčany, upomínající zřejmě na Kosmasowy Gedčany neb Hedčany a Hdec neb Gdec.

1039 českého a wykořenění obyčejůw někdy od Wojtěcha zwláště káraných; kterážto nařízení přijata i přísahau wšech přítomných utwrzena jsau. [301] S welikau nádherau a oslawau, i s poklady hojnými wrátiwši se wýprawa do wlasti, rozbila stany swé dne 24 Aug. u potůčku Rokytnice mezi Libní, Wysočany a Hlaupětínem, aby nazejtří slawným průwodem do hlawního města se brala. I hned za jitra potom wyrojilo se takowé množstwí lidu z Prahy průwodu tomu wstříc, že dlauhým jeho řadám široké pole sotwa prý stačilo. Kníže a biskup nesli sami kosti sw. mučedlníka; za nimi šli opatowé s ostatky sw. pěti bratří, arcipřišti s tělem někdy arcibiskupa Radima, jiní pak kněží s welikým krucifixem z ryzího zlata, jímž někdy Boleslaw Chrabrý třikrát se sám byl zwážil, jiní zase s třemi obrazy zlatem, perlami a drahým kamením obloženými; potom wezeno na wíce nežli sto wozích zwony a jiné kořisti z Polska, a konečně následowal zástup wzácných wězňůw Polských, wše se spautanýma rukama, [302] — tedy owšem skutečný triumfální průwod, ačkoli, pro stud, bez wozu triumfatorského.

Sláwa wšak i radost ta již napřed zkaleny byly. Nejen zajisté Reyčka, wdowa Měčislawowa, nemohauc bez žalosti díwati se i zdálí na neštěstí wlasti té, které syn její někdy wéwoditi měl, utekla se byla s žalobau a prosbami k nowému německému králi Jindřichowi III, ale i na dwoře papeže Benedikta IX ozýwal se nářek nad poskwrněním a zpuštěním církwí polských. Jindřich III, maje tytéž příčiny neoslyšeti Reyčky, jako předek jeho Jindřich II někdy Jaromíra, ujal se jí hned srdnatě a

301) Cosmas l. II, p. 109—112.

302) Mezi nimi také praděd našeho letopiscé Kosmasa: inter quos, heu male captus, adductus est meus atavus, consors in clero, presbyter officio. *Cosmas l. II. p. 115.*

odwážně. Sotwa dosednuw na trůn, opowěděl bez odkladu válku proti Břetislawowi, a počal ji hned i osobně 1039
(asi w červenci měsíci 1039). Tak rychlé změny byl se ale kníže český tuším nenadál. Slyšew že Němci již na českém pomezí stáli, an ještě daleko kdesi w Polště meškal, musel pro zachování Čech a Prahy odvážiti se i nejtěžších obětí. Protož kázal wydati králi dewítiletého prworozence svého Spytihněwa na rukojemstwí, že dostojí žádostem Jindřichowým, nám nyní neznámým. Tau pak zástawau dal se král tím snáze uchlácholiti, čím wíce i jiné důležitosti neméně pilné jej k západu zase wolaly.[303] Skutek wšak ten nemohl nezkaziti knížeti českému i útěchu nad wítězstwími w Polště, i naději stálého tam panowání; proto také zwláště zdá se že pospíchal byl uchrániti w Praze bohaté onyno kořisti polské.

Při dalším o míru jednání podwolowal se sice Břetislaw ke starodáwné roční dani české 120 wolůw, a 500 hřiwen stříbra, i k wěrnosti čili k newzpírání se naproti říši: ale odepřew nawrátiti země i kořisti polské, jakožto wěci ku práwnímu mezi Čechami a Němci poměru nenáležité, oswědčowal se, že raději cokoli pod- 1039

303) *Hermanni Augiensis* (Contracti) chronicon ap. Pertz VII, p. 123. ad ann. 1039: Heinricus rex, mota in Boemiam expeditione, cum dux gentis Brezizlaus filium suum obsidem ei misisset, seque ipsum venturum et imperata facturum, licet ficte, promisisset, statim rediit. Stalo se to nepochybně, když ještě Břetislaw w Polště meškal, tedy w měsíci Juli neb s počátku Augustu 1039; nebo přítomen jsa w Čechách, byłby jistě našel jiné prostředky k odwrácení nebezpečenstwí, nežli obět syna milowaného. Kronikářowa slowa „statim rediit“ dáwají také náwěští, že Jindřich III měl tehdáž na spěch, an dle Balderici Chron. Camerac. et Atrebat. před koncem měsíce Augusta již byl w Utrechtě zase. Srwn. Stenzels Geschichte der fränk. Kaiser, II, 208.

1039 staupí, nežliby k nowému jhu naproti Němcům se zawázal. Pročež wida newyhnutelnau o to válku před sebau, strojil se k ní úsilně, a spolčil se také s Petrem králem uherským, jenž již prwé sám též válku proti Jindřichowi III byl počal.

1040 Léta následujícího, den nanebewzetí Marie panny,
15Aug. stála pojednau dwě německá wojska na hranicích země České: prwní a silnější, wedeno jsauc králem samým, hýbalo se z města Kauby přes Šumawu; druhé, pod zpráwau Mohuckého arcibiskupa Barda i Mišenského markrabí Ekkarda, od hradu Donína skrze Krušné hory wpadnauti hrozilo. I Břetislaw tedy rozdělil wojsko své: s jedním oddělením táhl sám k Šumawě proti králi; druhému kázal pod zpráwau Bílinského župana Prkoše hájiti pomezí Mišenského. We wojště králově nacházel se samý kwět šlechty německé; mezi nimi také Břetislawův swak, Ota markrabě Swinibrodský, co wůdce zwláštního pluku. Břetislaw užíwaje přirozené pohody země české, dal nadělati zásek po hranicích a za nimi zákopův a tarasův, do nichžto postawil částku lidu swého, jiné do záloh po lesích rozděliw. Hlawní praud wojska německého táhl po řece Kaubě přes Osí (Eschelkam) a Nowýtrh ku Kdyni; [304] jinau pak stranau kázal Jindřich markrabi Otowi obejíti wojsko české a utkati
22 je s zadu. Když wšak den 22 srpna hrabě Werinhar,
Aug králův korauhewník, s haufem wybraným obořil se na zákopy České newhod auprkem, zahynul tam i s hrabě-

304) Powěst o Piwoňce (Stockau), co dějišti války této, zakládajíc se na německé etymologii jména Stockau, jest jistě pozdního teprw původu a nemá podstaty. Jindřich táhna Kaubau (Kamb) k Šumawě, nemohl jinudy se dáti, nežli jak nahoře praweno, ana tam příroda sama průchod spůsobila, pohoří takořka prolomiwši. A jeli co prawého w oné powěsti, chtělibychom raději aby k r. 1041 a ke Stachowu rozumíno bylo.

tem Reinhartem a se wšemi swými w příwalu střel a 1040
w zádawě od záloh českých; korauhew králowa padla
Čechům w kořist; a nazejtří, když markrabě Ota také k 23
zákopům přilnul, poražen jest i on a na autěk obrácen, Aug.
ztratiw na bojišti hrabata Gebharda, Wolframa i Ditmara,
též mnoho šlechticůw. Tu Čechowé dosáhli auplného
wítězstwí, potřewše w boji nejudatnější muže wojska
nepřátelského a zajawše weliký počet jiných, takže málo
Němců zachowalo se autěkem, ku kterémuž německý
paustewník Wintíř, w okolí onom bydliwší, cestu jim
ukázal. Wystawěli pak potom na slawném tom bojišti
kapli sw. Wáclawa dědice českého, na wěčnau památku.

Mezitím, any tyto wěci na západu se dály, bojowáno na seweru země české ještě bez prospěchu. Wojsko Mišenské již bylo plenilo zemi od Chlumce až ke Hněwinu Mostu. Tam tedy pospíšiw si Břetislaw, utkal ne- 31
přátely dne posledního srpna, i přinutil je ustaupati, když jim i zde tři čelní páni, Gerold, Radulf a Buko, zahynuli. Další boj přetrhl paustewník Wintíř, nesa markrabím od krále zprávu o porážce jeho a rozkaz, aby Čechy neprodlewajíce opustili. [305]

Wálka Česká byla prwní, kterau wedl Jindřich III co král Německý; její nezdaření jewilo tím wětší důraz na mysli lidské, čím hojnější a bolestnější byly ztráty, ježto w ní předním rodům německým utrpěti bylo. Snížení tak krutého nemohla snésti wysoká mysl panowníka onoho; muselť odwážiti se wší moci swé, aby bojem nowým a zdárnějším oprawil čest a moc i wážnost swau zase. Mezitím ale k wykaupení wěznů swých wrátil Břetislawowi syna jeho Spytihněwa. Tento mladý znamenitý

305) Cosmas l. III, 120—124. Hermannus Augiensis ap. Pertz VII, 123. Annales Sangall. majores ibid. I, 84. Lambertus Hersfeld. (Schafnab.) ibid. VII, 132. Annalista Saxo ibid. VIII, 684.

1040 kněžic zdá se že nechován na dwoře německém s tau
šetrností, která stawu a rodu jeho náležela; cit zajisté
jeho proti Němcům rozdrážděn byl, a nenáwist k nim
byla napotom přední náružiwost jeho žiwota.

1041 Roku 1041 w též letní době, na těchže místech a
15 pod tauže zpráwau, jako wloni, opět dwoje wojsko ně-
Aug. mecké dostawilo se, jen že tenkráte ještě hojnější a
silnější a pod wůdci již mnohem prozřetelnějšími. Nauče-
ním bezpochyby Wintířowým, [306] (an w Šumawě již po
třidcet let paustewničiw, wšecky její prosmyky znal a
stezky sám na mnohých místech byl zakládal), wojsko
Jindřichowo překročilo tenkráte hranice České na již-
nějším nežli wloni místě, kde jich méně pilně ostříhá-
no; i obšedši tudíž upewněná Čechůw stanowiště, do-
stalo se beze wší ztráty do wnitř země. W Bílinště pak
župan Prkoš, mající zprávu nad Morawany a třemi po-
mocními pluky z Uher, daw se ukojiti zlatem Saským,
Němcům jen na oko se bránil. Tak otewřena země ne-
přátelům s obau stran zradau, a Břetislaw, jakkoli chrabrý
byl, musel před nimi ustaupati. Jindřich přewedl wálku
až na prawý břeh Wltawy, tuším že tehdáž méně chrá-
něný, pleniw ohněm a mečem cokoli zasáhl; a předce

306) Ačkoli písemní z wěku tohoto památky, jsauce ještě wždy příliš chudé, nemluwí o Wintířowě takowémto se přičinění, nelze wšak nedomýšleti se o něm, poważímeli, kterak tenýž Wintíř již rok předtím Jindřichowi ku pomoci se propůjčowal, an i Jindřich sám již w listině 17 Januar. 1040 dané o něm prawí: „idem Guntherus pro meritorum probitate amicabiliter usus est nostra familiaritate“ (ap. Hund. II, 39). O Wintířowi tomto wydal Čech Bonav. Piter zwláštní spis nematný pod titulem: „Thesaurus absconditus“ oc. Brunae, 1762 we 4. Umřelť prý 9 Oct. 1045. Prawí se, že byl Břetislawowi křestným otcem; wědauce wšak, že listina o tom k r. 1045 mluwící podwržena jest, Wita pak jeho také z pozdního teprw wěku pochází, můžeme o tom slušně pochybowati.

minulo čtyrmecítma dní, něž dorazil až ku Praze, kdež- 1041
to potom s Žižkowa praporce jeho proti Pražanům wlály. 8 Sept.
Také markrabě Ekkart stejnau dobau dostawil se s zástupy swými na lewý břeh Wltawy.

Ještěť proto nebyla pro Břetislawa wšecka naděje ztracena. Mohlať Praha, pewnau zdí jsauc ohražena, pomocí lidu z okolí tam se uchrániwšího dlauhému odoláwati obležení, a Němci pak mohli nastáwající zimau, nedostatkem potrawy a píce w zemi popleněné, ano i nowými z dalších krajin říše české přiwolanými bojowníky octnauti se posléze w oprawdowém nebezpečenstwí. Předce wšak kníže český, uzřew an již i biskup Šebíř ku králi se byl přiwinul, dal se uprositi od manželky swé, [307] aby w ležení německém o pokoj jednáno bylo. Trwaloť několiko dní, až konečně Břetislaw odřeknuw se Polska, podniknul opět pod říši německau a zawázal se ku placení staré roční daně; nad to pak slíbil, že přijda ku příštímu knížecímu sjezdu do Řezna osobně, přinese tam a složí zadrženau daň posledních tří let najednau. O powýšení kostela Pražského na arcibiskupstwí nebylo již dále řeči, ačkoli přítomný tu také arcibiskup Mohucký Bardo hrozil byl Šebířowí, že ho proto před synodální saud swůj požene, an mimo jeho wědomí směl u papeže o takowau wěc se pokaušeti. I jakkoli krušné musely býti wýminky takowé wysokopnaucímu se duchu Břetislawowu, předce podwolil se jim a splnil potom wěrně, cokoli byl slíbil. Newšecken prospěch z dosawadního jeho snažení byl tím zmařen; zůstáwalať při něm ještě země Wratislawská we Slezku a

307) Mnich Opatowský neboli Hradištský dí k r. 1041: Dux Bracizlaus redit in ejus (Henrici) gratiam *per conjugem suam*, — což tím jest prawdě podobnější, an bratr její byl w německém wojště přítomen.

1041 nižádné nowé břímě nebylo na Čechy uwalenò;[308] Jindřich pak spokojil se ziskem tím, aby zaufalým boje obnowením oň snad nepřišel. Zrádného ale Prkoše potom do Bíliny řeky uwrhli, osekawše mu ruce i nohy.

Papež Benedikt IX byl také pohnal k saudu swému knížete i biskupa Českého za příčinau porušení poswátných míst we Polště, a wyhrožowal jim za to klatbau: wyslanci wšak Břetislawowi, wypraweni bywše s dary hojnými, omluwili wěc tu jak uměli. Jednání o to, spojené s prosbau o powýšení Prahy na arcibiskupstwí, prodlaužilo se na mnohá léta, až konečně od arcibiskupstwí puštěno a knížeti rozkázáno postawiti klášter na smíření za pych nad církwemi w Polště učiněný. Z
1046 toho powstal r. 1046 podnešní kollegiátní chrám w Staré Boleslawi, od Břetislawa hned s počátku krásně wystawený a bohatě nadaný. Také Sázawský klášter a opat jeho Prokop († 1053) kochali se we štědré přízni panowníka tohoto.

Od té doby požíwaly Čechy a Morawa stálého pokoje pod Břetislawem. Kníže rád chodíwaw k Jindřichowi III, kdykoli tento na blízku byl, přijat býwal pokaždé se zwláštní ctí. Zdali domnělé práwo starých knížat a králů českých, opowídati osobní příchod swůj ke dworu císařskému zážehem několika wesnic, jako stará powěst prawí, již od Břetislawa půwod swůj mělo, nedá se rozhodnauti. Práwo toto, ač snad neswolené, alewšak skutečně požíwané, mělo tuším chrániti panowníky

308) Ačkoli někteří tohoto wěku kronikáři němečtí užíwají w této příležitosti dosti nemírně slow subjectio, servitium a t. p. wšak nejpowážliwější mezi nimi wšemi *Lambert* (u Pertza VII, 182) neprawí nic, než: Heinricus rex — Boemiam — sibi tributariam fecit. A w tom záležela jistě podstata wěci, ačkoli wěk onen nebráwal ještě každé slowo na přísnau wáhu.

české, aby tuze často ke dworu císařowu woláni neby- 1046
li.[309] Břetislaw aučasten byl také uherských válek Jindřicha III, wedených nejprwé k usazení tam opět krále Petra, jeho spojence, r. 1041 odtud wyhnaného, potom pak, po Petrowě oslepení (1047), k odporu proti jeho nástupci Ondřejowi (1051). O skutcích jeho u wnitř české říše jen tolik wíme, že Prahu nowau zdí hraditi dal a nejstaršího syna Spytihněwa již asi r. 1048 Morawanům za knížete předstawil, an od té doby w Olomauci byl dworem. Takéť obnowil Břetislaw na hranicích země české i morawské řád *krajišťní*, jímžto tamnější obywatelé k ochraně pomezí na spůsob wojenský pod zprawu zwláštních wůdců, t. krajištníkůw, postaweni byli, nedadauce nepřátelům do země jízdy činiti.

Kromě Spytihněwa měl Břetislaw od manželky swé Jitky ještě čtwero synůw, Wratislawa, Kunrata, Jaromíra i Otu, a dwě dcery, Boleslawu i Dymut. Mimo to připomíná se w pozdějších listinách také bratr jeho, jménem Wratislaw, kanownik Pražský. Přední páni zemští za panowání jeho jmenují se: w Čechách Boreš, Wšebor, Božej, Buz, Tas, Epa, Znata, Lutohněw, Liutbold a jiní; w Morawě, kromě nahoře jmenowaných, Žehart, Rudolt, Beneš, Smil, Miroslaw, Jarohněw, Prostěj, Jaroš a jiní. Wšickni tito, bywše spolu také w auřadech zemských neb dworských postaweni, nazýwáni jsau *župané* neboli *hrabata* (comites, Grafen).

Roku 1054 měw již snad tušení o brzké smrti swé, 1054
pořídil o poslaupnosti w říši a o jiných práwních po-

309) *Dalemil* dí o tom (kap. 42): „Tehdy da ciesař za wěno zeti swému, Břetislawowi udatnému, řka: když ciesař k dworu pozowe tebe, pusť oheň za míli okolo sebe. To kniežata česká za práwo wzali“ oc. Srwn. Beness de Weitmil p. 407. Dobner Monum. IV, 54.

1054 měrech dětí a potomkůw swých. Aby odstranil příčinu někdejších válek s Poláky, postaupil králi Kazimírowi we Slezku Wratislawi města i země, a wšak za roční daň 30 hřiwen zlata i 500 hřiwen stříbra, kterau on i potomci jeho panownikům českým platiti měli. K upewnění wšak domácího pokoje w národu swolal Čechy a Morawany na wšeobecný sněm zemský. Jak škodné bylo panowawší dotud paragium w domě knížecím, jewilo se bylo ještě z příkladu nejbližších jeho předchůdcůw; rozdělowání říše mezi bratří a strýce, z nichžto wždy jeden nad druhými předčiti měl, dáwalo wždy hojné příčiny k nespokojenosti, jak panujícímu tak i podřízeným jemu knížatům: a předce wěk onen neznal jiných prostředků k bezpečnému a slušnému zaopatření mladších kněžicůw, nežli nadání auděly knížecími. Břetislaw tedy, jsa již sám jediný rodič a předek wšech potomních Přemyslowcůw, wynesl pragmatický ten zákon: aby Čechy nikdy wíce děleny nebyly, jsauce napotom celé wždy jen jednomu knížeti poddány; aby po něm budaucně wždy wěkem nejstarší mezi syny a potomky jeho na trůn dosedal, pak aby ostatní knížata z domu panujícího, podělowáni jsauce od welikého knížete [310] zwláštními auděly na Morawě, jeho co pána swého poslauchali, aniž pak mimo wůli jeho statky swé zawazowati mohli. Pročež powolaw ihned nejstaršího syna Spytihněwa, co nejbližšího nástupce swého, do Čech, odewzdal mu k wýživě důchody kraje Žateckého; jiným synům, Wratislawowi, Kunratowi a Otowi postaupil, se jménem wéwod čili knížat Morawských, onomu Olomauce, těmto Znojma i Brna; Jaromír oddán jest na kněžství, a slíbeno mu

310) *Welikým knížetem* neboli *wéwodau* (anoť u starých jedno bylo) nazýwáme napotom panownika českého za příkladem starších listin, kteréž ho tytýž také *dux principalis* jmenují.

biskupstwí Pražské po Šebířowě smrti. Nařízení tato dal 1054
Břetislaw stwrditi sněmem wůbec a přísahau wšech i
každého sněmowníka zwláště. [311]

Nelze zapírati, že zákon tento, na kterémž potom práwo poslaupnósti w říši české skrze půldruhé století se zakládalo, byl w okolnostech tehdejších maudrý a prospěšný. Nezletilost panujících knížat a wláda poručníkůw, we středním wěku wždy nebezpečné, odstraněny jím téměř docela; na trůn dosedali napotom jen muži w žiwotě a zpráwě lidských wěcí již zkušení; maje každý Přemyslowec stejné práwo i stejnau naději dočkati se wlády nejwyšší a státi se panownikem celému národu, musel sobě také na tom dáti záležeti, aby řád tento wždy w moci swé zachowán byl; takéť welikému knížeti nenedostáwalo se nikdy prostředků zákonných k udržení na uzdě ctižádosti bezměrné a ke zmaření i ku potrestání wšech pokusů přewratných, kterézby nespokojení jeho strýcowé snad činiti chtěli. Že ale předce potom nastala doba, kdež i tento zákon moc swau potratiw, neuchránil země wšelikerých neřestí, an počet potomkůw Břetislawowých skrze čtwero pokolení w poměru wíce nežli geometrickém se množil, to wěru aspoň zákonodárci samému za winu přičítati nesluší.

Do Morawy jeda, roznemohl se Břetislaw we Chru- 1055
dími [312] a umřel tam 10 ledna 1055, nejsa ještě ani 10 Jan.

311) Kosmas líčí příběh ten, jakoby teprw na Břetislawowě smrtelné posteli byl se stal, což jistě nedůwodno, an Wratislaw w listinách již r. 1054 „dux Moraviensis“ sluje, čímž až po r. 1053 jen Spytihněw nazýwán byl. Wůbec listiny pod jménem „zlomků Monseowých“ w Bočkowě morawském diplomatáři oznámené učí nás naprawowati mnohé zprawy kronikáře onoho, jenž pauze z paměti psaw, neuchránil se wšude wplywu wášní a předsudků wěku i stawu swého.

312) Prawíť sice Kosmas, že chtěl wojensky táhnauti proti Uhrům a že w Chrudími mělo wojsko jeho se sebrati: ale i nehledíce na to,

1055 padesátiletý. Ačkoli statné po sobě zanechal syny, přece ztráty jeho dlauho želeno w Čechách, a památka jeho zachowala se we zwláštní cti a wděčnosti jak u knížat samých, tak i u národu wůbec. Pochowán jest we hlawním kostele sw. Wíta w Praze.

Po smrti jeho *Spytihněw II*, dle nowého zákona, ode wšech mužůw národa českého, welikých i malých, společnau radau a wůlí stejnau za welikého knížete neboli wéwodu *wolen* jest, [313] t. j. za pána uznán, na stolec knížecí slawně posazen a jemu tam poslušenstwí slíbeno. Píše se o něm, že byl welmi krásné postawy, černowlasý s dlauhau bradau, twáře weselé, lící nad sníh bělejších a u prostřed pozardělých, a že maudře si počínal, uměje whod i přísně i laskawě se chowati; slowem, že byl muž cele hodný a spanilý. [314]

Chwálu takowau byloby potřebí poněkud určitěji obmeziti, kdyby zakládala se na skutku stará powěst ta, že sotwa na trůn dosednuw, hned prwní den panowání swého wydal rozkaz, aby Němci wšickni z Čech za tři dni se wyhostili; zwláště kdyby i to také prawdau bylo, že ani matce swé neodpustiw, ji z pauhé proti Němcům

jak neobyčejné bywalo w zimě wálčení do ciziny, musíme o zprawě té pochybowati, wědauce, že té doby ani Břetislaw ani Jindřich III k němu příčiny neměli.

313) „Spitigneum omnes Bohemiae gentis magni et parvi, communi consilio et voluntate pari eligunt sibi in ducem, cantantes Kyrieeleison cantilenam dulcem“ *(Cosmas p. 129.)*

314) Erat vir valde speciosus, caesarie pice nigrior atra, barba prolixa, facie laeta, genae ejus candidiores nive et parum rubentes per medium. Quid plura? vir bonus et talos a vertice pulcher ad imos erat *(Idem p. 129.)* — Erat vir prudens rerum in discrimine, sciens arcum suum tendere et laxare in opportuno tempore *(Id. p. 134.)*

nenáwisti, jako jiné příchozí ze země wypudil.[315] Nená- 1055
widěl arci Němce, od nichž někdy příkoří byl trpěl, a protož můžeť to býti, že mnohé z nich ze země wypowěděl, jako na příklad pyšnau abatyši Swatojirskau, od níž byl pohaněna se cítil. A wšak nám i listiny i stará swědectwí důwody na to poskytují, že Němci rozličného stawu za panowání jeho w Čechách bydlili, ochrany zákonůw požíwajíce.[316] I sama jeho manželka, Ida z Witína, pocházela z rodu původně sice slowanského, ale již tehdáž poněmčeného.[317] Máti pak jeho zabrala se hned s počátku sama do Olomauce ke Wratislawowi, ana majíc tři nejmladší swé syny w Morawě, jistě raději u nich nežli w Čechách takořka o samotě přebýwati sobě žádala.

315) Prima die, qua inthronizatus est — fecit hoc sibi memoriale: nam quotquot inventi sunt de gente Teutonica, sive dives, sive pauper, sive peregrinus, omnes simul in tribus diebus jussit eliminari de terra Bohemia; quin etiam genitricem non tulit remanere suam oc. *(Id. p. 129. 130.)*

316) Srwn. Dobner Annal. Hayec. V, 329. Za nejpatrnější důkaz proti onomu Kosmasowu podání slauží skutek ten, že Spytihněw, wypudiw mnichy Slowanské ze Sázawského kláštera, uwedl tam sám opata *německého* (wiz dole). Chron. Sazaviense in Script. rer. Boh. I. p. 97.

317) Ludewig Reliqu. M. S. VIII, 177, 193. Appendix ad chron. Montis Sereni ap. Menken. II. 307 sq. Do sporu rodopiscůw o původu rodu nyní w Sasích kralujícího, Witinského (ne Wetinského), nemůžeme se zde pauštěti; dle našeho saudu již sama jména „tribus Buzici, Ded, Witin“ jej rozhodují, — jména formau i látkau čistěslowanská a nikterakž nezpotwořená. *Buzici* jsau potomci Buzowi; Dětřicha Buzice zná také česká historie († 1110), i několikero též *Witínůw* a *Dědic.* O manželce a dětech Spytihněwa II předešlí kronikáři naši nic newěděli, nenašedše o nich u Kosmasa ani zmínky: wšak o manželce mluwí také základní listina chrámu kollegiátního w Litoměřicích.

1056 Swornost bratrská bohužel i zde netrwala dlauho. Jmenowitě Wratislaw zdá se že nechowal se dle wůle otcowy a bratrowy, počaw záhy osobowati sobě w zemi swé práwo nepodlehlého panowníka, a na welikého knížete nic se neohlédaje; [318] což tuším nekaněno jemu od matky, následowáno ode mladších bratří, a chwáleno od lidu Morawského. Takowému wšak rušení zákona nedáwno teprw ustanoweného a tolikerými přísahami stwrzeného Spytihněw nesměw se díwati, pro příklad a wýstrahu, hned na přísnost se wydal. Nejprwé powolaw do Chrudími, jakoby ke sněmu, předních Morawanůw zejména do tří set osob, když přišli, wězil je a rozdělil po městech českých, co rukojmě za pokoj a poslušenství krajanů jejich. Potom táhl zbrojnau mocí na Olomauc. Wratislaw ale nedočekaw jeho, utekl se s matkau k Ondřejowi králi Uherskému; na Morawě nezůstali než mladá Wratislawowa manželka i dwa bratří, ježto Spytihněw odwezl s sebau do Čech, a na dwůr swůj je wzaw, jednoho nad lowčími, druhého nad kuchyní ustanowil, we wládu pak Moràwy celé uwázal se sám. Swatku swau dal chowati župánu neboli hraběti Mstišowi na hradu Leštně, kdežto s ní nelidsky nakládáno, an surowý strážce její neostýchal se i w noci pautat nohu její ke swé; potom ale, když se přiznala býti těhotnau, poslána jest za manželem swým. Ubohá paní nesnesla dwojího toho týrání; aurazem na cestě umřela, nedojewši ještě manžela swého, k jeho welikému zármutku.

318) Došla nás dosti důležitá listina Wratislawowa, daná w Olomauci 1055, 20 Apr., we spůsobu slow dokonale panownickém, a spomínající o wšech onoho wěku Přemyslówcích, jen o Spytihněwowi nic. Za swědky postaweni tam: carissima mater mea Judita, illustris Boemorum et Moravorum ducissa, Dymudis soror mea, Wratizlaus patruus meus, canonicus Pragensis ɔc.

Teprw později, když Wratislaw, požiw přízně On- 1056
dřejowy, zetěm krále toho se stal, smířil se, snad jeho
spůsobením, opět s bratrem Spytiněwem, a nawráceno
mu zase knížetstwí; tak že w listinách od r. 1059 jej 1059
opět wéwodau Morawským a pánem Olomuckým býti na-
lezáme. A wšak to jeho smíření bylo jen na oko, an
za protiwenstwí, které snésti byl musel, i po mnoha lé-
tech teprw na dětech bratra swého krutě se wymstil.

O wěci nábožné a církewní dbal Spytihněw se zwláštní horliwostí; w kostele wykonáwal pobožnost swau u prostřed kněží s tau pilností a setrwalostí, která jim samým za příklad slaužiti mohla. Pročež není se čemu diwiti, že i theologických hádek se newzdalowal. Jedna z nejtužších onoho wěku wedena za příčinau Cyrillowy a Methodiowy liturgie slowanské, která tehdáž bywši zwláště w Sázawském klášteře chráněna, měla ještě w Čechách mnoho ctitelůw. Daw se přemluwiti, jakoby ona ku pokrytstwí a kacírstwí wedla, [319] swolil k wypuzení ze země opata Wíta, synowce swatého Prokopa, i mnichůw jeho slowanských; kteřížto když ustaupili do Uher, uweden jest na místo jejich opat obřadu latinského, Němec rodem. Mimo to wšak založil Spytihněw sám pro swau památku kollegiátní chrám sw. Štěpana w Litoměřicích, kterýžto bohatě jsa nadán, udržel se w bauři

319) *Chronicon Sazaviense l. c. p. 97*: Instigante zelo diaboli, multi aemuli fictitia venenosa detractionum conspirantes, laqueos cavillationum in curia ducis contra Vitum abbatem et fratres ejus astruere coeperunt, atque aures principis favorabiliter compositis mendaciis obfuscantes, eos multifariis vituperiis publicabant, scil. dicentes, per slavonicas literas haeresis secta hypocrisisque esse aperte irretitos ac omnino perversos; quam ob rem ejectis eis, in loco eorum latinae autoritatis abbatem et fratres constituere omnino esse honestum, constanter affirmabant. O invidia detestanda ꝛc.

1059 wšech potomních století, a později powýšen jest i na
důstojenstwí biskupské a kathedrální.

Nelze rozhodnauti, nesnažilli se již i Spytihněw, proměniti knížecí swau čepici w korunu královskau, ano to wšickni téměř Břetislawici za wrch ctižádostí sobě pokládali. Zdá se skutečně, že za příkladem Štěpana uherského a polského Boleslawa obrátil se s žádostí o takowau ozdobu ke dworu Římskému, slibowaw za to stolici Petrowě daň ročních sto hřiwen stříbra. Papež wšak Mikuláš II, nechtěje bezpochyby říši německé dáti příčiny ke stižnostem, poslal mu na místě koruny *mitru*, t. j. biskupskau kápi hranostajowau s příslušnau k ní ozdobau; nowý-to znak důstojenstwí, nemající politického wýznamu a nepropůjčený po tu dobu ještě žádnému knížeti swětskému, později ale dosti často užíwaný. [320]

1060 Roku 1060 daw Spytihněw obořiti starý ještě od sw. Wáclawa ku podobenstwí Římských rotund wystawený kostel sw. Wíta i s kaplí sw. Wojtěcha před ním, za příčinau těsnosti jejich, položil základ k nowému prostrannému a též okrauhlému chrámu na témž místě, a staral se horliwě o brzké jeho dostawení: a wšak ne-
1061 dočkal se ho wíce, an dne 28 Jan. 1061 nenadále umřel, stáří teprw 30 let. Nazwán byl po smrti otcem žákůw (t. j. duchowních lidí wůbec) a ochráncem wdow. Poslední toto jméno přiřčeno mu za příčinau příběhu zwláštního, jejž zaznamenal nejstarší náš letopisec Kosmas,

320) Srwn. Gelas Dobner's kritischer Beweis, dass die Mütze (Mitra), welche der römische Papst Alexander II. dem böhm. Herzog Wratislaw verliehen, nichts anderes als eine Chormütze oder sogenannte bischöfliche Chorkappe gewesen sei, — pojednání w Bornowých Abhandlungen einer Privatgesellschaft in Böhmen, III, 131 sl.

we mládí swém jemu sauwěký. Když totiž jednau táhl 1061
do pole, pokořit odbojného pána českého, a družina
jeho s korauhwemi již byla předešla, wdowa jakási ho-
řekujíc prodrala se až k němu, a líbajíc nohu jeho we
střemenu, aupěla o pomoc a ochranu proti násilí moc-
ného protiwníka. Kníže slibowal ji, až jen s pole se
wrátí. Jak ale, wece žena, newrátíšli se pane, kdo pak
mne ochrání? proč odkládáš konání sprawedliwosti? I
hned staupiw s koně, odložil boj na jiný čas, a zasedl
k saudu, jímž wdowě auplné právo zjednáno. „I co ří-
káte wy k tomu," (dí přitom Kosmas[321]), „wy nowo-
wěcí knížata, jenž nedbajíce ani na mnohých wdow spo-
jené nářky, také hořekowáním tolikerých sirotků pyšně
jen pohrdáwáte?"

321) Quid ad haec vos, o moderni principes, dicitis, qui tot viduarum, tot pupillorum ad clamores non respicitis, sed eos tumido fastu superbiendo despicitis? — Slowa tato neslauží bezpochyby ke cti knížatům, kteří wládli Čechami na počátku století XII, kdežto (t. okolo r. 1120) Kosmas letopisy swé skládal.

ČLÁNEK SESTÝ.

ČECHY ZA WRATISLAWA II.

(R. 1061—1092.)

Wratislaw II a bratří jeho. Půtka s Poláky. Založení biskupství Olomuckého. Jaromír biskup Pražský a swáry jeho s Janem biskupem Olomuckým. Papežští legati w Čechách, a biskupowé čeští u Řehoře VII w Římě. Boje Wratislawowy ku pomoci Jindřicha IV. Bitwa u Malperka. Wratislaw na královstwí korunowán. Zderad králůw milec a válka w Morawě. Zpaura královice Břetislawa. Nowí biskupowé. Smrt králova. Staw i proměny wěcí zemských. Krásouma i průmysl w Čechách. Kunrat I.

1061 Po brzké smrti Spytihněwowě dosedl nejstarší jeho bratr *Wratislaw II*, do té doby kníže Olomucký, na trůn český bez odporu wšelikého. I rozděliw hned Morawu mezi dwa bratry, dal Brněnsko *Kunratowi*, a *Otowi* příjmím Krásnému Olomucko. Uslyšew pak o Spytihněwowě smrti *Jaromír*, na studia do ciziny poslaný, přichwátal i on, aby při bratrském dělení nepotkal se s prázdnau; neboť i pro jeho wýživu byl někdy otec ustanowil jisté krajiny, kdyby snad k žákowstwí žádné chuti neměl. I nemělť jí skutečně mladík ten, bažící jen po swětských zábawách; libowalť sobě zajisté wíce we zbroji, honbě a hře, nežli we knihách a modlitbách, a zpauzel se náramně, když mu krásnau bradu střihati chtěli. Předce ale podařilo se

Wratislawowi, odtrhnauti na chwíli jeho mysl od svět- 1061
ského snažení, a nadějí k biskupskému důstojenství na-
westi ho k tomu, že daw se poswětiti na řád diakonatu
od starého biskupa Šebíře, ministrowal jemu weřejně u
oltáře a četl ewangelium. Ale wšak brzy odnechtělo se mu
toho zase; oděw se opět w odložený nedáwno teprw kroj
wládyčí, utekl s několika přátely ku králi polskému, kdež
až do smrti Šebířowy zůstal.

Kralowalť tehdáž w Polště od r. 1058 Boleslaw II, příjmím Smělý, nejstarší syn Kazimíra I, zwelebiwší zase poněkud říši polskau (r. 1041 — 1058). W Uhřích pak, kdežto král Ondřej r. 1058 syna swého Šalomauna, ještě mladého, byl korunowati dal, a to proti slibu swému a proti právům bratru Bélowi dříwe pojištěným, trwala dlauhá mezi těmito bratry wálka, do kteréžto konečně i Čechowé i Poláci zapleteni jsau. Oba bratří, Ondřej a Béla, bywše někdy od krále Štěpana z Uher wypuzeni, našli byli autočiště a ochranu w Polště; ale Béla, dostaw tam k manželstwí Reyčku Kazimírowu sestru, stal se byl Boleslawowi strýcem. Pro toto příbuzenstwí počal Boleslaw ujímati se Bély, an Wratislaw český tchánowi swému Ondřeji a swakowi Šalomaunowi pomáhal; tak že powstaly z toho půtky mezi Čechy a Poláky samými, podnícené snad i Jaromírowým autěkem. Boleslaw Smělý oblehnul u weliké síle pewný Hradec u Opawy: ale byw tam od českého wojska obklíčen a sewřen, musel ustaupiti se ztrátau nemalau.[322] Co dále w té wálce se

322) *Anonymi cronica principum Poloniae ap. Sommersberg I*, 22, 23. „In alia legitur cronica, quod cum Boleslaus iste tam Polonis quam Pomeranis pacificus imperaret, ambitionis zelo in castrum Gradek obsidendum ingentem multitudinem congregavit, nec tamen solum castrum non habuit, verum etiam Bohemorum insidias vix evasit.“ Že toto wlastně tentýž příběh

1061 přihodilo, není nám známo. W Uhřích wšak Ondřeje stihlo neštěstí, an poslaw syna swého k Jindřichowi IV do Němec, sám w bitwě zahynul (1061). Béla udržel se na uherském trůnu až do smrti swé r. 1063; po čemž pak přičiněním Jindřicha IV následowalo wšeobecné zemí těchto upokojení. Šalomaun stal se králem Uherským a manželem Jindřichowy sestry Sofie; Wratislaw pak, jehožto druhá manželka, krásná Adléta Uherská, r. 1062 byla zemřela, oženil se r. 1063 potřetí, a to sice se *Swatawau* čili *Swatislawau*, sestrau Boleslawa Smělého.

1062 Jedna z předních péčí Wratislawowých hned na počátku panowání jeho směřowala k založení w *Olomauci* zwláštního *biskupstwí* morawského. Biskup Šebíř nezdráhal se postaupiti weliké částky diocese swé k takowému cíli; a již w Okt. 1062 jednalo se na walné synodě držané w Augšpurku o rozdělení těchto dwau biskupstwí. Největší wšak přitom nesnáze, aspoň pro budaucnost, jewila se w potřebě slušné náhrady pro biskupy Pražské a kapitolu jejich. Tito zajisté drželi již od dewadesáti let w Morawě dwůr Sekyr-Kostel a hrad při něm Podiwín wodau odewšad otočený, též městys Sliwnici, kteréžto statky, někdy přede wpádem Maďarůw arcibiskupům morawským náležité,[322] též desátky

jest, o kterém starší Martinus Gallus (lib. I, cap. 24, p. 101—103) dle obyčeje swého jinak wyprawuje, a po něm Anonymus také zase, to sotwa který kritický skaumatel kdy w pochybnost bráti bude.

323) Byloť to w té příležitosti a potřebě, že na Morawě o nejstarší a původní dotací tamějších církwí skrze Mojmíra, Rastislawa i Swatopluka se starawše, zapsali znowu drahocenné ony zprávy z IX^ho^ století, které zlomkowé Monseowi, již nahoře na str. 24 připomenutí, w diplomatáři Morawském nám zachowali. Wiz Ant. Boczek Codex diplomat. et epistol. Moraviae, Olom. 1836.

w Morawě zbírané, Wratislaw k nowému biskupství 1062
připojiti hleděl. Dal tedy biskupowi Pražskému na wůli, wybrati sobě za náhradu mezi komorními statky knížecími w Čechách dwanáctero nejlepších wesnic, a zawázal se mu nad to ku placení z komory knížecí ročních sto hřiwen stříbra; zdali ale na věky, aneb jen do smrti Šebířowy, to nikde výslownĕ se neudáwá, i nelze o tom rozhodnauti.[323] Takto zjednána jest wěc tato, aspoň co do podstaty swé, bezpochyby již o wánocích roku 1062, kdežto, dle swědectwí listin, Wratislaw, Kunrat, Ota i Šebíř byli w Olomauci pohromadě. Léta následujícího 1063 potwrzeno jest nowé biskupstwí od 1063
papeže, a Jan mnich Břewnowský od Mohuckého arcibiskupa Sigfrida poswěcen jest za prwního biskupa Olomuckého.

Mrawní powaha Wratislawa II, muže jináče statného, maudrého a pobožného, nejewí se nikde w tak nemilém swětle, jako při chowání se k bratřím Spytihněwowi a Jaromírowi. Wdowu onoho, Idu Witinskau, wyhnal ze země i s dětmi, a zmocnil se statku jim od otce pozůstaweného; děti ony, w cizině wychowány bywše, potom od Čechůw téměř zapomenuty jsau, a bylo jim potřebí mocné přímluwy papeže Řehoře VII, aby jen jakauž takauž náhradu obdržely.[324] Méně tupiti můžeme

324) W líčení tohoto jednání letopisec náš Kosmas tak sobě počínal, že sotwa lze bude uchrániti ho před nárokem strannosti a zaumyslného nakládání biskupowi a kapitule swé. Prawí zajisté, že dáno jim w náhradu 1) dwanáctero wesnic w Čechách, 2) ročních sto hřiwen stříbra, i 3) hrad Podiwín s příslušenstwím, kdežto nás odjinud (jmenowitě z Hildegarda Hradištského w Bočkowě diplomatáři a ze psaní Řehoře VII) hodnowěrnější zprávy docházejí, že prwní dwě náhrady dány jsau za odřeknutí se třetí (t. hradu Podiwína), i že hrad ten stal se tedy majetností biskupa Olomuckého plným právem.

325) Po pracném wyskaumání a srownání mezi sebau wšeho toho, co Ludewigowy Reliquiae MS. VIII, 177 a 193, Appendix ad

1063 pomstu, které se dopustil nad oným hrabětem Mstišem, jenž byl sužowal prwní jeho manželku, an wzaw mu auřad, připudil ho k autěku do ciziny; a že mnichy slowanské z Uher nazpět powolaw, je pod jejich opatem
1064 Wítem r. 1064 zase do Sázawského kláštera uwedl, to mu i ke chwále poslaužilo. Ale nakládaní jeho s Jaromírem, Spytihněwowi někdy nad jiné bratry oddaným, dá se spíše wyswětliti nežli osprawedlniti.

Pražský biskup Šebíř umřel dne 9 Dec. 1067, po 37letém chwalném i w největších říše proměnách biskupowání. I hned powolali knížata Morawští bratra swého Jaromíra z Polska nazpět, a nawedše ho k tomu, že po odložení kroje a pásu wládyčího podnikl tonsuru, přiwedli ho do Prahy ke Wratislawowi, a poraučeli ho, dle ustanowení někdy otcowa, k důstojenstwí biskupskému w Čechách. Wratislaw ale již byl změnil aumysly své. Boje se prý spojené moci wšech bratří swých, kdyby Jaromír ji biskupským swým wplywem rozmnožil, usilowal podtají o to, aby dworský jeho kaplan Lanec, probošt Litoměřický, powýšen byl na stolici

chron. Montis Sereni ap. Menken, II. 308—9, Bernárdi de Rubeis Monumenta Aquileg. p. 542 a tamže Appendix p. 11, pak Casus S. Galli u Pertza II, 159 a Necrologium Bohemicum seculi XII in Dobneri Monum. I, 10 naskytují, na tom sme se ustanowili, že Spytihněwůw a Idin syn slul w Čechách původně *Swatobor* neboli *Swatbor*, později ale w cizině staw se knězem, *Fridrich*, dle arcibiskupa Magdeburského ujce swého; a že byw r. 1078 proboštem w Brně, powýšen jest w srpnu r. 1084 na důstojenstwí patriarchy Aquilejského, w němž 1086 dne 23 Febr. zahynul. Saští spisowatelé nazýwali ho „Guntharem, patriarchau Aquilejským“: ale patriarchy takowého jména nikdy nebylo, a není nepodobno, že jméno neobyčejné a Sasům neznámé „*Swatbor*“ od nich dle písma XII století na „*Gunthar*“ čteno bylo.

biskupskau. Odpověděl tedy bratřím, že wolení bisku- 1067.
pa není w moci jich knížat samých, ale w moci celého na sněmu shromážděného národu a duchowenstwa; i poněwadž přední župané, páni a wládykowé, též čelnější muží duchowního stawu, jenž ke hlasowání práwo měli, práwě tehdáž na hranicích Kladských pod Krkonošemi w ležení bojowně se byli strhli, prawil že nepotřebí swoláwati o to sněm zwláštní, ale že wěc ta hned tam na místě wykonána býti může. [326] Bylo prý to chytře od něho naléceno, aby tam pomocí zbraní sobě oddaných mohl říditi wolení dle wlastního smyslu swého.

Sněm k wolení nowého biskupa držán tedy w měsíci 1068
červnu 1068, nedaleko hranic zemských, we wojenském ležení u Dobenína [327], pod širým nebem. Knížata i nejwyšší auředníci zemští stáli wedle Wratislawa, sedícího u prostřed, a otočeni byli dlauhým kruhem kněží, pánůw a županůw sedících, za nimiž pak wládykowé wšickni řadem se postawili. Wratislaw powolaw k sobě Lance, ukazowal a chwálil ho lidu, i odewzdal mu prsten a hůl na znamení, že k biskupství ho wolí. Ale na místě obyčejného w takowé chwíli plesání, slyšeti bylo we dlauhých sněmowníků řadách jen hlasy reptajících. Nádworní župan čili palatin Kojata Wšeborowic, přední tehdáž mezi pány českými, nemoha se déle zdržeti,

326) *Cosmas p. 142*: ibi omnes majores natu hujus gentis (starostowé), ibi proceres et comites, ibi qui sunt in clero meliores, aderunt, quorum in arbitrio stat episcopalis electio.

327) *Cosmas l. c. p. 141—145*; Balbín. Miscellan. l. V, pag. 34 Časopis česk. Museum 1845, I, 55. Dobenín, též Dubenín, wes s kostelním podacím někdy dekanatu Dobrušského, nedaleko Náchoda i Krčína, w listinách ještě k 1359—1417 se připomíná; od té doby ale spustla dáwno, a nyní na gruntech někdy jejích stojí wes Wáclawice.

1068 jakož byl muž obyčejům nelíčených, drbnul knížěte Otu, jemuž po boku stál, a řka: „Co tu stojíš, jako špalek? proč nezastáváš bratra? newidíšli, kterak syn knížecí se zamítá, a cizinec, jenž otrhaný do této země přišel, na stolici biskupskau se sází? Wšak rušíli kníže náš přísahu otce svého, chraniž bůh aspoň nás, abychom my z otců swých neudělali křiwopřísežníků před tváří jeho. A nehodíli se bratr twůj Jaromír dosti k důstojenstwí takowému, proč nelíbí se zástup našich kněží, rowně tak učených, jako Němec tento? O kéžbychom jen tolikero biskupstwí měli, kolik našinců k nim spůsobilých počítáme! Budeli pak cizozemec nad krajana upříměji přáti wlasti této? Ba podstaupíme raději cokoli, nežlibychom k wolení Lancowu swolili!“ W týž smysl mluwil také Smil Božejowic, župan Žatecký; oba pak chopiwše za ruce Kunrata, Otu i Jaromíra, wystaupili z tábora s pohrůžkami. Woláno wšude do zbraně, sněm rozešel se u welikém rozjitření, a wětšina následowala knížat nespokojených, jenž u Opočna rozbili stany swé.

Tím poděšen Wratislaw tím wíce, že již částka wojska jeho překročila byla hranice, tak že téměř odewšech opuštěna se widěl. I pospíšiw hned nazpět k ochránění Prahy a Wyšehradu, poslal již s cesty poselstwí ke bratřím, že k žádostem jejich swoliti chce, — ne pro hrdého prý Kojatu, ani pro Smila chowajícího w ustech med a w srdci jed, jenž prý oba, jsauce jeho přísežní rádcowé, zrádci jemu se stali: ale že ochoten jest wyplniti wůli někdy otcowu a dáti důkaz bratrské swé lásky; pročež aby jen do Prahy za ním přišli. Přitáhše tedy až k Hostiwaři, a rozložiwše se po tamějších lukách, poslali ke Wratislawowi s otázkau, zdali
15 Jun. ke slibu swému státi chce. I učinilť to, a potwrdiw wolení Jaromírowo i bratří laskawě přiwítaw, propustil je zase w pokoji, Kunrata i Otu do krajin jejich moraw-

ských, Jaromíra pak w průwodu hrabat Šebíře, Leksy 1068
a Markwarta do Mohuče k investituře a swěcení. Kojata
wšak a Smil hleděli zachowati se autěkem.

Již dne 30 čerwna obdržel Jaromír w Mohuči od Jindřicha IV prsten a hůl biskupskau, po čemž dne 6 čerwence od arcibiskupa Sigfrida na biskupství swěcen byw, dostal u Němců jméno *Gebhard*, jenž ale u Čechů nikdy w obyčej newešlo.

Byloby se tuším lépe posloužilo zemi české ku pokoji, kdyby Wratislaw hned na počátku byl upokojil swětskau mysl Jaromírowu, dada jemu krajinu od otce někdy slíbenau (jak se zdá, Opawsko se hradem Hradeckým tamže). Ne proto, jakoby nowému biskupu bylo nedostáwalo se známostí, rozumu aneb dobré wůle; swědčíť o nemalé spůsobilosti jeho i ten skutek wysoce, že Jindřich IV jemu později až i auřad nejwyššího kanclířství w říši Německé swěřiti mohl; [328] a chwálí se o něm, že jmenowitě skrze probošta Pražského Marka, jejž k auřadu tomu powýšil, spůsobil žádaucí oprawu w žiwotě českého duchowenstwa. Byltě také nábožný, horliwý we službách božích a štědrý nad míru, jak wůbec k chudině, tak zwláště k nuznému mladému žákowstwu. Ale rozpustilost mysli jeho, wíce než dětinská, prostopášnost a pýcha i pánowitost swětská zapletly jeho, a skrze něho celau zemi, do nehod a škod nemalých.

Wálka, kterau při Jaromírowě wolení Wratislaw do Polska wedl, powstala byla z neznámých půtek o hranice. Trwawši skrze několikero let, zdá se, že ačkoli dlauho bez welikého ausilí wedena byla, konečně předce rozjitřila i rozkrwawila se. Ještě r. 1071 Jindřich IV 1071
w ní prostředkowati se usilowal, a když nicméně Poláci učinili wpád do Čech, opowěděl i sám wálku Bolesla-

328) Totiž r. 1077, o čemž wiz dole.

1071 wowi Smělému r. 1073. A wšak potom válka ta se nestala; i newíme, jakým spůsobem pokoj opět zjednán byl. [329] Aspoň poplatnost polská k Čechům, od Břetislawa někdy uwedená, Wratislawem uhájena jest.

Knížecí komora w Čechách zdráhala se platiti nowému biskupowi oněch ročních 100 hřiwen stříbra, které při zakládaní biskupstwí Olomuckého někdy biskupu Šebířowi pojištěny byly. Z toho powstala nowá půtka mezi knížecími bratřími, a Kunrat Brněnský, w jehožto krajině hrad Podiwín ležel, odjal ho hned téhož léta biskupowi Janowi, a postaupil bratru Jaromírowi w týž spůsob zase, jak před rozdělením obau biskupstwí Pražským biskupům byl náležel. To byl počátek politowání hodných swárů, kteřížto církwi české i morawské potom po 76 let tolik příčin k obapolným stížnostem a žalobám poskytowali. Wratislaw žádal nawrácení statků těch biskupowi Olomuckému, a když ho neuposlechnuto, konečně násilím jemu je opět odewzdal. Obě strany žalowaly proto u papeže Alexandra II, a prošlo w té wěci několikero psaní sem i tam, která se nám nezachowala. Jaromír wida, že se mu newede po wůli, an proti panujícímu knížeti odolati nemohl, octnul se konečně w nestatečném aumyslu, pomstiti se sám nad slabším protiwníkem swým. Ku konci roku 1071 přijel s hojnau družinau do města Olomauce, nawštíwit starého biskupa Jana. Přijat byw zdwořile a wlídně, i spatřiw chudobu hostitele swého, jal se proto haniti ctihodného starce, wyhrožowati jemu, až i tělesně ho týrati a trýzniti. Též i družina jeho dopustila se wšeliké prostopášnosti naproti služebníkům biskupowým. Odtud šed do Podiwína, usadil se tam.

329) Lambertus Schaffnaburg. ap. Pistor. Struv. I, 349. 355. cf. ap. Pertz.

Wratislaw nemohl neváţiti pychu takového za po- 1071
hanění učiněné jemu samému. Powolaw tedy nejprw biskupa Jana k sobě, dal mu silný průwod, k ochraně proti nowému snad násilí; a pak wyprawil německého kněze Hagena k Alexandrowi II, aby wznesl na něho žaloby jeho i biskupowy proti Jaromírowi. Hagenowa wšak cesta zmařena měšťanem Řezenským Romboldem, u něhož hospodau se byl zastawil, služebníkem-to Jaromírowým, majícím od tohoto ročně 30 hřiwen služby; neboť dowěděw se, proč Hagen do Říma jede, poslal za ním laupežníky, jenž odrancowawše a potlaukše jeho, přinutili wrátiti se do Morawy. To wšak, ačkoli mimo wědomí Jaromírowo se bylo stalo, rozdráždilo Wratislawa ještě wíce, an wyprawiw nyní znamenité poselstwí do Říma, w jehož čele byl probošt Swatojirský Petr, Podiwůw syn, a poručiw je královskému falckrabí Rapotowi do ochrany, počal nastupowati přísně proti Jaromírowi samému, jemuž netoliko hrad Podiwín na Morawě, ale tuším i wšecky jeho české statky odjal.

W Římě zpráwa o tom, co w Olomauci se bylo zběhlo, s welikým myslí rozjitřením přijata jest. Alexander II užil této příležitosti, wyprawiti do Čech legata, jménem Rudolfa, daw mu plnau moc sauditi a trestati; prwní-to legat papežský, o kterémž dějiny české zmínku činí. Přišed do Prahy, počínal sobě zde tak, jakoby sám byl papežem, což arci Čechům ještě diwné býti muselo. Welením jeho swolal Wratislaw knížata i přední pány české, wšecky opaty a probošty, a pak i oba biskupy ke zboru. Jaromír wšak odpíral přijíti, odpowídaje na opětowané pohnání, že „dle kanonických zákonů nemá podléhati saudu jinému, než metropolity a biskupůw, bratří swých.“ Legat wydal tedy na něho klatbu, jakožto na neposlušného; když ale to w národu i w duchowenstwu weliké zbaurení spůsobilo, zmírnil

1071 výpověd swau w ten smysl, že odročiw důstojenstwí jeho na čas, zapověděl mu wésti řády a práwa biskupská, i dal prohlásiti w lidu, aby ho za biskupa wíce nemělí, aniž jemu, co biskupského jest, dáwali neb činilí. Muselť Jaromír, wšeho zbawen a odewšad pronásledowán jsa, utéci wen ze wlasti, an zatím biskup Olomucký administrowal biskupstwí jeho.

Ale w cizině ujal se wyhnance horliwě a důkladně metropolita jeho, Mohucký arcibiskup Sigfrid. Když po
1073 Alexandrowě smrti r. 1073 dne 22 Apr. weliký kardinal Hildebrand pod jménem *Řehoř VII* dosedl na stolici papežskau, Sigfrid bez meškání psaním podnes zachowaným stěžowal sobě na předchůdce jeho a neprawidelné jeho počínaní; mělť zajisté Jaromír nejprwé před ním, arcibiskupem swým, obžalowán, slyšen a sauzen býti, a teprw kdyžby pře takowá byla, žeby on se suffragany swými jí rozsauditi nemohl, měla k apoštolské stolici přinešena býti; nyní pak že biskup, nebyw kanonicky ani pohnán, ani slyšen, již odsauzen jest, k weliké ujmě důstojenstwí biskupského a s nebezpečenstwím církwe samé, ana w Čechách prý ještě dosti upewněna nebyla. Spolu wyhrožowal Sigfrid také klatbau Wratislawowi proto, že s opominutím kanonického zákonního forum wěc tu přímo k Římské stolici zanesl.

Tyto Sigfridowy námitky a domluwy potkaly se u přísného Řehoře VII s welikau newolí, any prý we při od dáwna w Římě wedené chtěly překážky klásti; papež poslaw sám opět dwa legaty do Čech, Bernarta i Řehoře, kázal jim pohnati Jaromíra znowu, a hrozil mu, nepřijde-li ani k nim, ani do Říma k náležitému dostiučinění, že netoliko potwrdí wyrčenau nad ním od
8 Jul. legatůw suspensí, ale že „meč hněwu apoštolského i až na jeho zahynutí wytasí.“ Papežští legati prodlili tenkráte

několiko měsícŭ w Čechách, chtějíce wymeziti wšeliké 1073
církewní neřády, zwláště pak odstraniti tehdejší zewnitřní překážky proti kanonickému řádu bezženstwí kněžského.

Teprw s počátku léta 1074 wyjewil Jaromír ochot- 1074
nost swau, postawiti se před saudnau stolicí apoštolskau w Římě, kdyžby mu jen možné učiněno bylo, wykonati tam cestu; neboť byw tak dlauhý čas wšech důchodů z biskupstwí zbawen, neměl prý ani potřebného k takowé cestě nákladu. K odstranění této překážky kázal Řehoř 31 Jan.
postaupiti jemu zase důchodŭw biskupských, a wšak tak, aby nebiskupowal; i nařídil, aby oba biskupowé, Jaromír i Jan, přišli osobně k synodě rozepsané na kwětnau neděli tehdáž nejprwé příští; Wratislaw, možná-li, aby přišel s nimi, a nemůže-li, aby poslal plnomocníky swé, a zatím chowal se k Jaromírowi pokojně. Též knížata Kunrat i Ota dostali napomenutí, aby církwi Olomucké žádného příkoří nečinili; arcibiskup Sigfrid ale, jenž ještě wždy předstíral metropolitanská swá práwa, kárán 18
za to přísně. Mart.

Dekretů těchto uposlechnuto s obau stran. Jaromír předstaupiw u weliké pokoře před apoštolskau stolici dne 13 dubna, nalezl tam wíce mírnosti, nežli se nadál. 13 Apr.
Prawí se, že Mathilda, markrabinka Toskanská, jeho po matce příbuzná,[330] pomáhala jemu swau přímluwau, u římského dwora nad jiné platnau. Již dne 16 Apr. dal to Řehoř VII sám knížeti Wratislawowi wěděti, že Jaromír na walné synodě w kostele sw. Salvatora w Římě držané přiznal se k některým kusům, pro něžto winěn byl, a že za ně také náležitě dosti učinil; jiným ale že odepřel, a jmenowitě toho že dokázal, že nebil sám biskupa Jana, a jeho služebníkŭw bíti že nedal, aniž

330) Mathildina i Jaromírowa bába byly wlastní sestry, dcery Hermana II, wéwody Swábského.

1074 pak ten aumysl měl, zniknauti saudu synodalního váhání a opětowaným o prodlení žádaním. Pročež že wracuje se nyní domů smířený auplně s apoštolskau stolicí a biskupským důstojenstwím opět cele ozdobený; Wratislaw aby ho bratrsky přijal a wšech jeho práw jemu zase postaupil; co do statků wšak a důchodů, o kteréžto pře, jest (t. hradu Podiwína s příslušenstwím a některých desátků), oba biskupowé že předkládali důkazy tak nedostatečné a sobě odporné, že ani lze nebylo, doskaumati se prawdy a rozeznati práwa jejich; protož že jim uloženo jest, na příští synodě dáti se najíti s auplnějšími průwody buď osobně aneb skrze plnomocníky; do té pak doby aby Olomucký biskup jich požíwal.

Když tedy Jaromír we cti a s potěšením opět do swého biskupstwí se nawracowal, wyšedše wěrní jeho druhowé jemu až na hranice zemské wstříc, přiwítali ho s welikau radostí. On pak wyprawowaw jim wše, co se bylo stalo, dí nejmilejšímu z nich: „Podíwej se, Bělku, jakau bradu přináším," — a hladě ji, „wěru bylaby císaře hodna!" „Totě arci krásné, pane," wece upřímný Bělek, „ale ještě krásnější bude, přinášíš-li též mysl biskupa hodnau!" Této ale bohužel nedokázal, an, sotwa na biskupstwí opět dosednuw, Podiwína zase pod lichau zástěrau se zmocnil a nad protiwníky swými na dwoře Wratislawowě z ledabylých příčin klatby wynášeti se jal, tak že Řehoř VII pohrůžčiwým psaním dne 22 Sept. téhož léta musil jeho zase k náhradě a k mírnosti napomínati.

Také na nejbližší Římské synodě, od 22 Febr. do
1075 2 Mart. 1075 držané, nebylo možná rozeznati na čisto moc prawních důkazůw, které na statky a desátky we při jsaucí jménem i Pražského i Olomuckého biskupa přednešeny byly. Aby ale hádka jednau konec měla, rozsaudil ji papež, dle rady přísedících biskupů, na ten

spůsob, že wšecko, co sporného bylo, rozděleno jest a 1075
dáno po polowici jednomu i druhému biskupstwí, s tím doložením, že najdeli w běhu příštích desíti let která strana lepší důkazy pro swé práwo, nežli dosawad, má toho požiti; nenajdeli žádná, má rozsudek ten zůstati pewným na wěky. Oba přítomní biskupowé, Jaromír i Jan, podrobili se wýpowědi této, a odešli pak z Říma w dobrém smíření a přátelstwí. [331]

Až po tuto dobu panowala byla mezi papežem a knížetem českým nejlepší přízeň. Řehoř VII byl již r. 1073 potwrdil Wratislawowi požíwání mitry, kteréž jemu již Alexander II byl propůjčil, na spůsob té, kterau před tím Spytihněw byl obdržel; r. 1074 slíbil poslati jemu žádané reliquie a privilegie pro kollegiatní Wyšehradský chrám, jak mile jen dostawen bude; a ještě 14 Apr. 1075 přimlauwal se u něho za synowce jeho Swatobora čili Fridricha, Spytihněwowa syna, na žákowství oddaného, žádaje aby neodpíral jemu dědictwí po otci zůstaweného, alebrž i kdyby Swatobor žádného k němu práwa neměl, aby předce opatřil jej slušnau wýživau, co wlastní krew a částku těla swého. Wšecka dosawadní psaní papežowa ku knížeti dýchala otcowskau láskau i důwěrau, jíž i Wratislaw wděčně odměniti se snažil. Ale téhož roku 1075 přestalo najednau wšecko přátelení mezí dworem římským a českým. Nowé události zplodily nowé politické swazky, tak že i ti, kteří nejaužeji spojeni byti se zdáli, po několika létech co nepřátelé jeden proti druhému se postawili.

Nemůžeme zde wyprawowati, kterak německý král Jindřich IV i swým neopatrným a nedůsledným sobě

331) Akta rozepře této tištěna jsau w regestách Řehoře VII, knize I a II, u Harduina Concilior. tom. VI. p. 1208—1302 a u Dobnera, Annal. V, p. 410—450.

1075 počínáním, i wysokými aumysly Řehoře VII, k reformě církewní prohlédajícího, brzy w té době se octnul, že s jedné strany větší částku knížat říšských proti sobě popudiw, s odbojnými Sasiky do dlauhé i krwawé wálky zapleten byl, s druhé pak strany ještě větší a nebezpečnější pře s dworem papežským ho zachwátily. Neobmýšlíme zajisté popisowati zde obraz auplný wšech těchto pro celý swět důležitých půtek, jimiž křesťanstwo až do dna zbaurěno bylo, ale chceme jen na krátce wytknauti podíl a poměr ten, kterého kníže i národ český při tom aučastni byli.

Roku 1075 wstaupil Wratislaw s králem Jindřichem IV w záwazek spolku, kterémuž potom (on téměř sám jediný mezi wšemi toho wěku knížaty) dostál wěrně až do smrti. Kdyby této mocné, a při wší wrtkawosti Jindřichowě, i w okamženích nejnebezpečnějších wěrně setrwalé pomoci byl neměl nešťastný panownik ten, bylo po něm weta, anižby mohl byl odolati tak častým zradám swětských i duchowních manůw swých. Wšak také wyznati sluší, že Jindřich za to snažil se prokázati wděčnost swau Wratislawowi: brzy měla marka Míšenská, brzy marka wýchodní, brzy zase Rakauská býti odměnau za mnohonásobné oběti jeho; a když toho dokonale dosíci lze nebylo, konečně ozdobil skráně jeho korunau královskau, zprostiw ho i nástupce jeho dáwné poplatnosti.

We welikých bitwách u Hohenburka na Unstrutě dne 9 Juni 1075, u Melrichstadt na Strewě dne 7 Aug. 1078, u Flarcheim w Durinsku dne 27 Juni 1080, a na Elstře dne 15 Okt. 1080 pomáhali hauſowé bojowníků českých wždy co nejstatněji: na Ustrutě wítězstwí bylo-by se bez jejich pomoci nezdařilo; na Strewě, pozdě přispěwše, boj již ztracený zase oprawili; u Flarcheim utrpěli největší škodu, počítawše sami 3255 zabitých;

na Elstře odwrátili obmýšlený wpád nepřátelský do Čech.[332] Dwakráte, w září 1075 a w červenci 1076 přišed Jindřich osobně do Čech, táhl odtud s českým wojskem proti Sasikům přes Míšensko, kteréhož Wratislawowi byl postaupil. Wůbec od r. 1075 do 1080 nebylo w Němcích boje, we kterémžby Jindřich byl nepožíwal pomoci české. Sauwěcí spisowatelé stěžují sobě welice do diwokosti a laupežnosti wojska českého; nešetřili prý ani swatých míst, drancowali u přítele i nepřítele, a brali nejen peníze, obilí a dobytek, ale i lidi samé, jež pak do Uher za parobky prodáwali. Pych takowý byl pohříchu wšeobecná powaha onoho wěku; Němci, když branně do Čech wpadali, nepočínali sobě o nic lépe. Takéť na wáhu bráti sluší, že dle starého práwa žádný Čech nebyl powinen bojowati za hranicemi wlasti swé; následowně že haufowé onino nezáleželi než z dobrowolníkůw, kteří z pauhého toliko bažení po bojích a kořistech oddali se byli na diwoké řemeslo wálečné. 1075

Spor mezi císařem a papežem, jenž obyčejně sporem o investituru sluje, protože Řehoře VII zápowěď, aby církewní preláti nebyli usazowáni od laikůw, tudíž ani od císařůw, byla jedna ze hlawních jeho příčin, — tento politowání hodný spor byl r. 1076 tak se rozmohl, že již obě celého křesťanstwa hlawy ssazowaly jedna druhau, čímž pak počalo se i we státu i w církwi nešťastné dlauhé schisma, tak že již nejen protipapežowé powstáwali, ale i protikrálowé neb proticísaři. Brojily mezi sebau netoliko celé země, jako Němce a Italie, ale i hrady a města, ba jednotliwé rodiny, tak že často syn proti otci a bratr proti bratru zbraně se chápal, a ohawnosti wšeliké násilím, podwodem i zradau wšude páchány. 1076

332) Chronicon Petershusanum ap. Ussermann I, 338.

1077 Jindřich IV, po památné scéně na hradu Kanosse (1077, 25 — 28 Jan.) do Němec k válčení proti králi Rudolfowi se wrátiw, powolal mezi jinými knížaty zwláště našeho Wratislawa i Jaromíra k sobě do Normberka.

11Jun. Jak welice se jim důwěřil a je k sobě přiwinauti hleděl, dokazuje mimo jiné skutky zwláště ten, že Jaromíra čili Gebharda učinil nejwyšším kancléřem říšským, [333] a to právě té doby, když ku pozwedení hluboce klesléhó důstojenstwí králowa potřebí bylo nejwíce opatrnosti a přičinliwosti.

1081 Když Jindřich w měsíci březnu r. 1081 válečně do Italie táhl, poslal Wratislaw ku pomoci jeho 4000 hřiwen stříbra, kromě darů pro královnu, a 300 statných oděncůw wedených od mladého syna jeho Bořiwoje; k jehožto wšak opatrowání a zprawě přidán byl nejznamenitější dobrodruh wěku swého, Wiprecht Grojský. [334] Také tento zástup podstaupil tolikero bojůw a chowal se tak srdnatě, že r. 1084 z něho již prý jen 9 osob do wlasti se nawrátilo. Byliť Čechowé mezi prwními, kteří po dlauhém obležení Říma zteķli zdi města Leonowa dne 2 Juni 1083. Wrátiw se do Čech, obdržel Wiprecht, dle přímluwy Bořiwojowy, dceru Wratislawowu Jitku k manželstwí, a s ní krajiny Drážďanskau i Budišinskau, za odměnu chrabrosti a základ wěrnosti jeho. [335]

Roku 1081 odpadl byl od Jindřicha IV i Leopold Krásný, markrabě Rakauský; spojiw se s biskupem Pasowským Altmanem, horlícím pro Řehoře VII, wypudil

333) Byltť jím ode dne 11 Juni 1077 do m. Juli 1080. *Srwn.* Bern. de Rubeis monumenta eccl. Aquilegiensis, 1740, pag. 533. sl.

334) Chronicon Pegaviense s. Vita Viperti com. Groic. in Hoffmanni script. rer. Lusatic. I. 9 sq.

335) Chronic. Pegav. l. c. p. 13.

všecky Jíndřichowy wěrné ze země swé, a pomáhal 1081
protikráli Hermanowi Lucemburskému dobýwati Augšpurka města, jenž u poslušenstwí Jindřichowě zůstáwalo. Jindřich tedy wzkázal z Italie žádost swau Wratislawowi, aby ho potrestal za tu zpauru, odejma jemu zemi rakauskau; což ku prwní w dějinách známé válce mezi Čechami a Rakausy příčinu dalo. Wratislaw a 1082
bratří jeho wpadše do Rakaus s welikým wojskem českým a morawským i s pomocnými haufy Oty biskupa Řezenského, plenili zemi mečem i ohněm, jakož tehdáž obyčej byl, až markrabí Leopold s celau swau mocí a s pomocí od Pasowského biskupa poslanau proti nim se postawiw, u Malperka 12 máje 1082 k řádné bitwě se nabídnul. Wratislaw šikowal baworské pomocníky do prawého, Morawany do lewého křídla, sám pak bojowal s Čechy u prostřed. Bitwa stala se jednau z nejurputnějších a nejkrwawějších onoho wěku; Čechowé a Morawané zabiwše markrabowi mnoho lidí, obrátili ho konečně na autěk, a dosáhše auplného wítězstwí, dlauhým stiháním jali množstwí nepřátel a nabrali množstwí kořistí. Málo šlechticů českých zahynulo w tom boji, jmenowitě jen Hrdoň, Dobrohost a bratří Stan i Radim; předce Wratislaw zdá se že spokojil se wítězstwím swým, aniž pak se snažil uwázati se w zemi rakauskau. [336]

Jindřich IV, wypudiw z Říma největšího protiwníka 1084
swého, Řehoře VII, a daw se tam od protipapeže Klementa III korunowati na císařstwí (31 Mart. 1084), wrátil se opět do Němec; a Řehoř umřel wypowězený dne 25 máje 1085. I ačkoliw i pótom ještě zbýwalo císaři w Němcích odpůrců a nepřátel dosti, předce již

336) Vita b. Altmanni ap. Pez, I, 126. Chronicon Claustroneoburg. ap. Rauch I, 52 sc. Co Hanthalerůw podwržený Fr. Ortilo w této wěci baje, nezasluhuje uważowání.

1084 nic mu více waditi nemohlo, aby nesplnil slibu bezpochyby již dáwno před tím daného, klada korunu královskau na wěrnau hlawu Wratislawowu. Stalo se to na
1086 sněmu Mohuckém ku konci měsíce dubna r. 1086, kdežto cisař, s wůlí wšech jeho se přídržejících swětských i duchowních knížat, Wratislawowi tam přítomnému sám korunu odewzdaw, Egilbertowi Treverskému arcibiskupu kázal jej w Praze slawně korunowati.

Poněwadž pak mezitím Jan biskup Olomucký byl umřel, stalo se k žádosti Jaromírowě a swolením Wratislawowým na témže sněmu, u přítomnosti čtyr arcibiskupůw a dwanácti biskupůw dne 29 Apr., že stará základní listina Pražského biskupstwí císařem Jindřichem IV obnowena jest, že popsány opět starodáwné hranice její, jenž byly někdy hranicemi říše české za Boleslawa II, jakkoli se k tehdejší době wíce nehodily, a tudíž že Čechy a Morawa w jedno biskupstwí, jako před r. 1062, na krátý čas opět skutkem spojeny jsau. Jaromír poslaw listinu tu hned z Mohuče papeži Klementowi do Říma ku potwrzení, obdržel od něho bullu schwalující spojení toto.

Na slawný hod sw. Wíta, dne 15 Jun. 1086, Wratislaw i choť jeho Swatawa, oblečeni jsauce po královsku, pomazáni a korunowáni jsau od arcibiskupa Egilberta we hlawním chrámě sw. Wíta w Praze, u přítomnosti mnohých knížat a biskupů, wšech pánů zemských a nesčislného lidu. Jistě že slawnost takowá, do té doby newídaná, zajímala mocně wlastenecká Čechů a Morawanů srdce, a dodala milowanému knížeti u nich ještě wětší wzácnosti. U nadšení wolal weškeren národ: *„požehnání, wítězstwí a sláwa Wratislawowi, králi Českému i Polskému, od boha korunowanému, welikomocnému i milostiwému!“* Škoda že skwostné hody, kterými událost tato slawena, nikdo nám nepopsal, a nikdo nejal se

zbírati zwučné ty písně, do kterých národ radostné city 1086
swé wléwal; takž jen chudá o nich památka zachowala se. [337] Egilbert, od nowého krále poklady zlatými a stříbrnými hojně nadán jsa, wrátil se do Poreyní swého hned třetí den po korunowaní.

Králowské důstojenstwí tenkráte jen Wratislawowě osobě, ne pak i nástupcům a říši jeho propůjčeno bylo. Čechowé byliby tedy obětmi, které císaři a říši přinesli, nic nezískali wíce, nežli že na krátký čas požíwati mohli lahody čestného titulu a podíwání na panowníka, který u welké swátky mohl sobě od biskupů swých dáti postawiti korunu na hlawu. Není wšak pochyby, že s powýšením tím spojeny byly také jiné právní wýhody pro říši českau. Král Wratislaw neplatil jistě wíce do říše starodáwné panowníků českých daně; i pod nástupci jeho nejewí se nikde o ní wíce ni zmínka ni znamení. Podobá se prawdě, že ony 4000 hřiwen stříbra, kterými r. 1081 Wratislaw císaři při jeho tažení do Italie nápomocen byl, powažowány spolu za cenu wěčného wykaupení se z poplatnosti, a to tím wíce, poněwadž posílaní tří set oděncůw ku každé císařůw do Říma na korunowaní jízdě, kterýmž téhož roku 1081 počato, bylo od té doby až do XV století jediné břímě i jediná powinnost, kterau panowníci čeští císařům co wyšším swým skutečně zawázáni byli. [338]

Wratislawowo powýšení nebylo wšem tehdejším swětským i duchownim knížatům stejně milé. Sami jeho bratří Kunrat a Jaromír (an Ota Krásný nedáwno

337) Kosmasowa známá osobní nechut proti Wratislawowi jest tím winna, že o powýšení a korunowání Wratislawowu tak málo zpráw máme, kdežto ku př. Benedowo zawraždění tak široce nám se popisuje. *Srwn.* nahoře str. 22. Würdigung der alten böhm. Geschichtschreiber str. 32.

338) Scriptores rer. bohem. tom. III. (Staří letopisowé čeští) str. 183.

1086 byl umřel), patřili na ně, jak se zdá, s žarliwostí, a tento jsa biskupem Pražským, nemíwal se k tomu wždy ochotně, aby u weliké swátky na mši postawil králowskému bratrowi swému korunu na hlawu. Protipapež Klement III, ještě wždy w Římě sídliwší, nepřestáwal mu také odpírati titulu královského, žádaje naproti tomu, aby odwáděl jemu skutečně, pode jménem swatopetrského peníze, oněch 100 hřiwen stříbra, k jichžto ročnímu placení za propůjčenau jemu mitru papežům Alexandrowi II a Řehořowi VII se byl zawázal.

Nowý král, wida takowéto proti sobě smýšlení, neuměl w uzdu bráti citliwosti swé. K žádosti Kle-
1087 mentowě byltě dříwe dosadil Felixa na biskupství w Míšni, jehožto biskupowé od něho co pána tehdáž Mišenského jmenowáni bywali: nyní ale počal již na dwoře swém wlídně přijímati wypuzeného předtím odtud biskupa strany Řehořowy, sw. Benna, i poslauchati jeho. Stalo se tuším přičiněním zwláště Bennowým, že Wrati-
1088 slaw jestli ne dříwe, aspoň jistě již r. 1088, odpadl dokonce od Klementa, i přistaupil k Viktorowi III, aneb jeho nástupci Urbanowi II, a wšak proto nezpronewěřiw se Jindřichowi IV docela. S tauto ale proměnau musel také pojiti se obrat wšech poměrů církewních na takowý spůsob zase, jakowý byl před rokem 1075. Benno dosedl opět na Míšenské biskupstwí, a diocese Pražská i Olomucká, bywše nedáwno sotwa spojeny, opět rozdwojeny jsau. Wěrný Wratislawůw kaplan Wecel obdržel biskupstwí Olomucké i hrad Podiwín, k weliké mrzutosti pro Jaromíra, jenž brzy potom Čechy docela opustiw, do Uher ke starému příteli swému králi Ladislawowi I (čili swatému) se odebral, kdežto i dne 26 Juni 1089 skončil nepokojný běh žiwota swého. [339]

339) Kosmas klade smrt Jaromírowu, wyhoření Pražského kostela sw. Wíta i wálku w Morawě o rok později, nežli skutečně

Pokud ještě wšickni bratří Kunrat, Jaromír a Ota, 1089
na živě a mezi sebau takořka za jednoho člowěka byli,
muselť jim Wratislaw wšelijak showíwati a činiti se
mnohého jako newěda. Také po smrti Otowě wdowa
jeho Eufemie neboli Ofka dala se w ochranu i s dětmi
a knížetstwím swým Ólomuckým, ne Wratislawowi ale
Kunratowi.[339] Protož namluwili krále na to radowé
jeho, a mezi nimi zwláště *Zdirad*, jeho střepně i milec,
aby wyjeda se silným wojskem do Morawy, obnowil
tam moc a wážnost swau. I dobyw nejprw Olomauce,
wyhnal odtud děti Otowy, a s pominutím nejstaršího
syna Břetislawa, ustanowil tam za panowníka prworo- 1090
zence swého z třetího lože, Boleslawa, jenž ale o ně-
kolik neděl později umřel (10 Aug.). Pak táhnuw před
Brno, kdežto bratr jeho Kunrat se byl zawřel, oblehl
to město welikau mocí. Tu ale strhla se, za příčinau
hrdosti Zdirada milce jeho, wálka nowá i ještě ohaw-
nější, an syn proti otci se zpíčiw, jal se ozbrojowati
weškeru mládť proti swým staršim.

Byloť se zajisté o několik let dříwe stalo, že dal byl Wratislaw synowi swému Břetislawowi rozkaz, aby hájil

se zběhly. Jaromír nemohl ještě r. 1090 chtíti do Říma ku Klementowi jíti, který již 1089 z Říma wypuzen byl. Jeho také datum o zhoření kostela „XV. Kal. Maii, IV feria in secunda hebdomada paschae“ nehodí se do žádného roku doby této. Poněwadž ale udáwaní dnů w témdni dle křesťanského kalendáře bývá we wšech kronikách středowěkých wždy nechybnější nežli počty let a dnů měsíčných dle starořímského spůsobu: můžeme počet „XV“ před „Kal. Maii“ zmazati, po čemž ostatní wše k r. 1090 dokonale se snáší. Pak ale wšecky další zprávy „eodem anno“ náležejí také k r. 1090, ne 1091.

340) W jejím zápisu, daném r. 1087 klášteru Hradištskému, stojí slowa: „D. Conradus dux Moraviensis, de cujus annuentia haec facta sunt“ etc. O králi Wratislawowi tam ani zmínky není

1090 hranic zemských za Míšní proti Sasikům. Když pak jednau, za letního parna, wracowal se z jízdy proti nim učiněné, chtěje se ochladiti w řece, proti domluwám starého pana Aleksy wrhl se do ní, ano wojsko jeho táhlo dále a jen několik urozenějších osob při něm zůstalo. Tu nenadále přikwapil hauf saských jezdcůw na tuto hrstku lidí, kteří však neohroženě proti nim se postawili. Hluk bojowný přitáhl k sobě s obau stran wíce zástupůw, až konečně zmužilost česká obrátila nepřátely w útěk. Wítězstwí však to bylo drahé a žalostné; nerozmysl mladého knížete připrawil byl pana Aleksu i zetě jeho Ratibora, bratry Braniše a Slawu, a množstwí jiných pánůw českých o žiwot.

Když pak nyní Wratislaw nařízení swá činil k obležení Brna, ukazuje kdeby který zástup měl míti stanowiště swé, prošen jest od Zdirada uštipně; u přítomnosti Břetislawowě i jiných wůdcůw, aby ráčil na břeh mimotekaucí řeky Switawy postawiti knížete i stany jeho, an prý bude moci nakaupati se w ní do libosti. Pohanění takowé popudilo citliwého královice náramně, ježto již prwé mněl, že jen za příčinau milce toho nemůže požiti otcowy lásky. Ukryl se w stanech swých, aniž toho dne chtěl pokrmu wíce neb nápoje. Aumysl, pomstiti se, podpalowán jest ještě wíce družinau jeho, ze záwisti a nenáwisti proti rozhrdělému popanštilci, a i Kunrat přispěl prý k němu tajným w noci o to posel-
11 Jul. stwím. Nazejtří z rána pozwal Břetislaw Zdirada k sobě do stanůw jakoby k rokování: a když přicházel, i hrabě Držimír s ním, královic wyjew na koni jim wstříc, osupil se naň řečí důtkliwau, a konečně obrátiw koně, kydnul mu rukawici swau do očí. Po znamení tom přiskočiwše Nosislaw a Držkraj Lubomírowci a Boreš Olenowic, Zdirada nadarmo utíkajícího wyzdwihli kopími swými ze sedla swrhli na zem, a probodawše koňmi

ušlapali. Král od Držimíra o tom co se stalo zprawen 1090
hyw, w celém ležení sám prý jediný oplakáwal pád milce swého, kterémuž i potom na témž místě, kde zahynul, postawil pomník; ale většina bojowníků schwalowala skutek ten šeredný. Na to Břetislaw se zástupem swým ustaupiw dále, rozložil se za nejbližším pahorkem, a mnozí poběhlci z wojska králowa utíkali se k němu.

Zatím kněžna Wilburka,[341] paní maudrá i srdnatá, mimo wědomí Kunrata manžela swého přišedši do Wratislawowa ležení, wrhla se k nohaum králowým, plačíc a prosíc, aby již ušetřil země, která, dí, „ne naše, ale twá wlastní jest," i ušetřil bratra, jenž prý „wolí raději do „wyhnanstwí jíti, nežli setrwati w boji protipřírodném. „Twé wítězstwí nedodá tobě sláwy, twá kořist nebude ti „k zisku; potrestej pána mého, zawinil-li proti tobě, ale „nezapomínej, že bratr i slauha twůj jest." Wýmluwná řeč její a potok slzí pohnuly srdcem králowým i wšech přítomných, tak že nebylo tu oka, jenž by se podíwáním takowým bylo nerozwlnilo. Wratislaw pozdwihl ji a posadil wedle sebe: ona pak prosila ještě o jednu milost, — pro syna, jenž otce těžce uraziw, nyní trestu swého prý očekáwá. I políbil ji Wratislaw a kázal, aby mu rychle přiwedla bratra i syna, že chce jim zapomenauti na wše co se stalo. Když tedy přišli, přijal je oba s celowáním pokoje, říkaje při tom Břetislawowi:

341) Tato kněžna Wilburka, u Němců Hilburg neb Wiliburg, u Čechů též Wirpirk jmenowaná, pocházela z rodu baworských hrabat Tengling-Playn-Beilstein, na Burghausen a Schala, rodu starého a welice rozwětweného, ku kterémuž náleželi w IX století také hrabata Wilém i Aribo (wiz nahoře str. 146 a 147). Jeden z bratří Wilburčiných, Jindřich, byl biskupem Pasowským. *Srwn.* Filz, Geschichte von Michaëlbeuern str. 74, 119, 123. Münchner gelehrte Anzeigen 1838, str. 1052.

1090 „synu milý! učinil-lis dobře, komu bude lépe než tobě; pakli si zle učinil, hřích twůj tě stíhati bude.“

Břetislaw cítil, že smíření jeho s otcem nebylo upřímné a dokonalé; i boje se, z nawedení snad jiných lidí, že král pomstu jen do příležitější doby odložil, nevrátil se s ním do Prahy, ale usadil se s druhy swými we Hradci Králowé. Tam sbíhali se k němu odewšad nespokojenci, zwláště pak mladší šlechta česká, popauzejíce ho ještě více proti otci a raddám jeho. Konečně wytáhl s nimi, wesměs asi 3000 mužů brannych, proti Praze, a rozložil se u potůčka Rokytnice, chystaje se podstaupit boj sebe krutší proti otci.

Wratislaw odplatil se mezitím nezdárnému synowi za nowau zradu tím, že swolaw české pány na sněm, předstawil jim bratra Kunrata za swého na trůnu nástupce a dal i hned jeho za takowého uznati a prohlásiti; což sice krom toho dle Břetislawowa zákona o poslaupnosti za právo bylo. A wšak nyní, když synowé zbraně proti otcům se chápali, zdálo se, jakoby nebylo více práwa w zemi české. Wšickni s auzkostí očekáwali, jakowý konec wezme bauře ta wíce než občanská; příroda sama zdálo se že wystaupila z dráhy swé, a wyprawowalo se o zázracích, kteří dáli se zjewným působením swatých dědicůw země české, aby pohromy a neřesti tak neslýchané od ní odwráceny byly. Tu wkročil mezi krále a králowice kníže Kunrat, co wěrný prostředník; opětowanými z města do leženi a nazpět jízdami usilowal smířiti je oba, i pohnauti Břetislawa k tomu, aby zbraň odložiw se pokořil, až konečně uposlechnul i hlasu přírody, i napomínaní strýcowa; mělť zajisté kníže ten dobré dary ducha i srdce, ale wládla jím rota, která howíc náružiwostem jeho, nadužíwala jich ke zwláštním aučelům swým. Když tedy poddal se otci a s ním zase auplně se smířil, domlauwali mu

přední druhowé jeho snažně, aby neověřil liché tvár- 1090
nosti, aniž zawodil je bezděky w obět, ježto oni spojili byli osud swůj s osudem jeho; ujišťujíce ho, že král nikdy neodpauští na čisto, připomínali pád statného Benedy Tasowce, jenž přede dwěma lety za to jediné, že opět o milost jeho stál, zrádně o žiwot přišel; swěčí-li on se otci, oni že musejí jej opustiti a w cizině hledati ochrany. Břetislaw neměl dosti síly, odolati řečem takowýmto; také tuším ostýchal se macechy Swatawy a mladších bratří swých, jenž wětší u otce lásky požíwajíce, mohli jewiti wplyw jemu nebezpečný. Pročež umíniw konečně wystěhowati se se staupenci swými, zabral se s nimi a s celau jejich čeledí w počtu asi 2000 lidí do Uher, kdežto we stolici čili župě Trenčanské w okolí Bánowském osazeni jsau, an zatím králowic sám a přední jeho druhowé přitulili se ke dworu krále Ladislawa, jenž jich rád u sebe widěl.

Při ustanowení nowého biskupa Pražského po Jaromírowě smrti naskytowaly se mimořádné nesnáze. Wolení sice, pokud na králi a na sněmu českém záleželo, dokonáno jest již dne 4 března 1090, an tu zwolen na biskupství Kosmas, nám odjinud neznámý: [342] ale investitura i swěcení jeho stály dlauho na odkladech, za příčinau neshodného poměru Wratislawowa naproti císaři a papeži. Přidržeje se zajisté Urbana II, nechtěl předce aby Jindřich IV tím uražen býti měl, kdyžby proti dosawadnímu obyčeji, a tuším i proti wůli biskupůw samých, hledalo se investitury jinde, nežli u něho. Z té samé příčiny zdá se, že Olomucký biskup Wecel ani swěcen nebyl. Teprw ku konci léta 1091 wyprawil 1091
Wratislaw i Kosmasa i Ondřeje, k Olomuckému biskup-

342) Nepotřebí snad doložiti, že Kosmas tento biskup, a sauwěký jemu Kosmas kanownik a letopisec, były dwě osoby rozdílné.

1091 stwí nowě zwoleného, k císaři do Italie; kteřížto přišedše
30 Dec. do Mantuy, tam od Jindřicha IV dne 4 Januar.
1092 1092 dle obyčeje starého prsten a berlu oba obdrželi. [343]
I ačkoli nejhorlivější odpůrce strany Řehořowy w Němcích, biskup Minsterský, tam přítomný, protiwil se skutku takowému, předstíraje, že usazení nowého biskupa w Olomauci čelí proti nálezům sněmu a zboru Mohuckého od r. 1086: císař wšak dal mu za odpověd; „nechej nyní ať učiním, oč mne přítel můj prosí; ostatek potom časem swým obmýšleti budu.“ A jistě císař hodné měl příčiny, šetřiti opatrně krále českého jemu někdy tak oddaného a již poněkud rozpačitého, aby neodwrátil ho swým odepřením dokonce od sebe, zwláště ano tehdáž samo hledání císařské investitury bylo již obětí, kterau Wratislaw přinášel straně protiřímské. Biskupowé čekali potom we Veroně až do počátku měsíce března, kdežto teprw jim možná bylo, nastaupiti cestu zpáteční se služebníkem královým na císařowě dwoře, falckrabí Rapotau, pod jehož ochranau tam se byli dostali.

Král Wratislaw ale nedočkal se wíce náwratu obau biskupůw. Špadnuw s koně na lowu dne 14 Januar. 1092, wypustil duši na tom místě [344]. Tělo jeho pocho-

343) Že léto, do kteréhož Kosmas klade skutek ten, jest prawé, wyswítá z poznamenání zde následujícího.

344) W datách Kosmasowých k roku 1092 jest arci zmatek, ano i weliké zatmění slunce od r. 1093 dne 23 Sept. do něho se klade. Proto domýšlel se Dobner, jakož i mnozí kronikáři němečtí, že smrt Wratislawowa padá do r. 1093, w čemž ani okolnost ta ho nezmýlila, žeby oba biskupowé (i také letopisec Kosmas sám, an s nimi w Italii byl) celých 14 měsícůw we Veroně byli na Raputu čekati musili. Kosmas ale wyprawuje také, že když biskupowé slawili hod welikonoční s knížetem Kunratem na Wyšehradě „in ipsa paschae hebdomada circa Kalend. Aprilis,“ nastala zima náramná, jakowé i

wáno u wšeobecném zármutku w kollegiatním chrámě 1092
Wyšehradském, od něho nádherně wystaweném.

Nejstarší náš letopisec Kosmas, který z neznámých příčin králi Wratislawowi, swému wrstewníku, naprosto nepřízniw byl, wyznáwá o něm předce, že wšickni rodem, wěkem a zkušeností swau wynikající muží w Čechách jemu wěrně oddáni byli, národ pak wůbec že s welikau láskau i úctau k němu se chowal [345]. Swědectwí tak patrné a mimowolné postačiloby získati jemu jméno wýtečného panownika; i kdyby 31leté panowání jeho samo méně o tom hlásalo. Chrabrost a maudrost swau dokázal před celým světem již tím, že we wěku dosti nebezpečném českau moc a čest nejen zachowati ale i powýšiti uměl. Také o komoře jeho sauditi musíme, že wýborně stála, poważímeli welikau jeho štědrost, a že rozdělowaw tolikero darů skwostných mezi kostely, kláštery a saukromé osoby doma i w cizině, nepozůstawil předce po sobě ani znamínka státního dluhu. Křiwdy, kteréž mu činěny, bráwalť arci za zlé, a wšak srdce jeho nebylo twrdé ani nesmířitelné. Prawdě se podobá, že nespokojenost pokolení jonáckého, která we zpauře Břetislawowě na jewo wystaupila, pocházela hlawně jen z té příčiny, poněwadž král w uzdu pojímati uměl i sebe bujnější wášně poddaných swých.

Počet Přemyslowcůw za panowání Wratislawowa znamenitě se rozmnožil. Potomstwo mužské Spytihněwa II wymřelo sice již synem jeho Swatoborem čili Fridrichem, jenž r. 1084 za patriarchu Aquilejského powýšen

u prostřed zimního času zřídka wídati. Neděle pak welikonoční r. 1092 byla 28 Mart. a r. 1093 teprw 17 Apr., tedy biskupowé ti wrátili se jistě r. 1092, ne 1093. Zpráwa o zatmění slunce zdá se že pochází od interpolatora.

345) Lib. II. p. 188: omnes — nimio affectu venerabantur.

1092 byw, zahynul dne 23 Febr. 1086 w rumrejchu městském po půldruhaletém panowání [346]. Tím hojnější byl počet dětí Wratislawowých: s Adlétau Uherskau měl dwa syny i dwě dcery, Břetislawa II již jmenowaného a Wratislawa, který we mládí umřel; Jitka I, wdaná za polského krále Wladislawa I, stala se matkau chrabrého Boleslawa III příjmím Křiwoustého; Lidmila zemřela we klášteře; se Swatawau Polskau zplodil patero synůw a jednu dceru, z nichžto Boleslaw i Oldřich před otcem zemřeli, Bořiwoj pak II, Wladislaw I a Soběslaw I potom w Čechách panowali; Jitky pak druhé dosáhl, jakož již wypraweno, udatný Wiprecht Grojský k manželstwí. Bratr Wratislawůw Kunrat I Brněnský měl s Wilburkau hrabinkau z Tenglinku, pokud známo, jen dwa syny, Oldřicha († 1115) i Litolta († 1112); Ota I Olomucký, příjmím Krásný, s Eufemií Uherskau čtwero dětí, Swatopluka, jenž potom welikým knížetem se stal, Otíka čili Otu II příjmím Černého, a Břetislawa i Boleslawu dceru, zemřelé oba we mládí.

Čelní muži národu českého za panowání Wratislawowa byli, pokud nám známo, kromě již jmenowaných: w duchowenstwu opatowé Meinhart Břewnowský, Wít, Emeram a Božetěch Sázawští; mezi šlechtau Wiprecht Grojský, králůw zeť a přední rada, Wršowci Buz, Čáč, Dobromil a Tista; Tasowci Načerat i Wznata; pak hrabata Preda, Milota, Božepor, Mikul zakladatel kláštera Opatowského, Chren, Wšebor, Mladota, Lubomir, Zbraslaw, Chotimír a jiní; w Morawě Drslaw Benešowic, Miřeta, Žibota, Soběn, Třeba i jiní. Kde a které statky tito

346) Bern. de Rubeis monum. Aquileg. p. 542. Casus S. Galli ap. Pertz II, 158. Ludewig Reliquiae MS. VIII, 177. 193. Poslední tento pramen dáwá mu sice jméno „Gunthar"; a wšak w Aquileji patriarchy toho jména nikdy nebylo. (Srwn. nahoře.)

páni měli, newí se; jmen a erbůw rodinných tehdáž 1092
ještě nebylo užíwáno [347].

Nowá založení znamenati sluší zwláště kollegiatní kostely Wyšehradský a Mělnický. Na Wyšehradě Wratislaw již r. 1070 počal stawěti kostel, dostawěl ho wšak teprw 1088, kdežto jej i hned tak bohatě nadal, že počtem jmění a důchodůw swých mohl prý se samým biskupstwím o záwod jíti; kostel Mělnický byl starší a pocházel snad již od královny Emmy († 1006), a wšak prwní o něm zmínka teprw za Wratislawa se jewí; Opatowský klášter na Labi powstal r. 1086. W Morawě, kdežto Břetislaw již prwé (r. 1048) celi Rejhradskau byl proměnil we probošstwí ku Břewnowskému klášteru náležité, založeno jest roku 1078 od Oty Krásného Hradišťské opatstwí u Olomauce; také probošstwí Brněnské připomíná se již za této doby.

Za Wratislawa nacházíme prwní zřejmé důkazy o tom, že krásoumná díla w Čechách nejen oblíbena, ale i skutečně prowozowána byla. Poslední zajisté opat obřadu slowanského w klášteře Sázawském, *Božetěch*, obdiwowán byl od wrstewníkůw swých co wýborný malíř a sochař [348]; i jest oprawdu zajímawo, přihlednauti blíže k nejstaršímu tomuto zjewení se umělce w národu našem. Božetěch wynikal i duchem i neobyčejnau ctižádostí nad jiné lidi wěku swého; maje weliké známosti a wýmluwnost newšední, ukazowal na sobě spůsoby jemné, a

347) *Srwn.* pojednání o tom w časopisu Monatschrift der Gesellsch. des vaterl. Museums in Böhmen, 1829, Januar. str. 25—51.

348) Chronicon Sazaviense in Script. rer. Bohem. I, 100, 101: Hic pingere venustissime meminit, fingere vel sculpere ligno lapideque ac osse tornare peroptime novit oc. Zdá se že we klášteřích slowanských o malírstwí wždy zwláštní péče wedena. I sám spoluzakladatel obřadu slowanského w Morawě, sw. arcibiskup Methodius, byl jak wědomo také malířem.

1092 štědrost i wlídnost ke wšem lidem, ale také někdy hrdost, náružiwost a newždy bezauhonné se chowání. We krásoumě bylo jeho největší zalíbení, an netoliko malowal, ale obrazy také w dřewě řezal, w kamenu tesal nebo na saustruhu točil; wystawěw nowě u větším slohu klášter a kostel swůj i náležitá k nim jiná stawení, ozdobil je a nadal hojně wším čeho potřebí bylo; přitom wšak zdá se, že jakkoli dobře hospodařil, na wezdejší potřeby bratří swých menší ohled bral, nežli slušelo. U krále Wratislawa požíwal větší přízně nade wšecky jiné preláty zemské, tak že i biskupa Kosmasa k žarliwosti o to popudil; neboť když jednau, u weliký swátek, sáhnuw do auřadu biskupowa, Wratislawowi králi korunu na hlawu postawil, rozhněwal se Kosmas o to tak welice, že ho i s opatstwí ssaditi chtěl. Teprw když mnozí páni čeští za něho se snažně přimlauwali, uložil mu, mocí sw. Obediencí, tu neobyčejnau pokutu, aby wydlabaw ze dřewa krucifix zwící jako on sám, zanesl jej na wlastních ramenau do Říma, i složil tam w kostele sw. Petra. A opat kajícně splnil wše, jak mu rozkázáno bylo.

Nezachowaly se nám sice z doby této žádné jiné památky umělectwí českého, kromě penízkůw od tehdejších knížat pocházejících, jenž sice wíce pro wšední potřebu, nežli pro krásu a umění raženi jsau: a wšak i w těchto jewí se po Wratislawowě korunowání, a ještě wíce za panowání synůw jeho, stupeň dokonalosti nenadálé a tehdáž w Europě široko daleko newídané. Rozwrh, wýkres a ráz jejich jewí tolik jemnosti do sebe, že i wzdělanější wěk nemělby se za ně co styděti. [349] O spůsobě pak a slohu w těchto počátcích krásoumy české nacházíme aspoň jedno sauwěké a wěrohodné

349) *Srwn.* o tom Jahrbücher des böhm. Museums, 1830, Heft II, str. 224 sl.

swědectwí w životopisu Altmana Pasowského biskupa, 1092
zakladatele kláštera Chotěwického (Göttweih) w Rakausích; prawí se zajisté, že když biskup tento r. 1081 chtěl swětiti kostel tamější, přišel k němu posel od knížat českých, nesa jemu dar wzácný, obraz Marie panny, „řeckým dílem až ku podiwu krásně wywedený.“ [350] Není pochyby, že chowání krásoumy we klásteře slowanském, jenž i cyrilské literatury pilen byl, a toto swědectwí o byzantském obrazu českého původu, jsau wěci, kterýchž jednu od druhé laučiti nesluší.

Také *průmysl* a *kupectwí* rozmohly se w Čechách přízní a pomocí Wratislawowau. Kupectwí wšak měli w rukau swých, jestli ne wýhradně, aspoň wětším dílem cizozemci, židé, Wlachowé a Němci, jenžto w Praze hojně se usazujíce, nabýwali jmění znamenitého. [351] Židé, jsauce zemští pokladníci a slauhowé komory králowské, přebýwali tehdáž we předměstí Pražském za branau Wyšehradskau, kdež ještě až posawad „u židowské zahrady“ sluje. Němci osadili se na jiném předměstí, a sice na Poříčí, kdežto Wratislaw dowolil jim míti wlastního richtáře, kteréhož sobě sami woliti mohli; jiní

350) *Vita b. Altmanni episc. Patav. ap. Pez I*, 146: Cum adhuc ambiguum penderet, cui sanctorum potissimum attitularetur (monasterium Gotvicense), pro diversis votis et affectu diversis diversa consulentibus, contigit supervenire nuncium a ducibus Boemiorum transmissum. Ferebat iste tabulam quandam episcopo, quae pro munere digne tanto viro deferretur: in qua cernebatur imago b. virginis Mariae, *graeco opere mirabiliter expressa*, merito in eadem ecclesia adhuc conservata et perpetuo conservanda. Hanc deo amabilis pontifex pia veneratione deosculans, quasi divino permotus oraculo, locum protinus assignavit eidem gloriosissimae dei genitrici.

351) *Cosmas lib. II. p. 185*: Ibi Judaei auro et argento plenissimi, ibi ex omni gente negotiatores ditissimi, ibi monetarii opulentissimi oc. Conf. l. III. p. 205.

1092 Pražané wšickni tehdáž podřízeni byli saudu nejwyššího komorníka neboli střepně králova. [352] Někdejší sídlo knížat českých w Teyně proměněno bylo již tehdáž we dwůr kupecký weřejný, s řádně předepsanau tarifau; [353] panowníci zajisté čeští přebýwali již od dáwna, snad od času Wratislawa I, obyčejně na hradě Pražském, usazujíce se tytýž jen na chwili také na Wyšehradu.

Dowěděw se o Wratislawowě smrti kníže *Kunrat* Brněnský, pospíšil sobě hned do Čech, a již dne 20 Januar. 1092 dosedl w Praze na staroslawný stolec knížecí. Jedna z prwních jeho péčí byla wyprawiti poselstwí k císaři Jindřichowi, aby překazil investituru biskupůw, protože chtěl spojiti zase oboje biskupstwí dohromady. Císař ale byl již dokonal skutek ten, a nikdo nesměl toho na něm žádati, aby zrušil opět císařské slowo swé. Když pak oba biskupowé, wrátiwše se do Čech, postawili se na službu welikému knížeti we staré Boleslawi, kdež tehdáž dworem byl, přijati jsau od něho wlídně, an již byl zase změnil aumysl swůj, a slawili s ním spolu hod welikonoční na Wyšehradě. A wšak o Kunratowi I a dworu jeho w Praze nemáme co wíce wyprawowati, an již w osmém měsíci po nastaupení wlády umřel, dne 8 Sept. 1092, nic důležitého ještě před sebe newzaw. Kmen jeho wyhynul již na počátku XIII století.

352) *Srwn.* listinu Soběslawa II w diplomatáři českém na r. 1178: „Concedo eisdem Teutonicis vivere secundum legem et justitiam Teutonicorum, quam habent a tempore avi mei regis Wratizlai.“ Tamtéž řeč jest také „de Romanis et Judaeis.“

353) Wiz w diplomatáři českém na r. 1101 listinu, kterauž kníže Bořiwoj darowal kupecký tento dwůr hlawnímu kostelu Pražskému.

ČLÁNEK SEDMÝ.

PŮTKY O TRŮN MEZI SYNY A SYNOWCI WRATISLAWOWÝMI.

(R. 1092—1125.)

Břetislaw II. Církewní wěci. Konec obřadu slowanského w Čechách. Půtky s Poláky. Křižáci a pronásledowání židůw. Prwní rušení zákonu o poslaupnosti. Smrt Břetislawowa. Bořiwoj II. Kníže Oldřich Brněnský. Půtky w Polště a w Němcích. Půtky o trůn w Čechách. Swatopluk panownikem. Jindřich V Německý. Wálky s Uhry a Poláky. Zahynutí Wršowcůw. Další boje. Smrt Swatoplukowa. Nowé půtky o trůn. Wladislaw I. Sjezd w Rokycanech. Otík Olómucký zatčen. Bitwa pod Krkonoši. Kníže Soběslaw. Urownání swárů w domě knížecím. Bořiwoj opět w Čechách. Wálka s Uhry. Wiprecht Grojský. Nemoc a smrt Wladislawa I. Wnitřní záležitosti. Letopisec Kosmas.

Když nowý mocnář český, *Břetislaw II*, nejstarší 1092
krále Wratislawůw syn, dne 14 září 1092 we slawném průwodu do Prahy wjížděl, přiwítán jest radostně hudbau i zpěwem, píšťalami a bubny ode mládenců i panen Pražských we mnohé zástupy w městě i před městem rozdělených; u brány za Teynem dočekawše ho biskup Kosmas a přední duchowenstwo i panstwo české, prowodili ho skwostně, we hlučném dawu lidstwa i wše-

1092 obecném zwonění po městě, až na hrad Pražský, kdežto starodáwním obyčejem nastolen, t. j. na stolec knížecí řádně a slawně usazen jest. [354]

Takto přijat byw od celého národu se srdečností, sám zase k němu srdečně se měl. Powolaw sněm walný ke dni sw. Wáclawa do Prahy, strojil po tři dni slawné hody wšem sněmowníkům, nežli dal se s nimi do jednání o wěci obecné. Prwní jeho péče byla o konečné wykořenění wšech obyčejůw pohanských mezi Čechy. Ještě zajisté wždy sedláci mnozí w Čechách přinášeli tajné oběti *dásům*, modliwali se k domácím swým *skřetům*, a pochowáwali mrtwé we staroswatých hájích, slawice *trýzny* nade hroby jejich; [355] ještě wždy *kauzelníci* a *wlchewci* větší u nich wáhu měli, nežli kněz křesťanský; a poněwadž we wlasti již powěrám těm nedostáwalo se posily a wzdělání, posíláno pro ně ke Slowanům sewerním, do Arkony a Retry. [356] Břetislaw ale kázal posekati a spáliti wšecky ty poswátné háje w Čechách, a wyhnati ze země kauzelníky a wlchewce, kdekoli kterého zastihnauti lze bylo. Také politické řády nowé ustanoweny jsau ku prospěchu zemskému: těch ale kronikář zaznamenati nedbal.

354) *Secundum ritum hujus terrae* ab universis comitibus et satrapis est *inthronizatus*, — dí Kosmas lib. II. p. 192. Škoda, že nepozůstawil nám také zprávy, w čem ono *nastolení* české wlastně se zakládalo i jak se konalo. Čtenářům jeho sauwěkým to arci známo bylo, ale potomkům žádná o tom památka se nezachowala. *Srwn.* nahoře str. 197.

355) *Srwn.* nahoře str. 213 a 214, poznam. 193 a 195. *Cosmas pag. 20*: Hactenus multi villani velut pagani, hic latices seu ignes colit, iste lucos et arbores aut lapides adorat, ille montibus sive collibus litat; alius, quae ipse fecit, idola surda et muta rogat et orat, ut domum suam et se ipsum regant. *Ił.* pag. 197, 198.

356) Adami Bremens. histor. eccles. ap. Lindenbrog. p. 37.

Břetislaw II přiznáwal se, jakož i před ním Kunrat, 1093
opět ku protipapeži Klementowi III, jehožto i wětší částka
kněžstwa českého a morawského za papeže měli. Poně-
wadž ale tehdejší Mohucký arcibiskup Ruthart, jenž měl
světiti biskupy Kosmasa i Ondřeje, přidržel se Urbana II,
swěcení ono potkáwalo se zase s mnohými odklady a
nesnázemi. Nehody této, jenž pro nedostatek biskupa
řádně swěceného swírala církew českau již na čtwrté
léto, morawskau pak ještě déle, užil ku prospěchu swému
r. 1093 neznámý dobrodruh, jenž wraceje se z pauti do
Jeruzaléma, prawil se býti Ruprechtem biskupem Kawil-
lonským we Provincii. I poněwadž kanownik Pražský,
jménem Osel, jenž tauž paut byl wykonal, o něm sezná-
wal, že auřad biskupský od něho na cestě zastáwán byl,
přijali ho u sebe wlídně i kníže Břetislaw, i biskup
Kosmas ještě neposwěcený, a wděčni mu byli za to, že
w Čechách nowé kostely a kněží swětil, a w zelený
čtwrtek (14 Apr.) w kostele sw. Wíta obyčejné křížmo
exorcisowal. O welikonoci ale přišel k němu kněz jakýsi
s tajným poselstwím: a tu marné byly wšecky prosby
od biskupa i od knížete, aby u nich prodlil; auprkem
jal se utíkati do Sas. I lekli se Čechowé podezřelého
tajemstwí, které za tímto sobě počínaním se krylo; a
poslawše do Kawillony, doptat se jistoty o poběhlci a
auřadu jeho, dostali od Desideria biskupa tamějšího za
odpowěd, že nikdy nebylo biskupa Kawillonského jménem
Ruprechta. Neslýchaný tento příklad biskupowání pod-
wodem osobeného podán jest papeži Klementowi k roz-
hodnutí, jenž hned poručil poswětiti znowa wšecky od
něho swěcené kostely, biřmowati ty, kteříž jeho křížmem
křestěni jsau, a žákům od něho swěceným dáti při prwní
příští ordinaci jiných nowé požehnání, kladením rukau
na hlawy jejich. Pohoršení tak weřejné hnulo bezpochyby
arcibiskupem Ruthartem, že nenamítaw wíce překážek,

1094 udělil konečně oběma biskupům Kosmasowi a Ondřejowi poswěcení tak dlauho žádané, a sice na synodě Mohucké dne 12 března 1094.

Liturgie slowanská, udrżewší se w Čechách wedle latinské we přízni u lidu, ačkoli ne bez odporu wšelikého, hned od wěku Methodiowa i Bořiwojowa, konečně w druhé polowici XI století zdá se že již obmezena byla jen na kláštěr Sázawský, co poslední útočiště swé. Ještě r. 1079 ujímal se jí Wratislaw, bezpochyby k žádosti sněmu českého, přímluwau swau u Řehoře VII, prose o její potwrzení. Papež ale nejen odepřel prosbu takowau, ale i poručil (2 Jan. 1080), aby kníže zrušil w zemi swé dokonce obyčej tento nemaudrý a drzý, kterémuž církew někdy prý jen z wyšších ohledů showíwala [356]. Wratislaw, nebyw tehdáž co společník Jindřicha IV s papežem w přízni, — pročež Řehoř VII i w rozpacích byl, máli mu wzkázati obyčejné w bullách

357) Wlastní slowa powěstné bully této (dd. 2 Jan. 1080) jsau: „Quia vero Nobilitas tua postulavit, quo secundum sclavonicam linguam apud vos divinum celebrari annueremus officium: scias nos huic petitioni tuae nequaquam posse favere. Ex hoc nempe saepe volventibus liquet non immerito sacram scripturam omnipotenti deo placuisse quibusdam locis esse occultam, ne si ad liquidum cunctis pateret, forte vilesceret et subjaceret despectui, aut prave intellecta a mediocribus, in errorem induceret. Neque enim ad excusationem juvat, quod quidam religiosi viri hoc, quod simpliciter populus quaerit, patienter tulerunt seu incorrectum dimiserunt: cum primitiva ecclesia multa dissimulaverit, quae a sanctis patribus postmodum, firmata christianitate et religione crescente, subtili examinatione correcta sunt. Unde ne id fiat, quod a vestris imprudenter exposcitur, auctoritate beati Petri inhibemus, teque ad honorem omnipotentis dei huic vanae temeritati viribus totis resistere praecipimus.“ E regestis Gregorii VII lib. VII. epist. 11 ap. Harduin in Actis Concilior. tom. VI. p. 1434.

apoštolské pozdrawení a požehnání, — neuposlechnul rozkazu tohoto, a ochraňowal wždy klášter Sázawský, jehož opat Božetěch, jakož sme již řekli, byl i miláčkem jeho mezi českými preláty. Ale po Wratislawowě smrti bratří slowanští sami, swářice se a brojice jeden proti druhému, uspíšili pád liturgie této w Čechách již neodwratný [358]. Tří z nich, Demeter, Kanan a Holiš, usilowali o to wší mocí, aby swrhli Božetěcha s důstojenstwí, domníwajíce prý se každý z nich, že dosednau potom na jeho místo; i nedáwali dworu knížecímu pokoje, osočujíce opata swého žalobami nejhrubšími, které kdykoli wyšetřowány jsau, pokaždé ukázaly se býti ničemnými, až konečně Břetislaw, rozmrzew se nad neustálým tím škorpením, wyhnati kázal z kláštera i opata i swárliwé bratří, a uwesti tam mnichy latinské z kláštera Břewnowského. Rozkaz ten wyšel s wolí pánůw českých ku konci r. 1096, a dne 3 Jan. 1097 byw již 1097 probošt Břewnowský Děthart dle žádosti biskupa Kosmasa k opatstwí jmenowán, obdržel potom 8 Mart. swěcení. Knihy slowanské kláštera toho, stawše se napotom nepotřebnými, zkaženy a roztraušeny wšecky, a naproti tomu od opata nowého latinských s potřebu buď napsáno aneb nakaupeno [359]. Někteří mnichowé slowanští, chodiwše žebrotau po zemi, přijati potom z milosrdenstwí zase do kláštera, i poskytowána jim do smrti chudičká wýživa.

358) W Uhřích udrželi se někteří klášterowé liturgie této pod římským poslušenstwím až do XIII století.

359) „Libri linguae eorum deleti omnino et disperditi," dí o tom mnich Sázawský l. c. p. 102, a pak na str. 203: „Idém abbas (Diethardus) libros, quos non invenit loco sibi commisso, praeter sclavonicos, ipsemet nocte et die immenso labore conscripsit, quosdam emit, quosdam scriptores scribere conduxit et omnibus modis acquisivit.

1093 Když král Wratislaw nejstarší dceru swau wdáwal Wladislawowi bratru Boleslawa Smělého do Polska, zdá se že dal jí u wěně důchody kraje Kladského, kterýchžto potom požíwal Wladislaw i po brzké její smrti, ba i po dosednutí swém na trůn celého Polska. Nyní ale umínil Břetislaw netrpěti toho déle, zwláště an Wladislaw již i daň r. 1054 za postaupení Slezska wymíněnau odwáděti wáhal. Takéť přibylo tehdáž mnoho pánůw polských do Čech, jenž utíkajíce násilí Krakowského palatina Setěcha za příčinau králowy k němu křiwosti, ukládali o pád přemocného milce toho, a nalezali radu i pomoc zwláště u mohutných Wršowcůw, jichžto dwa starostowé Mutina i Božej u Břetislawa wysoce wáženi byli. Tito polští poběhlci, poddawše se pod rozkazy Zbihněwa, pobočního syna králowa, táhli s ním pod město Wratislaw, kteréžto jim se i wzdalo. Stejným časem, hned na počátku panowání swého (1093), počal tedy také Břetislaw proti Polákům wálku, a wedl ji tak šťastně i dle obyčeje tehdejšího spolu tak barbarsky, že ačkoli Polákům i král uherský Ladislaw i jeden z knížat morawských pomáhali, on předce poplenil celé Slezsko s této strany Odry tak, že od hradu Rečenu až pode Hlohow nezůstalo prý, kromě pewného města Němčího, ani osady ani domečku neporušeného. Naposledy žádal Wladislaw o pokoj, zaplatil najednau daň dwauletau, kterauž dlužen byl, t. 60 hřiwen zlata i 1000 hřiwen stříbra, zawázal se i k budaucímu jejímu placení, a uznal spolu Zbihněwa za syna swého. Kraj Kladský mírem tímto podán w léno prawému králowu synu a Břetislawowu synowci, Boleslawowi Křiwoustému, jenž ačkoli ještě mladičký, předce již byl té wálky se aučastnil, hledaje s palatinem Setěchem učiniti w Morawě diversí [360].

360) Na tento spůsob zdá se nám, že můžeme ujednotiti podání sobě jináče odporná obau wrstewníkůw, českého letopisce

Morawský ten kníže, který Polákům i Uhrům we válce 1093
proti Břetislawowi pomáhal, byl bezpochyby Swatopluk, nejstarší někdy Oty Krásného syn.[361] Jaké i jemu w onom míru wýminky určeny, není nám známo: jen to jisté jest, že nedůwěry u českých knížat obapolně wzniklé mírem tím neubylo. Když pak nadto Wladislaw král polský nechtěl opustiti Setěcha, i královnau samau hájeného, tak že i nad syny swé sobě ho wážil, s druhé pak strany kníže morawský ochranau mocného ujce swého, krále uherského, wždy wíce se bezpečil, nemohl pokoj w okolnostech takowých nabýwati stálosti. Polští knížata, hledajíce podpory, nalezli ji u Břetislawa českého; morawskému pak knížeti přispěl král Ladislaw ku pomoci, jenž i we wálečném prý o to tažení smrtí zachwácen jest dne 27 Juni 1095. A wšak o celé této wálce, pro chudost 1095
a neshodnost došlých nás o ní zpráw, nelze podati obrazu nižádného; zdá se, že jen wojenskými wpády a

Kosmasa i polského chwálopisce Martina Galla, nečiníce křiwdy žádnému z nich; ačkoli Kosmas, jenž r. 1095 již padesátiletým mužem byl a kroniku swau dle počtu let pořádně pro wýstrahu a poučení potomkům psal, jistě wíce wíry zasluhuje, nežli Martin Gallus mnohem mladší, jenž na počty let a na kroniku nedbaje, dle wlastního seznání swého jen o chwálu Boleslawa Křiwoustého a o zalíbení čtenářowo se snažil.

361) Martinus Gallus nazýwá ho (lib. II, cap. 4. pag. 143) Brethislaum Bohemiae ducem; že pak tím samého panujícího knížete rozuměti nemohl, samo sebau na jewě jest. Thurocius (ap. Schwandtner p. 134) jmenuje Kunrata, syna prý Otowa i synowce Ladislawowa: a wšak Olomucký někdy kníže Ota Krásný, jehožto manželkau byla krále Ladislawowa sestra Eufemie, neměl jiných synům, nežli Swatopluka, Otu a Břetislawa, jenž tehdáž krajem Olomuckým ještě wjedno wládli. Byli tedy skutečně český neb morawský Břetislaw u Polákům, musí se rozuměti Swatoplukům bratr, poslaný od něho.

1096 obapolným zemí pleně ním wedena byla. Roku 1096 Břetislaw, obořiw twrz polskau Brdo, nad Nisau, wystawil doleji nad tauž řekau nowý hrad Kamenec na skále; a když při tom pozorowal, že Wršowci s Poláky přátelili, wypowěděw oba jejich starosty ze země, Mutinu župana Litoměřického, swého potud nejtajnějšího radu, a Božeje pána Libického i Žateckého župana, wzal spolu celé jmění jejich u plen. Božej odweden s ženau i dětmi po Labi do Míšně, odkudž ku polskému Wladislawowi, jako i Mutina před ním prchnuw, přijat jest tam milostiwě. Boleslawa Křiwoustého naproti tomu Břetislaw, když hody wánoční r. 1099 w Žatči skwostně slawil, učinil swým mečinošem čili maršalkem, wykázaw mu za tu službu částku daně od otce jeho do Čech ročně placené.

Wědomo jest, kterak r. 1096 počala se weliká *tažení křižácká* k dobytí zase země zaslíbené a k wyswobození hrobu Kristowa z moci newěřících. Prwní k nim příčina dána we Francii, a wšak i Čechy již téhož léta jimi pobauženy jsau. Křižáci již w Němcích obořili se byli na židy, co domnělé křesťanůw nepřátely, nutíce je wšude ku přijímání křestu. Totéž jal se páchati jeden jejich silný zástup, kterýžto skrze wlast naši do Uher se bera, mnohými Čechy a Morawany k němu přibylými se posilil. Wšickni židé Pražští museli se dáti pokřesťaniti od krwawých fanatiků těchto; neboť zabíjeli každého, kdokoli se protiwil. Daremné bylo hořlení biskupa Pražského Kosmasa proti nekřesťanskému takowému šíření ewangelium; nikdo neměl té moci, aby prostopášnosti té byl brániti mohl, an kníže Břetislaw we Slezku stawením Kamence zaměstnán byl. I nemohlo jináče býti, nežli že ti, kteří násilím křestěni jsau, po odjezdu násilníkůw opět od wíry odpadáwali a k židowstwí se wra-
1098 celi. Když ale později zámožnější mezi nimi podtají do Polska i do Uher stěhowati se počali, kníže Břetislaw

rozhněwaw se, kázal komorníkowi swému odejmauti jim 1098
dříwe wšecky peníze jejich, a potom teprw pustiti je, kam chtějí. Sešlo se prý tímto spůsobem pokladů nesčíslné množstwí do knížecí komory; ubohým židům nenecháno wíce, než čím leda žiwiti se mohli.

Historie wede těžkau na Břetislawa II žalobu, že on prwní snažil se zrušiti zákon poslaupnosti na trůnu, dědem jeho Břetislawem I wynešený. Měl zajisté po něm panowati Kunratův syn Oldřich, jakožto wěkem nejstarší mezi tehdejšími Přemyslowci: on ale obmýšlel již za žiwobytí swého prostředky, kterakby bratru swému Bořiwojowi hned po sobě dopomohl na trůn. Neznámeť již arci příčin obapolné lásky a nenáwisti, přízně aneb záští mezi tehdejšími knížaty w Čechách a w Morawě; knížata Olomučtí, synowé někdy Oty Krásného, byli prý aspoň po smrti Ladislawa uherského wěrně oddaní welikému knížeti; ne tak ale Kunratowci, Oldřich a Litolt, w Brněnsku a Znojemsku panující. A wšak ať prowinění jejich bylo jakékoli: weliký kníže měl i moc i práwo, potrestati je za to, a Břetislaw, daw r. 1097 zatknauti Oldřicha i uwězniti na hradě Kladském, neobmeškal užíwati práwa toho. Naproti tomu ale neslušelo mu nikoli, zrušiti zákon, mocí kteréhož sám teprw na wrch wlády zemské se byl dostal. Také páni čeští, jejichž otcowé byli potwrdili přísahami swými onen zákon, měli neswoliti ku křiwdě té, jakkoli weliká byla jejich ke Břetislawowi a bratřím jeho láska. Nemesis newáhala dlauho, a pomsta její stihla je samy i děti jejich.

Po Kosmasowě smrti doprowodil Břetislaw II sám 1099
nowě woleného biskupa Heřmana do Řezna k císaři Jindřichowi IV pro zjednání jemu investitury, předeslaw dary skwostné ke dworu císařskému, aby tam laskawěji přijat byl. Jeho tamější prátelé wyšedše mu tři míle wstříc, oslawili wjezd jeho do města (19 Apr. 1099).

1099 O investituru biskupowu nebyly žádné nesnáze. Po ní ale prosil Břetislaw, aby císař, propůjčíc již napřed wéwodskau korauhew-českau jeho bratrowi Bořiwojowi, rozkázal spolu wšem tam přítomným Čechům, aby po Břetislawowě smrti nejiného než Bořiwoje za wéwodu sobě wolili. I k této žádosti swolil Jindřich rád, ana ho činila pánem a rozsudím we při, která do té doby nikoli byla k saudu jeho nenáležela.

Křiwda jednau počatá musela prowedena i dalším křiwdením podpírána býti. Samo se rozumí, že Oldřich, k jehožto ujmě proměny tyto se dály, byl s nimi nespokojen: aby ale škoditi nemohl, zabral se Břetislaw s wojskem silným proti němu do Morawy. Tu nejprw hrad Podiwín znowu wystawiw, darowál jej opět biskupowi Pražskému; potom pak sjel se s králem Kolomanem na hranicích uherských, přáteliw se s ním, aby snad neujímal se křiwdu trpících a tudíž nespokojených; při kteréžto příležitosti Ostřehomský arcibiskup Serafín, k žádosti Břetislawowě, udělil swěcení knězské nejen biskupu
11 Jun. Heřmanowi, který dříwe byl proboštem Boleslawským, ale i letopisci našemu Kosmasowi, muži tehdáž již 54-letému. Konečně ale přitáhl s wojskem swým k obležení města Brna. Kunratowci, nemajíce dosti síly ke zjewnému odporu, dali se na autěk, otewřewše mu wšecka města swá, aby jich nehubil. On tedy osadiw je lidem swým, odewzdal celý ten kraj bratrowi, a wrátil se do Čech.

1100 Následujícího roku 1100 doprowodil hrabě Wiprecht Grojský biskupa Heřmana do Mohuče, kdež tento, an arcibiskup Ruthart we wyhnanstwí žiw byl, swěcen jest na biskupstwí od kardinála Ruprechta, legata Klementowa, u přítomnosti císařowě a mnohých biskupůw dne 8 Apr. W Morawě mezitím, po smrti Ondřejowě († 22 Mai 1097), následowali po sobě rychlau změnau biskupowé Jindřich (1098), Petr (1099) a Jan (1104—1126).

Mladší Kunratowec, kníže Litolt, uchráňil se s druhy 1100
swými u hraběte Gotfrida, pána hradu Rakaus w zemi rakauské, kdež pohostinu wlídně přijat byl. Odtud nepřátelské wpády činíwaje do sausedního Znojemska, znepokojil také swatbu Bořiwojowu s Gerbirkau, dcerau Leopolda Krásného a sestrau Leopolda Swatého, markrabat rakauských, ana we Znojmě dne 18 Okt. s welikau nádherau slawena byla. Břetislaw chtěje nepohodlí takowému konec učiniti, přitáhl opět s wojskem do Morawy, a žádal aby Gotfrid Litolta buďto jemu wydal, aneb od sebe wybyl. To když Litolt znamenal, chytře wymknuw kastellana hraběcího ze hradu, osadil jej cele swými lidmi. Gotfrid oblauzena se wida, šel sám žalowat Břetislawowi, a wedl pak zprâwu nad dobýwáním hradu swého. I bojowaliť tu Litolt a družina jeho s takowau srdnatostí a zmužilostí, že zaslaužili, aby štěstí jim lépe bylo přálo. Celých šest neděl trwalo neustálé dnem i nocí ztékaní a dobýwání hradu, a wždy nadarmo, až konečně malá ta posádka hladem umořena jest. Litolt we tmě noční proklauznul skrze ležení nepřátelské, a nazejtří wzdali se ti, kteří za ním we hradě byli zůstali.

Po spáchaném bezprâwí proti základnímu říše swé zákonu Břetislaw neměl dlauhého žiwobytí, ano w posledních dnech podjímalo prý ho i jakési tušení o strašliwé jeho smrti, jež i oznamowal wěrným swým. Když den sw. Tomáše (21 Dec. 1100) pozdě wečer z honby w lesech Křiwoklátských jezdecky wracel se do Zbečenského dwora, a lidé jeho s pochodněmi wyšli do lesů jemu wstříc: tu jistý Lorek uhlídaw swau chwíli, wyskočil ze zálohy a wraziw mu silnau ranu oštíp do břicha, probodl ho naskrze. Jako hwězda s nebe, dí Kosmas, tak upadl kníže w lese na zemi; pozdě přispěwše wěrní jeho, wytahowali oštíp z něho a zdwihali

1100 omdléwajícího; jiní křikem a zmatkem hned jako ztřeštění rozbíhali se na wše strany, ku postižení wraha. Tento pak utíkaje na koni, padl s ním do rokle, kdežto brzy našli ho probodeného wlastním mečem, ač newí se zaumysla-li. Šlo wůbec o něm domnění, že od wyhnaných Wršowcůw Božeje a Mutiny byl nastrojen.

Břetislaw požíwal weliké lásky u národu swého; pročež nešťastný jeho pád stal se pohromau pro wšecky Čechy. Nazejtří ještě žiw jsa, s biskupem Heřmanem w modlitbách a napomínaních skraušeně a kajícně připrawowal se k smrti. Daň polskau, která mu o několik dní dříwe přinešena byla, rozdělil celau mezi wšecky české kláštery, sám založiw z nich jeden w Litomyšli. Když mu připomenuli synáčka jeho Břetisláwka, s Lukardau Baworskau zploženého, řekl: „Dejte mu lesní můj roh a oštíp, jiného wíce mu dáti mně nenáleží.“ Zesnulť u wečer dne 22 Dec. Při pohřbu jeho w kostele sw. Wíta w Praze plakali prý kněží i lid, bohatí a chudí wšickni.

Hned po Břetislawowě zawraždění posláno jest co nejrychleji do Morawy k Bořiwojowi, jenž pak tak welice sobě přispíšil, že již w den wánoční (25 Dec. 1100) uwázal se w Praze co *Bořiwoj II* we stolec knížecí s wolí wšech přítomných. Jeho dobrosrdečnost a prostota získaly mu mnoho přátel. Nicméně wyznati se musí, že byl usurpatorem, jenž nemoha práwem bezpečně a mocně panowati, nezadlauho dosti trpce zakusiti musel bezprawí nyní spáchaného. Trůn český, když mu jednau pewný základ práwa i zákonnosti odjat, kolotal se napotom sem i tam skrze celý wěk lidský, potřásaje pokaždé celau státní saustawau, při jejímžto tetelení hynulo napořád lidu na tisíce a moc i kwět národu až na kraj záhuby uwedeny jsau.[362]

362) Poznamenati sluší, že i Kosmas, při wší swé lásce k synům Wratislawowým, nemohl se zdržeti, aby po wyprawowání o

Když opustil Bořiwoj Morawu, knížata Oldřich a 1101
Litolt opět tam wešedše, zmocnili se wšech měst prwé jim poddaných. Také Wršowci Božej a Mutina wrátili se do Čech, a Bořiwoj widěl se přinucena přijmauti je na milost a swěřiti jim zase dáwné jejich auřady w Žatecku i Litoměřicku; oni ale dokázali se býti wděčnými, slaužiwše mu potom wěrnau oddaností.

Kníže Oldřich, maje dobré práwo ke trůnu českému, neupustil od něho nemužně. Diwno wšak, že i on utekl se nejprw k Jindřichowi IV, ačkoli wěděti musel, že císař ten již byl potwrdil Bořiwoje w Čechách. Jindřich přijaw od Oldřicha peníze, propůjčil i jemu Čechy k manstwí, ale nechal to jemu na starosti, aby se w panstwí nad národem sám uwázal. Oldřich wyprawiw nejprw poselstwí do Čech, w jehožto čele stál maudrý a wýmluwný Neuša Dobromilowec, žádal aby ho uznali dle zákona za panownika, káral důtkliwými slowy nešlechetnost Bořiwojowu a newěrnost pánů českých, i wyhrožowal trestem, jestliže ho neuposlechnau. Wida wšak, že tauto cestau ničeho nedosáhne, jal se zbírati pomoc wálečnau w Rakausích i Bawořích, ku prowedení práwa swého násilím. Jeho po matce příbuzní, bratří Žehart neb Sighart hrabě na Burghausen a Schalaburg, i biskup Oldřich a jistý hrabě Fridrich (snad z Beilsteinu) přispěli ku pomoci jeho s wojskem; a nepochybowal také, že jak mile jen ukáže se w Čechách, powstane weliká národu částka i připojí se k němu. Ale když w měsíci srpnu přitáhl wojensky až do prostřed

nastolení Bořiwojowě (dne 25 Dec. 1100) nedoložil: Tunc Cyllenia (Astraea) delet omnino sua vestigia, quae vix impressa reliquerat in Bohemia, cum exosa terras peteret coelestia. Justitia enim erat Bohemorum, ut semper inter principes eorum major natu solio potiretur in principatu.

1101 země, nikdo předce k němu se nepřiwinul. Na pahorcích nedaleko Malína, kdež později Kutné hory powstaly, postawil sě proti němu Bořiwoj, hotow jsa podstaupiti ho w bitwě; jen potůček Wysplice dělil od sebe wojska, jenž obapolně dobře spatřiti se mohla. Němci, ztratiwše naději o weliké pomoci a kořisti w Čechách, uznali najednau nebezpečenstwí swé tím wětší, ana jich spolu došla zpráwa, že i Olomucký Swatopluk po nich táhne, aby s zadu na ně se obořil. Nebylo zbytí, leda rychlým autěkem w noci. Opustiwše tedy leżení swé i wšecka zawazedla náhle, prchli jedinau jim zbýwající auzkau cestau mezi lesy přes Habry do Morawy. Oldřich, nabyw tak trpké zkušenosti, nepokaušel se napotom wíce o panowání w Čechách, a Bořiwoj nechal jej Brněnskem pokojně wládnauti, tak že až do smrti swé tam se udržel († 1115).

1102 Po smrti krále polského Wladislawa r. 1102 powstal rozbroj mezi syny jeho, Boleslawem Křiwoustým a Zbihněwem, mezi kteréž otec byl říši swau rozdělil. Zbihněw, pán sewerního Polska, prwní ucházel se o pomoc českau, a získal sobě netoliko Bořiwoje, ale i ještě wíce bojowného Swatopluka Olomuckého, tak že
1103 oba stawše se spojenci jeho, wytáhli r. 1103 do hořejšího Slezka k jeho pomoci, a dle obyčeje tehdejších wálek označili tažení swé wšude pálením a pleněním. Tu wšak poslal Boleslaw k Bořiwojowi pěstauna swého Skrbimíra, jenž, aby wywedl Čechy ze spolku toho, podplatil Hrabiši a Protiwena, přední Bořiwojowy rádce, i podáwal jemu samému tisíc hřiwen stříbra, mimo to blízké pána swého pokrewenstwí na mysl jemu přiwodě. Bořiwoj daw sebau hnauti, opustil pole a odřekl se Zbihněwowi dalšího záwazku. Swatopluk ale, jehož při tomto jednání pominuto bylo, zůstal Zbihněwowi wěrným, a jal se i sám wálčiti dále proti Boleslawowi. Ten

týden po welikonoci, jenž bylo po dni 17 Apr. 1104, 1104
wpadli Polácí, pod zpráwau hraběte Želislawa, u veliké síle do Morawy: Swatopluk postawiw se zmužile proti nim, swedł s nimi bitwu nad míru krwawau, kteráž obě strany tak welice oslabila, že Swatopluk, ačkoli swítězil, nemohl předce nepřátel stíhati a odebrati jim kořist weškeru. Želislaw ztratil w bitwě té swau lewici, za čež potom od krále swého rukau z ryzího zlata uhtau obdarowán jest. Později sám také Boleslaw učinil wálečný do Morawy wpád, ale wrátil se bez prospěchu zase. [363]

Roku 1105 mocnář český také do německých zá- 1105
ležitostí zapleten jest. Dáwné rozbroje w Němcích octly se byly na té míře, že protiwníci starého císaře Jindřicha IV wolili sobě proti němu konečně jeho wlastní syny, za krále Kunrata, a když ten brzy umřel, Jindřicha příjmím V; po čemž tu zase, jako i dříwe několikráte, wedena wálka mezi otcem a synem. Starý císař powolal ku pomoci swé Bořiwoje českého a jeho swaka, rakauského markrabi Leopolda příjmím Swatého. Bořiwoj popleniw nejprw země markrabě Kaubského, Děpolta z Vohburka, potom w měsíci srpnu spojil se s wojskem císařowým u Řezna. Nad řekau Řeznem postawili Jindřich IV a syn jeho Jindřich V wšecka wojska swá tak proti sobě, že jen řeka je od sebe dělila; i po tři dni šarwatkowáno s obau stran. Bitwa weliká a rozhodná zdála se již býti newyhnutelna. Tu wšak opustila krále odwaha k boji wražednému proti otci, tak že daw se do tajného rokowání s knížaty císaři pomocnými, slíbowal dáti sestru swau Anešku, owdowělau wéwodkyni Šwábskau, za manželku Leopoldowi markrabi Rakauskému, odstaupiw od císaře; a on to skutečně učinil,

363) Martini Galli lib. II, cap. 25, 26, pag. 184—188.

1105 i odřekl sě otce, ačkoli k synowi proto nepřestaupil.[364] Když tedy císař jal se činiti nařízení k bitwě, ohlásil Leopold, že bíti se nebude; Bořiwoj pak oswědčowal se, že nemá dosti síly, aby sám jediný se swými podstaupiti mohl wšecky nepřátely. Obě tedy wojska dle umluwy mezi knížaty učiněné rozešla se pokojně, a starý císař se zaufáním spatřil se opuštěna od přátel i nepřátel. Hořem sklíčený uchýlil se nejprw do města Řezna, a když i tam w bezpečí býti nemohl, skrze Čechy a Sasy do Poreyní, kdežto brzy potom odřekl se wlády. Do Čech přišed skrze Prachatice a Netolice, přijat jest tu od knížete Bořiwoje s welikau ctí, tak že sám kníže sprowodil ho skrze celau zemi, opatřil jeho komonstwo hojně wšemi potřebami, uctil ho znamenitými dary, a konečně na čeřenu hor Krušných odewzdal ho swakowi a manu swému, Wiprechtowi Grojskému, k dalšímu doprowázení.[365]

Stalo se jistě z příčin nemálo důležitých, že Bořiwoj u Řezna neobětowal se za císaře; neboť již dáwno bylo zřejmě widěti, kterak Olomucký kníže Swatopluk o něm ukládal, aby ho násilím s trůnu swrhl. Chtěje bojowný a bujarý kníže ten získati sobě w Čechách pány a města, wyprawil tam množstwí tajných jednatelůw, ke wšelikému pomlauwání, slibowání a podplacowání dobře wystrojených. Byl-li Bořiwoj w Němcích

364) Otto Frising. lib. VII., cap. 9. Chronicon Ursperg. ad h. a. Annales Hildeshem. ad h. a. Historia de vita Henrici IV. ap. Urstis. p. 388. Cosmas l. c. pag. 221 oc. Že Bořiwoj císaře nikoli nezradil, o tom swědčí již i sama napotomní císařowa cesta skrze Čechy; uznáwá to také Stenzel (Geschichte Deutschlands unter Fränk. Kaisern. I. 589.)

365) Srwn. článek o mnichu Opatowském čili Hradištském we spisu Würdigung der alten böhmischen Geschichtschreiber, str. 55 a 396.

poražen, bylo po něm i w Čechách weta, a císař neměl 1105
té moci, aby ho na trůnu obhájil.

Již w měsíci říjnu téhož léta 1105 přitáhl Swatopluk do Čech s wojskem nehojným sice ale boje chtiwým, získaw sobě krále uherského i polského, tak že když ku Praze se blížil, oni w Morawě pozadu jeho chránili.[366] Někteří jeho přátelé připojili se k němu na cestě, jiní dali se w městech Pražských zawříti, aby mu brány jejich otewříti mohli. Bořiwoj nechal ho přiblížiti se až ku Praze, kterauž ale wěrnými zástupy pod welením biskupa Heřmana osadil, sám se swými Wyšehradu chrániw. Swatopluk rozestawil swých šestero wýborně ozbrojených pluků na polích před branami staroměstskými; když ale nikdo z města k němu newycházel, any brány zawřeny, wěže a zdi městské lidem branným dobře obsazeny byly, přeprawiw se pode wsí Bubny přes Wltawu, postawil se u potůčku Brusky před branau malostranskau: ale i tu obležení tak málo nepokoje a strachu jewili, že i samé baby na zdech městských stojící posmíwaly se jemu. Tudíž wrátiw se tauž cestau nazpět, lehnul lidem swým na bywalém tehdáž po prawém břehu Wltawy, mezi oběma městami, u zdí staroměstských tržišti[367], w té naději, že w noci aspoň přijdau k němu z obau měst příwrženci jeho. A wšak i to zmařeno jest opatrností biskupa Heřmana i wěrností Přiwitana, kmeta staroměstského. Tím zmaten jsa w

366) Martini Galli lib. III., cap. 16, pag. 282.

367) Tržiště ono bylo w okolí nynějšího reydiště a židowského pole pohřebního. Z toho widěti, že Staré město tehdáž ještě mnohem menší bylo, když tato místa, kdež každau sobotu trh bywal, ji za zdmi městskými ležela. Židé bydlili tehdáž ještě we předměstí Wyšehradském, t. j. w okolí podnes řečené židowské zahrady w nowém městě.

1105 aumyslech swých, swolal nazejtří ráno radu wojenskau, i oswědčowal se, že jakkoli slabší jest wojsko jeho na počet, wolí předce raději w boji zahynauti, nežli ustaupiti s hanbau nazpět. Ale radowé jeho, mezi nimiž za čelné pokládáni byli hrabě Wacek a Budiwoj Chřenowec, přemluwili ho, že konečně tenkráte pustil od předsewzetí takowého; wždyť přijde (říkali mu) ten čas, kdež oni těly swými wystawí mu most, přes který bezpečně na stolec panowničí se dostane: nyní ale že sluší podrobiti se nemožnosti. Sebraw tedy lidi své, odtáhl s nimi k Olomauci nazpět; Bořiwoj pak následowal ho, ačkoli s wojskem sedmernásob větším, předce jen opodál, až ke hranicím českým; bál se zajisté zrady u swých, kdyby bojem ho utkati měl.

Kníže Swatopluk byl pán smělý a podnikawý, plný ctižádosti a bojowné odwahy, bystroumý a opatrný, ale také náružiwý, bujný a diwoký, a mistr w lécení lstiwých aukladů [368]. Kdyby okolnosti byly lépe howěly, bylby se stal podmanitelem, an uměl získati sobě u wysoké míře lásku wšech bojowníkůw. Nyní ale wlastní zkušeností se přeswědčil, že většina Čechůw stála při Bořiwoji wěrně a pewně; zwláště pak bohatí a mocní Wršowci byli největší jeho podporau w zemi. Pokud to trwalo, neměl čáky switěziti nad ním w boji otewřeném; pročež nastaupil cesty auskočné, které jistěji k cíli ho wedly. Bořiwoj naproti tomu byl muž prostý, mírný a přiwětiwý, ale lehkowěrný, tak že snadno dal se oklamati. I přišel k němu důwěrník Olomuckého knížete, pro hrozná trýznění od něho prý odpadlý, a zjewil mu wšecky jeho tajné auklady; mísiw lež i prawdu dohromady, obauzel

368) Martini Galli l. c.: „Swatopolc, dux Moraviensis — plenus ambitione, — genere quidem nobilis, natura ferox, militia strenuus, sed modicae fidei et ingenio versutus.

u Bořiwoje práwě ty pány, kteří mu nejwěrněji oddaní 1105
byli, co spiklé zrádce, i naplnil duši jeho tolikerým podezřením, že ubohý pomámený kníže, nemaje rady a přítele ducha wyššího, jenžby ho z klamu byl wywedl, pozutínal pod sebau, jakož Kosmas dí, wšecky ty nejsilnější wětwe, které ho wzhůru držely, až konečně s wrcholu moci a sláwy swé neuchranně spadnauti musel. Ssadiw zajisté několik župánůw, swěřil auřady jejich cizozemcům, odwrátil od sebe bratra Wladislawa, i pokaušeje se několikrát nadarmo, jmauti Wršowce Mutinu a Božeje, přinutil je swau neupřímností sám, že konečně odpadli od něho. Jak mile Swatoplukowi to se podařilo, wpadl opět wojensky do Čech, na jaře r. 1107; a Bořiwoj, jakkoli 1107
se bránil, nemohl odolati déle, jak mile nastalo srozumění mezi Wladislawem a Wršowci s jedné, a mezi Swatoplukem s druhé strany. Ustanoweno napřed, že budaucně Wladislaw hned po Swatoplukowi na panowničí stolec w Čechách dosedne, a umluwa ta potwrzena přísahami strany obojí. Po čemž když *Swatopluk* w Praze dne 14 máje 1107 slawně nastolen byl, nezbylo Bořiwojowi nic, než utéci wen ze země. On aspoň nemohl slušně naříkati na krutost osudu swého, an týmže prawem i týmiž prostředky s trůnu swržen byl, kterými byl se naň powýšil. Pamatowati wšak sluší, že strany, wyšinuwšje se jednau ze stezky zákonné, wolaly se nicméně ke swatosti nowých umluw pro nahrazení starého práwa. Bořiwojowi wěrní šli za ním k jeho swaku Wiprechtowi Grojskému; také nejmladší bratr Soběslaw, kněžic welikých nadějí, aučastnil se dobrowolně osudu jeho.

Když potom w létě roku téhož král Jindřich V, již sám jediný panowník německý, do Sas přišel, pospíšil si k němu Bořiwoj s žalobau o tom, co se mu bylo přihodilo, slibuje mu dáti welikau summu peněz, jestliže mu opět dopomůže na trůn. Král tedy powolal nowého

1107 mocnáře českého k sobě pod milostí swatořížskau, s tau přísnau pohrůžkau, nepřijdeli aneb budeli wáhati, že říše sama přijde a nawštíwí jeho w Praze. Hrdé té řeči Swatopluk tehdáž ještě nesměl na odpor se stawiti, nebyw we swé moci ještě dosti upewněn, aniž maje naději, žeby králi dostatečně odolati mohl. Swolaw tedy wěrné swé na sněm do Chlumce pod Krušnými horami, odewzdal tam zemskau wládu prozatím Otowi bratru swému, an sám s newelikau družinau ku králi jeti byl umínil. Wělice wšak oklamal se w naději, že neobyčejná směloſt a důwěra jeho najde w srdci Jindřichowě ohlas saucitný; k tomu cíli bylby předewším musel hlaholiti ušlechtilým kowem. Sotwa že přišel, nebyw ani slyšán, zatčen jest dle králowa rozkazu tuším w Goslaru, a držán pod stráží nehodnau. Jeho pak družině odewzdal Jindřich Bořiwoje s tím přikázaním, aby jeho co panowníka uwedli opět do Prahy na staroslawný stolec knížecí.

Když tedy po třídenní cestě Bořiwoj pod ochranau Wiprechta Grojského rozbil stany swé pod hradem Donínem: Ota zwěděw, co se stalo, umínil hned wytáhnauti s šesti brannými zástupy přes hory proti němu. „Proč wáháme déle? (prawil); čeho sme se obáwali, stalo se; wizme nyní, ochráníli moc králowa nowého mocnáře od mečů našich.“ Táhnuw celau noc, wpadnul časně ráno do Bořiwojowa ležení: ten ale, měw o příští jeho zprawu, již se byl opět dal na autěk.

Čechowé nyní newěděli, kdo wlastně jest prawým panownikem jejich; w skutku zajisté žádný z těch, kteří o trůn se potýkali, neměl k němu dostatečného práwa. Biskup Heřman, nechtěje straniti jednomu ani druhému, opustil zemi a zdržowal se u přítele swého Bamberského biskupa Oty.

Ačkoli Jindřich V ničeho byl neučinil, aby Bořiwojowi ku panstwí w Čechách dopomohl, tento předce

zaplatil jemu sumu slíbenau. Dle toho poznal i Swato- 1107
pluk jedinau tu cestu, která mohla wywesti jeho z mrzké wazby opět na stolec knížecí. Tržiw tedy s Jindřichem o propuštění své, zawázal se konečně dáti jemu 10000 hřiwen stříbra, zastawujíc Otu bratra svého za rukojmě až do jejich splnění. Tak propuštěn byw, když do Prahy se wrátil, našel komoru knížecí předešlými přewraty na čisto wyprázdněnau. I shrabal tedy po Čechách, cokoli zlatého neb stříbrného skwělo se w kostelích a na oltářích, we šperku paní a w pokladnicích obywatelů. Nebylo člověka duchowního ani swětského, počnauc od bohatých županůw a opatůw až do ubohého šumaře, jenžby pomocí swau byl nepřispěl ku půjčce té nedobrowolné. Biskup Heřman wrátiw se zase, podal z pokladu kostelního 70 hřiwen čistého zlata, i zastawil u židůw Řezenských patero skwostných pallií, každé we stu hřiwnách stříbra. Tím wším nesebralo se ale wíce, než 7000 hřiwen, a za ostatek musel kníže Ota wždy ještě wězeti: a wšak uhlédaw swau chwíli k uprchnutí, užil jí k weliké mrzutosti králowě.

Zdá se, že Jindřich V na konci sám za to své s trůnem českým šantročení styděti se počal. Když za- jisté léta následujícího 1108 narodil se Swatoplukowi 1108 syn, nabídnul se býti jemu kmotrem; i daw noworozeňátko přinesti k sobě, aby při křestu sám na rukau ho držeti mohl, udělil mu jména swého a přidal wázaného dluh onen tří tisíc hřiwen stříbra. Stalo se to arci tuším proto, že nyní potřebowal od statného Swatopluka přízně a pomoci, chtěje počíti wálku proti Kolomanowi králi uherskému.

Král ten postawy šerednė, ale ducha wýtečného, připojil byl nedáwno předtím k uherské koruně oboje království Chorwatské i Dalmatské, daw Almusowi mladšímu bratru swému zwláštní w Uhřích wéwodstwí za Chorwat-

1108 sko, kteréž dle smluw o to učiněných jemu nápadem se bylo dostalo po wymření starochorwatského králowského rodu. Poněwadž ale i zde našlo se sémě různic a rozbrojů, tak že každý bratr počal sé báti bratrowých aukladů o bezžiwotí swé, naposledy slabší Almus sám odoláwati déle nemoha, utekl se o pomoc k Jindřichowi V, který již prwé příčinu měw nespokojenu býti s Kolomanem, opowěděl mu válku i požádal českého knížete o pomoc.

Válka byla Swatoplukůw žiwel; i nemohl neuposlechnauti hlasu králowskédo kmotra swého, ačkoli byl s Kolomanem potud we přátelské smlauwě. Když Jindřich s wojskem německým w měsíci září skrze Rakausy do Uher wtrhnuw, dobýwáním Prešpurka bawil se, wrazil kníže český u Trenčína do země, kterauž odtud až do Podunají pleniti se jal, zachwacuje wšecky od Kolomana k oswobození Prešpurka neb ke škádlení wojska německého wysílané haufy, jež i na větším díle ukrutně poraubal, až se s králem w ležení jeho spojil. W Čechách k ochraně zemské byl zatím nechal hraběte Wacka i často jmenowaného Wršowce Mutinu s plnau mocí.

Mezi králi Kolomanem uherským a Boleslawem polským trwala wěrná přízeň a smlauwa; pročež když Čechowé do Uher wtrhli, požádal Koloman Boleslawa, aby obořic se s druhé strany na Čechy, tím jemu ku pomoci přispěl; a Bořiwoj i družina jeho, spatřiwše tu příležitost, zmocniti se snad zase wlády ztracené, pobízeli k tomu ještě wíce. Boleslaw tedy, ačkoli také w Pomořanech válku měl, wytáhl s wojskem znamenitým proti Čechům. Wacek i Mutina postawili se proti němu we Slezku, chtíce mu brániti wchodu do země: ale poraženi bywše, museli daleko do Čech caufnauti, kdežto Boleslaw i Bořiwoj tři dni a tři noci mečem i ohněm

pleniwše, tři celé župy we Hradecku pohubili.[369] Hrabě 1108
Wacek sčítal wšecku winu toho neštěstí na Mutinu, an prý proti nepřátelům jen na oko bojowal, měw snad zrádnau s nimi umluwu; neboť byl prý šel podtají do Swídnice k rokování se strýcem swým Nemojem, jenž stál po straně Bořiwojowě. Wacek wzkázal o tom knížeti Swatoplukowi tajným poselstwím do ležení u Prešpurka, a spolu nawedl Poláky na to, že rychle zase z Čech uprchli, daw skrze jiné posly roztrausiti lžiwau zprâwu, že již Swatopluk z Uher s welikým wojskem se wracuje.

Císařowa wýprawa wojenská nezdařila se, protože nebylo lze dobyti Prešpurka; i bylať bezpochyby tato polská diversí příčinau, že městu onomu pomoženo a Jindřichowy aumysly zmařeny jsau; Swatopluk zajisté nemohl zůstati u něho, byw co nejpilněji odwolán blízkým nebezpečím wlastní země i wlastního trůnu swého. Rozzteklen jsa hněwem, když i Jindřich sám podněcowal ještě náružiwost jeho,[370] přisahal, že zahladí dokonce Mutinu i weškeren rod jeho newěrný. Aby ale je wšecky tím jistěji dostal pod jednu ránu, tajil swé děsné myšlenky, ba Wršowcům těm, kteří wedle něho do uherské wálky se byli wyprawili, ukazowal i twář obyčejně přiwětiwau.

Když Swatopluk dne 26 října 1108 u Litomyšle

369) Martini Galli lib. II cap. 46, pag. 229: Quando Caesar Ungariam introivit, Boleslaus quoque, fidem servans, in medio sylvarum proelio commisso, victor Bohemiam praepedivit, ubi tribus diebus et noctibus comburendo, tres castellanuas unumque suburbium dissipavit oc. *Srwn.* Chronicon Opatovic. sive Gradic. ad h. a.

370) Chronic. Pegav. seu Vita Viperti l. c. p. 23: Rex (Henricus) Suetipolco consuluit, ut omnes primates, qui Worswice dicebantur, decollaret, illeque paruit.

1108 wkročil do země, přijat jest tam od Wacka i Mutiny, wyšedších jemu wstříc až na hranice české. Téhož dne trojí wýstraha došla Mutiny od přátel jeho, aby prchnul, protože kníže obmýšlí jeho zawražditi aneb aspoň oslepiti; on ale nedbal toho, prawě, že nebojí se smrti; možná, že se bezpečil na newinnost swau neméně, nežli na lichau příwětiwost panownikowu. Swatopluk přenocowal potom na Wratislawi, stoličném hradu župy Mýtské.[371]

27 Okt. Nazejtří ráno powolal Swatopluk wšecky přítomné župany čili hrabata, pány a wládyky do hlawní síně hradu Wratislawského; přišli tam i Mutina s dwěma synáčky swými, a páni Unislaw i Domaslaw z rodu Wršowcůw. Wéwoda křepce wstaupiw mezi ně, s žídle u kamen uprostranil konečně dlauho zadržanému wzteku swému. Řečí nad prsk ohniwau a soptící weškeru nenáwist i pomstu, která zžírala utroby jeho, líčil netoliko newěru Mutiny samého, ale wšecky zrady a wšecky zločiny, kterých celý rod jeho nad pamět lidskau prý se dopustil i proti zemi i proti panujícímu domu Přemyslowu, a končil tím, že kázal je wšecky do kořene wyhubiti. Přítomní sauzen i tu na místě ke smrti; a kdoby nepřítomné, zwláště Božeje zahubil, tomu wšecko jeho dědictwí nápadem přislíbeno. Hrůzau omráčení seděli mnozí we shromáždění, ani neceknauce, když wéwoda odcházeje dáwal znamení ke wraždě; jiní zase diwokým křikem jali se jásati pochwalu. Mutina při celém tom jednání až ku podiwu pokojně se chowal, sedě nepo-

371) Hrad ten stál na kopečku, od Wysokého Mýta k západu asi hodinu zdálí, kdežto podnes wýska Wratslaw pod tak řečenau horau Wršowskau stojí. Podlé hradu toho jmenowána také (později powstalá) župa Mýtská předtím „provincia Wratislaviensis," a Děpoltici čeští sluli též „duces Wratislavienses."

hnutý a nemluvě ani slowa; také když dwakrát 1108
mečem do něho tali, nemknul se, a teprw když proti
třetí ráně wstáti chtěl, padla mu hlawa k nohaum jeho.
W téže síni a chwíli zawražděni také Unislaw i Doma-
slaw, oba pak Mutinowi synowé zatknuti jsau. Neuša,
rodu sice jiného, ale Mutinowi welmi oddaný, utekl s
hradu do hauští, a wšak prozrazen byw červeným rau-
chem swým, jat jest, wyklestěn a oslepen. Wakula, Heř-
man, Krása i jiní panoši wsedawše rychle na koně,
hnali se letmo do Libice, kdežto Božej se synem swým
Bořitau práwě u oběda seděli. Když hradný oznamowal,
že hauf jezdců chwatem a we zmatku po rowině se
blíží: „Pusť je sem (wece Božej), přicházejí z wojny, ať
wejdau s božím požehnáním.“ Tu prowaliw se diwoký
Krása do jizby, jal se ukrutně zlořečiti a mečem proti
nim máchati. „Nesápejte se tak,“ dí mladý Bořita, „má-
teli nás zatknauti, wždyť se to beze hřmotu státi může,“
— ale sotwa dopowěděw, již probodnutý padl na zem.
Meč krwí synowau zbrocený pohřížil wrah tudíž do
prsau otce nebranného. Padauchowé ti wydrancowawše
staroslawný hrad na čisto, nenechali ani mrtwým šatů
jejich a dali je nahé téhož ještě dne zahrabati.

Wršowcůw bylo w Čechách mnoho a měli weliké
statky i hojné přátely a služebníky; není pochyby, že
ti, kteří překwapením jako Mutina i Božej nezahynuli,
postawili se k odporu a k boji proti zabijákům swým,
ačkoli weřejnému zlodějstwí, kteréhož Swatopluk proti
nim za prostředek užíwati se nestyděl, odolati arci ne-
mohli. Sice byloby nepochopitelné, co jeden ze sauwě-
kých krohikářůw německých, bezpochyby přepiatě
udáwá,[372] že jich téměř až ke třem tisícům zawraž-

372) Dodechini appendix ad Mariani Scoti chronicon ap. Pistorium-Struve, I, p. 667: „Eodem anno (1108) Bohemorum fere 3000

1108 děno jest. Náš Kosmas wyznáwá, že nemohl dowěděti se, kolik jich zahynulo, protože ne w jednom dni ani na jednom místě wražda se dála. Jedni že na trhy městské wedeni a tam odpraweni, jiní na hoře Petříně stínáni, mnozí také po ulicích a po domích zabíjeni jsau; některým pak předce že se podařilo wywáznauti do Polska i do Uher. „Co ale mám powídati (dí tentýž Kosmas) o smrti synů Mutinowých, jichžto usmrcení wšecku přewyšowalo ukrutnost? Byliť pacholíci dobřezwedení, w obcowání swém roztomilí, a tak krásní, jakowých ani bystrý umělec w bílé kosti wytwořiti, ani malíř na stěně wyobraziti neumí. Widěl sem, kterak surowí katané, wyrwawše je oba z matčina náručí, ani nadarmo k ní o pomoc aupějí, na trh je wlekli a tam podškopowali. Wšickni, kdo ještě srdce měli, rozutíkali se od podíwaní takowého, w prsa se bijíce a žehnajíce.“

Slawníkowci a Wršowci byli, pokud nám wědomo, jediní dwa rodowé mezi starými lechy českými, kterým se poštěstilo bylo w kritické době Boleslawa Ukrutného zachowati knížecí swé jmění a důstojenstwí. Slawníkowci ale zahynuli byli většim dílem skrze Wršowce r. 996 na témž místě, kdež nyní, po 112 létech, Nemesis tak hrozně nawštíwila starostu jejich Božeje. Nedá se zapírati, že Wršowci při tragickém pádu swém we

virorum a proprio duce necati sunt.“ Krweprolití bylo i tehdáž jistě náramné, kdybychom při summě té i jednu nullu zmazali. Kosmas sám prawí na konci (p. 233): „de quorum excidio simul et discidio licet amplam habeamus ad scribendum materiam, sed ne videamur velut hircino cantu explicuisse tragoediam, redeamus — ad cronicam.“ Z těch slow widěti, že jen některých příběhůw se dotknul, jiné, jako ku př. zaufalý jejich odboj, mlčením pominul, jelikož odboj takowý jednotliwých pánů proti knížatům swým nebyl w Čechách tehdáž nic neobyčejného.

wšech swých spůsobech zjewili ušlechtilost newšední, 1108
kdežto pro zločiny jim přičítané nedostáwá se důkazůw. Od této doby ale jméno jejich w historii docela se ztratí. Jen pro pomstu nad welikým swým zabijákem wyskytnul se ještě jeden z nich na krwawém jewišti, a zmizel pak na wěky. [373]

Když Swatopluk s wojskem swým z Uher se wrátil, podrážděný Koloman w patách za ním se pustiw, wtrhnul do Morawy, i odplatil se ubohé chudině wrchowatě za wšecky ty ohawnosti, které pán její nedáwno před tím w Pováží byl spáchal. Musel tedy wéwoda český bez meškání obrátiti se nazpět, a hájiti Morawy od zuřiwých nepřátel. Když ale, chtěje nazejtří podskočiti nepřítele nenadále, w temné noci tryskem jel skrze les se zástupy swými: wrazila se mu mrštná wětew koncem ostrým do oka tak hluboko, že již nemohla než s okem samým wen wytáhnuta býti. Zdwihše omdlelého knížete, přiwezli ho s zármutkem do Prahy zase (12 Nov.), an nepřítel wen ze země se ubíral. Ale sotwa že uhojila se rána oka jeho, hned odchwátal zase jarobujný wéwoda, pomstit se opět nad Uhry (s počátku

373) W šestnáctém století počal rytířský rod Sekerkůw ze Sedčic osobowati sobě, že od Wršowcůw pochází; což mu pozdáji od cís. dworské kanceláře i seznáno a tudíž dowoleno jest, užíwati titulu „hrabat Wršowcůw.“ Možnost takowéto stejnosti rodu my sice samu w sobě nezapíráme, ale abychom w ni uwěřili, museliby nám platnější průwodowé předloženi býti, nežli dosawad se stalo. Erb rodu Sekerkůw (původně srp, později bradatice) nedokazuje ničeho, protože Wršowci ještě žádného erbu neužíwali; podwržená u Paprockého listina od r. 1184 (o stawu rytířském str. 17) jest nemotorná hatlanina z XVI teprw století; nejstarší diplomatické datum o rodu tom sahá jen do r. 1305, kdežto ani přjmí Sekerka u něho ještě w obyčeji nebylo.

1109 Febr. 1109). Tři dni a tři noci kwapiw tryskem s jezdci swými, octnul se nenadále před hradem Nitrau, a bylby ho auprkem se zmocnil, kdyby strážní byli nespatřili jeho w tu chwíli a nezawřeli brány před očima jeho. K řádnému dobývaní jeho jezdectwo nehodilo se. Pročež obrátiw se zase, schytal na cestě wšecky ty, kteří slyšewše o wpádu nepřátel do země, pospíchali skrýti se s majetkem swým we hradě; a hubíc ohněm i mečem krajinu celau, wrátil se nepronásledowaný do Morawy a do Čech opět.

W letním čase potom [374], když král Jindřich V počal proti Boleslawowi Křiwoustému neprospěšnau swau válku, Swatopluk spojil wojsko své s wojskem jeho. Při nezdařilém dobývaní Hlohowa potýkali se také Čechowé, aučastni jsauce wšech strastí a nebezpečenstwí wojska německého; přední mezi nimi jmenují se hrabě Wacek a Dětřišek Buzowec. Jindřich protáhnuw skrze celé Slezsko sem i tam, an Boleslaw, nedáwaje se do řádné bitwy, jej se wšech stran sužowal a potrawu mu odjímal, ustanowil konečně ustaupiti s pole; pročež
21 Swatopluk celý den 21 září ztráwil we stanu králově,
Sept. rokuje s ním o tom, jak se nazpět táhnauti má. Když ale w saumraku wečerním wracel se do stanů swých, z blízké daubrawy přimísil se neznámý jezdec do komonstwa jeho, poslaný, jakž někteří se domníwali, od Wršowce Jana syna Tistowa, aneb podlé jiných od Wiprechta Grojského, we králově wojště přítomného [375], a wrazil

374) „Post pentecosten“ dí letopisowé Hildesheimští na str. 112, tedy bezpochyby již ku konci měsíce června, nikoli pak teprw srpna nebo září, jak náš Kosmas na str. 236 udáwá. Škoda že w Böhmerowých Regestách na str. 102 nepřipomíná se ani jediná listina z tohoto roku.

375) Cosmas l. c. p. 236. Chronicon Pegaviense l. c. p. 23.

mu oštíp swůj mezi lopatky takowau sílau, že wéwoda 1109
tudíž padl s koně bezduchý. Wraha spasila bystrá we zmatku opatrnost a rychlonohý kůň jeho.

Celý tábor český zbauřil se nenadálým příběhem tím; neboť bojowný Swatopluk požíwal weliké lásky u wšech wálečníkůw, ačkoli wláda jeho nemohla býti w požehnání u lidu domácího a pokoje milowného. Prchnutím wraha i newědomím, kdo wlastně ho nastrojil, nabylo s jedné strany podezření a nedůwěra, s druhé hněw na nedbalé komonstwo tím většího podnětu. Jindřich musel wkročiti za prostředek, aby pouchlácholil náružiwosti až strach pobauřené. Nazejtří ráno přišel sám do ležení českého, ku konání smutku nad mrtwolau přítele a kmotra swého.

Mezitím již také o nástupci na uprázdněném trůnu jednati se bylo počalo. Hrabě Wiprecht Grojský prwní byl šel ku králi, aby pomocí jeho nawrácen byl Bořiwoj zase ku předešlému důstojenstwí; [376] naproti tomu žádalo wojsko české swobodného wolení, kteréhož mu přítomný král ani odepříti nemohl. I předstaupil zemřelého wéwody nejwěrnější slauha, hrabě Wacek, před Jindřicha, prose ho we swé ještě žalosti s pláčem, aby ráčil potwrditi bratra Swatoplukowa Otu za wéwodu českého, ano ho celé wojsko jednohlasně prý zwolilo. A když to král učinil, zazpíwal celý tábor český slawné „Gospodi pomiluj ny“ třikrát, jako obyčejně při wolení; Dětřišek pak pospíšil si do Olomauce, aby Otu bez dlení do Prahy přiwedl.

Byloť ale nyní wíce knížat, kteří osobowali sobě práwo k českému trůnu. Kníže Oldřich Brněnský, kterémuž ono dle zákonů wlastně náleželo, zdá se sice že ani o ně wíce se nehlásil: naproti tomu ale žádal kníže

376) Chronicon Pegaviense l. c.

1109 Wladislaw splnění smlauwy, při powýšení Swatoplukowě před wíce než dwěma lety zawřené i přísahami stwrzené, an skutek w ní předwídaný právě byl nastal. Jemu přála strana pokoje milowná i větším dílem česká, jejížto hlawy byli biskup Heřman i Paběn Wyšehradský kastellan, kdežto bojowníci a většim dílem Morawané přidrželi se knížete Oty. Swolán tedy sněm[377], na kterémž, po bauřliwém rokowání, Ota konečně od pretensí swé pustil a *Wladislaw I* dáwným obyčejem slawně nastolen
20 Okt. byl (2. Okt. 1109). Zdá se pak, že tenkráte zase uřízeno jest, aby někdy po Wladislawowi nejiný než Ota panowal.

Bořiwoje wyhnaného ujímali se nyní netoliko Wiprecht, ale i wítězný král polský Boleslaw [378]; a poněwadž Jindřich V nemohl bezpečně wrátiti se ze Slezska, leda za showíwaním Boleslawowým i Wiprechtowým, slušno jest se domýšleti [379], že žádawše oba od krále Bořiwojowo uznání a potwrzení, položili je za wýminku howení takowého. Wšak Jindřich V nikdy o slowo swé nedbaw, rušil je jakmile a kolikrátkoli okamžitý prospěch toho žádal. Proto také, sotwa do Němec se wrátiw, od téhož hraběte Wacka, který o několik neděl dříwe w táboře za Otu se byl přimlauwal, dal se hned zase pro Wladislawa získati, ana nowá jeho prosba podporowána byla darem 500 hřiwen stříbra. [380] Wiprecht pak

377) *Cosmas l. c. p.* 237: sacramenta olim exhibita in medio concilio recitantur.

378) Martini Galli lib. III, cap. 17, pag. 284.

379) Chronicon Pegav. l. c. i wýslowně to twrdí, ale arci je ohledem na Wiprechta samého.

380) Sem rozuměti sluší Kosmasowa slowa k r. 1001 pag. (7C nostris temporibus Wacek, sub mola rusticana natus oc., kt s pag. 243 srownati sluší. A poněwadž Kosmas o těc 500 hřiwnách stříbra později jména „census“ užíwal, dor

byl již opět padl u něho w nemilost, snad proto, že 1109
službu pod wýminkami konaw, s nepřítelem byl w žádosti swé se srownal. Následkem toho wšeho zase propadlo u Jindřicha Bořiwojowo práwo.

Wéwoda Wladislaw umíniw sobě slawiti hody wánoční s Otau Olomuckým we Králowé Hradci, již byl tam dal činiti příprawy ke slawnému hostů swých uwítání, když mu nenadálé přišlo z Bamberka pozwání od krále Jindřicha, aby k nowému roku 1110 přišel k němu do Řezna. Wyslal tedy místo sebe hraběte Wacka do Hradce ku přiwítání a častowání knížete Oty, sám pak wydaw se dne 22 Dec. na cestu, ztráwil w plném bezpečí wánoce s komonstwem swým w Plzni.

Třetí den po Wladislawowě odjezdu wčasně ráno 24
zjewil se Bořiwoj nenadále před bránami Pražskými Dec.
s wojskem malým sice ale dobře ozbrojeným; maje přátelské dorozumění w obau městech, zmocnil se jich bez odporu, ba i mimo wědomí wětší částky obywatelstwa; za ním pak táhl synowec jeho Wáclaw, syn Wiprechta Grojského, s několika zástupy. Tento náhlý přewrat wšech poměrůw uwedl celý národ, zwláště ale Pražany, w největší zmatek. Mnozí utíkali z města, opauštějíce rod i jmění swé; jiní s plesáním hrnuli se k nowému panownику, a užíwajíce swé chwíle, an Bořiwoj jim w tom showíwal, jali se drancowati domy uteklých; mnozí z wenku také pospíchali do města, rychlým pod-

wali se někteří spisowatelé, jakož posléze i Stenzel a Luden, že tím mínil plat roční a tudíž starau poplatnost českau, a wšak jistě bezdůwodně a proti Kosmasowu aumyslu, an i auplatek 10000 hřiwen od Swatopluka r. 1107 slíbený wýslowně (pag. 227) týmž jménem „census“ nazwal, kdežto wěru nikdo nebude se domýšleti, žeby tím byl roční plat tak weliké summy znamenati chtěl.

1109 robením získati sobě lásku nowého mocnáře, jenž i přijímal sliby a přísahy jejich skrze starého důwěrníka swého Hrabiši. Biskupa Heřmana ostříhali w jeho wlastním domě, aby prchnauti nemohl. Téhož dne osadil Bořiwoj také pewný Wyšehrad, an mu ho kastellan Paběn bez odporu postaupil. „Běda tobě, ubohá wlasti!“ wzdychal tento dobrý ale málo srdnatý starec: „jsi tak neweliká, i předce máš as dwadcatero mladých pánůw, z nichžto každý rádby sám tobě celé panowati chtěl!“

W témž čase přiblížil se také Boleslaw Křiwoustý ke hranicem českým, i rozplašil tam stráže krajištné, chtěje Bořiwojowi ku pomoci přispěti: ale slyšew, že on již Prahy a Wyšehradu se zmocnil, a tudíž pomoc swau za zbytečnau pokládaje, wrátil se hned opět, [381] ana mu také wálka s Pomořany dosti činiti dáwala.

Powěst o tom, co w Praze se stalo, stihla rychle i Wladislawa w Plzni, i Otu a Wacka w Králowé Hradci. Wladislaw wyprawil bez meškání župany Heřmana i Sezemu ku králi Jindřichowi do Bamberka, dáwaje ho prositi o pomoc w nowé půtce té, a pak wytáhl rychle se wšemi swými ku Praze. Ale již před ním přispěli byli Ota i Wacek s několika lehkými jezdeckými pluky u wečer dne wánočního (25 Dec.) až k Wysočanům, a nazejtří ráno již oblehli Wyšehrad a w něm Bořiwoje se wšech stran tak silně, že nikdo wíce tam ani wcházeti ani wycházeti nemohl.

Dne 27 Dec. dostal se i Wladislaw přes Bílau horu až ku Praze. Tu spatřiw brány zawřené a wysoké zdi branným lidem osazené, wolal k nim: „w pokoji k wám přicházím; znejte mě i otewřte pánu swému!“ Když ale nikdo mu neodpowídal, obrátil se u weliké náružiwosti přes potůček Brusnici a kopcem dolů k Bubnům táhnauti

381) Martini Galli lib. III. cap. 17. pag. 284.

počal. U Owence však potkal se s dlauhými řadami 1109
wojínůw, které Wiprecht Grojský Bořiwojowi ku pomoci pod zpráwau syna swého Wáclawa byl poslal. Když obě strany se poznaly, zarazil se mladý Wáclaw nemálo nad tak nenadálým shledáním; ale wida nezbytí, kázal rozwinauti korauhwe a wolati k boji. Wladislaw, jenž ačkoli udaten byl, wšak nenáwiděl válku, a zwláště válku domácí, chtěl pominauti nepřátel s pohrdáním, ale družina jeho byla méně netečná. Zwláště pak Dětřišek prosil: „Jestli ty, pane, neważíš sobě hany od nehodných, dowol aspoň nám pokusiti se, zdali ještě jaká síla w audech našich jest.“ „Wšak bojowati umím i já, musí-li tak býti,“ wece Wladislaw, a chopiw se štítu, prwní obořil se na hauf nepřátelský. Powstal boj welmi krwawý, ale autěkem nepřátel brzy skončený, a žádný z raněných neozdrawěl wíce. Wladislaw, ztratiw se swé strany jediného hraběte Wacenu, nestihal poražených, ale přeprawiw se přes Wltawu, spojil se s Otau w ležení před Wyšehradem, kdežto radostně ode wšech přiwítán byl.

Co potom dále na polích mezi městy Pražskými a Wyšehradem se dálo, toho nám letopisec Kosmas již líčiti nechtěl, ano prý bylo až příliš šeredné: otcowé cedili prý krew dětí a děti otcůw swých, bratří a strýcowé wraždili se wespolek, ohawnosti páchány nad ohawnosti. Když slunce někdy nad hody Thyestowými se zatmilo, jakže prý mohlo swítiti ještě děle nad Čechami?

Mezitím král Jindřich V, od Wladislawa wolaný, 1110
wstaupil byl do Čech dne 1 Januaria 1110, i předeslal hned ku Praze markrabi Děpolta Vohburského a Berengara hraběte Sulzbašského, aby zawrauce příměří mezi stranami, pozwali je obě k roku do Rokycan, tehdáž biskupowi Pražskému náležitých. Čechowé tedy odložili

1110 zbraň (dne 3 Jan.), chystajíce se na cestu. Bohužel! spustiwše se lehkomyslně zákonu, na kterém stát se zakládal, opojili wlast swau krwí domácí; pak ku pokutě a k hanbě jejich přišel mocnář cizí, rozhodnaut otázku, kdo napotom pánem w Čechách býti měl!

Wladislaw poručen byl opět hraběti Wackowi, postarati se o potřeby krále německého a dworu i wojska jeho, w Rokycanech a w okolí rozloženého. Když pak potom knížata čeští, Wladislaw s biskupem Heřmanem a Bořiwoj se synowcem swým Wáclawem Grojským, oboji pak s komonstwem předních pánůw českých do Rokycan přijeli, král Jindřich přiwítaw Wladislawa i stranu jeho co nejwlídněji, přisaudil mu i hned wšecko práwo, Bořiwoje pak ani před sebe nepustiw, kázal ho i s synowcem zatknauti beze wšeho slyšení; ba tak surowě a ukrutně nakládáno s ubohým Bořiwojem, a tak málo váženo w něm bývalého panownika, že spautawše ho řetězy jako zločince, odwezli ho na twrz Hammerštein w Poreyní. Wladislaw ale spřáteliw se tu s králem blíže, zawázal se postawiti jemu k jízdě do Říma, kterauž Jindřich tehdáž obmýšlel, 300 dobře oděných jezdcůw práwě tak, jak otec jeho Wratislaw někdy před třidceti léty byl učinil; i poslal je téhož ještě léta za ním, pod zpráwau synowce swého Břetislawa, sotwa šestnáctiletého, syna po Břetislawowi II.

Do Prahy se wrátiw, zasedl Wladislaw ku přísnému saudu nade wšemi, kteří k Bořiwojowi se byli přitulili; ortele smrti newynesl sice nad nižádným, ale mnohé kázal oslepiti a jmění jejich buďto celé, buď s částky u plen wzíti. Kmet staropražský, Přiwitan jménem, musel třikrát nositi prašiwého psa po celém náměstí, po čemž jemu brada od kata usekána, sám pak konečně ze země wypowědín jest. Někteří obwinění hledali zachowati se autěkem; mezi nimi také poslední známý Wršowec, Ja

Tistův syn, byw dostižen, na rozkaz Wackův oslepen jest. 1110

Našly se brzy příčiny k nedůwěře a rozbroji také mezi Wladislawem a Otau, až po tu dobu tak swornými; prawí se, že je zwláště popauzeli jistý Rozčej a zeť jeho Wacek příjmím Mírný; a však newíme, čím wlastně wzniklo nedorozumění mezi oběma knížaty. Wladislaw pozwal k sobě Otu ke swátku welikonočnímu (10 Apr.), on pak nepřišel; podruhé wolán jsa, přišel u silném komonstwu do Týnce nad Labem, kdežto pak knížata přátelsky rokowawše, po třech dnech dokonale (jak se zdálo) smíření se rozešli. Při této příležitosti letopisec 1 Mai náš Kosmas, děkan Pražský, jménem kapituly swé před knížata předstaupiw, stěžowal sobě do Oty, že odjaw jim městys Sekyr-Kostel w Morawě, „zhasil (prý) světlo rodičův swých, kteréž rozswěcowati měl;“ Ota však odpíral tomu, prawě, že jen biskupowi statku toho postaupiti nechtěl, wěda že ne jemu ale jeho kapitule propůjčen byl, této pak že jej s ochotností zase nawracuje.

Ke dni 13 Juli swolal Wladislaw sněm walný do 13 Jul. Sadské; přišel tam i Ota s nehojnau družinau, an po nedáwném smíření nedomníwal se ničeho zlého. Třetí den ale, když již sněmowní práce wšecky odbyty byly a Ota o swém náwratu nařizowati počal, řečeno jest mu, že zůstati musí, jsa wězněm welikého knížete; dáwána mu wina, že přestaupiw moc zákonem Břetislawowým sobě udělenau, rušil tím práwa welikého knížete. Našli se, kteří jeho pro pokutu i oslepiti radili: Wladislaw ale odpowěděl, že nechce s ním, jakožto bratrem swým, rozdwojiti se na wěky, ale že musí jen potrestati jeho, aby on i potomci jeho w Morawě wěděli, kterak mají k welkým swým knížatům se chowati. Odweden jest tedy na Wyšehrad, a potom na hrad Křiwoklát čili Hrádek tehdáž nowě a pewněji než předtím wystawený, a ostří-

1110 hán tam téměř plná tři léta. Statný kníže snášel tuto proměnu losu svého myslí rownau, ba weselau, a bez newražení na Wladislawa; později ale, když opět ku předešlé moci své se wrátil, odplatil se Rozčejowi a zeti jeho za zradu tu, daw je oba oslepiti.

Král Boleslaw polský zůstal Bořiwojowi wěrným i w jeho neštěstí. Měl arci na dwoře svém hejno wystěhowanců českých, kteří Bořiwojowi se byli přikázali, a mezi nimi zwláště Soběslawa, nejmladšího Wratislawowa syna: a wšak i sám také spomínal na pohostinství, kteréhož za mládi své, utíkaje před mocí palatina Setěcha, w Čechách byl požíwal. [382] Jak mile tedy mohl, nařídil hned opět válku do Čech, aby mocí oswobodil Bořiwoje z wazby a pomohl jemu opět na trůn. Táhl pak do Čech (1 Okt.) ne obyčejnými w Krkonošech prosmyky a průseky, ale přes hory a doly strmé a neschodné, kdež se ho nejméně nadíti bylo, tak že bez půtky, ba i bez odporu wšelikého, dostal se až k Cidlině u Chlumce; neboť ačkoli tu i tam zástupowé českých oděncůw se wyskytowali, nikde wšak netraufali si čeliti jemu. A jest při tom paměti hodno, že ku prosbě Soběslawowě, proti obyčeji wěku swého, zakázal byl wojsku swému přísně wšeliké plenění a zažehání w Čechách. [383]

Wladislaw I, když se to dálo, slawil w Práze hody swatowáclawské se swými wesele, o Boleslawowých záměrech ani tušení nemaje. Jak mile ale došla ho zpráwa, že Poláci již do země wpadli a wždy wíce se

382) *Martini Galli* lib. III. cap. 21, pag. 290: „sicut quondam sibi fecerat oc.“

383) *Martini Galli* l. c.: „E fratribus Borivoy minimus (Soběslaw) prædas capi, incendia fieri, terram destrui, Bolezlauo supplicans, prohibebat, quia regnum acquirere sine bello, *puerili simplicitate*, verbis traditorum, sine victoriis se credebat.

blíží, sebraw na rychlost malé wojsko, postawil se dne 1110
4 Okt. proti nim w okolí nynějšího Chlumce, tak že 4 Okt.
jen řeka Cidlina mezi nimi byla. Polský kníže Zbihněw, Boleslawem ze wlasti wyhnaný, byl tu přítomen mezi Čechy, tak jako český Soběslaw mezi Poláky. Žádné z obau wojsk netraufalo si pustiti se před očima nepřátel přes řeku, nebezpečnau skrze mnohé zátoky a bahniště. Boleslaw, hledaje pohodlného brodu, táhl břehem nahoru i dolů, a Čechowé následowali každé hnutí jeho po druhé straně řeky. Pokusy, dáti se do rokowání, zůstáwaly bez prospěchu; čehož zajisté Boleslaw pro Bořiwoje, téhož pohledáwal i Wladislaw pro Zbihněwa. W noci sešlo wojsko polské dolů až k Labi, a přepraWiwšť se nazejtří ráno na příhodném místě přes Cidlinu, jalo se hledati Čechy, jenž i sami také přes řeku na místě hořejším byli přešli. Za příčinau ale nastáwajícího již nedostatku potrawy ustanowil Boleslaw wrátiti se bez bitwy nazpět; a wšak tu již kázal hubiti zemi mečem i ohněm, jak to diwoký wěk jeho za obyčej a za práwo měl. Čechowé šedše za ním w patách až za Trutnow, udeřili naň dne 8 Okt. takowým klopotem, že teprw 8 Okt.
pod Krkonoši strhla se mezi oběma wojsky bitwa weliká. Autok byl přenáhlený a nepořádný; mnozí haufcowé čeští, nabíhajíce porůznu na nepřátely dobře šikowané, potřeni jsau jeden za druhým, a konečně obráceno na auték wojsko celé. Udatný Dětřišek wida, že bitwa ztracena, wšickni prchnutím zachowati se chtějí, zwolal na spolubojowníky swé, aby přiwinul se k němu, kdokoli umí obětowati sebe a umříti pro wlast. Našlo se až ke stu srdnatých mužůw, hotowých složiti žiwot swůj za oplatu co nejkrutější; ti postawiwše se proti nejsilnějšímu praudu wítězných nepřátel, pobili jich až na tisíc, než konečně střelami a oštěpy obsypáni jsauce, wšickni na místě zahynuli. Ztráta u Čechůw byla náramná; mezi

1110 jinými šlechtici padli toho dne i Zdiradowi někdy wrahowé, bratři Nosislaw a Držkraj. Předce ale Boleslaw nestíhal poražených, alebrž jen trochu si poodpočinuw, wrátil se již dne 10 Okt. do zemí swých zase.

Po této s obau stran nezdařilé válce počalo nowé rokowání, we kterémž obě strany již mírnější na sebe wespolek žádosti wznášely, až pak i brzy a na wždy smířily se mezi sebau. Příbuzenstwí, pautající rody knížecí w Čechách i w Polště již dosti rozmanitě, utuženo jest na konci léta tohoto swazkem nowým, an silnějším se býti ukázal nade wšecky předešlé. Wladislawowa prwní manželka byla Reyčka, dcera hraběte Jindřicha z Berku, z rodu markrabat Burgauských;[384] Boleslaw pak oženil se nyní podruhé, a to s její sestrau Salomenau; a obě sestry wedly napotom manžely swé ku pokoji a ke swornosti. Také stará královna Swatawa, Wlaslawowa matka i tetą Boleslawowa, přišedši z Morawy
1111 do Čech, usilowala o smíření se synů swých. Následkem toho wrátil se Soběslaw do Čech, kdežto panující knížę postaupil mu Žatecka k jeho wýživě, a Zbihněw přijat jest do Polska zase; ačkoli bohužel swornost bratrská tu opět netrwala dlauho. Nešťastný Bořiwoj ale zůstáwal wždy ještě we wazbě swé w Poreyní, ana zatím manželka jeho i s dětmi meškala u bratra swého Leopolda markraběte w Rakausích.

1113 Z podobných příčin, jako dříwe mezi Wladislawem a Otau, zdá se že powstala brzy také nedůwěra mezi

384) Poněwadž Wladislaw prworozenau dceru swau Swatawu již r. 1124 wdal za Bedřicha hraběte z Bogen, sluší mysliti, že neoženil se sám teprw r. 1111, jak tomu Dobner chce (Annal. VI, 108), alebrž již před rokem 1110. Že pak Salomena r. 1110 stala se Boleslawowau manželkau, o tom swědčí Sulger w letopisech kláštera Zwifalského we Wirtembersku, podlé zpráw sauwěkých.

Wladislawem a Soběslawem. Aspoň powídáno Soběsla- 1113
wowi, že bratr umínil dáti ho zatknauti, a sok i wrah jeho, který předewším k tomu nabízí, že jest onen hrabě Wacek, který, jako někdy u Swatopluka, tak i nyní u Wladislawa wysoce wážen byl. Wacek byl se předtím sám o to přičiňowal, aby Soběslaw mohl nawrátiti se do wlasti: předce ale [redacted]řil Soběslaw tomuto snad křiwému osočení tím snáze, že stejnau dobau dostal od welikého knížete rozkaz, aby přijel ke dworu jeho. Spatřiw, dle zdání swého, powoláním takowým osidlo sobě kladené, zaklínal se, že umře prý raději, nežliby se na Wackowi newymstil. Ke wšemu jsa odhodlán, pojal s sebau as 300 jezdcůw, a jeda ke Wladislawowi na hrad jakýsi nedaleko Prahy ležící, předstaupil před bratra s nemnohými, zůstawiw větší částku družiny swé na blízku. Oba bratří obědwali spolu pokojně; po čemž Wladislaw, dáwaje se na cestu k Wyšehradu, chtěl aby Soběslaw jeho tam následowal. I požádal tento Wacka, nedomníwajícího se o žádném aukladu, aby ho tam doprowodil; když ale oba polem jeli, spolu rozmlauwajíce, tu wyskočiwše náhle tři oděnci z družiny Soběslawowy 18 Jun.
na Wacka, probodli ho s zadu.

Po spáchaní tak nešlechetného činu nemohl Soběslaw ani na okamžení prodliti w zemi Wladislawowě. Prchnuw ale s celau swau družinau do Míšenska, tam pod hradem Donínem jat jest od purkrabí Doninského aukladem, snad Wladislawowi k libosti, a odweden na hrad wzdálenější w Sasích; jeho pak družina rozprchla se. Ale sotwa měsíc we wězení ztráwiw, howením samého strážného swého utekl odtud zase, a zabral se opět k Boleslawowi Křiwoustému do Polska.

W měsíci prosinci téhož léta 1113 propustil konečně Wladislaw knížete Otu z dlauhé jeho wázby Křiwoklátské, a swěřil mu opět wládu nad Olomuckem. Ota ten-

1114 to II, jenž pro rozdíl od otce jeho také Otau Černým sluje, oženil se léta následujícího (1114), wzaw sobě za manželku nejmladší sestru weliké kněžny, Sofii hrabinku z Berku, po čemž on i Wladislaw u největší přízni spolu živi byli. Naproti tomu Soběslaw zdá se, že násilím raději nežli přízní hledal dobyti sobě zase nějakého panstwí. Přitáhnuw zajisté s několika polskými pluky před pewné město Kladské, žádal na měšťanech, aby mu otewřeli brány; čehož když mu odepřeli a se bránili, dal město podpáliti, tak že w krátkém čase popelem lehlo.

1115 Konečně roku 1115 přestaly dlauhé swáry a půtky Přemyslowcůw mezi sebau, a prostředkowáním Boleslawa Polského zjednáno jest wšeobecné jejich umíření. Wladislaw byl již několikrát prokázal se býti netoliko přísným a důrazným, ale i smírliwým a dobrotiwým, a bratří jeho i bratranci nabyli wlastní zkušeností toho přeswědčení, že u něho násilím a zpaurau ničeho, wšak ale oddaností wšeho dosíci lze bylo. Pročež i Soběslaw utekl se nyní ku prosbám a poslušenstwí, a obdržel toho přímluwau Boleslawowau, že Wladislaw, Mart. powolaw ho w měsíci březnu nazpět, postaupil mu kraje Hradeckého se čtyrmi župami. Potom w měsíci červenci Jul. sjewše se spolu slawně s jedné strany Wladislaw, Soběslaw i Ota, s druhé Boleslaw Polský we Slezku nad Nisau, utwrdili přátelstwí mezi sebau přísahami a dary wespolnými, a rozešli se odtud s upřímnau srdečností. Že pak mezitím morawští knížata Oldřich Brněnský a Litold Znojemský smrtí byli sešli, synowé pak jejich ještě nezletilí byli, propůjčil Wladislaw země jejich téhož ještě léta bratru Soběslawowi, a potáhl Hradecko zase k sobě.

1116 Také pro Bořiwoje nastaly nyní lepší časy. Zproštěn byw swé wazby na Hammerštejně, zabral se nej-

prw do Rakaus k manželce swé Gerbirce na počátku léta 1116; roku pak následujícího, w měsíci prosinci 1117, dal mu Wladislaw důkaz swé ušlechtilosti a bratrské lásky, po wše wěky zřídka wídaný. Sestaupiw zajisté s trůnu, powolal naň bratra staršího i podrobil se sám jeho rozkazům. Dobřičký Bořiwoj, octnuw se po dlauholeté bídě nenadále zase na wrchu moci a sláwy, usilowal jako o záwod prokazowati bratrowi wděčnost a lásku swau. Postaupiw mu wšech krajin Zálabských (mezi Labem a Krkonošemi), zůstawil sobě jen Zápraží, čili krajůw mezi Šumawau a Labem rozlehlých; i ačkoli prowozowal panowání swým wlastním jménem, nečinil wšak ničeho bez wědomí bratrowa, uznáwaje wyššího w něm ducha, i radau jeho we wšem se řídě. Že pak po wšem tom, co bylo předešlo, staw tak lektawý a kluzký mohl předce s obau stran přes půltřetího léta trwati, dáwá oprawdu nejlepší důkaz, že srdce knížat našich nebyla ještě tak zdiwočilá, jakby zawírati bylo ze scén, které od patnácti let w domě Přemyslowcůw téměř w obyčeji byly. Ostatně není pochyby, že k tomuto smíření a upřímnému sbratření se obau knížat přispěl také Bořiwojůw swak, Leopold swatý markrabě rakauský; tehdejší zajisté jeho přízeň se dworem českým potwrzuje se i společností wálky, kterau s Čechy po čtyry léta proti Uhrům wedl. 1116 1117 m.Dec.

W Uhřích panowal tehdáž, po Kolomanowě smrti (1114), mladý lehkomyslný a marný král Štěpan II. Když přední páni uherští toho si žádali, aby panownik jejich sešel se někde osobně s mocnářem českým k obnowení a utwrzení přátelstwí mezi oběma říšemi: stal se w máji 1116 na pomezí a sice na poli Luckém[385] 1116

385) Bezpochyby u nynějšího městečka Hluku mezi Uherským Brodem a Ostrowem, na blízku říčky Olšawy tehdáž pomezní.

1116 sjezd, kterýž ale pohříchu newedl ku pokoji, nýbrž k rozbroji. S obau stran brali se tam knížata s celým wojskem a s pompau welikau: a wšak hned při rozbíjení táborůw powstaly swády, a nad to prawí sè, že jistý Solt, wzácný pán uherský, jenž ke Wladislawowi se byl utekl, pletichal na obě strany, výstrahy dáwaje knížatům obapolně. Uhří bez wědomí krále swého, k ochraně swého ležení, kázali střelcům swým, diwokým Bisenům a Sekulům, postawiti se mezi oba tábory, čehož arci Čechowé sobě za přátelské znamení wykládati nemohli, pročež chopiwše se zbraně, w okamžení octli se w zá-
13 Mai pasu. Strhl se boj welmi krutý (13 máje) a Uhří swítězili na tom místě, zabiwše Čechům udatného Juříka Žateckého kastellána i wětší částku pluku jeho, tak že i Wladislaw sám dal se již byl na autěk: Zatím ale Ota i Soběslaw kopéčkem obšedše tábor uherský se čtyrmi morawskými a tolikerými též českými zástupy, obořili se naň stranau. Tak nenadálému autoku nemohli Uhří, (jichžto král právě tehdáž s arcibiskupem Ostřihomským a s pány swými stolowal), odoláwati dlauho; celé wojsko w náramném zmatku rozutíkalo se, tak že konečně i wítězní Sekulowé a Biseni prchnauti museli, a weliké množstwí pánůw uherských přišli o žiwot. Čechowé a Morawané stíhali poražené Uhry až k řece Wáhu, we kteréž také mnozí z nich utopili se; a celý bohatý tábor uherský padl wítězům w kořist.

Šlechetný Wladislaw nebyl jistě winen tak ohawným wěrolomstwím; ani Štěpan, leda že nestaraw se o zprámu wěcí, nechal každého činiti, co kdo chtěl. Samo sebau se rozumí, že skutkem takowým přátelstwí mezi oběma říšemi neobnoweno, ale zrušeno jest. Uhří potom skrze několik let činili nepřátelské wpády netoliko do Morawy, ale i do Rakaus, čímž i markrabě Leopold do té wálky zapleten byl. Co ale wše potom se stalo, pro

nedostatek zpráw nelze wypsati; zdá se že ani s jedné 1116
ani s druhé strany nejewila se na bojišti znamenitá síla, zwláště také proto, že wojsko uherské mělo tehdáž také w Dalmatsku proti Benátčanům dosti činiti. Teprw r. 1119 Čechowé i Rakušané spojenau a větší silau do Uher wtrhše, dobyli města Železného a poplenili zemi okolní. Potom učiněn jest pokoj. [386]

Léta 1120, dne 10 srpna, odjato Bořiwojowi moc- 1120
nářstwí zase, a ubohý kníže musel i zemi opustiti. Jak a proč se to stalo, sauwěký letopisec Kosmas, an oba knížecí bratry upřímně ctil, wyprawowati nechtěl, a pozdější spisowatelé newynesli o tom nic než domnění nedůwodná. Bořiwoj umřel w Uhřích we wyhnanstwí 2 Febr. 1124, po čemž tělo jeho do Čech přiwezeno bywši, pochowáno jest dne 14 Mart. čestně w kostele sw. Wíta. Zůstali po něm dcera Reyčka i patero synůw, Jaromír, Spytihněw, Leopold, Boleslaw i Albrecht, z nichžto žádný wíce nedosednul na trůn český; také zdá se, že kmen jeho zašel již i w dětech jeho, ana o potomcích jeho dalších, wyjmauce jediného Jaromírowa syna, nikde wíce řeč není.

O příčinách, proč r. 1123 také mezi Soběslawem a 1123
Wladislawem půtka se strhla, zachowalo se nám rowně málo zpráw. Wladislaw we březnu onoho léta u prudkém hněwu a weliké síle do Morawy přichwátaw, wyhnal bratra i s rodinau (an nedáwno předtím oženil se byl s Adletau, dcerau uherského wéwody Almusa) z audělu jeho, a dal Znojemsko Litoltowu synu Kunratowi II, Brněnsko pak připojil k ostatním zemím Oty II Olomuckého. Adléta prchla ku příbuzným swým do Uher, Soběslaw pak šel nejprw do Mohuče k císaři Jindři-

386) Excerpta ex Ricardo Newburg. ap. Sigism. Calles in Annal. Austriae t. VIII, p. 459. Otto Frising. l. VII, cap. 15.

1123 chowi V, a když tam nic nepořídil, — an přišel byl bez peněz, — ke swakowi swému, starému Wiprechtu Grojskému; posléze pak, w měsíci listopadu, odebral se ku příteli mládi swé, Boleslawowi Křiwoustému do Polska.

Hrabě Wiprecht Grojský, jenž skrze čtyrydcet let wšelijak do dějin českých se zaplétal, okusil mezitím té největší wrtkawosti štěstí. Chtěje syna swého dobyti z wazby Hammerštejnské (1110), odewzdal za to císaři Níženso i Budišinsko, čímž obě tyto země od Čech na čas odtrženy jsau, bywše hraběti Ojířowi z Mansfeldu propůjčeny. Roku 1112 válčiw sám s knížaty saskými proti císaři, poražen jest, jat a ke smrti odsauzen; jen tím, že když odprawením jeho meškáno, syn rychle wšecko, cokoli měl, císaři obětowal, zachowán mu sice žiwot, ale newrácena swoboda. Této dosáhl teprw, když synowé jeho, ačkoli chudí, w prodlauženém záští zabili hraběte Ojíře (1115) a jali udatného Jindřicha příjmím „se hlawau“ (1116), tak že tohoto za něho na wýměnu dáti mohli. Tu opět pro císaře bojowati počaw, dobyl pomalu wšech swých předešlých zemí zase, a dosáhl i purkrabství Magdeburského, ba za 2000 hřiwen stříbra také i dolejší Lužice. A když r. 1123 Mišenský purkrabě Jindřich rodu Witinského bez dětí umřel, chtěl císař i Míšně propůjčiti Wiprechtowi: ale odporowali proti tomu knížata, zwláště pak Lothar wéwoda saský, hájíce práwa, kteréž Kunratowi Witinskému k ní nepochybně náleželo. [387]

387) *Cosmas p.* 265. *ad ann.* 1123: „Eodem anno marchionis Dedii extrema stirpe fato exstirpata, imperator quartus Henricus praedicti Dedii marchionatum putans herede desolatum, dederat Wigberti sub potentiam. Sed erat in Saxonia quidam nomine Conradus, ex tribu ejusdem Dedii natus, ad cujus manus jure pertinebat ille marchionatus. Unde dux Ludera et alii Saxones valde indignantes contra imperatorem, sus-

We válce, kteráž tudíž o zemi Mišenskau téhož 1123
léta (1123) wypukla, žádali české pomoci netoliko Wiprecht, ale i císař sám. I táhnulť Wladislaw s Otau Olomuckým skutečně do toho boje: ale když Lothar, Čechy předstihnuw, jim s wojskem císařowým spojiti se nedal, kníže český nechtěje na se bráti celé břímě té wálky, wrátil se do Čech opět (24 Nov. 1123), s nepřátely ani se nepotýkaw. Země Mišenská dostala se tímto spůsobem Kunratowi Witinskému i potomkům jeho; Wiprecht udržel se toliko w ostatních posléze dobytých krajinách, ale umřel také brzy, dne 22 máje 1124, ne- 1124
dlauho před smrtí swau ještě mnichem se učiniw. Česká manželka i starší syn jeho Wáclaw, příjmím též Wiprecht, umřeli byli již před ním; dědil pak po něm syn mladší Jindřich, jako wůbec, tak i česká manstwí Míženska a Budišinsko.

Kníže Soběslaw potulujíc se w cizině, utekl se r. 1124 k Saskému Lotharowi, potomnímu císaři, aby pomocí jeho s Wladislawem smířen a do předešlých swých okolností zase uweden býti mohl. Když ale Lotharowa přímluwa nezdařila se, šel po Wiprechtowě smrti k jeho synowi, aby ho těšil a jemu proti nepřátelům pomáhal, an hrabě Albrecht, příjmím Medwěd, jenž později prwním markrabětem braniborským se stal, proti němu wálku počaw, dolní Lužici jemu skutečně na několik let byl odjal. U Jindřicha Grojského zůstal Soběslaw, až jej blížící se změna weliká opět do Čech wolala.

Hody wánoční r. 1124 a den tří králůw r. 1125 1125
slawil byl Wladislaw I ještě w oblíbeném tehdáž u kní-

ceperunt bellum adversus Wigbertum.“ Kunrat tento a jeho otec Tiema, děd Dětřich a praděd onen Děd, o kterémž sme nahoře k r. 983 na str. 259 zmínku učinili, jsau předkowé kwetaucího podnes weškerého saského královského i knížecího rodu. *Srun.* také nahoře str. 259, 317.

1125 žal českých zámku Zbečenském nade Mží: ale ochurawěw tam, takže na těle chřadnauti počal, dal se odtud na Wyšehrad nésti. Widěti bylo, že již smrti neznikne, a protož čáka blízké proměny na trůnu rozpautala rychle náružiwósti tehdejších stran politických. Dwa Břetislawowi wnukowé hlásili se nyní ke trůnu českému, Soběslaw i Ota. Kdo z nich wěkem starší jsa, dle zákona dědowa lepší k němu právo měl, není nám wědomo: zdá se wšak že Ota, kníže Olomucký, jemužto také weřejně přislíbeno bylo, neli již 1109, aspoň jistě 1124, že hned po Wladislawowi na trůnu následowati bude. Mimo to když obě manželky, Wladislawowa i Otowa, sestersky sobě wespolek radny a pomocny byly, Ota pak co wěrný přítel neopauštěl nemocného bratrance ani na chwíli, nebylo se jiného nadíti, nežli že i nástupcem jeho bude, a to tím spíše, že Soběslaw nebyw ještě wždy smířen s bratrem swým, musel we wyhnanství zůstáwati. A wšak ušlechtilostí ducha i srdce swého tento Soběslaw získal sobě u národu lásku, která wzrostala w tím wětší přízeň, čím trpčejší byl osobní osud jeho. Spoléhaje se na přízeň takowau, mohl se wždy odwážiti na to, aby přijda sám s malau družinau do Čech, u bratra umírajícího hledal milosti; tak že u
2 Febr. prostřed zimy, w noci ke dni hromničnému, w lese na Bílé hoře u Prahy se octnuw, potom taulal se po zemi tu weřejně, tam podtají, ažby se mu příležitost udála, kdežtoby bezpečně do Wyšehradu wstaupiti mohl. I napomínali mnozí královnu Swatawu, tehdáž ještě žijící matku obau knížat, aby snažila se wplywem swým změniti Wladislawowy aumysly a protrhnauti sítě, kterýmiž jeho duch od strany Otowy paután byl. Ctihodná stařena přišedši k lůžku nemocného syna swého, prosila ho tak pohnutelně a s tolikerým obapolným slzí proléwaním, že jí konečně odolati nemohl. Nahodil se byl

tytéž dni také svatý Ota biskup Bamberský do Čech, 1125
wracuje se ze slawné pauti své ku pokřesťanění Pomořanůw předsewzaté; jemu zpowídal se Wladislaw a skrze něho poslauženo jemu také swátostmi umírajících; i on také žádal, aby Wladislaw smířil se s bratrem. Pročež powolán jest konečně (dne 25 Mart.) Soběslaw na Wyšehrad a žádosti jeho naplnily se.

Po takowéto proměně Ota, spatřiw že lid se nad ní raduje, poznal, že mu není bezpečno meškati déle na dwoře Wladislawowě; pročež ustaupil do Morawy, nedbaje na nedáwní přísahu swau, že raději umříti nežli ode knížecího stolce oddáliti se dáti chce. Wladislaw skonal teprw dne 12 dubna; tělo pak jeho zawezeno 12 Apr.
jest ku pohřbu do Kladrubského kláštera, jejž sám přebohatě byl založil a nadal.

Kníže tento byl jistě w celé řadě Přemyslowcůw jeden z nejlepších a nejušlechtilejších. We wšech těch zmatcích, do kterýchž panující w Čechách rod uweden byl zrušením základního zákona w říši a hojností saupeřůw o trůn, on, pokud nám wědomo, zachowal se bezauhonně; nebylo w něm ani pýchy, ani mstiwosti a ukrutnosti; jsa přísným, předce dal se snadno smířiti; skwěje se udatenstwím, nemilowal předce wálky; [388] tím pak prokázal nejwíce ušlechtilosti ducha, že i sám dobrowolně odřekl se panstwí k dobrému nešťastného bratra swého. Pokuty, kterými Otu i Soběslawa trestal, byly bezpochyby od nich zaslauženy. Wladislaw I jest předek a rodič celého potom králowského kmene w Čechách, skrze nejstaršího syna swého Wladislawa II. S manželkami swými, markrabinkau Reyčkau z Vohburka i švábskau hraběnkau Reyčkau z Berku zplodil násle-

388) Mnich Opatowský neboli Hradištský jmenuje ho také: dux Wladizlaus, pius et misericors ac humilis (MS).

1125 dující děti: Swatawu, jenž od Němců Lukařdau zwána bywši, wdána jest r. 1124 za hraběte Bedřicha II z Bogen; [389] pak Wladislawa II, potomního krále; Děpolta, od něhož pošli Děpoltici w Čechách; a Jindřicha, jehožto syn byl Jindřich Břetislaw, potomní biskup i wéwoda spolu.

Téhož léta, jako Wladislaw, a wšak o několik neděl později, (23 máje), umřel také císař Jindřich V w Utrechtě, čímž se skončila stoletá řada císařůw z domu franckého, w níž Jindřich III byl nade wšecky jiné jasněji se skwěl. Když potom proti zwolení Lothara Saského za Římského krále (30 srpna 1125) Hohenstaufowé se opřeli, počalo se w Říši pásmo záležitostí a udalostí nowých, zwláště zápasením mnohowěkým Wiblingůw čili Gibellinůw a Welfůw mezi sebau.

Weliký spor o investituru, we kterémž wlastně o tu otázku se jednalo, majíli biskupowé a preláti němečtí záwiseti od císaře aneb od papeže, — tento dlauhý spor rozdělen konečně konkordatem Wurmuským dne 23 Sept. 1122 na obě strany rowně na ten spůsob, že wolení biskupůw německých dáno napotom w moc duchowenstwa samého, ačkoli ne beze wšeho wplýwání wůle císařowy do ného, císaři pak pozůstaweno bylo propůjčowání regalií, papeži potwrzowání a swěcení. [390] Konkordat tento určil tedy práwa i powinnosti biskupůw říšských naproti císaři. W Čechách wšak, kdežto císa-

389) Někteří spisowatelé za to mají, že město Sušice i s okolím jeho, bywši we XIII století w držení hrabat Bogenských, dáno bylo kněžně Swatawě u wěně: ale prawdě více se podobá, že teprw asi o 69 let později dostalo se oněm hrabatům, a to sice s Lidmilau dcerau Bedřicha wéwody českého.

390) Eichhorn, Deutsche Staats- und Rechtsgeschichte, 2 Bd. 1835, str. 105. Stenzel Gesch. Deutschland's unter den fränk. Kaisern, 1 Bd. str. 704—710.

řowé krom toho při wolení biskupůw neměli nižádného 1125
působení, umluwa takowá nemohla nabyti záhy moci zákonné; netolíko zajisté prwní po Heřmanowi nástupce, biskup Menhart (r. 1122) [391], ale i Jan po něm (r. 1134) woleni jsau ještě obyčejem starým, na sněmu zemském, po čemž k císaři o investituru a k arcibiskupowi Mohuckému o swé poswěcení jíti museli. Mezitím poměry tyto počaly se také již we XII století měniti, a to nejwíce skrze usilování samých biskupůw Pražských, státi se nepostředními audy Říše swaté, zároweň biskupům německým.

Prwní čtwrt XII století wyznamenáwá se w Čechách neobyčejně hojným zakládaním nowých ústawůw duchownich neboli církewních. Kníže Bořiwoj II založil kollegiatní chrám w Sadské; kníže Swatopluk počal stawěti klášter Kladrubský (r. 1108), který ale teprw Wladislawem I wystawen a nejwíce mnichy Zwifaltskými ze Šwáb osazen byl; hrabě Wilém ze Sulzbachu, příbuzný kněžny Reyčky, založil klášter Wilémowský r. 1120; o klášteru pak Postoloprtském, jenž asi r. 1121 se počal, newí se kdo ho stawěti dal. W Morawě powstal r. 1109 klášter Třebický skrze knížata Oldřicha Brněnského a Litolta Znojemského. Následownĕ roku 1125 počítalo se w celé říši České, kromě biskupských kapitul Pražské a Olomucké, kollegiatní chrámy a proboštstwí Swatojirské w Praze, Mělnické, Staroboleslawské, Litoměřické, Wyšehradské a Sadské, w Morawě pak Brněnské; dále kláštery mužské Břewnowský, Ostrowský, Sázawský, Opa-

391) Srwn. psaní sw. Oty Bamberského biskupa k témuž Pražskému biskupu Menhartowi r. 1131, in Cod. Udalrici Babenberg. ap. Eccard. II., p. 370. Wyswitá z něho, že již tehdáž nacházeli se na dwoře Římském mužowé, kteří wolení takowé, poněwadž pod wplywem laiků se konalo, za nekanonické pokládali. *Srwn.* dole r. 1131.

1125 towský, Litomyšlský, Kladrubský, Wilémowský, Postoloprtský, a w Morawě Rajhradský, Hradištský u Olomauce a Třebícký; konečně klášter jeptišský u sw. Jiří w Praze. Wšickni tito klášterowé náleželi, jakž se pro wěk onen samo sebau rozumí, k řádu Benediktinskému.

Staré rozdělení země české, ohledem na řízení její jak politické tak i církewní, w době této již sice tytýž poněkud jasněji jewiti se počíná, w celku ale wždy ještě welmi nedostatečně známo jest. Dlauhým a pracným skaumaním nabyli sme toho přeswědčení, [392] že celá země rozdělena byla we *krajiny* čili *kraje* (provincia), tyto pak zase w *župy* a *auřady* neboli *poprawy* (districtus, regio); w církewním pak ohledu rownaly se krajinám wůbec *archidiakonáty*, župám *dekanáty*, ačkoli w podrobnosti proměnami časů jistě také mnohé změny se dály. Wětších oněch krajin neboli krajůw (provinciae), welikosti wšak welmi nestejné, zdá se že bylo právě tolik, jako *kmetůw* zemských wůbec, totižto dwanácte, a sice asi Pražsko, Kauřimsko, Bechyňsko, Horšowsko, Plzensko, Žatecko, Bílinsko, Litoměřicko, Boleslawsko, Hradecko, Chrudimsko a tuším Litomyšlsko, jichžto jména wzata jsau ode hlawních měst neboli hradůw jejich; wedle nich ale a takořka pod nimi jmenují se we starých listinách ještě jiné auřední neboli župní hrady, jako ku př. Wyšehrad, Tetín, Slané, Rakownik, Sedlec (u Karlowých Warů), Děčín, Mělník, Kamenec, Hawraň (nedaleko Nimburka), Čáslaw, Kladsko, Wratislaw neb Mýto wysoké, Chýnow neb Cheynow, Daudleby, Netolice, Pracheň, Bozeň (nedaleko Březnice) a Rokyteň neb Rokytno (neznámé). Wýčet wšak tento

392) K místnímu wykládaní wšech důwodůw takowého přeswědčení není zde místa, pročež k jiné příležitosti odložiti se musí. *Srwn.* wšak Časopis česk. Museum 1835, sw. IV str. 442—447.

jest welice neauplný, za příčinau nedostatečnosti zpráw 1125
sauwěkých, a hranice jejich wymčřiti naprosto nelze.

Počet *hradů* pewných množil se w zemi, a počato již této doby, za příkladem Němcůw, stawiti je také na příkré hory a skály; tím spůsobem powstaly již nyní ku př. hrady Bezděz, Přimda, Skály a jiné. Roku 1121 prawí se že Wladislaw znowa wystawil hrady Donín (Dohna) za Krušnými horami a Podiwín w Morawě. Když ale téhož léta někteří Němci se opowážili zakládati u prostřed Čech na strmé skále hrad nowý, [393] kníže s wojskem swým přepadnuw je náhle, po nedlauhém zápasu zjímal je wšecky, a jen snažná přímluwa hraběte Albrechta Windberského pomohla jim, že nejsau oběšeni.

Od té doby, co wálky křížowé obrátily pozor křesfanstwa k wýchodu, počali také Čechowé rodů bohatších čím dále tím hojněji putowati do Jeruzaléma; a wšak i Řím i sw. Jakub Kompostelský we Španielích nawštěwowáni jsau od českých pautníkůw. A jako w jiných zemích, tak i w Čechách prowodily takowéto cesty blahodějnau moc swau co do křísení a wzdělání ducha lidského.

Nemůžeme wíce ukázati, kterak tehdejší *školy* české zřízeny byly, ačkoli wíme, že žádná kollegiatní kapitula i žádný klášter bez nich nebyl. Ti kdo taužili po wyšším zdělání, chodíwali do škol cizozemských, zwláště do Paříže a do Lutichu. Že tudíž i učenosti wlastně řečené, (arciže jen pokud do wěku onoho se hodila), nenedostáwalo se we wlasti naší, za to ručí nám i sám skwělý příklad častojmenowaného letopisce *Kosmasa*, rodilého Čecha. Muž tento rodu bezpochyby šlechtického byl se

393) „In[illegible]a, ad quam itur per villam Bela, in praerupta rupe," snad sám to nèkdejší hrad Bèlá (něm. Neustadtel) na panství Plaském.